

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Faculty of Letters

ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ

Department of Archeology

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY

ANATOLIAN ARCHAEOLOGY

e-ISSN:

Sayı / Issue: 1

Mart / 2023

JOURNAL OF ANATOLIAN ARCHAEOLOGY

ANADOLU ARKEOLOJİSİ DERGİSİ

ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ/
INTERNATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL

e-ISSN:
Sayı / Issue: 1
Mart / March 2023
Erzurum

JOURNAL OF ANATOLIAN ARCHAEOLOGY (ANADOLU ARKEOLOJİSİ DERGİSİ)

Dergi Hakkında: Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) dergisi Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde Arkeoloji Bölümü'nün katkılarıyla kurulmuştur. Temelleri 1973 yılında atılan Arkeoloji Bölümü, Türk Arkeolojisine farklı bir bakış açısı getirerek arkeolojinin ülkemizde kurumsallaşmasını sağlamıştır. Arkeoloji Bölümü bir taraftan eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütürken diğer yandan da önemli arkeolojik kazı ve yüzey araştırması projeleriyle saha çalışmaları gerçekleştirmiştir. Çalışmaları ile geçmişi binlerce yıl önceye giden Anadolu ve çevresindeki kültürel mirası tanımak, tanıtmak ve bu kapsamda nitelikli yayınlar yaparak bilimsel faaliyetlerde bulunan birimimiz bu bilgi ve birikim ile Anatolian Archaeology dergisine taşımıştır. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi; uluslararası hakemli bir dergi olup basılı olarak yılda 2 sayı ve online olarak (Mart-Eylül) yayınlanmaktadır.

Amaç ve Kapsam: Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi; Prehistorik dönemlerden Bizans Dönemi'ne kadar uzanan süreçte başta Türkiye, Güney Kafkasya, Kuzeybatı İran, Kuzey Mezopotamya ve bu alanlarla arkeolojik, tarihi, sosyal ve kültürel ilişki içinde olan bölgelerde yaşamış kültürlerin araştırılması, bu kültürlerle ait maddi kültür kalıntılarının incelenmesini ve tanıtılmasını amaçlayan özgün çalışmaları yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, kitap, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile ilgili makaleleri yayınlar. Bunların yanı sıra başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak yayında sempozyumun sunulduğu yer, toplantı ve tarihi belirtilmelidir. Ayrıca sempozyum bildirimlerinin yayınlanmasından kaynaklı muhtemel herhangi bir sorun çıkması durumunda bütün sorumluluk yazara aittir.

**JOURNAL OF
ANATOLIAN
ARCHAEOLOGY**

ANADOLU ARKEOLOJİSİ
DERGİSİ

Editör / Editors

Doç. Dr. Hasan KASAPOĞLU

**Editör Yardımcıları /
Editorial Assistants**

Assoc. Prof. Roman STOYANOV

Doç. Dr. Mesut CEYLAN

Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKARSU

**Yazım ve Dil Editörü /
Spelling and Language Editor**

Ömer Faruk KILZILKAYA

**Yabancı Dil Editörü /
Foreign Language Editor**

Doç. Dr. Mesut CEYLAN

Redaktör / Redactor

Arş. Gör. Ayşe AVLI

Dizgi / Layout

Dr. Büşra Elif KASAPOĞLU

Yayımlayan/Publisher

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Arkeoloji Bölümü / Atatürk University,

Faculty of Letters, Archaeology Department

Dergi Sahibi/ Owner of Journal

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN / Atatürk

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı

Dergiye gelen tüm makaleler, bilimsel etiğe uygunluk yönünden ön kontrol aşamasında intihal programı ile denetlenmektedir.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/anaarch>

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Cevat BAŞARAN, Atatürk Ü.

Prof. Dr. Mehmet KARAOŞMANOĞLU, Emekli

Prof. Dr. Nurettin KOÇHAN, Band. O. E. Ü.

Prof. Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU, Atatürk Ü.

Prof. Dr. Mehmet İŞIKLI, Atatürk Ü.

Prof. Dr. Korkmaz MERAL, Atatürk Ü.

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK, Atatürk Ü.

Prof. Dr. M. Hamdi SAYAR, İstanbul Ü.

Prof. Dr. Havva İŞKAN İŞIK, Akdeniz Ü.

Prof. Dr. Adnan DİLER, Muğla Sıtkı Koç. Ü.

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL, Mersin Ü.

Prof. Dr. Birol CAN, Uşak Ü.

**Bilimsel Danışma Kurulu /
Scientific Advisory Board**

Prof. Dr. Nurettin ARSLAN, Onsekiz Mart Ü.

Prof. Dr. Gürcan POLAT, Ege Ü.

Prof. Dr. Vedat KELEŞ, Ondokuz Mayıs Ü.

Prof. Dr. Turan TAKAOĞLU, Onsekiz Mart Ü.

Prof. Dr. Taner KORKUT, Akdeniz Ü.

Prof. Dr. Gül İŞİN, Akdeniz Ü.

Prof. Dr. Zeynep ERDEM, Mimar Sinan G. S. Ü.

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Billur TEKKÖK KARAÖZ, Başkent Ü.

Prof. Andreas KULZER, Austrian Acad. of Sc.

Prof. Dr. Askold IVANTCHIK, HSE U.

Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE, Ankara Ü.

Prof. Dr. Yaşar Selçuk ŞENER, Hacı Bay. V. Ü.

Prof. Dr. Goderdzi NARIMANISHVILI, Tbilisi S. U.

Prof. Lorenzo D'ALFONSO, New York U.

Prof. Veli BAHSHALIYEV, Azerbaycan M. İ. Ak.

Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU, Atatürk Ü.

Doç. Dr. Ali Akın AKYOL, Hacı Bay. V. Ü.

Doç. Dr. H. Ertuğ ERGÜRER, KMÜ

Doç. Dr. Nezih AYTAÇLAR, Ege Ü.

Doç. Dr. Yasemin POLAT, Ege Ü.

Doç. Dr. Haluk SAĞLAMTİMUR, Ege Ü.

Dr. Claudia SAGONA, University of Melborn

Doç. Dr. Mehmet Ali YILMAZ, Uşak Ü.

Dr. Öğr. Üyesi Şengül Dilek FUL, Tokat GOP Ü.

Dr. Öğr. Üyesi H. A. KIZILARSLANOĞLU, KÜ

Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKARSU, Atatürk Ü.

Dr. Öğr. Üyesi Berna KAVAZ KINDİĞİLİ, Atatürk Ü.

Dr. Umut PARLITI Atatürk Ü.

SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Akın TEMÜR	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Kahraman YAĞIZ	Adıyaman Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Ali YILMAZ	Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. H. Ertuğ ERGÜRER	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi
Doç. Dr. Ersin ÇELİKBAŞ	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin METİN	Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Kasım OYARÇIN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şengül Dilek FUL	Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Elif YAVUZ ÇAKMUR	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TERCANLI	Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Yunus ÖZDEMİR

Parion'dan Ele Geçen Terrakotta Dokuma Tezgâhı Ağırılıkları
Terracotta Loom Weights from Parion
ss/pp: 1-42

Davut KAPLAN

Fulcrum'un Yakın Doğu'daki Olası Kökeni ve Yunan Yataklarında
Ortaya Çıkışı
Possible Origin of Fulcrum in the Near East and Emergence in Greek Beds
ss/pp: 43-96

Cevat BAŞARAN

Yanlış Kullanılan Bazı Arkeolojik Tanımlar Üzerine Düşünceler
Thoughts on Some Misused Archaeological Definitions
ss/pp: 97-109

Korkmaz MERAL

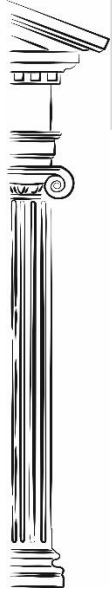
Umutsuz Kahraman Sisypnos ve Günümüze Yansımaları
The Desperate Hero Sisypnos and Its Reflections to the Present
ss/pp: 110-120

Elif İLCAN

Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş
Toprak Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kandil
A Group of Late Roman-Early Byzantine Period Terracotta Oil Lamps from the
Samsun Archeology and Ethnography Museum
ss/pp: 121-136

Nurettin KOÇHAN

Geçmişten Günümüze Kyzikos Turizm İlişkisi
Kyzikos Tourism Relationship from Past to Present
ss/pp: 137-146

Geliş Tarihi / Received: 30.12.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 30.03.2023

Yayın Tarihi / Published: 31.03.2023

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI:

Makale Künyesi / Citation: Özdemir, Y. (2023). "Parion'dan Ele Geçen Terrakotta Dokuma Tezgâhı Ağırlıkları", *Anatolian Archaeology*, 1 (Mart 2023), 1-42.

Parion'dan Ele Geçen Terrakotta Dokuma Tezgâhı Ağırlıkları

Terracotta Loom Weights from Parion

Yunus ÖZDEMİR*

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu Parion'da yapılan kazı çalışmaları sırasında ele geçen pişmiş toprak dokuma tezgâh ağırlıkları oluşturmaktadır. İlk olarak dokumacılığın tarihçesi, dokumacılıkta kullanılan aletler ve kullanım yerleri hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışma kapsamında 32 dokuma tezgâh ağırlığı ele alınmış olup, eserler öncelikle ölçüleri alınarak dijital yöntemlerle çizilerek tanımlanmış ve formlarının özelliklerine göre tipolojileri oluşturulup, buldukları tabaka da göz önünde bulundurularak benzerleri aracılığıyla tarihlendirilmiştir. Parion Antik Kentinde dokuma aletlerinin üretimi ve dokuma atölyesinin varlığı ile ilgili şu ana kadar herhangi bir arkeolojik veri ele geçmemiş olmakla birlikte, 2009 kazı sezonu çalışmaları itibarıyla değerlendirilmeye alınan dokuma tezgâh ağırlıklarının mevcut verilerle ithal edilme ihtimallerinin de düşük olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Parion, dokuma tezgâh ağırlığı, dokumacılık, dokuma atölyesi.

ABSTRACT

The subject of this study is the terracotta loom weights found during the excavations in Parion. First of all, it has been given that the informations about the history of weaving, the tools used in weaving and the usage areas of these tools. Within the scope of the study, 32 loom weights have been handled. Then the works have, firstly, been identified by taking their measurements and drawing with digital methods. And then their typologies have been formed according to the features of their forms and they have been dated through context finds which belong the same layers. Although no archaeological data have been found about the production of weaving tools and the presence of a weaving workshop in The Ancient City of Parion, it is thought that the weaving loom weights that is received for consideration as of the 2009 excavation season studies were used by importing, in the light of available data.

Keywords: Parion, loom weight, weaving, weaving workshop.

* Uzman Arkeolog, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Parion Kazısı, Kemer Köyü Biga / Çanakkale, Türkiye. E-posta: ynsozdmr487@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9359-4762>

Parion'un Konum ve Tarihsel Gelişimi

Parion, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu kıyısında ve Marmara Denizi'nin güneybatısında yer almaktadır¹. Kent günümüzde Çanakkale ili Biga ilçesine bağlı Kemer Köyü sınırları içerisinde lokalize edilmektedir². (Figür 1-2). Parionla ilgili ilk coğrafi bilgileri veren Strabon, kentin Pitya, Adrasteia, Linus, Paisos, Priapos ve Lampsakos topraklarıyla çevrilmiş olduğunu belirtmektedir³.

Antik Dönemde Parion Kenti'nin hangi bölge sınırları içinde yer aldığı konusunda antik kaynaklarda çeşitli görüşler öne sürülmüş olup, Strabon⁴ Troas, Pseudo-Scyclax⁵ Phrygia ve Cladius Ptolemaius⁶, Parion'u Mysia bölgesi içerisinde değerlendirmiştir. Parion'da en detaylı araştırmaları başlatan Başaran⁷ ise kentte ele geçen buluntulara dikkat çekerek Troas Bölgesinde yer aldığından bahsetmiştir. Son zamanlarda ele geçen bu veriler yardımıyla da Parion'un bir Kuzey Troas kenti olduğunu söylemek daha mantıklıdır.

Parion'un kuruluş tarihi hakkında antik kaynaklar arasında tutarsızlık olduğu görülmekle birlikte, modern kaynaklarda da aynı belirsizlik dikkati çekmektedir⁸. Eusebius⁹, Parion kentinin MÖ 709'da kurulduğunu ifade etmesine karşın, 2018 yılı kazı sezonuna kadar yapılan çalışmalar sırasında bulunan en erken seramikler MÖ 625-600 yıllarına tarihlendirilmiştir¹⁰.

Antik Çağ'da Dokumacılık

Tarih öncesi çağlardan itibaren giyim ve örtünme ihtiyacının ortaya çıkardığı dokuma ve dokumacılığın ilk defa nerede, nasıl ve ne zaman başladığı konusunda, farklı görüşler öne sürülmüştür¹¹. Verilerin az olması nedeniyle henüz kesin bir yargıya ulaşılamamış olsa da yapılan çalışmalar sonucunda ele geçen veriler, dokumacılığın Paleolitik Dönemden itibaren var olduğunu göstermektedir.

Fazlıoğlu¹², Paleolitik ve Mezolitik dönem insanların, iklim koşullarının oldukça sert olduğu zamanlarda, avcılık ve toplayıcılıkla geçinirken bunun yanında örtünme ihtiyaçlarını avladıkları hayvanların deri ve kürklerinden karşıladığını ve uzun zaman içerisinde değişen iklim koşulları, insanları giyebilecekleri daha uzun giysiler aramaya yönlendirdiğini, bunun için de gerekli olan hammadde ve hammaddeyi işleyecek olan teknolojiye Neolitik Dönemde ulaşıldığını söylerken, Barber¹³, Üst Paleolitik Dönemde, Gravetien ve Magdalenien Kültüründe dokumacılığın göstergesi olan iplere bağlanmış delikli taş, diş ve deniz kabuğu gibi

¹ Keleş 2013, 19.

² Keleş et al. 2016, 25.

³ Strabon 2000, 13-15.

⁴ Strabon 2000, 85-86.

⁵ Frisch 2009, 335.

⁶ Ptolemaios 1932, 2.

⁷ Başaran 2008, 134.

⁸ Kasapoğlu 2015, 9.

⁹ Hammond & Scullard 1970, 782.

¹⁰ Kasapoğlu 2013, 4.

¹¹ Fazlıoğlu 2001, 1.

¹² Fazlıoğlu 2001, 1.

¹³ Barber 1991, 39.

malzemelerin bileklik ya da kolye olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca yakın zamanda Swabian Jura'daki Aurignacian bölgesinde ele geçen delikli fildişi aletlerin, halat yapımı veya tekstile yönelik bitki liflerini döndürmek için kullanıldığı belirtilmiştir¹⁴.

Dokumacılık her şeyden önce koyunun evcilleştirilmesi ve sonrasında yün ile ilgilidir ki koyunun evcilleştirilmesinin ilk olarak Orta Asya'da başladığı ifade edilmektedir.¹⁵ Dokumanın hammaddesi olan yüne ulaşmak, koyunun evcilleştirilmesiyle birlikte kolay olmuş ve bu durum dokumacılığın başlangıcını oluşturmuştur¹⁶. Daha sonraki süreçte ise keten başta olmak üzere yetiştirilen bitkilerin liflerinden de dokuma için gerekli ham madde elde edilmeye başlanmış ve böylece dokumacılık tarihinde önemli bir adım daha atılmıştır¹⁷.

Anadolu'da yer alan ve insanoğlunun ilk üretime geçişinin en önemli temsilcilerinden biri olan Çayönü'nde, koyunun yaklaşık olarak MÖ 7500 yıllarında evcilleştirildiği ve yine aynı tarihlere ait tabakada ele geçen ve yassı kemikten yapılmış dokumacılıkla ilgili olduğu düşünülen bir bilekliğe rastlanıldığı rapor edilmektedir¹⁸. Fakat bu tarihlerde yerleşmede ağırşak ve dokuma tezgâh ağırlığının ele geçmemesi kesin olarak bir şey söylememizi engeller¹⁹. Diğer önemli Neolitik yerleşimimiz olan Çatalhöyük'te bitki lifi ve hayvan kılından yapılmış dokumalar ve dokumacılığa ait en erken gerçek kanıtlar yaklaşık olarak MÖ 6000 yılında görülmüştür²⁰. 52 nolu evdeki gömütte ele geçen basit örgü tekniğinde yapılmış dokuma parçası araştırmacılar tarafından da Anadolu'daki dokumacılığın başlangıcı olarak kabul edilmektedir²¹. Çatalhöyük'te dokumacılığın yapıldığını bilmekteyiz. Yapılan analizler sonucunda bu örneklerden bazılarının iç kabuk (bast) lifleri yani keten olduğu, bazılarının ise yün olduğu anlaşılmıştır²².

Anadolu'da dokumacılığın Neolitik Çağ'dan sonra, Kalkolitik Çağ içinde fazla bir değişikliğe uğramadan devam ettiğini görmekteyiz. Kalkolitik Çağ'da dokuma için gerekli yün, yağ bitkileri ve çeşitli besin maddeleri gibi ihtiyaçlar başka bölgelerden, en çok da Güneydoğu Toroslardan getirilmekteydi²³. Ancak, Erken Tunç Çağı ile beraber yerleşim alanlarında ele geçen dokuma tezgâh ağırlıklarının sayısında ve çeşitlerinde büyük bir artış olmuştur. Bu buluntulara bakarak, Tunç Çağı ile beraber dokumacılıkta bir gelişmenin yaşandığını söyleyebiliriz. Orta Karadeniz bölgesinde yer alan İkiztepe yerleşiminde, İlk Tunç Çağı'na ait seramik fırınlarının civarında çok sayıda dokuma tezgâh ağırlığının ele geçmesi, İkiztepe'nin bu dönemde dokumacılıkta önemli bir merkez olduğunu belgeler²⁴.

¹⁴ Hardy, B.L. et al., 2020, 3-4.

¹⁵ Gönül 1964, 80.

¹⁶ Karaoğlan 2010, 16.

¹⁷ Saraçoğlu 2015, 538.

¹⁸ Fazlıoğlu 2001, 1.

¹⁹ Esin 1981, 28.

²⁰ Sivas 2013, 78.

²¹ Hodder & Özdol 2015, 254, 278.

²² Özdemir 2013, 56.

²³ Aydın 2013, 20.

²⁴ Fazlıoğlu 2001, 3.

Anadolu'nun dışında Kıbrıs, Girit ve Kıta Yunanistan'da da yaklaşık MÖ 5500 yıllarından itibaren dokumacılık ile ilgili verilerin ele geçtiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda dokumayla ilgili en erken buluntuların bazı belirsizlikler olsa da Anadolu'da ele geçtiği ve dokumacılık teknolojisinin Anadolu'da ortaya çıktığını ileri sürebiliriz²⁵.

Arkeolojik çalışmalarla belgelenen bu veriler dışında, dokuma ve dokuma aletleri ile ilgili görsel bilgilerimiz, MÖ 1. binlerde başlamaktadır.²⁶ Tasvir edilen resimlerde iplik eğiren ve dokuma yapan kadınlar resmedilmiştir²⁷. Arkaik dönemde MÖ 6. yüzyıla tarihlenen Attika lekythoslarının üzerinde dokuma sahneleri işlenmiştir (**Figür 3**)²⁸. Özellikle de Hellen günlük hayatını yansıtan ev yaşamı ve düğün gibi gelenek ve törenlerini anlatan sahneler sayesinde, dokumada kullanılan alet ve tezgâhların görsel açıdan günümüze taşınması mümkün olabilmiştir. Neredeyse tüm bu arkeolojik belgeler dokuma teknolojisinde, sahnenin ana kahramanlarının kadınlar olduğunu göstermektedir²⁹. Alacahöyük ve Hissar II B (İran) yerleşimlerinde MÖ 3. bine ait kadın mezarlarında ağırşaklar ve iğlerin ele geçmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir³⁰.

Antik Çağ Dokumacılığında İplik Yapımında Kullanılan Lifler

Antik dönem dokumacılık teknolojisinde ip yapımında çok çeşitli bitkisel ve hayvansal lifler kullanılmakta, her bir liften farklı iplikler yapılmaktaydı. Bunlardan bitkisel lif olan keten iplikleri oldukça dayanıklı ve pürüzsüz bir yüzeye sahiptirler. Kenevir de hemen hemen keten iplikleriyle aynı özellikleri barındırmakla birlikte yeterince esnek değildir. Pamuk iplikleri ise pürüzlü bir yapıya sahip olmalarının yanı sıra kolay kopabilirlerdi. Hayvansal lif olan yün iplikleri ise esnek ancak çok güçlü değillerdir. Ayrıca su ile temas ettiklerinde dayanıksız hale gelirler³¹.

Dokuma Tezgâh Ağırlıkları

Prehistorik Dönem'den itibaren ele geçirilen dokuma tezgâh ağırlıkları, o dönemlerde dokumacılığın yapıp yapılmadığını, dokuma tezgâhının kullanılıp kullanılmadığını ortaya koyan eserlerdir. Dokuma tezgâh ağırlıkları aynı zamanda yerleşimde hangi tip tezgâhın kullanıldığını anlaşılmasını da sağlamaktadır³².

Tarih öncesi dönemden endüstriyel üretime geçişe kadar dört tip dokuma tezgâhının kullanıldığı bilinmektedir: yatay yer tezgâhları, dikey iki leventli dokuma tezgâhları, uçları ağırlıklı dikey dokuma tezgâhları ve el tezgâhlarıdır³³. Uçları ağırlıklı dikey dokuma tezgâhları, iki çatal şeklinde çubukların üzerine yatay bir çubuğun yerleştirilmesi, çözgü ipliklerinin gerilmesi için ağırlık bağlanarak kullanılmıştır³⁴. Uçları ağırlıklı dokuma tezgâhlarının antik dönemde sık olarak kullanıldığının en

²⁵ Fazlıoğlu 2001, 2.

²⁶ Saraçoğlu 2015, 538.

²⁷ Fazlıoğlu 2001, 11.

²⁸ Crowfoot 1936/1937, 40.

²⁹ Saraçoğlu 2015, 538.

³⁰ Keith 1998, 499.

³¹ Ergün 2013, 25.

³² Karaoğlu 2010, 37.

³³ Yılmaz & Kalkan 2021, 46.

³⁴ Andersson-Strand 2015, 15.

önemli göstergesi ağırlıkların erken dönem Anadolu ve Yunanistan yerleşimlerinde çok sayıda ele geçmesidir³⁵. Dokuma tezgâh ağırlıkları birçok farklı şekil ve boyutta olup hepsi aynı görevi yerine getirmektedir³⁶. Bu ağırlıklar, dikey olarak yukardan gelen çözgü ipliklerini asmak ve iyice gerilmiş bir şekilde tutmak için kullanılmışlardır³⁷. Tezgâh ağırlıklarının büyüklüğü veya ağırlığı dokuma üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ağırlık ne kadar ağır olursa, bağlı olduğu çözgü ipliklerinin gerginliği o kadar iyi olur³⁸. Tarih öncesi çağlardan beri bilinen bu ağırlıklar, şekil olarak çok fazla değişikliğe uğramadan kullanılmışlardır³⁹. Böylesine basit işlevleri olmasına karşın dokuma tezgâh ağırlıkları temelde daima diskoid, piramidal ve konik olmak üzere üç formda yapılmışlardır⁴⁰.

Dokuma tezgâh ağırlıklarının yapım tekniği şu şekildedir; diskoid ve piramidal formlu tezgâh ağırlıkları çoğunlukla elde veya kalıpta basit bir şekilde yapılırken, konik formlu tezgâh ağırlıkları çark yapımıdır⁴¹.

Bazı dokuma tezgâh ağırlıklarının üzerinde ise, kazıma bezmeler görülmektedir. Bu bezemeler dokuma teşkilatında görevli kişilerle veya yönetimdeki liderlerle ilişkilendirilmektedir⁴².

Piramidal Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları: Anadolu'ya özgü bir form olarak düşünülen Piramidal formlu tezgâh ağırlıkları⁴³, kare ya da kareye yakın bir taban kesitine sahiptirler. Tabandan tavana doğru hafif bir eğimle daralarak yükselirler. Gövde, birbirine keskin hatlarla bağlanan dört yüzden ibarettir⁴⁴. Piramidal formlu örneklerin erken dönemden itibaren, geniş bir zaman diliminde, form tipolojilerinin çok da değişmeden kullanılmış oldukları anlaşılmıştır⁴⁵. Hem el hem de kalıp tekniğiyle yapılan⁴⁶ piramidal formlu dokuma tezgâh ağırlıklarının formlarında erken dönemlerde bir çeşitlilik görülür, MÖ 8-6. yüzyıl arasında piramidal dokuma tezgâh ağırlıklarının tamamı tek deliklidir ve bu tip dokuma tezgâh ağırlıklarının en yoğun olarak görüldüğü yer Atina ve çevresidir⁴⁷. Ancak tek delikli dokuma tezgâh ağırlıkları da geç dönemlere kadar kullanım görmüştür. MÖ 5. yüzyıldan sonra piramidal tezgâh ağırlıklarının boyutları büyümeye ve tavan kısımlarının genişlemeye başladığı dikkati çeker⁴⁸.

Disk Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları: Diskoid formlu dokuma tezgâh ağırlıkları, dairesel formlu ve deliklidirler. Anadolu da oldukça fazla görülen bu form erken dönemlerde büyük ve ortadan delikliken, MÖ 6.yüzyıl'ın ortalarından itibaren

³⁵ Tütüncüler 2005, 39.

³⁶ Lassen 2015, 127.

³⁷ Özdemir 2013, 121.

³⁸ Wilson 1930, 20.

³⁹ Chavane 1975, 76.

⁴⁰ Fazlıoğlu 2015, 24.

⁴¹ Saraçoğlu 2015, 540.

⁴² Karaoğlu 2018, 21.

⁴³ Yılmaz & Kalkan 2021, 51.

⁴⁴ Tamsü & Akça 2002, 205.

⁴⁵ Fırat 2017, 80.

⁴⁶ Sofianou 2011, 427.

⁴⁷ Fazlıoğlu 2001, 27.

⁴⁸ Aslan 2007, 17.

delikler kenarlara kaydırılmış, MÖ 5.yüzyıl'ın ortalarından sonra ise, formlarda küçülme gözlemlenmiştir⁴⁹. Diskoid formlu ağırıkların her iki yüzünde MÖ 4.yüzyıl da bombeleşme başlamış ve bu bombeleşme Hellenistik Dönemde daha da artarak devam etmiştir⁵⁰. Diskoid forma sahip dokuma ağırıkları elde yapılmış bir görünüme sahip oldukları ve Batı Anadolu ile Adalarda bu forma sahip dokuma ağırıklarının daha fazla görüldükleri tespit edilmiştir⁵¹. Genellikle Girit'te Minos saray ve yerleşimlerinde yoğun olarak ele geçmiş ve "Minos Ağırıkları" olarak adlandırılmışlardır⁵².

Homan⁵³ ortaları delik disk biçimli malzeme grubunun dokuma tezgâhı ağırlığı olarak tanımlanamayacağını bu malzeme grubunun bira yapımında mayalanma işlemi sırasında kapların ağızlarının kapatılmasında kullanıldığını da belirtmiştir.

Konik Formlu Dokuma Tezgâh Ağırıkları: Konik forma sahip dokuma tezgâh ağırıkları genel olarak yuvarlak veya yuvarlağa yakın taban kesitine sahiptirler. Tabandan tavana doğru daralıp tavan kısmı genelde oval bir görünüm ortaya koyarlar. İp deliği tabana paralel olarak açılmış ve konik forma sahip dokuma ağırıkların çoğu çarkta veya kalıpta üretilmişlerdir⁵⁴. Kerameikos mezarlığı ve Atina Agorası'nda konik ağırlık yapmakta kullanılan benzer iki çömlekçi kalıbı ele geçmiştir⁵⁵. Bunlar Korinthos şehrine özgü dokuma ağırıkları olup daima tek asma deliğine sahiptirler. Bu forma sahip ağırıkların yapılmasında hiçbir çeşitlenmeye gidilmeden bir birlik oluşturulduğu görülmektedir. Bu yüzden bunların, MÖ 8. yüzyıldan MS 1. yüzyıla kadar olan form gelişimlerini kısa zaman aralıkları içinde izlenebilir Konik dokuma tezgâh ağırıkları, MÖ 8. yüzyıldan MÖ 6. yüzyılın sonuna kadar olan dönemde, taban ve tavan kısımlarının tamamen düz ve yüzeyleri hafif eğimlidir. MÖ 6. yüzyılın sonu MÖ 5. yüzyılın başında ise, tavan kısımları sivrileşir ve taban kenarları profil kazanmaya başlar⁵⁶.

Parion Dokuma Tezgâh Ağırıkları

Çalışmada ele alınan dokuma tezgâh ağırıklarının hamur ve astar renkleri Munsell renk kataloğundan faydalanılarak belirlenmiş; belirgin özellikleri dikkate alınarak tanımlamaları yapılmış ve formlarına göre tiplere ayrılmışlardır. Bu sınıflandırmanın ardından, tipolojik yönden benzerlerinin araştırıldığı analogik irdeleme ve buldukları tabaka da göz önüne alınarak tarihlendirilmişlerdir.

Parion'da ele geçen 35 adet dokuma tezgâh ağırlığı temel olarak üç farklı tipte ele alınmış ve bu tiplerde kendi aralarında alt tiplere ayrılıp değerlendirilmiştir. Parion dokuma tezgâh ağırıkları aşağıda gösterildiği şekilde tiplere ayrılmıştır.

TİP 1: Piramidal Formlu Dokuma Tezgâh Ağırıkları

⁴⁹ Tamsü & Akça 2002, 204.

⁵⁰ Fazlıoğlu 2001, 27.

⁵¹ Saraçoğlu 2015, 540.

⁵² Talaakar 2018, 52.

⁵³ Homan 2004, 89.

⁵⁴ Tamsü & Akça 2002, 205.

⁵⁵ Aslan 2007, 18.

⁵⁶ Fazlıoğlu 2001, 28.

TİP 1A: Kenarları Keskin Piramidal Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları (Kat. No. 1-5)

Formun genel özellikleri; el yapımı, tek ya da çift asma delikli, kenarları keskin hatlı, tavandan tabana doğru genişleyen gövdeye sahip ve taban kısımlarının kare şekilli olmasıdır.

Tip 1A olarak adlandırılan bu dokuma tezgâh ağırlıkları, çalışmada beş örnekle temsil edilmektedir. Formun ilk örneği **Kat. No.1** Roma hamamında 8 nolu mekânın batısında, 4. tabakada ele geçmiştir. Tek asma deliğine sahip olan dokuma ağırlığı 81.80 gr ağırlığındadır. Benzerleri Olynthos'ta⁵⁷, Pnyx'de⁵⁸, Gözlüküle'de⁵⁹ ve Klazomenai⁶⁰ bulunmaktadır. Olynthos örneğinin asma deliğinin tavan kısmına daha yakın açılması dışında birebir benzerdir. Pnyx örneği ile tam anlamıyla paralellik gösteren tezgâh ağırlığı, Gözlüküle'deki benzeri ile tavan kısmının ovallığı tek fark olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer örnekler ve bulunduğu tabaka göz önünde bulundurulurken **Kat. No. 1**'i MÖ 5-4. yüzyıla tarihlenmiştir.

Formun bir diğer örneği **Kat. No. 2** Yamaç Hamamı'nın doğusunda yer alan Semertepe olarak adlandırılan bölümde ele geçen bir yüzey buluntusudur. Tek asma deliğine sahip ve gövdenin alt yarısı eksik olan **Kat. No.2**'nin ağırlığı 307.76 gr'dır. Tavan kısmında 'X' formunda kazıma bezeme ve bu bezemenin etrafına her bir boşluğa denk gelecek şekilde oyularak yapılmış nokta bezemeler vardır. Bezeme yönünden bir başka benzeri olan **Kat. No. 3**, Odeion'da 1 nolu tonozda 5. tabakada bulunmuştur. Tek asma delikli olarak karşımıza çıkan bu dokuma ağırlığının tavan ve taban kısımları kare şeklindedir. Ağırlığı 328 gr ve tavan kısmında 'X' formunda bezeme mevcuttur. Bu tezgâh ağırlıkları Pnyx'den⁶¹ ele geçen örneklerle benzerlik göstermektedir. Form olarak Pnyx örneğiyle paralel olan **Kat. No. 2** ve **3**'ün tavan kısmında yer alan kazıma bezeme bakımında paraleli bulunamamıştır. Bu bağlamda eserler benzer örnekler ve buldukları tabaka da göz önünde bulundurulurken MÖ 5-4. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir. Ayrıca Fazlıoğlu⁶², bu kazıma bezemelerin dokunacak kumaş ile tezgâhların boyutlarına göre değişen farklı boyutlarda ve sayılarda ağırlık takımlarını birbirlerinden ayırmak için yapıldığını ve MÖ 4.yüzyıl'dan sonra ise kazıma harflerin ortadan kaldırılıp, yerini yüzüklere basılan harfler ve mühürlere bıraktığını belirtmiştir. Bu bilgiler de vermiş olduğumuz tarih aralığını destekler niteliktedir.

Kat. No. 4-5'te yer alan örnekler Odeion'da, 2 nolu tonoz olarak adlandırılan bölümde 5. tabakada ele geçmiştir. Çift asma deliği bulunan dokuma ağırlığının köşelerinde kırıklar mevcuttur. **Kat. No. 4** 177.80 gr, **Kat No. 5** 289.10 gr ağırlığındadır. **Kat. No. 4**'ün kenarlarının keskin hatlarla verilmesi ile benzer örneklerini Pnyx⁶³,

⁵⁷ Willson 1930, Fig. 286, No. 7.

⁵⁸ Davidson & Thompson 1943, 82, Fig.33, No. 15.; Boulter 1953, Pl. 41, No. 182.

⁵⁹ Goldman 1950, Levha 467, Resim 4.

⁶⁰ Hasdağlı 2010, Şekil 114, No. 5.

⁶¹ Davidson & Thompson 1943, 82, Fig.33, No.79; Boulter 1953, Pl. 41, No. 183.

⁶² Fazlıoğlu 2001, 26.

⁶³ Davidson & Thompson 1943, 89, Fig. 32, No. 9.

İzmir Agora⁶⁴ ve İtalya Hera Kutsal alanında⁶⁵, **Kat. No. 5**'in ise dar tavan kısmı ve aşağı doğru genişleyen gövde ve taban yapısıyla benzerini Pnyx'de⁶⁶ görüyoruz. Pnyx örneği MÖ 4. yüzyıl, İzmir Agora örneği ise Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir. Dokuma ağırlıklarını, benzer örnekleri göz önünde bulundurarak MÖ 4-3. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

TİP 1B: Köşeleri Oval Piramidal Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları (Kat. No. 6-11)

Tip 1B olarak adlandırılan bu dokuma tezgâh ağırlıkları altı örnekle değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan formun ilk örneği **Kat. No. 6**, Odeion'da 3 nolu tonozda 6. tabakada bulunmuştur. Ağırlığı 623 gr olan, tek asma deliğine sahip **Kat. No. 6**'nın taban kısmı kare, tavan kısmı yuvarlatılmış şekilde verilmiştir. Dokuma ağırlığının benzer örnekleri Olynthos⁶⁷, Pnyx⁶⁸ ve Gözlükule'de⁶⁹ görülmektedir. Olynthos, Pnyx ve Gözlükule örneklerinde asma deliği tavana yakın bir bölümde açılmışken, Parion örneğinde daha alt kısma açılmıştır. Bu benzerlerden alınan bilgiler yardımıyla **Kat. No. 6**'yı MÖ 4-3. yüzyıla tarihlemek uygundur.

Kat. No. 7, Roma Hamam'ında 11 nolu mekânın doğusunda, 4. tabakada bulunmuştur. Tek asma delikli olarak yapılmış dokuma tezgâhı ağırlığının tavan ve taban kısmı diğer örneklerle göre dar şekilde yapılmış ve daha uzundur. Ağırlığın üzerinde yoğun şekilde deformasyon izleri dikkati çekmektedir. Ağırlığı 385 gr olan **Kat. No. 7**'nin benzer örnekleri Korinthos⁷⁰, Attika⁷¹, Krsevica⁷² ve Cıngirt Kaya⁷³'da mevcuttur. Dokuma ağırlığı ele alındığı form içerisinde tavan ve taban kısmının dar olmasıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır. Korinthos, Attika ve Krsevica örneklerinde bu ayrıntı açık bir şekilde görülmekte olup, MÖ 4-3. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir. Bu doğrultuda dokuma ağırlığını MÖ 4-3. yüzyıla tarihlemek doğru olacaktır. **Kat. No. 8**'de yer alan dokuma tezgâh ağırlığı Odeion'da analemme duvarının kuzeybatısında 4. tabakada sağ alt yarısı eksik parçalı olarak ele geçmiştir. Ağırlığı 223.15 gr olarak ölçülmüştür. Tek asma delikli ve tavan kısmı yuvarlatılmış şekilde verilen örneğin benzeri Korinthos'da bulunmaktadır⁷⁴. Parion örneği asma deliğinin Korinthos örneğine göre tavan kısmından daha aşağıya açılmasıyla birbirinden ayrılmaktadır. Ancak form olarak birebir paraleli olan bu örnek MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bu bağlamda dokuma ağırlığını MÖ 4-3. yüzyıla tarihlemek mantıklıdır.

Formun diğer örnekleri **Kat. No. 9** ve **Kat. No. 10** Odeion'da 3 nolu tonoz olarak adlandırılan bölümde 5. tabakada ele geçmişlerdir. **Kat. No. 9** tek asma delikli olup alt yarısı eksik parçalıdır. 156.64 gr ağırlığında olan bu örneğimizin benzeri Korinthos'da

⁶⁴ Aslan 2007, Lev. 52, Resim 30.

⁶⁵ Ferrera & Meo 2017, 119, Fig. 11.8-4.

⁶⁶ Davidson & Thompson, 80, Fig.32, No. 55.

⁶⁷ Wilson 1930, Fig. 286, No. 1

⁶⁸ Davidson & Thompson 1943, 82, Fig. 33, No. 28.

⁶⁹ Goldman 1950, Lev. 467, Res. 3.

⁷⁰ Davidson 1952, Plt 77, No.1202-1203

⁷¹ Ober 1987, Plt. 28, No. 11.15.

⁷² Popovic & Vranic 2006, Fig 1. No.3.

⁷³ Erol & Tamer 2012, Lev. 3, Fig. 13.

⁷⁴ Davidson 1952, Pl. 77, No. 1202.

karşımıza çıkmaktadır⁷⁵. Korinthos örneği, Parion örneğindeki gibi alt yarısı eksik parçalı ve asma deliğinin tavana yakın açılmasıyla birebir benzer olup, MÖ 4-3. yüzyıla tarihlenmiştir. Benzer form özelliği dikkate alındığında dokuma ağırlığını MÖ 4-3. yüzyıla tarihlemek uygun olacaktır. **Kat. No. 10**, çift asma delikli, tavan kısmı yuvarlatılmış, tabanı kare şeklinde ve 339.05 gr ağırlığındadır. Değerlendirmeye alınan formun son örneği olan **Kat. No. 11**, Odeion'da yer alan 2 nolu tonozda 5. Tabakada ortaya çıkarılmıştır. Sağ alt köşesi kırık olan dokuma ağırlığı, çift asma delikli, yuvarlatılmış tavan ve kare şeklinde taban kısmına sahiptir. Ağırlığı 115.37 gr olan dokuma tezgâh ağırlığının sağ alt köşesi kırıktır. **Kat. No. 10** ile de benzerlik gösteren bu ağırlıkların benzer örnekleri Smyrna Agorasında⁷⁶ ve Assos⁷⁷'ta bulunmaktadır. Smyrna Agorasındaki örnek Hellenistik Döneme tarihlendirilirken, Assos örnekleri dolgu toprak ve yüzeyden bulunmaları nedeniyle herhangi bir tarih aralığına yerleştirememişlerdir. Bu Bağlamda **Kat. No. 10** ve **11**'i ele geçtikleri tabaka ve benzer örnekleri yardımıyla MÖ 4-3. yüzyıla tarihlenmiştir.

TİP 1C: Kesik Piramidal Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları (Kat. No. 12)

Tek örnekle değerlendirmeye aldığımız ve Tip 1C olarak adlandırılan dokuma tezgâh ağırlıkları, el yapımı olup, kesilerek küçültülmüş, dört yanı düz, tavandan tabana kadar az eğimli, taban ve tavan genişliğinin neredeyse eşit olduğu piramidal ağırlıklardır.

Kat. No. 12'de yer alan dokuma tezgâh ağırlığı, Odeion'da 3 nolu tonoz olarak adlandırılan bölümde, 6.tabaka da ele geçmiştir. Ağırlığı 312.63 gr olan bu dokuma tezgâh ağırlığı çift asma delikli olup, tabanını düz, kenar köşeleri kırıktır. Korinthos⁷⁸, Pnyx⁷⁹ ve Gözlükule'de⁸⁰ birebir benzerleri mevcuttur. Korinthos ve Pnyx örnekleri MÖ 4. yüzyıla Gözlükuledeki örnek ise Hellenistik Döneme tarihlenmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak **Kat. No. 12'**yi MÖ 4-3. yüzyıla tarihlemek doğru olacaktır.

TİP 1D: Birleşik Çift Piramidal⁸¹ Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları (Kat. No. 13)

Çalışmada yer alan ve Tip 4 olarak adlandırılan dokuma tezgâh ağırlıkları tek örnekle karşımıza çıkmaktadır. Tip 4, el ile şekillendirilmiş, iki tavan kısmının tek bir tabanda birleştirilmesi sonucu yapılmıştır.

Kat. No. 13'de yer alan dokuma tezgâh ağırlığı Odeion'da 2 nolu tonoz olarak adlandırılan bölümde, 5. tabaka da bulunmuştur. Sağ ve sol tarafında birer asma deliği bulunan ağırlık, çift başlı ve üst tarafı iç bükeydir. Dikdörtgen tabanlı ve 131.90 gr ağırlığındadır. Bu ağırlık, bulunduğu tabakadan ele geçen sikke ve seramikler yardımıyla MÖ 4-3.yüzyıla tarihlendirilmiştir. Beycesultan'da⁸² Geç Tunç Çağı tabakasında ele geçen örnekle benzerlik gösteren bu tip dokuma tezgâh ağırlığının

⁷⁵ Davidson 1952, Pl. 77, No. 1210

⁷⁶ Antouard 2005, 423, Fig. 58.; Aslan 2007, Lev. 28-Res. 18.

⁷⁷ Ayaz 2019, Kat. No. 166-167.

⁷⁸ Davidson 1952, Pl. 76, No. 1196.

⁷⁹ Davidson & Thompson 1943, 80, Fig. 35, No. 108.

⁸⁰ Goldman 1950, Lev. 467, Res. 1.

⁸¹ Tipolojideki bu isimlendirme Gürkan Ergün'ün dokuma tezgâh ağırlıkları tipolojisinden örnek alınarak yapılmıştır.

⁸² Ergün 2013, Kat. No. 153.

erken dönemlerden itibaren form açısından bir değişikliğe uğramadan geç dönemlere kadar kullanıldığını söyleyebiliriz.

TİP 2: Diskoid Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları

TİP 2A: Bombesiz Diskoid Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları (Kat. No. 14-17)

Çift asma delikli ya da tek asma delikli olan bu tipteki örneklerin en belirgin özelliği ön ve arka yüzünde bombeleşmenin olmamasıdır. El yapımı olan, bu tip dokuma tezgâh ağırlıkları bu çalışmada dört örnekle temsil edilmektedir.

Değerlendirmeye alınan formun ilk örneği **Kat. No. 14**, Güney-Tavşandere Nekropolisi'nde, M-166 olarak adlandırılan inhumasyon gömü uygulamasının yapıldığı basit toprak mezardan ele geçmiş olup, çift asma delikli, oldukça fazla aşınmaya uğramış ve kenarlarında kırıkları mevcuttur. Ağırlığı 13.05 gr olan dokuma tezgâh ağırlığının kırıkları ve oldukça deformasyona uğradığını göz önünde bulundurduğumuza ortama 40-50 gr ağırlığında olabileceği düşünülmektedir. Mezarda ele geçen ve MÖ 6. yüzyılın sonlarına tarihlenen Lekhytos⁸³ yardımıyla da bu dokuma tezgâh ağırlığını MÖ 6. yüzyılın sonuna tarihlemek uygun olacaktır. **Kat. No. 15**, Roma Hamamı'nın prefernium bölümünde 2. tabakada bulunmuş, çift asma delikli ve küçük boyutlarda yapılmıştır. Ağırlığı 27.87 gr'dır. Diğer bir örneğimiz **Kat. No. 16** 2018 yılı kazı sezonunda yapılan SDJ-10 olarak adlandırılan yapının kuzeyinde bulunan tarlanın yüzeyinde ortaya çıkmıştır. Boyutsal olarak **Kat. No. 15** ile benzerlik gösteren örnek çift asma delikli ve 43.10 gr ağırlığındadır. Bu gruba ait son örnek olan, **Kat. No. 17** Bodrum Burnu olarak adlandırılan mevki de, yüzeyde bulunmuştur. Bu dokuma tezgâh ağırlığının **Kat. No. 15-16'** dan farkı cidarının kalın olmasıdır. Çift asma deliğine sahip olan **Kat. No. 17**, 111.50 gr ağırlığında olup ve sol kenarında kırıklar mevcuttur.

Dönemsel anlamda oldukça erken tarihli olan, tek askı delikli benzer formlara sahip Maydos Kilisetepe⁸⁴, Milet⁸⁵ ve Limantepe⁸⁶'de rastlanılan örnekler genel anlamda Geç Tunç Çağa tarihlendirilmekle birlikte, bu erken örneklerin en önemli ortak özellikleri tek askı delikli olmalarıdır. Fazlıoğlu⁸⁷, MÖ 5. yüzyılın ortalarında diskoid dokuma tezgâh ağırlıklarının boyutlarında bir küçülme olduğunu belirtmiştir. Korinthos⁸⁸ ve Salamis⁸⁹ örnekleriyle form ve asma delikleri açısından birbirlerine yakın açılmasıyla birebir benzerlik gösteren ağırlıklar iki kentte de MÖ 5-4. yüzyıla tarihlenmiştir. Benzer form özellikleri dikkate alındığında bu ağırlıkları MÖ 5-4. yüzyıla tarihlemek yanlış olmayacaktır. Davidson⁹⁰ ayrıca bu kadar küçük boyutlu dokuma tezgâh ağırlıklarının kapak olarak kullanılmış olabildiklerinden de söz etmektedir.

TİP 2B: Düz Tabanlı Diskoid Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları (Kat. No. 18-20)

⁸³ Kasapoğlu 2019, 22.

⁸⁴ Yılmaz 2016, 65, Fig. 7, Nr. 3-5.

⁸⁵ Gleba & Cutler 2012, 121, Pl. XXXI, b.

⁸⁶ Erkanal & Keskin 2009, 106, Fig. 15.

⁸⁷ Fazlıoğlu 2001, 27.

⁸⁸ Davidson 1952, Pl. 77, No: 1207-1208

⁸⁹ Chavene 1975, Pl. 26, No: 252, 253, 254.

⁹⁰ Davidson 1952, 163.

Formun genel özellikleri şu şekildedir; el yapımı, düz tabanlı, çift asma delikli, ön ve arka yüzünde bombeleşme vardır. Bu tip dokuma tezgâh ağırlıkları üç örnekle temsil edilmektedir.

Formun ilk örneği olan **Kat. No. 18**, Yamaç Hamamı'nda 3. tabakada ele geçmiş olup 153.42 gr ağırlığındadır. Çift asma delikli, düz tabanlı, ön ve tek bir yüzünde bombeleşme vardır. Formun diğer bir örneği **Kat. No. 19**, Tiyatro'da 2. tabakada ele geçmiş, 133.07 gr ağırlığındadır. Çift asma delikli, düz tabanlı yapılmış olan bu dokuma ağırlığının sağ üst kenarında kırıklar mevcuttur. Bu kırığı göz önünde bulundurduğumuzda ağırlığın ortalama 140-150 gr civarında olduğunu düşünebiliriz. Dokuma ağırlıklarının benzerleri Pnyx, Smyrna ve Assos'ta⁹¹ bulunmaktadır. Davidson - Thompson⁹² ve Antonuard⁹³ bu tür dokuma tezgâh ağırlıklarını Hellenistik Döneme tarihlenmiştir. Benzer örnekler yardımıyla **Kat. No. 18-19**'u MÖ 4. yüzyılın son çeyreği-1. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenmek uygun olacaktır.

Değerlendirmeye alınan formun son örneği **Kat. No. 20** Kuzey Sur'da 2. tabakada ele geçmiştir. Ağırlığı 107.05 gr olan **Kat. No. 20**'nin sağ kenarında kırık vardır. Mevcut durumda tek asma deliği bulunan ağırlığın, asma deliğinin tam olarak merkez noktada olmamasından dolayı kırık olan tarafta da bir asma deliğinin olduğu düşünülmektedir. Bu dokuma ağırlığının **Kat. No. 18-19**'dan tek farkı ön ve arka yüzünde bombeleşmenin olmasıdır. Fazlıoğlu⁹⁴ diskoid formu dokuma ağırlıklarında bombeleşmenin 4.yüzyıl'da başladığını ve Hellenistik Dönem içerisinde de arttığını belirtmiştir. Fazlıoğlu'nun ifade ettiği bombeleşme bu örnek içinde belirleyici bir özellik olup, **Kat. No. 20**'nin tarihsel olarak MÖ 4. yüzyılın son çeyreği - 1. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenmesini olanaklı kılmaktadır.

TİP 2C: Bombeli Diskoid Formlu Dokuma Tezgâh Ağırlıkları (Kat. No. 21-32)

Elde şekillendirilmiş, çift asma delikli ya da tek asma delikli olarak karşımıza çıkan bu tipteki ağırlıkların en belirgin özelliği ön ve arka yüzünde bombeleşmenin olmasıdır. Bu tip dokuma tezgâh ağırlıkları çalışmamızda on iki örnekle değerlendirmeye alınmıştır.

Değerlendirmeye alınan formun ilk örneği **Kat. No. 21**, Güney-Tavşandere Nekropolisinde önleyici korumaya yönelik yapılan çalışmalar sırasında Hellenistik Döneme tarihlenen TSM 15'in etrafının açılması sırasında bulunmuştur. Çift asma delikli ve eksik parçalı olan **Kat. No. 21**'in korunan ağırlığı 94.35 gr ağırlığındadır. Ağırlığı tam olarak düşündüğümüzde ortalama 100-110 gr ağırlığında olabileceği tahmin edilmektedir. Benzerlerini Pnyx⁹⁵, Salamis⁹⁶ ve Assos'ta⁹⁷ görmek mümkündür. Pnyx örneğinde asma delikleri Parion örneğine göre birbirlerine daha yakın açılmışken Salamis ve Assos örnekleri birebir benzerlik göstermektedir.

⁹¹Ayaz 2019, Kat. No. 134, 141, 142.

⁹² Davidson & Thompson 1943, 93, Fig 41 - No.148

⁹³ Antouard 2005, 423, Fig 59.

⁹⁴ Fazlıoğlu 2001, 27.

⁹⁵ Davidson & Thompson 1943, 93, Fig 41 - No.145

⁹⁶Chavene 1975, Pl. 26, No: 238.

⁹⁷ Ayaz 2019, Kat. No. 120, 121, 122.

Kat. No. 22 yüzeyde, Bodrum Burnu olarak adlandırılan alanda ortaya çıkarılmıştır. Çift asma delikli olan örneğin ağırlığı 141.70 gr'dır. Diğer bir örnek olan **Kat. No. 23** Odeion'da Kuzeydoğu ön cepheye 3-4 nolu payandalar arasına karşılık gelen alanda bulunmuştur. Cidarının ince olmasıyla **Kat. No. 22** ile benzerlik gösteren bu dokuma ağırlığı çift asma delikli olup, 57.35 gr ağırlığındadır. Bu dokuma ağırlıklarının, Pnyx⁹⁸ ve Korinthos⁹⁹'ta benzer örnekleri bulunmaktadır. Pnyx ve Korinthos örnekleri asma deliklerinin kenara yakın açılmasıyla ve boyutlarıyla birebir benzerdir.

Form içerisinde değerlendirmeye alınan diğer bir örnek **Kat. No. 24**, Su Kemerinde, SK-1 açmasında, çökeltme haznesinin içinden bulunmuştur. Tek asma delikli yapılmış olup, üst kenarında kırığı bulunan **Kat. No. 24**'ün ağırlığı 57.71 gr'dır. Bu dokuma tezgâh ağırlıklarının örnekleri Gözlükule¹⁰⁰, Salamis¹⁰¹, Assos¹⁰², Limantepe¹⁰³, Miletos'ta¹⁰⁴, görülmektedir. Ancak Limantepe ve Miletos örnekleri benzer form yapılarına rağmen Tunç Çağına tarihlendirilmişlerdir. Bu durumdan da anlaşıldığı üzere diskoid dokuma ağırlıklarındaki gelenekçi form yapısı erken dönemlerden itibaren değişime uğramadan gelmiştir. **Kat. No. 25**'te değerlendirmeye alınan örneğimiz Agora ve Dükkanlar (?)'da 5. tabakada ele geçmiştir. Tezgâh ağırlığı, çift asma delikli olup, 37.15 gr ağırlığındadır. **Kat. No. 25**'in benzerleri Salamis¹⁰⁵, Smyrna¹⁰⁶ ve Assos'ta¹⁰⁷ bulunmaktadır.

Kat. No. 26'da ele alınan örnek, Bodrum Burnu mevkiinde bulunmuştur. Çift asma delikli olan dokuma ağırlığının sağ asma deliğinin olduğu kenar kırıktır. **Kat. No. 26**'nın korunan ağırlığı 27.40 gr'dır. Örneğimizde bulunan kırığı göz önünde bulundurduğumuzda normal ağırlığının 35-40 gr olabileceği tahmin edilmektedir. Ağırlığın benzer örnekleri Salamiste¹⁰⁸ ve Smyrna'da¹⁰⁹ mevcuttur.

Davidson - Thompson, Goldman, Chavene ve Antouard **Kat. No. 21-26** ağırlıkların benzerlerini Hellenistik dönem olarak geniş bir tarih aralığında değerlendirmişlerdir. Assos'ta da görülen bu benzerlerden yola çıkarak, **Kat. No. 21-26** arasındaki dokuma ağırlıklarını MÖ 4. yüzyılın son çeyreği - 1. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirmek doğru olacaktır.

Formun diğer örnekleri olan, **Kat. No. 27-28-29-30**'da, diğer örneklerden farklı olarak, her iki yüzde de bombeleşmenin arttığı görülmektedir. Bu dokuma ağırlıklarının tamamının çift asma delikli olarak üretildikleri görülmektedir. **Kat. No. 27** Roma Hamamında, 9 nolu mekânda 2. tabakada ortaya çıkarılmıştır. Örneğimizin ağırlığı 101.15 gr'dır. **Kat. No. 28** de aynı şekilde Roma Hamamında, Piscina'nın

⁹⁸ Davidson & Thompson 1943, 93, Fig 41 - No.146-147.

⁹⁹ Davidson 1952, Pl. 77, No: 1205

¹⁰⁰ Goldman 1950, Lev. 467, Res. 14.

¹⁰¹ Chavene 1975, Plt. 25, No: 245, 247, 249.

¹⁰² Ayaz 2019, Kat. No. 102.

¹⁰³ Erkanal & Keskin 2009, s. 106, Fig.15.

¹⁰⁴ Gleba & Cutler 2012, s.121 Fig.b.

¹⁰⁵ Chavene 1975, Plt. 25, No: 238

¹⁰⁶ Antouard 2005, Fig 56.

¹⁰⁷ Ayaz 2019, Kat. No. 120, 121, 122.

¹⁰⁸ Chavene 1975, Plt. 25, No: 253

¹⁰⁹ Antouard 2005, 423, Fig 56.

kuzeydoğusunda bulunmuştur. Ağırlığın delikleri düzgün bir şekilde açılmamıştır. Bir yüzünde kırığı bulunan **Kat. No. 28**'in ağırlığı 89.64 gr'dır. Kırığı göz önünde bulundurduğumuz da normal ağırlığının ortalama 90-100 gr olabileceği düşünülmüştür. **Kat. No. 29** Dereler mevkiinde yüzeyde bulunmuş olup, 60.82 gr ağırlığındadır. Üst kenarında bozulmalar ve kırıklar mevcuttur. **Kat. No. 30** Güney-Tavşandere Nekropolisi'nde kesitten akan toprak içerisinde ele geçmiştir. Ağırlığı 73.85 gr olan tezgâh ağırlığı aynı **Kat. No. 29**'daki gibi üst kenarında bozulmalar ve kırıklar mevcuttur. Bu ağırlıklar, Salamis¹¹⁰, Smyrna¹¹¹, Krsevisa¹¹² ve Klazomenai¹¹³ kazılarındaki buluntularla form ve her iki yöndeki bombeleşme ve asma deliklerinin kenarlara yakın açılması anlamında benzerlik göstermektedirler. **Kat. No. 27-30** nolu ağırlıklar form yapıları incelendiğinde bu gruptaki diğer örneklerden her iki yönde bombeleşme olmasıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu bombeleşmenin Hellenistik Dönemde yaygınlaşması nedeniyle bu örneklerin Hellenistik Dönem içerisinde değerlendirilmelerini mümkün kılmaktadır. Yunanistan ve Anadolu'da ele geçen benzer örneklerin de aynı dönem içerisinde değerlendirilmeleri nedeniyle bu dört örnek için MÖ 3-1.yüzyıl arası önerilmiştir.

Form açısından değerlendirmeye alınan son iki örneğimiz, **Kat. No. 31** ve **Kat. No. 32** Bodrum Burnu mevki 'den ele geçmiştir. Bu ağırlıkların form içerisinde değerlendirilen diğer ağırlıklardan farkı mühür baskılı olmalarıdır. **Kat. No. 31** çift asma delikli olup, 45 gr ağırlığındadır. Asma deliklerinin hemen altında iki deliğin ortasına denk gelecek şekilde yüzükle vurulmuş mühür vardır. Mühür üzerindeki aşınmadan dolayı net olmamakla birlikte muhtemelen bir bitki tasvirinin yer aldığı söylenebilir. Ağırlık üzerindeki mühür, Pnyx' ten¹¹⁴ ele geçen bir amphora mührü ile benzerlik göstermektedir. Pnyx örneğinde mührün şekli yuvarlak olup üzerinde dal üstünde üzüm salkımı yer almaktadır. Parion örneğindeki mührün şekli oval olup, daha çok göz şeklini yansıtmaktadır. Diğer bir mührü örneğimiz, **Kat. No. 32** çift asma delikli yapılmış olup üzerinde yoğun şekilde deformasyon izlerinin varlığı dikkati çekmektedir. Asma deliklerinin ortasına denk gelecek şekilde yüzükle vurulmuş, göz şeklinde mühür vardır. Ancak yoğun şekilde deforme olmasından dolayı mühür yorumlanamamıştır.

Fazlıoğlu¹¹⁵ yüzükle vurulmuş mühürlerin MÖ 4. yüzyıldan sonra başladığını ifade eden açıklamaları ve Pnyx örneklerine dayanarak bu ağırlıkları MÖ 3-1. yüzyıla tarihlemek uygun olacaktır.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada Parion Antik Kenti'nde 2009 - 2019 yıllarında farklı sektörlerde yapılan kazı çalışmaları sırasında gün yüzüne çıkarılan 32 adet dokuma tezgâh ağırlığı incelenmiştir (**Figür 4**). Parion da ele geçen dokuma tezgâh ağırlıkları, piramidal ve diskoid, olarak sınıflandırılmış olup, kendi içlerinde alt tiplere ayrılarak

¹¹⁰ Chavene 1975, Plt. 25, No: 240

¹¹¹ Antouard 2005, 423, Fig 56.

¹¹² Popovic & Vranic 2006, Fig.3, No.3

¹¹³ Hasdağlı 2010, Şekil 114, No. 1-2-3-4

¹¹⁴ Grace 1956, Plt.79- No. 249.

¹¹⁵ Fazlıoğlu 2001, 26.

değerlendirilmişlerdir. 32 dokuma tezgâh ağırlığından 13'ü piramidal 19'u diskoid formlu olarak karşımıza çıkmaktadır (**Figür 5**).

Piramidal dokuma tezgâh ağırlıkları kendi içerisinde dört tipe ayrılmıştır (**Kat. No. 1-13**) (**Figür 6**). Bu ağırlıkların 10 tanesi Odeionda tonozlar içerisinde, 2 tanesi Roma Hamamından ve 1 tanesi yüzeyden bulunmuştur. Bilindiği gibi dokuma tezgâh ağırlıkları doğrudan dokuma endüstrisi ile ilişkilendirilebilir. Ancak, Odeion'da ele geçen bu ağırlıkları ele geçtikleri konum itibariyle direkt olarak dokuma endüstrisi ile bağdaştırmak doğru olmayacaktır. Bu dokuma tezgâh ağırlıklarının, işlevlerini kaybetmelerinin ardından yani ağırlıklı dokuma tezgâhlarının ortadan kalkmasından sonra¹¹⁶, ağırlıkların kullanım amaçları için yapılmış olan yorumlardan biri depolama kaplarının altına sacayağı olarak konulmuş olabileceğidir.¹¹⁷ Fakat kanıtlanabilirlik açısından in-situ bir buluntunun ele geçmemesinden dolayı bu düşünce bugünkü verilerle ihtimalden öteye gitmemektedir. Bu ihtimallerin yanı sıra dokuma tezgâh ağırlıklarının depolama amaçlı olarak kullanılan tonozlarda muhafaza edildiğini de söyleyebiliriz.

Çoğunlukla Korinthos'ta ele geçen piramidal dokuma tezgâh ağırlıklarıyla benzerlik gösteren bu dokuma tezgâh ağırlıklarından **Kat. No.1, 2 ve 3** MÖ 5-4. yüzyıla tarihlendirilirken, **Kat. No. 4-13** MÖ 4-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kentte ele geçen 19 adet diskoid dokuma tezgâh ağırlığı kendi içerisinde üç tipe ayrılarak değerlendirilmiştir (**Kat. No. 14-32**) (**Figür 7**). Batı Anadolu kökenli¹¹⁸ bu dokuma ağırlıklarından, 7'si yüzeyde, 3'ü Güney-Tavşandere Nekropolisi'nde, 3'ü Roma, 1'i Yamaç Hamamı'nda, 1'i Agora ve Dükkânlarda, 1'i Tiyatro'da, 1'i Odeion'da 1'i Kuzey Sur Duvarı'nda ve 1'ise, Su Kemerin 'de ele geçmiştir. Yüzeyde ele geçen dokuma ağırlıklarının 5 tanesinin Bodrum Burnu Lodos Limanı olarak adlandırılan alandan ele geçmesi burada bir dokuma atölyesinin olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir. Ancak, bu alanda kazı çalışması yapılmadığı için bu düşünce ihtimalden öteye gitmemekte olup, ilerleyen yıllarda yapılacak olan kazı çalışmaları bizlere daha iyi veriler sunacaktır. Değerlendirilen diskoid dokuma tezgâhlarından **Kat. No. 14** hariç, **Kat. No. 15-32** Hellenistik Döneme, **Kat. No. 14** ise Güney-Tavşandere Nekropolisi'nde Arkaik Döneme tarihlenen M-166 nolu mezardan ele geçmiş ve MÖ 6-5. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bu durumda tezgâh ağırlıklarının formlarında görülen ve neredeyse yüzyıllarca fazla değişime uğramadan devam eden gelenekçi yapıyı bu örnekte açıkça görmekteyiz.

Sonuç olarak bakıldığında ele geçen dokuma tezgâh ağırlıkları tipolojik açıdan genel olarak; Yunanistan'da, Pnyx, Korinthos, Olynthos Kıbrıs'ta Salamis, ve Anadolu'da Assos, Gözlükule, Limantepe, Miletos kentlerinde görülen örnekleriyle, üzerindeki betimler bakımından ise Korinthos ve Pnyx kentleriyle benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Parion dokuma ağırlıklarında en fazla tercih edilen form diskoid dokuma ağırlıkları olurken, konik forma sahip dokuma tezgâh ağırlığı tercih edilmemiştir. Tezgâh ağırlıklarının form olarak çok fazla değişikliğe uğramadan erken dönemlerden itibaren antik dönem insanları tarafından kullanıldıkları ve formdan çok

¹¹⁶ Fazlıoğlu 2001, 28.

¹¹⁷ Ergün 2013, 191.

¹¹⁸ Fazlıoğlu 2001, 26.

işlevselliğe önem verdikleri anlaşılmaktadır. İster erken dönem olsun ister geç dönem olsun bu ağırlıkların varlığı antik kentte boyutu tam olarak bilinmeyen bir dokuma sektörünün varlığını ortaya koymaktadır. Odeion, Roma Hamamı, Yamaç Hamamı, Tiyatro, Agora ve Dükkanlar, Kuzey Sur Duvarı ve özellikle Güney-Tavşandere Nekropolisi'nde mezarlardan ele geçen dokuma tezgâh ağırlıkları Parion'da Arkaik Dönem'den orta Bizans Dönemi'ne kadar aktif olarak dokumacılık olgusunun varlığını da kanıtlar niteliktedir.

Üretimi kolay olan bu ağırlıkların seramik ya da terrakotta figürin atölyelerinde yapıldığı bilinmektedir. Parion'da seramik ve terrakotta figürün üretimine dair kesin bir veri elde edilememiş olmakla birlikte; her iki malzeme gurubunda, özellikle Roma Dönemi'nde zengin ve genel anlamda özgün bir form çeşitliliğinin varlığı yerel üretimin varlığını güçlendirir veriler sunmaktadır. Bununla birlikte, dokuma tezgâhı ağırlıklarının genelindeki üretim kolaylığı da göz önünde bulundurarak ithal edilebilirlik durumlarının zayıf olabileceği akla gelmektedir. İleride ele geçecek veriler bu konuda daha detaylı bilgilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

KATALOG¹¹⁹

Kat. No: 1	Kazı No: CMD 2	Bul. Yeri: Roma Hamamı
Form: Piramidal	Tip: 1A	Tarih: MÖ 5-4.yy
Hamur Rengi : 7.5YR 5/4 Brown	Astar Rengi: 7.5YR 5/6 Strong Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde az kuvars, mika, yoğun gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 5.3 cm Tvn. G: 2.1 cm Tbn. G: 4.1 cm A: 81.80 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Tek asma delikli, taban ve taban kısmı düz, üzerinde deformasyon izleri olan, sert dokuya ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Wilson (1930), Fig.286, No.7, Davidson & Thompson, (1943), Fig.33, No.15, Goldman (1950), Lev. 467, Res. 4.		

Kat. No: 2	Kazı No: ATT 10	Bul. Yeri: Yüzey / Semertepe
Form: Piramidal	Tip: 1A	Tarih: MÖ 5-4. yy
Hamur Rengi : 7.5YR 5/4 Brown	Astar Rengi: 7.5YR 5/4 Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kuvars, kireç, az gözenek gözlemlenmiş, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 7 cm Tvn. G: 4.1 cm K:4.9 cm A: 307.76 gr D. Ç:0.6 cm	
Tanım: Tek asma delikli, tavan kısmında kazıma bezemesi bulunan, alt yarısı eksik, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: G. R. Davidson & D. B. Thompson (1943), Fig 33, No.79-80, C. G. Boulter (1953), Plt. 41, No.183, Hasdağlı (2010), Şek. 114, No. 5.		

Kat. No: 3	Kazı No: BZZ 10	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1A	Tarih: MÖ 5-4. yy
Hamur Rengi : 5 YR 4/1 Dark Gray	Astar Rengi: 2.5 YR 3/1 Dark Reddish Gray	Hamur Yapısı: İçerisinde az şekilde iri kuvars, kireç, mika taneleri, yoğun şekilde gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Y: 10.4 cm Tbn.G: 6.1 cm Tvn.G: 3.9 cm K: 6.1 cm A: 328 gr D.Ç: 1.2 cm	
Tanım: Tek asma delikli, kenarları keskin hatlarla verilmiş, tavan kısmında "X" kazıma bezemesi olan, üzerinde deformasyon izleri bulunan sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Thompson, (1943), Fig.33, No.79-80, C. G. Boulter (1953), Plt. 41, No.183.		

¹¹⁹ Katalog'da kullanılan kısaltmalar: **A:** Ağırlık, **D.Ç:** Delik Çapı, **G:** Genişlik, **K:** Kalınlık, **Y:** Yükseklik, **Tvn. G:** Tavan Genişliği, **Tbn. G:** Taban Genişliği.

Kat. No: 4	Kazı No: CDY 28	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1A	Tarih: MÖ 4-3. yy
Hamur Rengi : 5 YR 5/6 Yellowish Red	Astar Rengi: 7,5 YR 5/4 Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun şekilde iri kuvars, kireç, mika taneleri, yoğun şekilde gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 8 cm Tbn. G: 5.5 cm Tvn. G: 2.5 cm K: 5.3 cm A: 177.80 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, tabanı düz, kenarları keskin hatlarla verilmiş, alt köşesinde kırığı bulunan sert dokulu ve pürütlü yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson & Thompson, (1943), Fig.32, No.9, Aslan, (2007), Lev. 52, Res.30, Bianca Ferrera & Francesco Meo (2017), Fig.11.8-4		

Kat. No: 5	Kazı No: CIK 11	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1A	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi : 5YR 5/4 Reddish Brown	Astar Rengi: 10YR 6/4 Light Reddish Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun şekilde iri kuvars, kireç, mika taneleri, yoğun şekilde gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 7.7 cm Tbn.G.: 7.1 cm Tvn.G.: 3.1 cm A: 289.10 gr	
Tanım: Çift asma delikli, tabanı düz, kenarları keskin hatlarla verilmiş, alt köşelerinde kırığı bulunan, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson & Thompson, (1943), Fig.32, No.55		

Kat. No: 6	Kazı No: CKM 50	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1B	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi: 2.5 YR 4/4 Reddish Brown	Astar Rengi: 2.5 YR 4/4 Reddish Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun şekilde iri kuvars, kireç, mika taneleri, taşçık gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 13.3 cm Tbn.G: 6.9 cm A: 623 gr D.Ç: 0.7 cm	
Tanım: Tek asma delikli, tabanı düz, köşeleri yuvarlak, üzerinde deformasyon izleri bulunan, sert dokulu ve pürütlü yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Wilson (1930), Fig.286, No.1, Davidson & Thompson, (1943), Fig.33, No. 28, Goldman (1950), Lev. 467, Res. 3.		

Kat. No: 7	Kazı No: COI 4	Bul. Yeri: Roma Hamamı
Form: Piramidal	Tip: 1B	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6 Light Red	Astar Rengi: 2.5YR 5/6 Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kireç, taşçık, gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 12.3 cm Tbn.G: 5.4 cm A: 385 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Tek asma delikli olup, üzerinde deformasyon izleri bulunan düz tabanlı, sert dokuya ve pürütlü yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson (1952), Plt 77, No.1202-1203, Ober (1987), Plt. 28.No. 11.15, P. Popovic – I. Vranic (2006), Fig 1. No.3., Erol-Tamer (2012), Lev. 3, Fig. 13.		

Kat. No: 8	Kazı No: BAA 52	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1B	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi: 2.5YR 5/8 Red	Astar Rengi: 2.5YR 5/6 Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kuvars, kireç, gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 14.4 cm G: 5 cm A: 223.15 gr D.Ç: 0.8 gr	
Tanım: Tek asma delikli olup, asma deliğinin altından itibaren sağ yarısı kırık, üzerinde deformasyon izleri olan, sert dokuya ve pürütlü yüzeye sahiptir.		
Thompson, (1943), Fig.33, No. 28.		

Kat. No: 9	Kazı No: CKU 29	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1B	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi : 2,5 YR 6/8 Light Red	Astar Rengi: 2,5 YR 5/6 Red	Hamur Yapısı: İçerisinde az ufak kuvars, mika taneleri, yoğun şekilde gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 5.5 cm G: 6 cm K: 6 cm A: 156.64 gr D.Ç: 0.9	
Tanım: Tek asma delikli, köşeleri yuvarlak, gövde ve taban kısmı eksik, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson (1952), Plt 77, No.1210.		

Kat. No: 10	Kazı No: CKU 9	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1B	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi : -	Astar Rengi: 2,5 YR 4/6 Red	Hamur Yapısı: -
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Y: 11.7 cm Tbn.G: 6.2 cm Tvn.G: 3.1 cm A: 339.05 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, tabanı düz, köşeleri yuvarlatılmış, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Antouard (2004), Fig 58., Aslan (2007), Lev. 28-29.		

Kat. No: 11	Kazı No: CDY 1	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1B	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi : 2,5 YR 5/6 Red	Astar Rengi: 2,5 YR 5/6 Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun şekilde iri kuvars, kireç, mika taneleri, yoğun şekilde gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Y: 7.9 cm Tbn.G: 5.3 cm Tvn.G: 2.2 cm A: 115.37 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, tabanı düz, kenarları keskin hatlarla verilmiş, sağ alt köşesinde kırığı bulunan sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Antouard (2004), Fig 58.		

Kat. No: 12	Kazı No: CKU 7	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1C	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi: 2.5 YR 4/4 Reddish Brown	Astar Rengi: 2.5 YR 4/4 Reddish Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde az şekilde ufak kuvars, mika taneleri, yoğun şekilde gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Y: 7.4 cm Tbn.G: 6.4 cm Tvn.G: 3.4 cm K: 6.4 cm A: 312.62 gr D.Ç: 0.3-0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, tabanı düz, üst kısmı oval, alt köşelerde kırıkları bulunan, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson & Thompson, (1943), Fig.35, No.108, Davidson (1952), Plt 76, No:1196, Goldman (1950), Lev. 267, Res. 1.		

Kat. No: 13	Kazı No: CDY 4	Bul. Yeri: Odeion
Form: Piramidal	Tip: 1D	Tarih: MÖ 4-3.yy
Hamur Rengi : 2.5 YR 4/6 Red	Astar Rengi: 5 YR 4/3 Reddish Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun şekilde iri kuvars, kireç, mika taneleri, yoğun şekilde gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 5.4 cm Tbn.G: 5.9 cm K: 4.3 cm A: 131.90 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Üst kısmı iç bükey olarak yapılmış sağ ve solda olmak üzere iki asma delikli, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: -		

Kat. No: 14	Kazı No: ATA 2	Bul. Yeri: Güney-Tavşandere Nekropolisi/ M-166
Form: Diskoid	Tip : 2A	Tarih: MÖ 6. yüzyılın sonu
Hamur Rengi: 10YR 6/6 Brownish Yellow	Astar Rengi: 7.5YR 6/6 Reddish Yellow	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, az kuvars ve orta derecede gözenek gözlemlenmiş, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 2.9 cm G: 3.7 cm K: 2 cm A: 13.05 gr D.Ç: 0.4 cm	
Tanım: Çift asma delikli, oldukça deformasyona uğramış, eksik parçalı, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: -		

Kat. No: 15	Kazı No: CIE 10	Bul. Yeri: Roma Hamamı
Form: Diskoid	Tip: 2A	Tarih: MÖ 5-4.yy
Hamur Rengi : 7.5YR 5/5 Strong Brown	Astar Rengi: 7.5YR 5/5 Strong Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, az kireç, kuvars, gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 3.8 cm Ç: 3.8 cm A: 27.87 gr D.Ç: 0.2 cm	
Tanım: Çift asma delikli, kenarları düzenli şekilde yapılmış, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson (1952), Plt. 77, No: 1207-1208, Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 252, 253, 254.		

Kat. No: 16	Kazı No: CKF 41	Bul. Yeri: Yüzey
Form: Diskoid	Tip: 2A	Tarih: MÖ 5-4.yy
Hamur Rengi : 2.5 YR 5/8 Red	Astar Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kuvars, az gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 4.7 cm K: 1.6 cm A: 43.10 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, kenarları düzenli şekilde yapılmış, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson (1952), Plt. 77, No: 1207-1208, Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 252, 253, 254.		

Kat. No: 17	Kazı No: CMZ 18	Bul. Yeri: Yüzey / Bodrum Burnu
Form: Diskoid	Tip: 2A	Tarih: MÖ 5-4.yy
Hamur Rengi : 5YR 5/6 Yellowish Red	Astar Rengi: 5YR 6/6 Reddish Yellow	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, az kuvars, taşçık, orta derecede gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 6.1 cm K: 3.1 cm A: 111.50 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, üzerinde deformasyon izlerinin yanı sıra kenarında kırığı bulunan, kenarları düzenli şekilde yapılmış, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Davidson (1952), Plt. 77, No: 1207-1208, Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 252, 253, 254.		

Kat. No: 18	Kazı No: BCS 16	Bul. Yeri: Yamaç Hamamı
Form: Diskoid	Tip: 2B	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 5YR 6/8 Reddish Yellow	Astar Rengi: 5YR 6/6 Reddish Yellow	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kuvars, orta gözenek gözlemlenmiş, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 5.7 cm G: 7.3 cm K: 3.9 cm A: 153.42 gr D.Ç: 0.4 cm	
Tanım: Çift asma delikli, üzerinde deformasyon izleri bulunan, düz tabanlı, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: G.R.Davidson & D.B.Thompson (1943), Fig 41 – No.148, Antouard (2004), Fig 59, Ayaz (2019), Kat. No. 134, 141, 142.		

Kat. No: 19	Kazı No: CET 5	Bul. Yeri: Tiyatro
Form: Diskoid	Tip: 2B	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8 Red	Astar Rengi: 2.5YR 6/6 Light Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kuvars, kireç ve gözenek gözlemlenmiş, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 5.8 cm G: 7.8 cm K: 2.9 cm A: 133.07 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, üzerinde deformasyon izleri ve kırıkları bulunan, düz tabanlı, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: G.R.Davidson & D.B.Thompson (1943), Fig 41 – No.148, Antouard (2004), Fig 59, Ayaz (2019), Kat. No. 134, 141, 142.		

Kat. No: 20	Kazı No: CNF 1	Bul. Yeri: Kuzey Sur
Form: Diskoid	Tip: 2B	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 2.5YR 5/3 Reddish Brown	Hamur Rengi : 2.5YR 5/3 Weak Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun kireç, taşçık ve gözenek gözlemlenmiştir, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 7.2 cm G: 6.4 cm K: 4.8 cm A: 107.05 cm D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli (?), ön ve arka yüzünde dışa doğru bombeleşme görülen, düz tabanlı, üzerinde beyaz boya ya da kireç olan, eksik parçalı, sert doku ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: -		

Kat. No: 21	Kazı No: ATP 29	Bul. Yeri: Güney-Tavşandere Nekropolisi
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 7.5YR 5/6 Strong Brown	Astar Rengi: 7.5YR 6/6 Strong Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kuvars, taşçık, gözenek gözlemlenmiş ve kötü fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 6 cm K: 2.9 cm A: 94.35 gr D.Ç: 0.7 cm	
Tanım: Çift asma delikli, üzerinde deformasyon izleri bulunan, eksik parçalı, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: G.R.Davidson & D.B.Thompson (1943), Fig 41 – No.145, Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 238, Ayaz (2019), Kat. No. 120, 121, 122.		

Kat. No: 22	Kazı No: AYZ 2	Bul. Yeri: Yüzey / Bodrum Burnu
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6 Red	Astar Rengi: 2.5YR 6/6 Light Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kireç ve kuvars gözlemlenmiş, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 7.8 cm K: 3 cm A: 141.70 gr D.Ç: 0.6 cm	
Tanım: Çift asma delikli, üzerinde deformasyon izleri bulunan, kenarları düzenli şekilde yapılmış, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: G.R.Davidson & D.B.Thompson (1943), Fig 41 – 146, 147, Davidson (1952), Plt. 77, No: 1205		

Kat. No: 23	Kazı No: CPB 6	Bul. Yeri: Odeion
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 10YR 7/4 Very Pale Brown	Astar Rengi: 10YR 7/3 Pale Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, az taşçık, gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 6.4 cm K: 1.2 cm A: 57.35 gr D.Ç: 0.7 cm	
Tanım: Çift asma delikli, ön ve arka yüzde hafif bombeleşme görülen, üzerinde deformasyon izleri olan, sert dokuya ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 236		

Kat. No: 24	Kazı No: CCY 1	Bul. Yeri: Su Kemerli
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8 Red	Astar Rengi: 2.5YR 5/6 Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, kuvars, az kireç gözlemlenmiş, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 5.7 cm K: 2.1cm A: 57.71 gr D.Ç: 0.7 cm	
Tanım: Üstten tek asma delikli, üzerinde ve kenarlarında deformasyon izleri bulunan, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Goldman (1950), Lev. 467, Res. 14, Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No:245-247-249, Ayaz (2019), Kat. No. 102.		

Kat. No: 25	Kazı No: BVV 111	Bul. Yeri: Agora ve Dükkanlar
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi: 5 YR 4/6 Yellowish Red	Astar Rengi: 5YR 4/6 Yellowish Red	Hamur Yapısı: İçerisinde orta gümüş mika, kuvars az kum taşı, sert dokulu, orta pişmiş ve tozsu yüzeye sahiptir.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 4.7 cm G: 4.5 cm K: 2.1 cm A: 37.15 gr D.Ç: 0.2 cm	
Tanım: Çift asma delikli, üzerinde ve kenarlarında deformasyon izleri bulunan, sert dokulu ve tozsu yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 238, Antouard (2004), Fig 56.		

Kat. No: 26	Kazı No: CMZ 25	Bul. Yeri: Yüzey / Bodrum Burnu
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 4. Yüzyılın son çeyreği – 1. Yüzyılın ilk çeyreği
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8 Light Red	Astar Rengi: 2.5YR 6/8 Light Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, az kuvars ve gözenek gözlemlenmiştir.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 4.5 cm K: 1.9 cm A: 27.40 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, kenarları yuvarlatılmış, üzerinde deformasyon izleri olan, eksik parçalı, sert doku ve tozsu yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Antouard (2004), Fig 56		

Kat. No: 27	Kazı No: CRB 2	Bul. Yeri: Roma Hamamı
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 3 – 1. yy
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6 Red	Astar Rengi: 2.5YR 5/4 Reddish Brown	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, taşı, gözenek gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 6.7 cm K: 2.3cm A: 101.15 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, ön ve arka yüzünde bombeleşme olan, üzerinde deformasyon izleri bulunan, sert dokulu ve tozsu yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Antouard (2004), Fig 56, Hasdağlı (2010), Şek. 114, No. 1-2-3-4.		

Kat. No: 28	Kazı No: CBU 7	Bul. Yeri: Roma Hamamı
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 3 – 1. yy
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8 Red	Astar Rengi: 2.5YR 5/6 Red	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun kireç, kuvars, az mika ve gözenek gözlemlenmiş, iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 5.8 cm K: 3.5 cm A: 89.64 gr D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, üzerinde ve kenarlarında deformasyon izleri bulunan, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Antouard (2004), Fig 56, Hasdağlı (2010), Şek. 114, No. 1-2-3-4.		

Kat. No: 29	Kazı No: CFA 9	Bul. Yeri: Yüzey / Dereler Mevkii
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 3 – 1. yy
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8 Light Red	Astar Rengi: 5YR 6/8 Reddish Yellow	Hamur Yapısı: İçerisinde orta mika, az kum taşı, kireç, az gözenek gözlemlenmiştir.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 4.7cm G: 5.5cm A: 60.82 gr K: 3.4 cm D.Ç: 0.5 cm	
Tanım: Çift asma delikli, her iki yüzünde dışa doğru bombeleşme olan, üzerinde deformasyon izleri bulunan, sert doku ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 240, P. Popovic – I. Vranic (2006), Fig 3. No.3		

Kat. No: 30	Kazı No: CGA 9	Bul. Yeri: Güney-Tavşandere Nekropolisi
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 3 – 1. yy
Hamur Rengi : 5YR 6/6 Reddish Yellow	Astar Rengi: 5YR 6/6 Reddish Yellow	Hamur Yapısı: İçerisinde yoğun mika, az kuvars, feldspar gözlemlenmiş ve iyi fırınlanmıştır.
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Y: 4.2 cm G: 5.2 cm K: 3.5 cm A: 73.85 gr D.Ç: 0.6 cm	
Tanım: Çift asma delikli, her iki yüzünde dışa doğru bombeleşme olan, üzerinde deformasyon izleri bulunan, sert dokulu ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: Marie Jose Chavene (1975), Plt. 25, No: 240, P. Popovic – I. Vranic (2006), Fig 3. No.3		

Kat. No: 31	Kazı No: CMZ 21	Bul. Yeri: Yüzey / Bodrum Burnu
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 3 – 1.yy
Hamur Rengi : -	Astar Rengi: 5YR 4/4 Reddish Brown	Hamur Yapısı: -
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 4.5 cm K: 2.7 cm A: 45 gr D.Ç: 0.3 cm	
Tanım: Çift asma delikli, kenarları yuvarlatılmış, üzerinde deformasyon izleri olan, üzerine asma deliklerinin hemen altında iki deliğin ortasına denk gelecek şekilde vurulmuş mührü bulunan, sert doku ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: -		

Kat. No: 32	Kazı No: CMZ 22	Bul. Yeri: Yüzey / Bodrum Burnu
Form: Diskoid	Tip: 2C	Tarih: MÖ 3 – 1. yy
Hamur Rengi : -	Astar Rengi: 2.5YR 4/6 Red	Hamur Yapısı: -
Yapım Malz.: Pişmiş Toprak	Ölçüler: Ç: 6.8 cm K: 2.1cm A: 43.15 gr D.Ç: 0.4 cm	
Tanım: Çift asma delikli, kenarları yuvarlatılmış, üzerinde deformasyon izleri olan, üzerine asma deliklerinin ortasına denk gelecek şekilde vurulmuş mührü bulunan, sert doku ve tozsuz yüzeye sahiptir.		
Benzeri: -		

KAYNAKÇA

Andersson-Strand 2015

Andersson-Strand, E. (2015), "The Basics of Textile Tools and Textile Technology-From Fibre to Fabric", E. A. Strand, M-L. Nosch (Eds.), Tools, Textiles and Contexts Investigating Textile Production in the Aegean and Eastern Mediterranean Bronze Age, Oxford, 39-60.

Antouard 2005

Antouard, N. (2005). "Les Pesons: Vestiges D'un Artisanat Textile", *Anatolia Antiqua*, XIII, 371-434.

Aslan 2007

Aslan, B. (2007). İzmir Agorasındaki Bir Grup Hellenistik Dönem Ağırşak ve Tezgâh Ağırıkları, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ayaz 2019

Ayaz, G. (2019). Assos'ta Yunan ve Roma Döneminde Dokuma Aletleri. (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Aydın 2013

Aydın, H. (2013). "Dünyanın Oluşumu ve Tarih Öncesi Çağlar", T. Sivas (Eds.), *Uygurluk Tarihi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2-25.

Barber 1991

Barber, E. W. (1991). *Prehistoric Textiles: The Development of Cloth in the Neolithic and Bronze Ages with Special Reference to the Aegean*. Princeton University Press: New Jersey.

Başaran 2008

Başaran, C. (2008) "Parion'dan Persia'ya Yol Gider", İ. Delemen, S. Çokay-Kepçe, A. Öz dizbay, Ö. Turak (Eds.), *Euergetes: Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı*, C. 1, İstanbul, 133-137.

Boulter 1953

Boulter, C. G. (1953). "Pottery of the Mid-Fifth Century from a Well in the Athenian Agora", *Hesperia*, XXII, 59-115.

Chavene 1975

Chavene, M. J. (1975). *Salamine De Chypre VI - Les Petits Objets*, Rue De Médecis. Paris.

Crowfoot 1936-1937

Crowfoot, G. M. (1936-1937). "Of the Warp-Weighted Loom", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 37, 36-47.

Davidson & Thompson 1943

Davidson, G. R. & Thompson D. B. (1943). *Small Objects from the Pnyx I, Hesperia: Supplement VII*, Amsterdam.

Davidson 1952

Davidson, G. R. (1952). *The Minor Objects, Corinth: Vol. XII*, New Jersey.

Ergün 2013

Ergün, G. (2013). *Beycesultan Höyük Tunç Çağı Ağırşaklar ve Dokuma Ağırıkları. (Yüksek Lisans Tezi)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Erkanal & Keskin 2009

Erkanal, H. & Keskin, L. (2009). "The Relations Between the Urla Peninsula and the Minoan World", McDonald C.F.-Hallager E.- Niemeier W.D. (Eds.), *The Minoans in the Central, Eastern and Northern Aegean: New Evidence*, Danish Institute at Athens Monograph 8, 97-110.

Erol & Deniz 2012

Erol, A. F. & Deniz T. (2012). "Fatsa Cıngırt Kayası, 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Ağırıklar Üzerine Değerlendirmeler", *TÜBA-AR Dergisi*, S. 15, 115-138.

Esin 1981

Esin, U. (1981). *İlk Üretimciğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa*. İstanbul.

Fazlıoğlu 2001

Fazlıoğlu, İ. (2001). *Eskiçağda Dokuma*. Ege Yayınları: İstanbul.

Ferrera & Meo 2017

Ferrera, B. & Meo, F. (2017). "Loom Weights in Sacred Contexts: The Square Building of the Heraion near the Sele River", C. Brons and M. L. Nosch (Eds.), *Textiles & Cult*, United Kingdom, 112-125.

Fırat 2017

Fırat, M. (2017). "Phokaia'dan Bir Dokuma Ağırığı", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42 (Aralık 2017), 79-84.

Frisch 1983

Frisch, P. (1983). *Die Inschriften von Parion, Inschriften Griechischer Städte Aus Kleinasien, Band 25*, Bonn 1983.

Gleba & Cutler 2012

Gleba M. & J. Cutler (2012). "Textile Production in Bronze Age Miletos: First Observations", M.L. Nosch - R. Laffineur (Eds.), *KOSMOS: Jewellery, Adornment and Textiles in the Aegean Bronze Age; Proceedings of the 13th International Aegean Conference*, 21-26 April 2010, Leuven: Peeters, 113-120.

Goldman 1950

Goldman, A. H. (1950). Excavations at Gözlükule, Tarsus, Vol. I, The Hellenistic and Roman Period. Princeton, New Jersey.

Gönül 1964

Gönül, M. (1964). "Dokumacılığın Tarihçesi ve En Eski Dokuma Aletleri" Ayla Sevim Erol (Eds.), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi S. 2 Ankara, ss. 80-99.

Grace 1956

Grace, V. (1956). Small Object From The Pnyx II, Hesperia Supplements, Vol. 10.

Hammond & Scullard (1970).

Hammond, N. G. L. & Scullard, H. H. (1970). The Oxford Classical Dictionary, Oxford University Press. London.

Hardy *et al.* 2020

Hardy, B.L. & Moncel, M.H. & Kerfant, C. *et al.* (2020). Direct evidence of Neanderthal fibre technology and its cognitive and behavioral implications. *Sci Rep* 10, 4889.

Hasdağlı 2010

Hasdağlı, İ. (2010). Klazomenai Hbt Sektörü Klasik Dönem Tabakalarının Değerlendirilmesi. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Hodder & Özdol 2015

Hodder, I. & Özdol, S. (2015). "2013 Çatalhöyük Kazıları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 36, C. II, Ankara, 254, 278.

Homan 2004

Homan, M. M. (2004). "Beer and Its Drinkers: An Ancient Near Eastern Love Story", *Near Eastern Archaeology*, 67:2, 84-95

Karaoğlan 2010

Karaoğlan, H. (2010). Seyitömer Höyüğünde Bulunan MÖ II. Bin'e ait Dokumacılıkla ilgili Buluntular. (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Karaoğlan 2018

Karaoğlan, H. (2018). "Seyitömer Höyüğünden Orta Tunç Çağına Tarihlendirilen Bir Grup Dokuma Tezgâh Ağırlığı", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 58, 15-30.

Kasapoğlu 2013

Kasapoğlu, B. E. (2013). Parion Korinth Aryballosları (2005-2013). (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kasapoğlu 2015

Kasapoğlu, H. (2015). Parion Antik Kenti Roma Dönemi Terrakotta Figürinleri (2004-2013). (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum.

Kasapoğlu 2019

Kasapoğlu, B. E. (2019). Parion Güney Nekropolisi Arkaik Dönem Mezar ve Kontekstleri. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Keith 1998

Keith, K. (1998). "Spindle Whorls, Gender, and Ethnicity at Late Chalcolithic Hacinebi Tepe", *Journal of Field Archaeology*, Vol. 25, No. 4, 497-515.

Keleş 2013

Keleş, V. (2013). "Giriş - Coğrafik Özellikler", C. Başaran (Ed.), *Antik Troas'ın Parlayan Kenti Parion, 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*, İstanbul, 19-26.

Keleş et al. 2016

Keleş, V. et al. (2016). "The Water Systems of the Ancient City of Parion", G.Wiplinger (Ed.), *De Aquaeductu Atque Aquaurbium Lyciae Pamphyliae Pisidiae - The Legacy Of Sextus Julius Frontinus - Tagungsband des internationalen Frontinus-Symposiums Antalya, (31. Oktober-9. November 2014)*, Leuven - Paris - Bristol, 25-31.

Lassen 2015

Lassen, A. W. (2015). Weaving with crescent shaped loom weights. An investigation of a special kind of loom weight, *Tools, Textiles and Contexts Investigating Textile Production in the Aegean and Eastern Mediterranean Bronze Age*, United Kingdom: Oxbow Books.

Ober 1987

Ober, J. (1987). "Pottery and Miscellaneous Artifacts From Fortified Sites in Northern and Western Attica", *Hesperia*, 56/2, 197-227.

Özdemir 2013

Özdemir, A. (2013). Kalkolitik Smintheion Yerleşiminde Hasırcılık ve Dokuma. Çanakkale: Troia Vakfı Yayınları.

Popovic & Vranic 2006

Popovic, P. & Vranic, I. (2006). "The Textile Industry at Krsevisa (Southeast Serbia), in the Forth-Third Centuries B.C.", *STARINAR*, LVI/2006, 309-326

Ptolemaios 1932

Ptolemaios, (1932). *Geographika Hyphegesis V*, (Trans. Edward Luther Stevenson), New York.

Saraçoğlu 2015

Saraçoğlu, A. (2015). "Tralleis Konut Alanı Kazılarında Bulunan Dokuma Ağırlıkları", Celal Şimşek vd. (Eds.), Mustafa Büyükkolancıya Armağan, İstanbul: Ege Yayınları, 537-546.

Sivas 2013

Sivas, H. (2013). "Uygarlık Tarihi", Taciser Sivas (Eds.), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Strabon 2000

Strabon, (2000). Coğrafya, Anadolu (Kitap, XII, XIII, XIV), (Çev. Adnan Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Sofianou 2011

Sofianou, C. (2011). "Loomweights: Use and Manufacture at Trypitos, Siteia", K. T. Glowacki and N. Vogeikoff-Brogan (Eds.), ΣΤΕΓΑ: The Archaeology of Houses and Households in Ancient Crete, Hesperia Supplement 44, Princeton - New Jersey, 421-430.

Talaakar 2018

Talaakar, A. (2018). Anadolu Medeniyetler Müzesinde Bulunan Eski Tunç Çağı Ağırsak ve Ağırlıkları. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tamsü & Aça 2002

Tamsü, R. & Aça, S. (2002). "Eskiçağ' da Dokumacılığın Başlangıcı ve Pişmiş Toprak Dokuma Aletleri", II. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Eskişehir, 201-209.

Tütüncüler 2005

Tütüncüler, Ö. (2005). MÖ II. Bin de Ege Bölgesi Dokuma Aletleri, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Wilson 1930

Wilson, L. (1930). "Loom Weights Excavations at Olynthus", David M. Robinson (Ed.), Part II Architecture and Sculpture Houses and Other Buildings, England: Oxford University Press, 118-130.

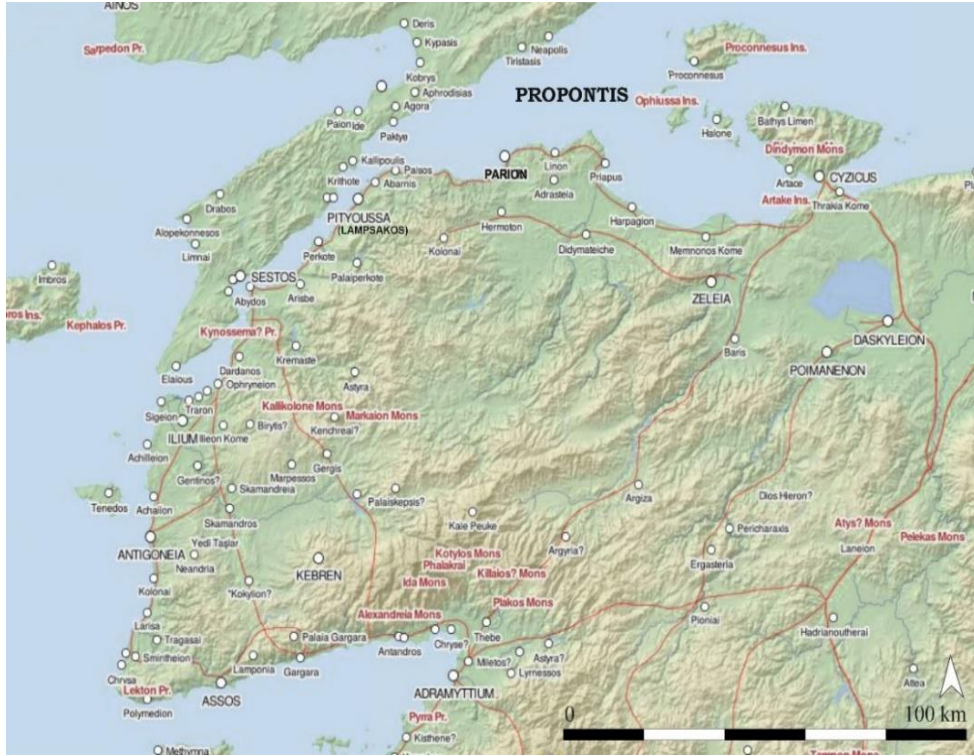
Yılmaz & Kalkan 2021

Yılmaz, M. A. & Kalkan, E. (2021). "Weaving Tools from the Uşak Protohistoric Survey Project (UPDAP)", Cedrus - Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, IX (2021), 37-63.

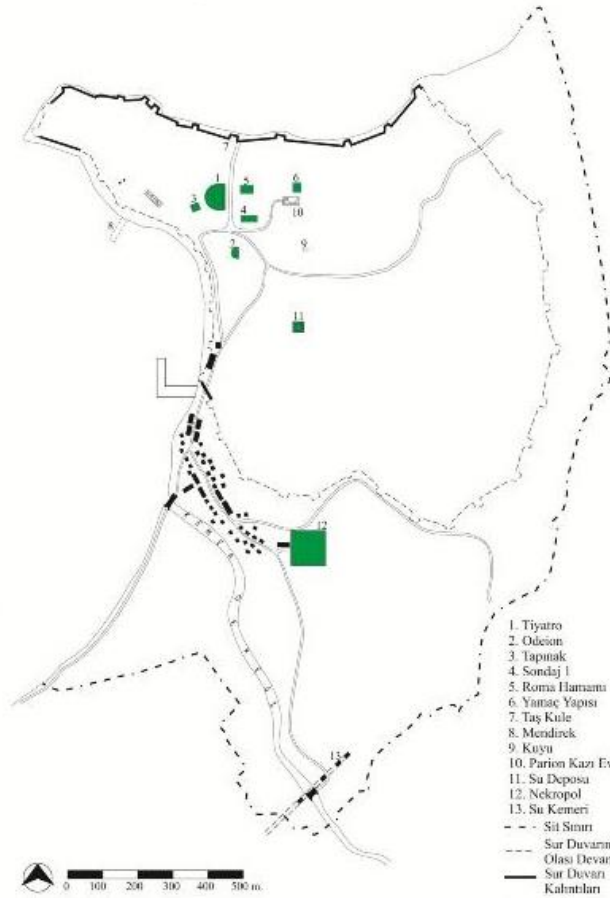
Yılmaz 2016

Yılmaz D. 2016, "Late Bronze Age Textile Tools from Maydos Kilisetepe in Gallipoli (Turkey) and Their Aegean Connections", Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 6 (12), 47-66.

FİGÜRLER

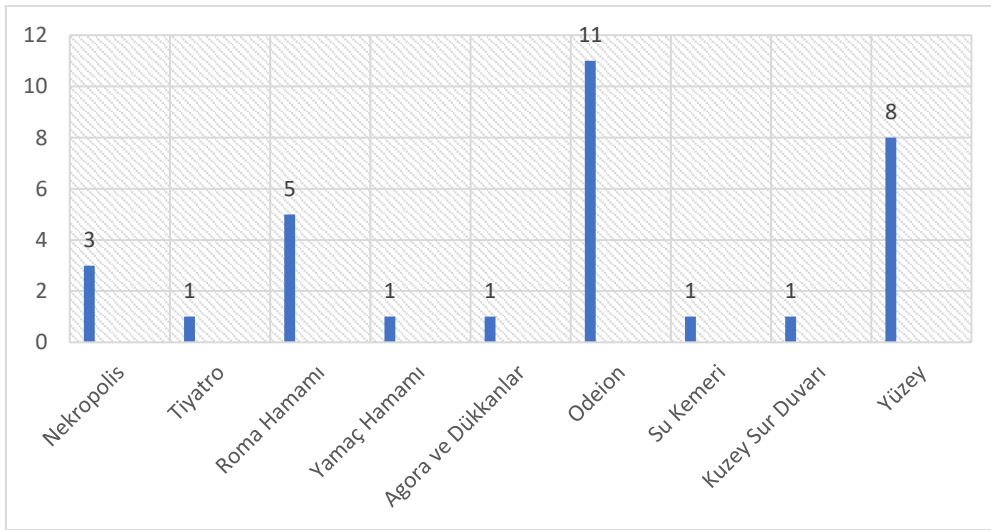
Figür 1: Troas Bölgesi ve Şehirleri (Kasapoğlu, 2020).

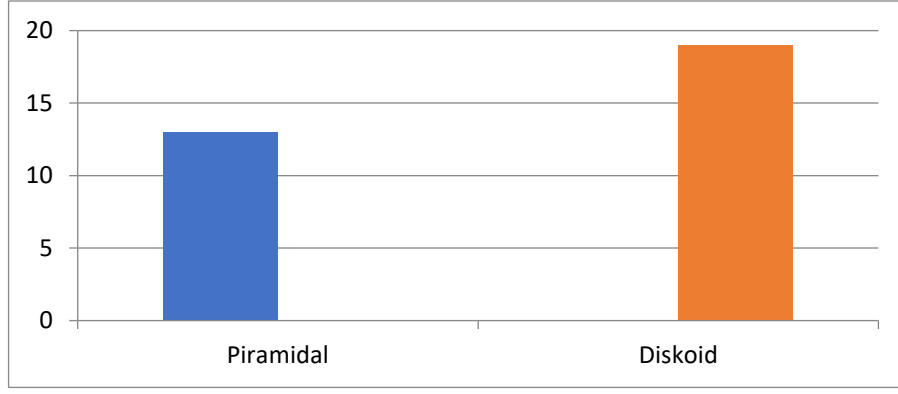
Figür 2: Parion Kent Planı (Kasapoğlu 2015, s. 515.)

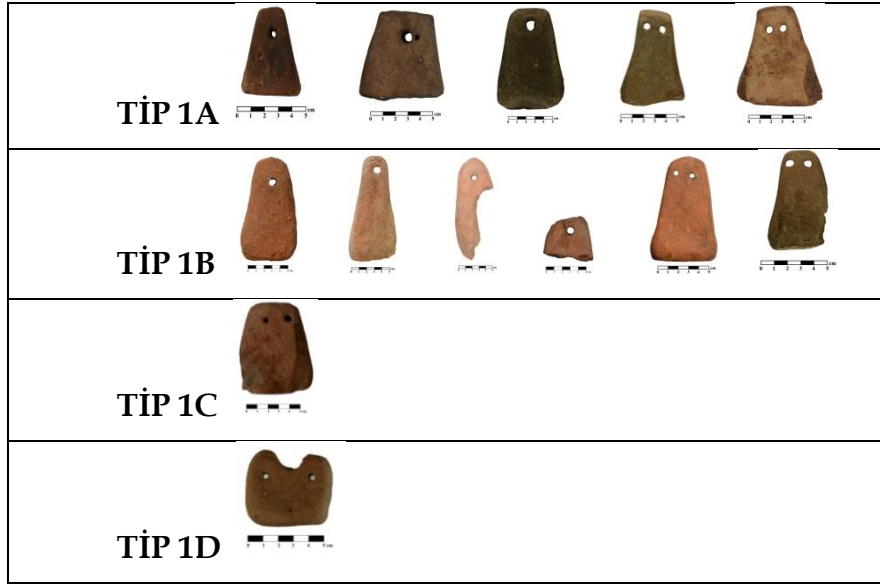
Figür 3: Arkaik döneme tarihlenen lekythos üzerinde dokuma sahnesi (MÖ 550-530) (Maner, s. 49).

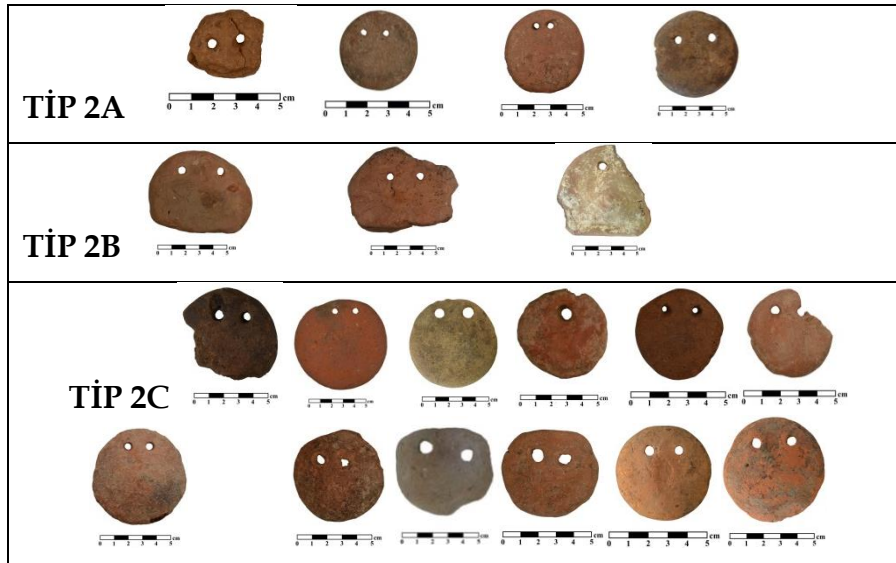
Figür 4: Dokuma Tezgâh Ağırlıklarının Sektörlere Göre Dağılımı

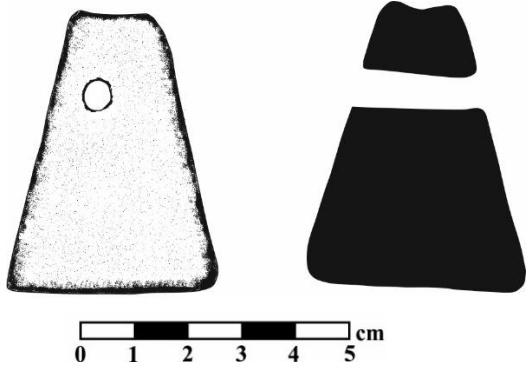
Figür 5: Dokuma Tezgâh Ağırlıklarının Formlara Göre Dağılımı

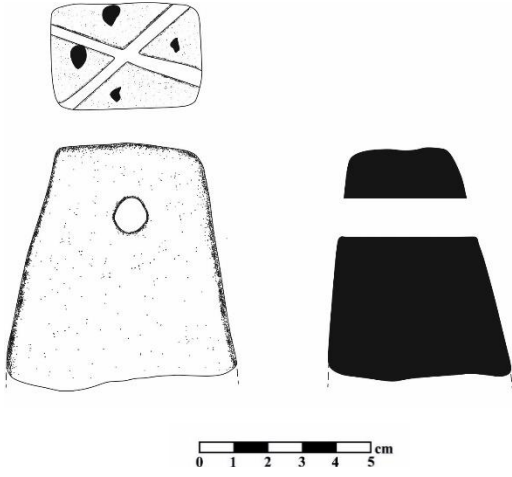
Figür 6: Piramidal Dokuma Tezgâh Ağırlıklarının Tiplere Göre Dağılımı

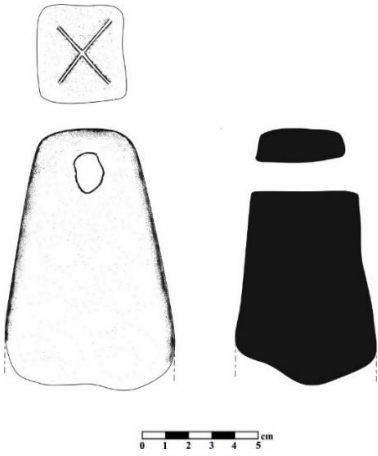
Figür 7: Diskoid Dokuma Tezgâh Ağırlıklarının Tiplere Göre Dağılımı.

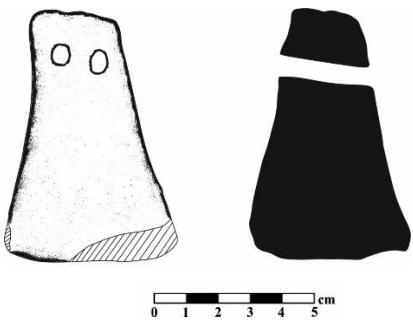
Kat. No. 1

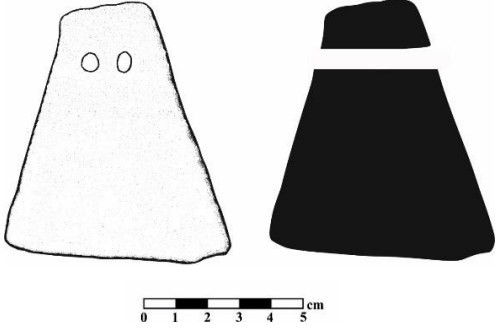
Kat. No. 2

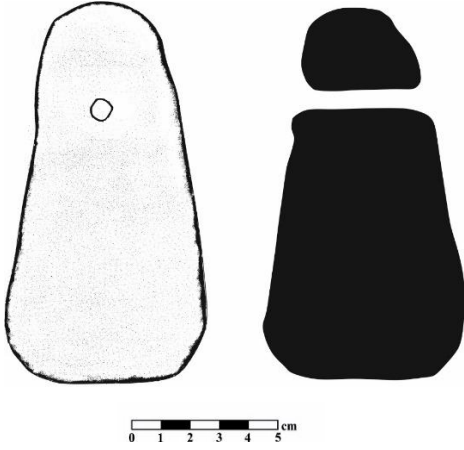
Kat. No. 3

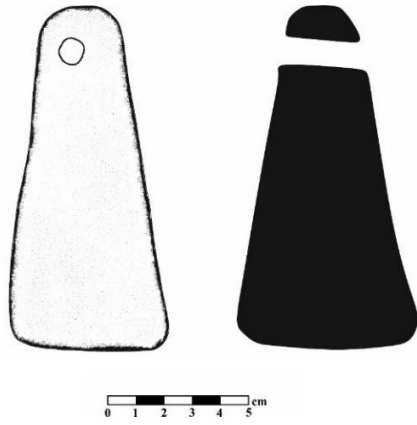
Kat. No. 4

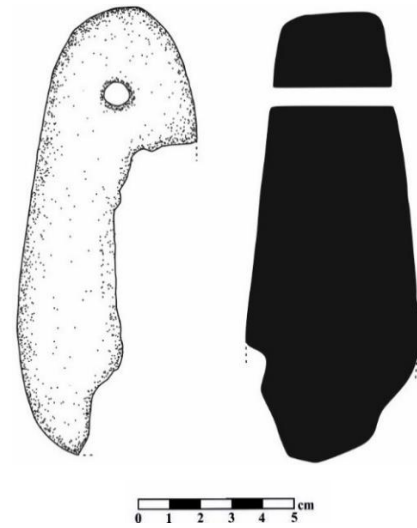
Kat. No. 5

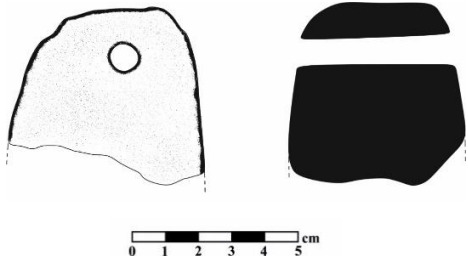
Kat. No. 6

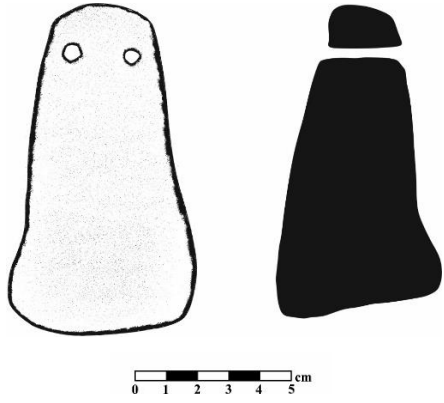
Kat. No. 7

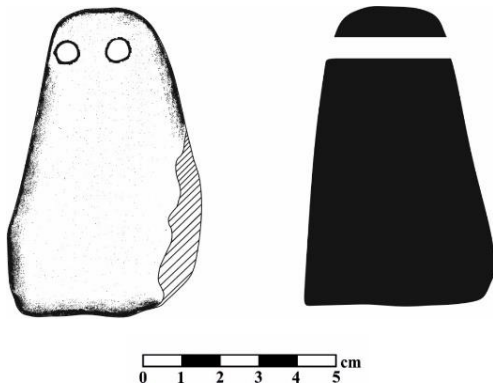
Kat. No. 8

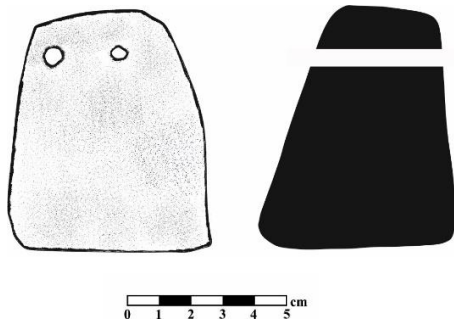
Kat. No. 9

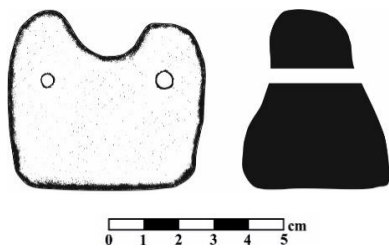
Kat. No. 10

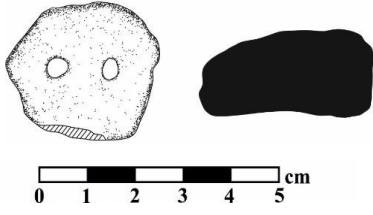
Kat. No. 11

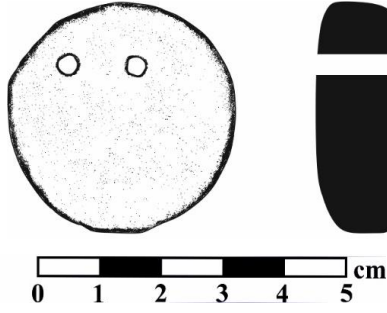
Kat. No. 12

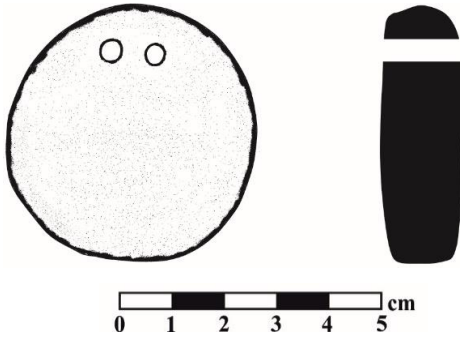
Kat. No. 13

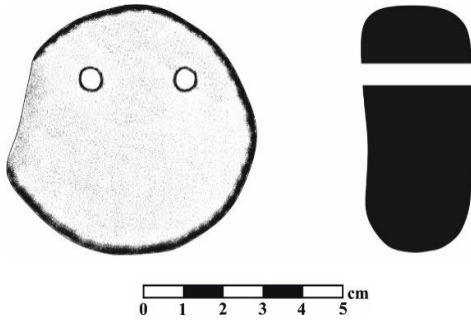
Kat. No. 14

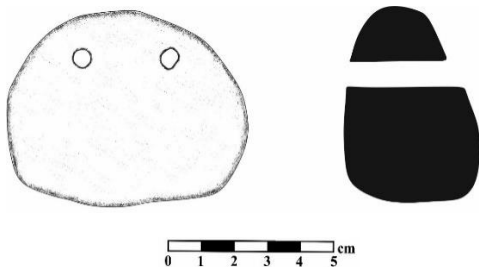
Kat. No 15

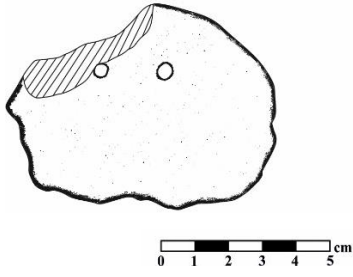
Kat. No. 16

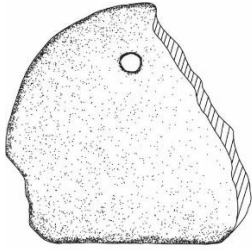
Kat. No. 17

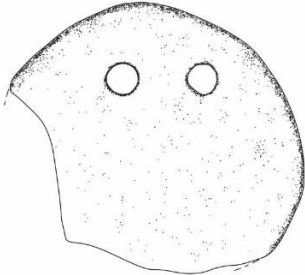
Kat. No. 18

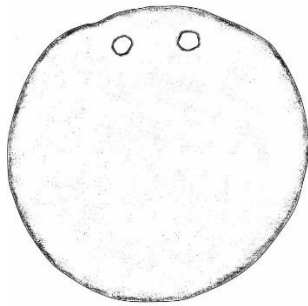
Kat. No. 19

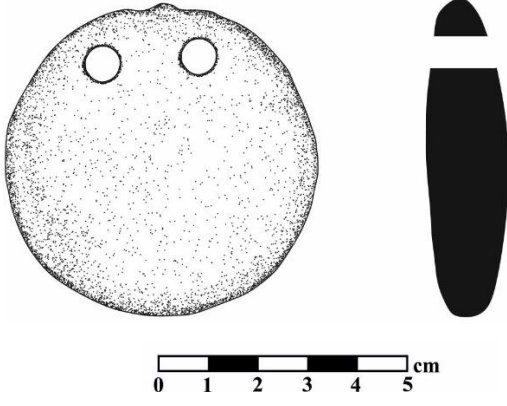
Kat. No. 20

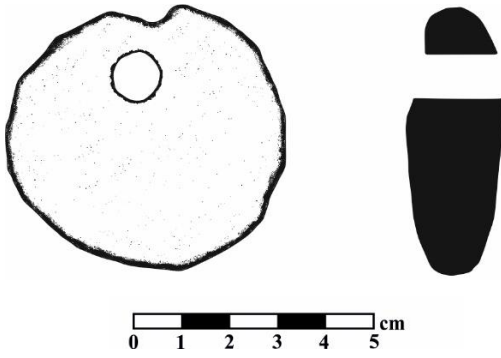
Kat. No. 21

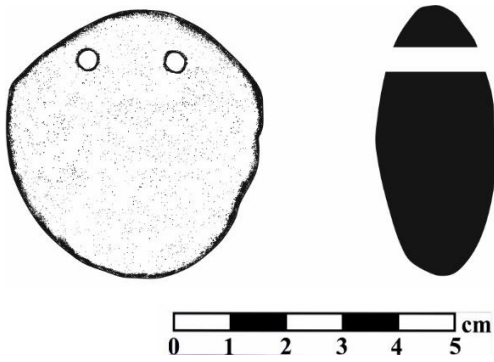
Kat. No. 22

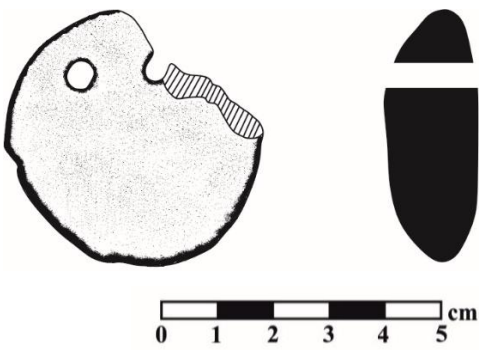
Kat. No. 23

Kat. No. 24

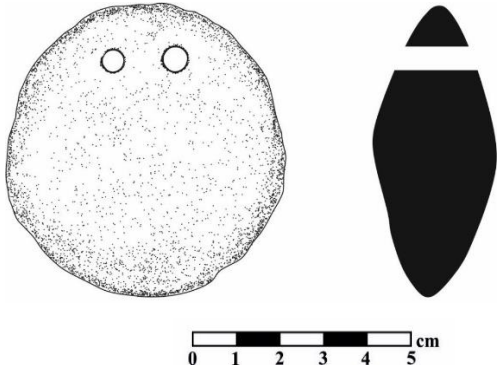

Kat. No. 25

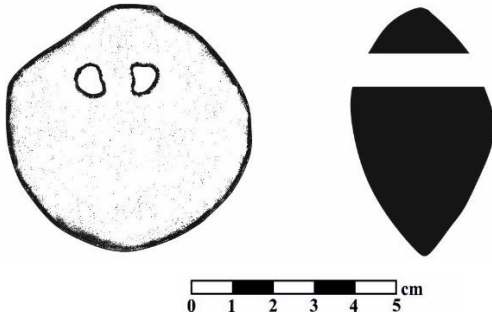

Kat. No. 26

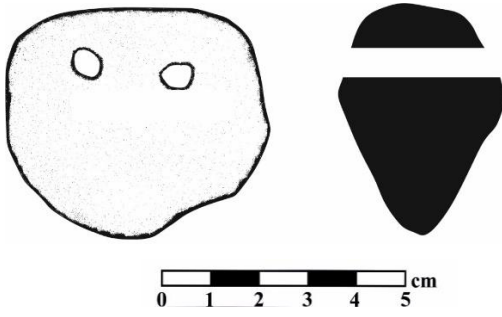

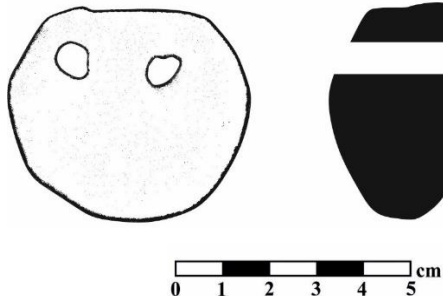
Kat. No 27

Kat. No. 28

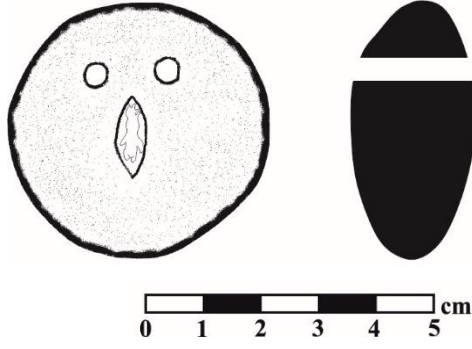

Kat. No. 29

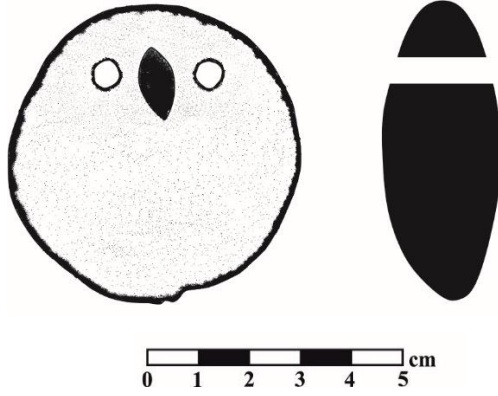

Kat. No. 30

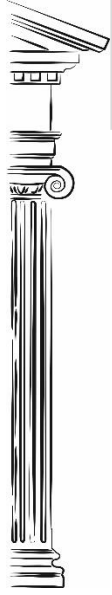

Kat. No. 31

Kat. No. 32

Geliş Tarihi / Received: 16.01.2023**Kabul Tarihi / Accepted:** 27.03.2023**Yayın Tarihi / Published:** 31.03.2023**Araştırma Makalesi / Research Article****DOI:****Makale Künyesi / Citation:** Kaplan, D. (2023). "Fulcrum'un Yakın Doğu'daki Olası Kökeni ve Yunan Yataklarında Ortaya Çıkışı", *Anatolian Archaeology*, 1 (Mart 2023), 43-96.

Fulcrum'un Yakın Doğu'daki Olası Kökeni ve Yunan Yataklarında Ortaya Çıkışı

Possible Origin of Fulcrum in the Near East and Emergence in Greek Beds

Davut KAPLAN*

ÖZET

Yemek, dinlenmek ve uzanmak için kullanılan yataklar Yakın Doğu ve Ege dünyasında farklı formda üretilmişlerdir. Yatakların en belirleyici özelliği ayak ve başlık kısımlarıdır. Yakın Doğu'da Mısır'dan başlayarak yataklara özel önem verildiği tasvirli sanat ve arkeolojik buluntular ile anlaşılmaktadır. Mısır yataklarının tek başlıkları klasik mısır mitolojik ikonografi ve bitki motifleri ile süslüdür. Yatakların ayakları hayvan bacağı formundadır. Mezopotamya ve çevre kültürlerde ise ayakların bazıları Mısır örneklerini izlerken bazıları Asur formu denen kozalak biçimli plastik figürlüdür. Yatak başlık kısımları ise Mısır'ın tersine eğimli ve bazen 'C' formunda içe döner. Yakın Doğu mobilya üretiminde Doğu Akdeniz üretim üssü olarak görülmektedir. Fildişi dekorasyonlar ön plandadır ve hem Anadolu hem de Ege (Yunan) mobilyaları üzerine büyük etkisi vardır. Hellenistik ve Roma Dönemi'nde çok popüler olan yatak başlık veya kol dayama yerinin figürlü ya da plastik bezemeli kısmı olan fulcrumun ortaya çıkışı köken açısından bir sorun oluşturmaktadır. Fulcrumun kısa tanımı yapıldıktan sonra nasıl ortaya çıktığı Mısır, Mezopotamya, İran ve Anadolu gibi komşu coğrafya ve kültürlerde mobilya-yatak örneklerinde bezemeli aksam ele alınmış gelişimi saptanmaya çalışılmıştır. Fakat Yunan yatakları konusunda sınırlı yazılı kaynak ve neredeyse yok denecek kadar az arkeolojik malzeme vardır. Buna rağmen vazolar, Yunan yatak tipleri ve detayları konusunda tek kaynak görülmektedir. Bu yataklarının stilistik gelişimi ve farkları üzerine antik metinler, modern çalışmalar ve günümüze gelmiş müzelerde korunan örnekler ışığında genel fakat özet bir değerlendirme yapılmıştır. Özellikle yatakların başlık, kol dayama yerlerinin konumu, duruşları, malzemeleri ve figürleri birlikte değerlendirilmiştir. Zamanla figürlerle süslenerek klasik formuna kavuşan fulcrumların gelişimlerinden ve kullanımlarından da anlaşıldığı gibi yüzlerce yıl çok az bir üslup değişimiyle ve hatta doğrudan Yakın Doğu'dan sade biçimiyle Arkaik dönem sonunda kopya edildiği görülmektedir. Fulcrumlar, özgün ve kaliteli örnekler içeren Hellenistik Dönem'de form açısından eskiye bağımlı fakat daha özgündür. Roma Dönemi'nde ise Hellenistik tipten doğrudan kopya edilen fulcrum zamanla formunu değiştirerek daha yüksek ve uzun forma sahip olur. Fakat bazen bezemeden yoksun da olsalar Roma tiplerinin geniş coğrafyalarda çok daha yaygın şekilde kullanıldığı görülür.

Anahtar Kelimeler: Eski Yakın Doğu, symposion, antik mobilya, antik yatak, fulcrum.

ABSTRACT

Beds used for eating, resting and lounging were produced in different forms in the Near East and Aegean world. The most defining feature of the beds are the foot and headrest. It is understood from the descriptive art and

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Kurupelit Kampüsü D Blok Zemin Kat 55200 Atakum, Samsun, TÜRKİYE. E-posta: davutkaplan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5690-1639>

archaeological finds that special importance was given to the beds in the Near East, starting from Egypt. The single headboards of the Egyptian beds are decorated with classical Egyptian mythological iconography and plant motifs. The feet of the beds are in the form of animal legs. In Mesopotamia and the surrounding cultures, some of the feet follow the Egyptian examples, while some of them have a cone-shaped plastic figure called the Assyrian form. The headboards, on the other hand, are inclined in contrast to the Egyptian ones and sometimes turn inwards in the form of 'C'. The Near East is seen as the Eastern Mediterranean production base in furniture production. Ivory decorations are prominent and have a great influence on both Anatolian and Aegean (Greek) furniture. The emergence of the fulcrum, which is the figured or plastic decorated part of the headboard or armrest, which was very popular in the Hellenistic and Roman Periods, poses a problem in terms of origin. After making a short definition of fulcrum, how it emerged was tried to be determined by examining the decorative parts in furniture-bed samples in neighboring geographies and cultures such as Egypt, Mesopotamia, Iran and Anatolia. However, there are limited written sources and almost non-existent archaeological material on the Greek deposits. However, vases seem to be the only source for Greek bed types and details. A general but brief evaluation has been made on the stylistic development and differences of these beds in the light of ancient texts, modern studies and examples preserved in museums that have survived. In particular, the position of the headboard, armrests on the bed, materials and figures of the beds were evaluated together. As can be understood from the development and use of fulcrums, which have gained their classical form by being decorated with figures over time, it is seen that they were copied hundreds of years with very little stylistic change and even directly from the Near East in their plain form at the end of the Archaic period. Fulcrums are dependent on the old but more original in terms of form in the Hellenistic Period, which includes original and quality examples. In the Roman Period, the fulcrum, which was directly copied from the Hellenistic type, changed its form over time to have a higher and longer form. However, it is seen that Roman types are used much more widely in large geographies, even if they are sometimes devoid of decoration.

Keywords: Ancient Near East, symposion, ancient furniture, ancient bed, fulcrum.

Amaç

Yatakların¹ baş (yatak başı/başlık) veya ayak kısımlarında, yüksekçe ve kıvrımlı, genelde 'S' biçimindeki parçası Latince '*pluteus*'² ve '*fulcrum*' (ç.*fulcra*)³ olarak isimlendirilir. Antik metinlerde ise yatakların sökülüp takılan birer parçası olduklarına yer verilmiştir⁴. İsidorus, *fulcrum*'u gerçekçi, sade ve hatasız bir şekilde taşınabilir yatak başlığı olarak tanımlar⁵. Kısa tanımdan da anlaşıldığı gibi yatakların günümüze ulaşmış bezemeli kısımları yani kıvrımlı profillere sahip baş ve ayak kısımları (*fulcra*) antik çağda da dikkat çekmiştir. Yunan filozofları tarafından lüks⁶ olarak ifade edilen antik dönem mobilyaları⁷ içerisinde yer alan Yunan ve Roma yatakları, gelişim ve tiplerinden de anlaşıldığı gibi lüks derecesinde süslenmişlerdir. Bu tasarım ve dekorasyon tarzı, Hellenistik ve Roma dönemlerinde geniş coğrafyalara yayılmış örnekler ile kalitelerini, estetik değerini ve üstün işçiliklerini göz önüne sermişlerdir⁸.

Antik kaynaklar dışında, rölyefler⁹ ve vazo resimleri başta olmak üzere tasvirli sanat eserleri ve müzelerde saklanan metal parçalar¹⁰ fulcrumlu yatakların Hellenistik ve Roma yaygınlığına işaret etmektedir¹¹. Genelde ahşap olan yataklar, büyük kısmı sağlam ve dayanıklı malzemeden üretilmiş, oyma, kakma ve rölyef gibi farklı teknikte ve çeşitli malzemeden yapılmış *fulcra*lara (ç.*fulcra*) yani süslü kol dayama yeri veya başlık gibi yastık kısmına¹² sahiptir. Klasik tipteki fulcrumlar genelde ahşabın köşelerini bağlayan ana çerçeve, fulcrumun üst bezemesi olan ve genelde hayvan başı şeklinde figüre sahip olan protom, altta büst veya madalyon, her iki figürlü bezeme arasında dinlenen bir figürün yer aldığı bazen sade bazen figürlü metal levha olmak üzere dört kısımdan oluşur. Protomlar bazen ayrı döküldüğü gibi tek parça da olabilir. Eğer ayrı ise bu kez ahşap üzerine monte için çivi delikleri yer alır¹³.

Yakın Doğu kültürleri, çoğu kez plastik bezemeli başlıklı çeşitli tiplerde yatakları binlerce yıldır kullanmaktadırlar. Yunanların Yakın Doğu ile temasa geçmelerinin ardından birçok alanda değişimler yaşandığı görülür. MÖ.7.yy'da symposion, hemen ardından MÖ.6.yy

¹ Özellikle Roma yemek odalarında geleneksel olarak birbirlerine doğru açılarak yerleştirilmiş üç yatak bulunur. Dolayısıyla bu düzenlemeye sahip yemek yataklarında yatak başlıkları da işlevlerine göre en üstteki başlık, en alttaki ayaklık ve ortadaki ise baş ve ayak kısmı olmaksızın imal edilmiş olmalıdır. Bununla beraber yemek için kullanılmamış örneklerde de baş ve ayak kısımları yoktur.

² Mau 1897, 370-371.

³ Kelimenin klasik manada kullanımı "fulcrum" için bkz. Anderson 1889, 322-324; Mau 1897, 370-371; Ransom 1905; Hoffmann 1957, 167; Seyffert 1960, 243; Kent Hill 1963, 293; Richter 1966, 105; Boucher 1982, 184; Faust 1989; Rolley 1991, 291; Walker 1991, Fig.2; Bianchi 2010, 39-106; Zingg 2012, 166-167.

⁴ Pritchett 1953, 232-236; Baughan 2013, 69-70.

⁵ Isidori Hispalensis, XIX.26.3 (*fulcra sunt ornamenta lectorum, dicta quod in iis fulcimus, i.e., sustinemur, vel quod Toros fulciant, sive çaput, quae reclinatoria vulgus appellat*); Mau 1897, s.370-373; Anderson 1889, s.322-324; Hoffmann 1957, 167, dn.2.

⁶ Andrianou 2006a, 220-221.

⁷ Mobilya kelimesi modern anlamda hareket ettirilebilir, kullanışlı ve bezemeli ev eşyalarıdır. Aslında yatak gibi mobilya ve malzeme üzerine yapılan dekorasyonlar ile dikkat çeken ve günümüze kazılar ile ulaşan sandalye, yatak ve masa gibi eşyalar kastedilmektedir.

⁸ Faust 1989.

⁹ Harris 1994, 240-242.

¹⁰ Baughan 2013, 44.

¹¹ Latince metinlerde geçen ve Antik yataklardaki kol dayama yerleri olarak da bilinen fulcrumlar konusunda çok sayıda farklı açılarından ve farklı örnekler üzerinde çalışma yapılmıştır. Bunlar arasında A. Griefenhagen tarafından 1930'da (*RM* 45, 1930) bronz klineler üzerine yayımlanan makalesi, C. Boube-Piccot'un *Les bronzes antiques du Maroc II, le Mobilier* adlı çalışması, B. Barr-Sharrar'ın *The Hellenistic and Early Imperial Decorative Bust* adlı eseri ve Sabine Faust'un *Fulcra: Figürlicher und ornamentaler Schmuck an antiken Betten* ile tipolojik olarak incelediği fulcrum tipleri yer alır.

¹² Anderson 1889, s.322-324; Seyffert 1960, 243; Richter 1966, s.105; Seiterle & Mutz 1982, 62-65, Fig.11.3; Andrianou 2006a, 235-236; Mols 2007-2008, 154-155; Martins – Schwahn 2014, 28-31.

¹³ Mattusch 1991, 525.

sonunda arkalıklı yataklar ve MÖ.5.yy'dan itibaren özellikle yine Yunan vazo resimlerindeki yataklarda kullanılan fulcrum'un kökeni olarak kabul edilebilecek bezemesiz yatak başları veya çift başlıklı yataklar ortaya çıkar.

Bu makale, 'Antik Dünya' olarak isimlendirilen ve Yakın Doğu'daki farklı kültürlerin mobilya örneklerinden yola çıkarak Yunan yataklarının kol dayama veya baş koyma yeri olan yatak başlıklarının klasik fulcrum olarak nasıl dönüştüğünü veya ortaya çıktığını ele almaktadır.

Giriş

Batı dünyasının her şeyin kökenini Yunan sanatına bağlama eğilimi uzun süre devam etti ve etmektedir. Herhangi bir malzeme ve kültürel unsurun Doğu kökenli olduğunu iddia etmek veya dillendirmek çok ciddi eleştiri almaktadır. Bu eğilimin yataklar konusunda 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıktığı görülmektedir. Antik Yunan yatakları ile ilgili başlangıçta yapılan tipolojik çalışmalar, genelde bütün bir yatağı tanımlamada eldeki mobilya aksamalarının özgün parçalarının yorumuna dayanır. Bu parçalar çoğu kez bir araya getirilmeye çalışılmış ve klasik özellikle fulcrumlu Yunan yatak formu belirlenmeye çalışılmıştır. Batı'daki müzeleri dolduran çok sayıda metal ve fildişi dekorasyon parçası da bu amaçla kullanılmıştır. Bir mobilya parçası olduğu bilinen fulcrumlar da yanlış yorumlanan bir yatak aksamı olmuş¹⁴, ancak 1889'da özgün yerinde doğru olarak kullanılmıştır¹⁵. Örneğin Amelung¹⁶, fulcrumlu mobilya aksamalarının yatak parçası olduğunu yazılı olarak ifade etmiştir. 1905 yılında ise Ransom, Etrüsk ve Roma başta olmak üzere antik yatakları ilk kez detaylı çalışmıştır. Greifenhagen¹⁷ ise yatakların figürlü parçalarını ele alır ve özellikle fulcrum parçalarını değerlendirir. Bu yöntemle de Hellenistik ve Roma yataklarını birbirinden ayırır. Benzer bir değerlendirme bronz parçaları içeren Neugebauer'in bir genel çalışmasıdır¹⁸. Yunan, Etrüsk ve Roma mobilyaları üzerine öncü olarak kabul edilen yaptığı çalışma ile G. M. A. Richter, hem antik kaynaklar hem de tasvirli sanattan faydalanarak mobilyalar ile ilgili kapsamlı bilgi sunmaktadır¹⁹. Buna karşın yatakların tarihlendirilmesi konusunda sorunlar yaşandığı da ifade edilmektedir²⁰. Bu faydalı çalışmalara "The Hellenistic and Early Imperial Decorative Bust" adlı plastik bezemeler ile Barr-Sharr'ın 1987'deki çalışması eklenebilir. Fulcrumlar konusunda en kapsamlı tipolojik ve kronolojik çalışma ise "Fulcra: Figürlicher und ornamentaler Schmuck an antiken Betten" adı ile Faust tarafından 1989'da yapılır. Elizabeth P. Baughan, "Couched in Death: Klinai and Identity in Anatolia and Beyond" adlı çalışmasında Anadolu mezar yatakları ve tipolojisini Ege ve Yakın Doğu bağlantıları ile ele alır.

Yapılan bütün bu çalışmalar daha da genişletilebilir. Çünkü Hellenistik ve Roma dönemi hariç Klasik Dönem Yunan yatak tipleri konusunda arkeolojik malzeme yok denecek kadar azdır. Yatakların tipolojik kökenleri gibi, başlık kısımları da özellikle malzeme ve de tip açısından değerlendirilmelidir. Bronz, kemik, fildişi, gümüş, taş, pişmiş toprak ve ahşap gibi farklı malzemenin kullanılması, yatakların en dikkat çeken parçası fulcrumu hem teknik hem de malzeme açısından öne çıkarmakta ve yeniden Yakın Doğu'ya bakılmasını gerekli kılmaktadır. Mısır dışında diğer kültürlerde yatakların başta ayakları olmak üzere, taşıyıcı ana iskeletin bir kısmı hariç, ahşap²¹ olduğundan, günümüze sağlam olarak ulaşmamışlardır. Ancak

¹⁴ Pistolesi 1858, 502; Castellani 1874, 23 vd; Castellani 1881, Taf.15-18.

¹⁵ Pasqui 1890, Taf. 1.2; Petersen 1892, 36 vd.

¹⁶ Amelung 1902, 269 vd.

¹⁷ Griefenhagen 1930, 137-165.

¹⁸ Neugebauer 1932, 29-45.

¹⁹ Richter 1966.

²⁰ Andrianou 2006a, 222-223.

²¹ Odysseus, kendi eşi için evinin bahçesindeki zeytin ağacından yapıp altın ve fildişi gibi farklı malzeme ile süslediği yataktan bahsetmektedir. Homeros, Odysseus, 23.195-201; Pollux ise kaplumbağa kabuğu ile süslü ahşap yataktan söz eder. Pollux X.35.

yatak başlıklarına ve fulcrumlara köken olabilecek çok sayıda kanıt Yakın Doğu kültürlerinde özellikle kabartma tasvirlerinde ve yazılı kaynaklarda bulunmaktadır.

Başlangıcından Roma İmparatorluğu'nun sonuna kadar antik dünya medeniyet ve kültürleri, mobilya ve yatak üretiminde istisnai bir üslup ve yaratıcılık dönemini yaşamıştır. Bu uzun süreçte karmaşık ve kaliteli dekorasyona sahip yatakların çeşitli figürlerle süslediği ve genelde kralların ve yöneticilerin hizmetine sunulduğu görülmektedir. Bronz Çağı Kyklad tipi figürlerle tanımlanan örneklerden Roma Çağı'na kadar her kültür ve dönemde Mısır'ın izini bulmak mümkündür.

Antik Mısır çeşitli göz alıcı mobilyaları ve özellikle yatakları, en erken ve kendine has üslubu ile çağdaş ve sonraki kültürlerden ayrılır. Ancak bu Mısır mobilyaları antik dünya içerisinde her zaman öncü görevindedir. Kullanışlı olmaları nedeniyle yatak başlık ve ayakları özenle ele alınmıştır. Elbette ki gösterişli ve kaliteli mobilyalar ve yataklar, tanrının yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul edilen Mısır kralları olan Firavunlara hizmet için üretilmiştir. Genelde firavun cenaze ve mumyalarında kullanılan yataklar da dikkat çekici tasarım ve dekorasyona sahiptir. Bu mobilyaların, figürlü olmaları dışında en önemli özelliklerinden biri de katı simetri kuralları taşımalarıdır. Malzeme ise çoğunlukla ahşaptır fakat süslemeler ve figürler altın, gümüş, malakit ve diğer değerli taşlardandır.

Mısır stili daha sonra, Mezopotamya, İran ve hatta Yunan yataklarına ilham kaynağı olmuştur. Papyrüs gibi bitkiler, aslan ve diğer hayvanların taht ve yataklarının baş ve ayaklarının dekorasyon ve taşıyıcı unsur olarak kullanılmıştır. Bu figürler, stilleri farklı olsa da Mezopotamya, Kuzey Suriye, Pers, Anadolu ve Yunan sanatında da görülür.

Ege coğrafyasında Mısır etkisi ilk olarak bronz çağlarında ortaya çıkar. Dolayısıyla MÖ.1.binde kimliklerine kavuşan antik Yunanlar da Mısırlıları kendi eğitimcileri veya ilham vericileri olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla örnek aldıkları mobilyalar yine Mısır ile iletişimde olan Bronz Çağı Minos ve Miken uygarlıkları değil, Mısır'dı. Yunan tasarımcılar ise form ve biçim arasında oranlama ve sade kompozisyonu tercih eder. Sade olmasına rağmen usta işi detaylar Yunan yataklarında da görülür. Yunan yataklarında Klasik dönemde sıra dışı zarafet ve plastiklik bir aradadır.

Geçmiş kültür ve geleneğin mirasçısı Roma ise antik çağın son evresidir. Tasarımı Yunan'dan alan Romalılar, devraldıkları her malzemeyi ihtiyaçlarına göre uyarlamış ve stile kendileri de katkıda bulunmuşlardır. Fakat Romalılar da antik Mısır'dan etki ile mobilyalarını figürlerle süsleyeme devam etmişlerdir.

Yakın Doğu'nun Tek Başlıklı Yatakları

Mısır: Kral ve Cenaze Yatakları

Ege dünyasının bronz çağı kültürleri henüz ortaya görkemi ile çıkmamış ve kimliklerini ortaya koymamışken aynı dönemde Antik Mısır'da I-III. Sülale (MÖ 3100-2613) zamanından başlayarak çeşitli mobilyalar üretildiği ve bunların ayaklarının hayvan ayak-pençe-toynakları biçiminde şekillendirildiği görülür (**Tablo 1.1**). Bu tipte yataklar Piramitler Dönemi olarak da adlandırılan Eski Krallık (MÖ 2683-2181) Dönemi'nde de devam eder. Bu dönemde Mısır'da merkezi devletin varlığı daha çok hissedilir. Böylece hem toplum hem de ekonomik yapı değişime uğrar. Yeni Krallık Dönemi ise (MÖ 1567-1085) Theb gibi büyük kentlerin olduğu, yine büyük tapınak, saray ve mezarların inşa edildiği en görkemli dönemdir. Krallığın sınırları genişlemiş ve Nubia'dan Fırat Nehri'ne kadar uzanmıştır. Bu dönemde ticaret başta olmak üzere farklı kültürlerle etkileşim vardır. Mobilyalar lüks derecesindedir.

Kakma ve işlemeli en önemli mobilyalar 1922'de açılan Kral Tutankhamun'un mezarından ele geçmiştir. Özellikle yatakların ayakları her zamanki gibi pençe veya toynak gibi

hayvan bacakları şeklindedir. Yatakların başlık kısımları zarif bir şekilde eğimli yapılmıştır ve ayak kısmı da işlenmiştir. Bu dönemde Yuia ve Thuiu'nun mezarlarından ele geçen üç adet yatak²² dikkat çekicidir (**Figür 1; Tablo 1.2**). Yatakların ayakları aslan pençesi şeklinde sonlanır. Aslan bacaklarının yönü yatakların başına doğrudur. Bu yataklar hem işçilik hem de stil açısından, etkisi kendisinden sonra binlerce yıl devam edecek olan örneklerdir. Yataklarda değişen sadece teknolojik ve dekoratif unsurlar değil, aynı zamanda mobilya endüstrisindeki ekonomik çeşitliliği de gösterir²³.

18.Sülale'nin lüks mobilyaları olan Yuia ve Thuiu'nun mobilyalarından daha gösterişli ve zengin hazineye ait örnekler yirmi beş yaşında ölen genç kral **Tutankhamun**'un (MÖ 1352) 1922'de bulunan krali mezarında ele geçmiştir²⁴. Tutankhamun'un mezarından ele geçen beş yatak da diğer mobilyalarda olduğu gibi oymadır ve altın levhalarla kaplanmıştır. En dikkat çeken yataklardan biri²⁵ diğer yataklarda olduğu gibi hafif eğimlidir ve ahşaptan ayak paneli lotus ve papirüs ile süslüdür. Yatağın ayakları aslan bacağı şeklinde ve bu pençeler yine yatağın baş kısmına doğru dönüktür. Abanoz ağacından diğer dört yatak²⁶ da benzer formdadır. Hatta Yuia ve Thuiu mobilyalarındaki gibi Bes figürleri ile süslenmiş yatak başına sahiptirler²⁷. Bütün bu Mısır yatakları krali yataklardır ve ayaklardan yatak başlıklarına kadar en zengin dekorasyon örneklerini sunarlar.

Antik Mısır'da Hanedanlar Öncesi ve Erken Hanedanlık Dönemi'ne ait düz ve dik başlık kısmına sahip yatakların tersine aslan bacaklı ayaklara sahip yatakların ortaya çıkışı dışında tamamen hayvan formunda yataklar da vardır (**Resim 1-4**). Aslanın tipik bir koruyucu figür olarak ortaya çıkması ise daha sonraki dönemlerin mezar ve gömü elemanlarından birisi olmasında önemli rol oynar. Özellikle Orta Krallık Dönemi (MÖ 2650-1050) mumya yataklarında sadece aslan ayağı değil, aslanın başı da kullanılmıştır.

Yeni krallık döneminde (MÖ 1567-1085) ise yataklar hem krali hem de sıradan ölülerin cenaze törenlerinde önemli yer tutar. Mısır'da en muhteşem mobilyalar arasında yer alan fakat saraylarda kullanılmayan bir diğer tip ise hayvan formunda düzenlenmiş mezar yataklarıdır²⁸. Daha önce sadece duvar resimlerinden bilinen bu yataklar (**Figür 2; Tablo 1.5**), Tutankhamun'un mezar buluntuları ile birlikte değerlendirildiğinde gerçek yatak oldukları görülür. Bu yatakların her bir yanında yatak iskeleti görevinde, gövdeleri inceltip uzatılmış hayvanlar yer alır. Bunlarında üzerine hasır örgü atılmıştır. Hayvanların gövdeleri oyulduktan sonra alçıtaşı ile kaplanmış ve yüzeye ince bir altın tabaka uygulanmıştır. Bunlar yukarıda ifade edilen sarayda kullanılan yatakların tersine mumyalama ve mezar ritüelleri sırasında kullanılmışlardır.

Hayvan formu yatakların birincisi Kahire Müzesi'nde korunan dişi aslanlardan oluşan yataktır²⁹ (**Figür 3; Tablo 1.3**). Yatak, yeraltı tanrıları İsis ve Osiris'in betimlendiği sahnedeki yatağı³⁰ (**Figür 2; Tablo 1.5**) anımsatmaktadır. Yatağın şekli biraz değişiktir fakat hayvanların kıvrımlı kuyrukları doğal haliyle kalmıştır. Dişi aslanların yeleleri, Tutankhamun'un aslan yatağından kısadır fakat başlar oldukça gerçekçidir. Burada da aslanların koruyucu özelliği hala

²² Yuia (Iouiya) ve Yhiu (Touiyou) olarak da yazılabilir; Baker 1966, 70-73, Fig.83 (Yuia'nın yatağı-18.sülale), Fig.84 (Thuiu'nun yatağı-18.sülale), Fig.85 (Thuiu'nun yatağı (?)-18.sülale).

²³ Manuelian 1985, 98-121.

²⁴ Baker 1966, 75.

²⁵ Baker 1966, 102-103, Fig.132-133 (Tutankhamun'un mezarından yatak-18. sülale).

²⁶ Killen 1980, 32; Baker 1966, 103-104, Fig.134-135 (Tutankhamun'un mezarından abanoz yatak-18.sülale); s.105, Fig.138 (Bes ve Theoris figürlü yatak-18.sülale); Fig.139 (Sade yatak-18.sülale).

²⁷ Hadley 1987, 192; Davis 2000.

²⁸ Baker 1966, 106-107 (Fig.143-147).

²⁹ Baker 1966, 108, Fig.143 (Seramoni yatağı-Kahire-18.sülale).

³⁰ Baker 1966, 108, Fig.144 (yeraltı tanrıları İsis ve Osiris-18.sülale).

önemli rol oynamaktadır. Özellikle hayvanların kuyruklarının yükseltilmiş şekli, dikkat kesilmiş bir aslanı ve daha da saldırgan hale geldiğini ima eder. Aslanlardaki bu ikonografi, ölü için daha fazla koruma amacı güttüğünü gösterir. Benekli gövdeye sahip tanrıça Hathor'un tasvir edildiği inekli yatakta³¹ ise gövdeler beneklidir ve boynuzlar arasında disk yer alır. Hayvan biçimli yatakların üçüncüsü³² ise Yuia ve Thuiu mobilyalarında sıklıkla görülen hippopotamus tipinde ve doğumun tanrıçası Thoeris'i tasvir eder. Yatağın ana şekli diğer yataklara benzer.

Hayvan formunda düzenlenmiş mezar yatakları Mısır'da Pers dönemi eserlerinde de görülmektedir. Saggara'da Gisir-el Mudir'deki nekropolde ele geçen MÖ 525-404 ve MÖ 343-332 yıllarına tarihlendirilen Pers dönemi steli üzerindeki mezar yatağı aslan formundadır³³ (**Figür 4; Tablo 1.4**). Üç bölümlü stelde, üstte yuvarlak hilal biçimli alanda (lünette) Persepolis sarayında da görülen Ahuramazda'nın sembolü yer alır. Orta alanda ölü sahnesine yer verilmiştir. Aslan gövdeli bir mezar yatağı üzerinde kendisine Anubis tarafından kadeh sunulan erkek formunda mumya cenaze yer alır. Stel, geç dönemdeki diğer Mısır mezar stellerine benzer. Figürde Mısırlı olmayan etki verilmesine rağmen Mısırlı özellikler ağırlıklıdır. En önemli yanı ise Aslan gövdeli mezar yatağının aynen Mısırlı stilde olmasıdır. Sadece aslanın ön ayak kasları stilize edilmiştir ve kuyruğun kıvrık şekli de Mısır'a yabancısıdır. Alt sahnede ise krali taht ve giysisinden ileri gelen, yüksek bir Persli yer alır. Saç ve sakalı, öndeki sunu masası ve karşısındaki figür ve ellerindeki sembollerle tam bir doğulu daha doğrusu Persli sahnedir ve Mısır cenaze törenlerine yabancısıdır.

Görüldüğü gibi ister krali ve ister kütle alakalı olsun Mısır'ın binlerce yıl geriye giden yatak formlarında ayaklar genelde hayvan bacağı, pençe veya toynağı şeklinde, ana gövdesi ise hayvan figürleri, protomları, başları biçiminde şekillendirilmiştir. Özellikle hayvanların başlarının yatak başlık kısmına denk gelmesi, yükseltilmiş figürlü başlığa sahip ilk yatak örnekleri olduğunu göstermektedir. Ancak Yunanlılar yataklarında uyumak için yastık kullanırken, Mısırlılar boynu desteklemek için özel ve taşınabilir yastık kullanmışlardır. Özellikle Aashyet (Ashait) lahdindeki kabartma tasvirde benzeri görüldüğü gibi 6. Hanedanlık metinleri, "*aslan başları ile süslü parlak bir taht*"tan söz eder³⁴. Bu örneklerde aslan başları bacaklardan ayrı olarak yapılmış ve monte edilmiştir. Bu karakteristik tasarım daha sonra da hayvanın bacak ve gövdesinin birlikte şekillendirildiği moda olmaya devam etmiştir. Hatta 18.hanedanlıkta Tutankhamun mezar mobilyaları arasında yer alan cenaze yataklarında olduğu gibi, çift aslan ve diğer hayvanlar tam gövdeli olarak kullanılmışlardır.

Dolayısıyla Mısır'da yaygın olarak mobilya ayakları aslan bacakları formundadır fakat Mısırlı marangozlar aslan başlarını ve protomlarını da hem taht ve koltuklarda hem de yatak gibi mobilyalarda kullanmışlardır³⁵. Bu özgün tasarıma rağmen önceki stillerden olan sadece aslan başı ve bacağının mobilya ayağı olduğu örnekler, her dönemde Mısır'da (**Figür 5; Tablo 1.6**) ve Roma dönemine kadar gelişmeye ve kullanıma devam eder. Yunan ve Roma sanatına kadar varlığını devam ettiren bu hayvan başlı veya protomlu Yunan örneklerinin, klasik çağda fulcrum bezemesinin ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı döneme denk gelmesi ilginç gelmemelidir. Çünkü bu dönemde Yunan kültürü Yakın Doğu'dan çok şey almaktadır.

Eski Yakın Doğu'da yani Suriye, Filistin, Pers ve Anadolu yarımadası da dahil bu geniş coğrafya Mezopotamya'yı da içine almaktadır. Mısır'ın Hanedanlar Öncesi Dönem'den itibaren tek bir kral idaresi altında toplanmasına karşın Mezopotamya'da ve komşu

³¹ Baker 1966, 108, Fig.145 (Hathor yatağı-18.sülale).

³² Baker 1966, 108, Fig.146-147 (tanrıça Thoeris yatağı-18.yy).

³³ Mathieson et al. 1995, 23-41.

³⁴ Scott 1965, 143.

³⁵ Eaton-Krauss 2008, 36.

coğrafyalarda kendi egemenliği altında birkaç şehir bulunduran ve birbirleri ile savaşan idarecilerin egemenliğinde krallık yönetimleri vardır ve sürekli bir birlik yoktur. Etnik çeşitlilik ve siyasi düzensizliğe rağmen Mezopotamya'da uygarlığın gelişimi kesintisiz izlenebilmektedir. Bu gelişim mobilyalarda da görülür. Bu bölgede çok sayıda çeşitli kültür, Mısır'daki gibi yine çeşitli ve karmaşık mobilya örnekleri üretmiştir.

Mezopotamya Mobilyaları ve Assur yatakları

Mezopotamya'da üç evre, mobilya ve yatak üretimi açısından dikkat çeker. Bunlardan birincisi Sümer Erken Hanedanlık (MÖ 3100-2370), ikincisi Akkad Dönemi'nden Kassit döneminin sonuna (MÖ 2370-1150) kadar geçen dönem ve üçüncüsü de özellikle Büyük İskender'le birlikte (MÖ 331) yani Hellenistik etkinin başladığı döneme kadar devam eden Asur, Babil ve Pers'in baskın olduğu dönemdir.

Başlangıcından Yeni Assur Dönemi öncesine kadar Mezopotamya sanatında mobilyalar ve dekorasyonları genelde silindir mühürler, kabartma ve heykeltıraşlık eserleri ile tanınmaktadır. Mobilya tasvirleri içerisinde genelde birbirini tekrar eden ve geleneksellikten fazla kopmayan iskemle ve sandalyeler ağırlıklıdır ve üzerlerinde Mısır'da olduğu gibi çoğunlukla önemli kişiler ya da tanrılar oturmaktadır. Özellikle Mısır ve Suriye ile olan ilişkiler bu değişimi de etkilemiştir.

MÖ 3. bin ya da Akkad dönemine ait bir silindir mühür³⁶ üzerinde en erken kavisli başlıklı yatak betimlenmiştir. Kadın doğum sahnesinde bir kadın (ebe) doğuma yardım ederken diğer kadın, yatak baş ucunda ayakta beklemektedir (**Figür 6; Tablo 1.7**). Yatağın başı Assur dönemi kabartmalarında da görülecek olan kavisli ve ucu topuz biçimlidir. Yatak ayaklarının boğa bacağı şeklinde sonlanması ve yatak başucuna doğru dönmüş olması Mısır örnekleri ile benzerliği nedeniyle dikkat çeker. Benzer bir silindir mühür³⁷ üzerinde de yine boğa bacaklı ve topuz başlı yatakta yatan figür betimlenmiştir (**Figür 7; Tablo 1.8**). Yanlarında yağ vazoları ve doğum bitkileri tanımlanmıştır. Her iki yatağın ayak ve başlık formu da benzer ve altlarında tasvir edilmiş akrep betimi doğurganlığın sembolüdür. Bu nedenle her iki yatak da doğum ile ilgilidir.

Mühürlerdeki çeşitliliğe rağmen detayları ve özellikleri seçilemeyen bu eserler daha sonra Assur ve Babil dönemlerinde kralların vergi veya ganimetleri arasında sayıldıklarından gerçek şekli ile tasvir edilmişlerdir.

Assur krallığının gücünün doruğunda olduğu MÖ 9-7. yüzyıllarda Assur döneminde yeni mobilya tipleri görülür. Bu eserler Assur mobilyaları olarak isimlendirilse de üretimlerinde ve tiplerinde çeşitli kültürlerin etkisi vardır. Mısır'da El-Amarna'da bulunan tabletlerde ifade edildiği gibi Babil kralları Mısır krallarından altın süslü sandalye ve yatak hediye almışlardı³⁸. Hayvan pençe/toynağı biçimli ayaklara sahip mobilyalar bu etkiye bağlanmalıdır. Benzer şekilde aslan veya koç başlı-protomlu tahtlar ve sandalyeler de Mısır etkisiyle ortaya çıkar. Ancak Mısır etkisi Assur mobilyalarında çok açık değildir. 'Yabancı stil' olarak düşünülen bu etki ya çok azdır ya da figürlü bezeme dışında stilde etkisi yoktur. Assur kralları, komşulardan almış oldukları mobilyaları da doğrudan kullanmışlardır. Assurnasirpal Suriye'den fildişi ve fildişi kakma mobilya³⁹, II. Sargon ise Urartu coğrafyasından gümüş, değerli taş ve altından mobilya türü eşyaları ganimet olarak almıştır⁴⁰. Bu tür mobilyalar olasılıkla saraya ait eşyalardır ve büyük çoğunluğu saray duvar resimlerinde betimlenmiştir. Dolayısıyla siyaset, ticaret,

³⁶ Otto 2016, Fig. 30.

³⁷ Otto 2016, Fig. 31.

³⁸ Baker 1966, s.60-61.

³⁹ King 1902, s.19.

⁴⁰ Thureau-Dangin 1912; Baker 1966, 180.

kültürel ilişkiler ve özellikle askeri seferler, Yakın Doğu'da merkezi Doğu Akdeniz (Fenike) olan bir mobilya üretimine işaret ederken bu kültürler arasında mobilya hareketliliği yaşanır.

Asur ve Yeni Babil dönemlerine ait mobilyalar ile ilgili değişim silindir mühürler üzerinde de görülmektedir. Bu farkların en bariz örneği ritüel sahnelerin tasvir edildiği mühürlerdir. Daha gerçekçi örnekler ise kabartmalarda mevcuttur. Bazı mobilyalar düz, bazıları ise hayvan bacağı şeklinde ayaklıdır⁴¹. En yaygın tip çapraz ve hayvan bacaklı ayağa sahip mobilyalardır. Akkad dönemi mühürlerinde neredeyse belirgin olmayan bu hayvan ayakları bu dönemde açık bir şekilde bacak ya da ayak şeklinde kullanılmaktadır. En ilginç örneklerden biri, yeni Asur dönemine ait çapraz ayaklı ve keçi toynaklı taburelere yer verilen silindir mühür tasviridir⁴². Bu tipin en yakın benzeri bir alçak kabartma⁴³ üzerinde de görülür. Bu tasvirler silindir mühürlerdeki örneklerin yaygın kullanıldığını ve gerçek mobilyalarla aralarındaki ilişkiyi göstermektedir. Aynı zamanda keçi ayağı iskemle tasviri, boyalı terrakotta levhada⁴⁴ olduğu gibi Ege coğrafyasına da geçer ve Klasik Yunanistan'da da yaygın kullanıldığını göstermektedir.

Mobilyalar ile ilgili en önemli kaynak Ninive, Nimrud ve Khorsabad saraylarının duvarlarındaki alçak kabartmalardır. Bu kabartmalardaki yataklarda genelde iki ayrı başlık tipi görülür. **Birincisi** tamamen C formunda içe kıvrıktır (**Figür 12-17, 20; Tablo 1.13, 15, 17-18**). **İkincisi** ise içe doğru daha az kavislidir (**Figür 8-9, 13, 18, 22-24; Tablo 1.9-10, 14, 22**). Bazı tipleri ise ikisine de uymayan kıvrımlı-S yapan başlıklıdır (**Figür 19; Tablo 1.18-19**)

Nimrud'da Salmanasar kapısının bronz kabartmalarındaki (**Figür 9; Tablo 1.10**) bir detayda görüldüğü gibi kıvrımlı başlığa sahip yataklar, Asur'da yaygın üretilen eserlerdir. Kral burada MÖ 850 civarında Suriye'de yürüttüğü seferleri tasvir ettirmiştir. Bu kabartmalarda tasvir edilen bütün mobilyalar kral Sanherib'in daha sonra görülen kabartmalarındaki tiplerle⁴⁵ benzerdir.

Ninive'de Sanherib'in özellikle Güney-Batı Saray duvar kabartmaları arasında askeri kamp içerisindeki mobilyalar arasında kıvrımlı başlık kısmına sahip yataklar⁴⁶ dikkat çekicidir (**Figür 12; Tablo 1.13**). Burada en önemli ayırım, dönemin kabartmalarında sıklıkla görülen yatağın başının içe dönük açık veya kapalı 'C' formunda net bir kıvrım yapıyor olmasıdır. Fakat buradaki masa veya iskemle Asur kabartmalarında görülen geleneksel formlardan farklıdır ve olasılıkla Ninive'de kullanılan sıradan bir mobilya değil de Babil ganimetleri arasında yer almalıdır.

Özellikle Sanherib'in sarayındaki Asur askerlerinin nehir kenarı boyunca taşıdığı mobilyalar⁴⁷ (**Figür 14; Tablo 1.15**) çok daha bilgi vericidir. Bu örnekler dışında Asur yatakları genelde kabartma yontuculuk eserleri üzerinde betimlenmiştir ve basit karakterlidir. Ana gövde yani uzanılan alan düzdür, kavisli değildir; bacaklar da genellikle düzdür ve bir çapraz çubukla (cross-bar) birbirine bağlanır. Ayaklar bazen en sevilen çam kozalağı biçimli süslemeyle son bulur. Yatağın yalnızca bir ucu (başlık kısmı) yükseltilir ve bu genellikle neredeyse yarım daire şeklinde içe doğru kıvrılır. Bu genel özellikleriyle yataklar kesinlikle Mısırlı tiplerden hem

⁴¹ Baker 1966, 180, Fig. 287-288.

⁴² Baker 1966, 180-181, Fig. 289-290.

⁴³ Baker 1966, 180-181, Fig. 333 (Askeri kampta mobilyalar-Yeni Asur dönemi); Fig.334 (Sanherib'in askeri kampta heyet kabulü-Yeni Assur Dönemi).

⁴⁴ Baker 1966, Fig. 435 (Boyalı terrakotta levha-keçi ayaklı iskemle-MÖ.550).

⁴⁵ Baker 1966, 201, Fig. 332 (mobilya.ganimet taşıyan askerler), Fig. 333 (askeri kamp ve mobilyalar-Yeni Assur Dönemi), Fig. 335 (yatak hazırlama-Yeni Assur Dönemi).

⁴⁶ Baker 1966, 190, Fig. 303 (kıvrımlı başlık kısmı yatak-Yeni Asur Dönemi).

⁴⁷ Baker 1966, 201, Fig. 332 (mobilya.ganimet taşıyan askerler).

farklı hem daha alçaktır. Dolayısıyla Mısır örnekleri gibi üzerine çıkmak için bir tabureye veya basamaklara ihtiyaç yoktur.

Yatmak, dinlenmek için veya kline-yatak üzerine uzanarak ziyafet yapma tasvirleri Yakın Doğu'da yaygındır. Bu amaçla kullanılan yatak veya sedirler ilk olarak Asurbanipal'in rölyeflerinde gösterilir. Benzer rölyeflerden birinde bir teknede nehirden karşıya geçirilirken ters çevrilmiş yatak tasvir edilir⁴⁸ (**Figür 8; Tablo 1.9**). Diğer benzer örnek yataklar Asur ordusunu seferde gösteren bir dizi kabartma üzerinde de betimlenmiştir (**Figür 18, 21; Tablo 1.14, 18-19, 21**). Bu yatak tipinin kalıpla yapılmış ayakları, bir enine gövdesi (cross-bar) ve yatağın bir ucu başlık kısmında yukarıya doğru eğimlidir. Benzer formda, uçları kalkık yataklar, hem Asur kamplarında hem de yabancı kale tasvirlerinde sıkça görülür. Dolayısıyla eğimli başlıklı yataklar ve C formulu başlıklı yatakların Yakın Doğu'da hem krali hem de orduda askerlerin kullandığı yaygın yataklar olduğu anlaşılmaktadır.

Senherib'in saltanatı ile yatakların ucu tamamen C formunda yuvarlak hale gelir ve artık kavisli kısmın altına bir destek takılabilir durumdadır. Ele geçirilen bir şehirden ganimet olarak alınan Senherib dönemi saray kabartmasında nehir kenarında askerlerin taşıdığı mobilyalar arasında böyle bir yatak da vardır⁴⁹ (**Figür 14; Tablo 1.15**).

Bu tip yatakların en ünlü tasviri, elbette Assurbanipal ziyafet sahnesindedir⁵⁰ (**Figür 15-16; tablo 1.16**). Kral Assurbanipal'in sarayının duvar kabartmaları arasında şimdi British Museum'da bulunan bu ünlü kabartmalarda, kralın zaferlerine atıf yapılmaktadır. Kral Assurbanipal, bu sahnelerden birinde Elam kralı Teumman'ı yendikten sonra⁵¹ krali bahçede eşi kraliçe ile ziyafet sahnesinde tasvir edilmiştir (**RESİM**). Palmiyeler, kuşlar ve salkımlı asmalar ile romantik bir çevre olduğu vurgulanan tasvirde, ağaçlara kesik düşman kral başının asılması ile romantik ziyafet zıtlık oluşturur. Kralın dinlendiği yatak, oldukça derin oymalı sedir kozalağı ayaklıdır. Kıvrımlı başlık kısmı ise bir yastığı destekler. İçte kıvrımlı başlığa sahip yataklar bu dönemin bir özelliğidir ve burada da yine bir krali yatak betimlenmiştir. Çünkü bu tipteki sıradan yataklardan daha detaylı, ince işçilikli ve oldukça da büyüktür. Diğer bir deyişle bu sahnedeki yatak, Asur kabartmalarından iyi bilinen bir tipin ayrıntılı versiyonudur. Bu sıradan olmayan ayak oyma işçiliği gibi özellikler dışında yatak ayakları, bronz veya altından olması gereken küçük figürlerle dekore edilmiştir. Ayakların üst kısmında, muhtemelen fildişi olan ve 'penceredeki kız/kızları' gösteren dekorasyon ve altta enine bağlantı çubuğu üzerinde koşan aslanlardan oluşan Fenike etkili bir friz vardır (**Figür 16**). Bu kabartmadaki sıra dışı bezemeli yatak, ilk kez ritüel bir ziyafetle ilişkili gösterilmiştir. Bu bakımdan yatağın ayaklarında Fenike stilinde bir bezeme olması önemlidir. Dolayısıyla dekoratif unsurlardan birinin iyi bilinen Fenike motiflerinden biri olan penceredeki kızlar olması, bu mobilyalarda ziyafet tarzında olduğu gibi bazı Fenike unsurlarının varlığını kanıtlamaktadır. Bazı araştırmacılar bu ziyafet sahnesinin Asur'da yaygın olmamasından kaynaklı olarak Fenike kültürü ile bağlantılı görürler⁵². Oysa Doğu Akdeniz ile bağlantısı konusunda kanıt yoktur ve Asur ritüeli gibi durmaktadır. Bazı araştırmacılar ise Luristan (İran) ilişkisine odaklanmaktadır⁵³. Fenike ziyafet alışkanlığının, yazılı kaynaklar ve mobilya sanatında öncü olması nedeniyle Kuzey Suriye, Asur ve Kıbrıs gibi farklı bölgelere yayıldığı anlaşılmaktadır.

Ninive Güney Batı Saray kabartmalarında da MÖ. Geç 7.yy'a tarihli Babil coğrafyasındaki yerleşimlerden ganimetler arasında yataklar tasvir edilmiştir (**Figür 12, 19-**

⁴⁸ Curtis 1993, Pl. 49a.

⁴⁹ Curtis 1993, Pl. 49b.

⁵⁰ Baker 1966, 190, Fig. 304-305 (Assurbanipal ve kraliçe-MÖ.662-627-Yeni Asur Dönemi); Curtis 1993, Pl. 46b.

⁵¹ Pritchard 1950, 451.

⁵² Barnett 1985.

⁵³ Maléki 1961; Bazı araştırmacılar ise göçebelerin yerde yemek yeme alışkanlığı ile ilişkili görmektedirler.

20). Sanherib'in sarayında bulunan bu mobilyalar nadiren tasvir edilen detaylı işlenmiş kaliteli eserleri de betimlemektedir. Aslında ganimetlerin ele geçirildiği yer Kuzey Suriye'de bir şehir olmasına rağmen mobilyalar⁵⁴ Assur stilindedir. Ancak yine de krali sahnelerde görülen gösterişli tahtlardaki örneklere göre sade kalmaktadır. Bu nedenle bu mobilyalar Asur döneminin sıradan mobilyaları olmalıdır. Toplam sekiz masa ve bir sandalyenin yanı sıra en dikkat çeken mobilya Assurbanipal'in bahçe sahnesindeki benzer yatak betimidir. Burada yatak krali sahnedeki gibi yüksek ve içe dönük keskin bir kavis yapan başlık kısmına sahiptir. Fakat krali yatağının tersine burada ince işçilik ve dekorasyon yoktur ve oldukça sadedir. Diğer mobilyalar ise Assur'da görülen sedir kozalağı ayaklı sandalye, çapraz ayaklı masa ve koçbaşı figürlü iskemledir ve birbirinden farklı olan bu mobilyalar arasında özellikle masalar da krali sahnedeki örneklerden oldukça sade tasvir edilmişlerdir.

Benzer sade mobilyalar askeri kamp tasvirlerinde saray örneklerinin daha basit formları⁵⁵ (**Figür 13, 18, 21; Tablo 1.14, 18, 21**) şeklinde betimlenmiştir. Sanherib sarayının duvar kabartmalarında⁵⁶ görülen kralın oturduğu taht ve alt panellerde ise yüksek rütbelilere ait olduğu anlaşılan değerli mobilyalar betimlenmiştir (**Figür 21**). Başka bir askeri seferle ilgili kabartmada ise yatağı hazırlamaya çalışan figürün yer aldığı tasvir⁵⁷ (**Figür 13, 18**). Burada da yatak daha önceki Asur örneklerinde karakteristik özellik olan kıvrımlı başlık ile son bulmaktadır. Asur yataklarının oturmaktan ziyade uzanmak ve yatarak dinlenmek için üretildiği hem askeri kamplardaki çadır tasvirlerinden hem de Assurbanipal'in eşi ile olan ziyafet sahnesinden bilinmektedir. Asur ordusunun seferlerini konu edinen Balawat kapısı (**Figür 9; Tablo 1.10**) ve diğer kabartmalarda da benzer yataklar betimlenmiştir. Bu ünlü yatak tasvirlerinden biri Balawat'ın bronz kapılarında işlenmiştir. Burada sıradan yatağında hasta yatan Hama kralı MÖ 849'da III. Salmanassar'a teslim olur. Ne yazık ki çoğu durumda kanepelerin özel işlevi veya yatakların fiziksel detayları tasvirlerde açık değildir.

Görüldüğü gibi Asur kralları, kabartmalarda tanımlanan örneklerden de anlaşıldığı gibi lüks mobilyalar kullanmaktan zevk almaktadırlar. Bu mobilyalar içerisinde ise başlık kısmı kavisli yataklar bölgesel özellik olarak dikkat çeker. Ancak kavisli başlıklı yatakların Asur kültüründe yaygın olduğunu anlatan bronz Lamashtu⁵⁸ levhaları da vardır (**Figür 22-24**). Kadınları göstermek yerine hasta adamı yatağında gösteren büyü müskalarda yatak başı Asur tipindedir. Yataklar bazen düz bazen kozalak biçimli olsa da başlıkları C tipinin daha açık versiyonudur. İstanbul Arkeoloji Müzesi (**Figür 23; Tablo 1.23**), Clercq koleksiyonu⁵⁹ (**Figür**

⁵⁴ Layard 1853; Taf. 24.

⁵⁵ Baker 1966, 203-204, Fig. 333-335 (askeri kamp tasviri-Yeni Assur Dönemi).

⁵⁶ Baker 1966, 204, Fig. 334 (üst panelde kral Sanherib ve askeri kamp-Yeni Assur Dönemi).

⁵⁷ Baker 1966, 204, Fig. 335 (Yatak hazırlama sahnesi-Yeni Assur Dönemi).

⁵⁸ Lamashtu (Lamaštu) Mezopotamya panteonunda kötü ve kötü niyetli bir iblis tanrıçadır. Tanrıların talimatı yerine kendi inisiyatifiyle hareket ederek, olağan şeytani güçten daha fazlasını temsil eder. Birincil kurbanları doğmamış çocuklar ve yeni doğmuş bebekler olarak kabul edilir. Hamile kadınlar da onun hedefiydi, Lamaštu genellikle bebekler arasında düşük ve bebek karyolası ölümlerinden sorumlu tutuluyordu. Lamaštu'yu savuşturmak için başka bir apotropaik araç, evin etrafına sözde 'Lamaštu-plaklarının' yerleştirilmesiydi; bunlar, Lamaštu'yu geldiği yerden Yeraltı Dünyasına geri dönmeye zorlayan Pazuzu'nun bir tasvirini içeriyordu. Bununla birlikte, bu plaklar hamile bir kadından ziyade yatalak bir adamı tasvir ediyor ve bu da Lamaštu'nun hastalıkla da ilişkili olduğunu düşündürüyor. Son olarak, diğer öğelerin yanı sıra ritüel olarak sunulan kırkayak ve broşların Lamaštu'yu niyetinden uzaklaştırdığı düşünülüyordu. Büyülü sözlerde Lamaštu, bir aslan kafasına, bir eşeğin dişlerine, çıplak göğüslere ve kıllı bir vücuda, uzun parmakları ve tırnakları olan kanlı ellere ve kuş-iblis Anzû'nun (Imdugud) pençeli, pençe benzeri ayaklarına sahip olarak tanımlanır. Lamaštu'nun MÖ 9.-7. yüzyıllardaki ikonografik tasvirleri, bir eşeğin gibi dik kulaklar takarken, bir domuz yavrusu ve bir köpek yavrusu ile göğüslerini emziriyor. Sık sık bir eşek figürünün üzerinde durur veya diz çöker ve iki elinde yılan tutar. Özel canavarı eşektir ve onunla ilişkili nesne, Lamaštu'nun Yeraltı Dünyası nehrinde gezindiği düşünülen bir tekneydi. Goff 1963, 188; Burkert 1992, 83-87; Wiggermann 2000; Wiggermann 2007, Fig. 2-3.

⁵⁹ Clercq 1903, Pl. XXXIV.

22; Tablo 1.22), British Museum örneği⁶⁰ ve diğer Lamashtu levhalarında (**Figür 25**) bulunan benzer örneklerde de bu gelenek devam eder. Amuletlerde tek bir örnek (**Figür 24, Tablo 1.24**) hafif yatık başlık tipi ile diğerlerinden ayrılır. Sadece Asurbanipal ziyafet sahnesinde olduğu gibi lüks olmadığı, tam tersine sıradan ve yaygın yatakların da aynı tipte oldukları anlaşılmaktadır. Ancak bu geleneksel tipe uymayan 3.Asur yatak tipi yükseltilmiş başlığın S profile sahip örnekleridir (**Figür 19; Tablo 1.18-19**). Bu bağlamda C formu, içe kavisli, S profilli ve düz olmak üzere dört ayrı başlık tipine sahip yatak tipi görülmektedir.

Yataklarla ilgili bu tasvirli sanat dışında arkeolojik kanıt ise yok denecek kadar azdır. Salmanasar kalesindeki *in situ* bronz mobilya parçaları (**Figür 27; Tablo 1.26**), genelde tek tarafında başlık olan yataklara ait olduğu düşünülmektedir. Nimrud *in situ* örneğinde tek tarafta başlık kısmı olan bir yatağa ait olduğu düşünülen mobilya parçaları fildişi ile süslenmiştir⁶¹. Benzer fildişi eserler Nimrud'daki depolarda bulunan paneller, yatak veya kanepelerin başlıklarını veya daha büyük ihtimalle sandalye arkalıklarını süslemiş olabilir. Bunların Kuzey Suriye fildişi oyma ürünleri olduğu tespit edilmiştir. Her halükarda, bu dikey panelli “başlıklar”, Assurbanipal'in kullandığı tipteki yataklardaki C şeklindeki başlıklardan çok farklıdır ve Asur yataklarındaki **üçüncü tip** yani S profil yapan (**Figür 19; Tablo 1.17-18**) başlık formudur. Malzemeyi yerinde gösteren bu fotoğraf, sağ arka ayağa ait olduğu düşünülen bir dizi dört silindirik bronz parça göstermektedir. Daha sonra hemen altında ahşaba sabitlenmiş bronz rozetli kavisli bir bronz korkuluk vardır. Önde ve sol tarafta koltuğun kenarına sıra sıra kare fildişi levhaların sınırladığı düşünülebilir. Bu nedenle burada yüksek sırtlı tek uçlu bir yatak olduğu varsayılmaktadır. Sorun şu ki, Asur kabartmalarında bu parçalarla karşılaştırılabilecek benzer yatak görülmez. Kabartmalarda gösterilen yatakların hiçbiri yüksek bir sırta sahip görünmüyor ve çoğu durumda kol veya baş desteği, altına bir yastık sıkıştırılabilecek şekilde ‘C’ formunda kıvrılıyor. Suriye veya Fenike gibi komşu bölgelerde de bu tür yataklar tasdik edilmemiştir. Bu durumda bir yatak olduğu konusunda kesin bir yargıya varmak zor gibi görünüyor. Ancak birbiri üzerine çökmüş farklı mobilya parçalarıyla ilgilenilmediği veya en azından canlandırma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, kavisli korkuluk, kollar ve rozetler belki bir tahtın bir tarafına ait olabilir. Fakat bu teşhis de biraz garip durmaktadır. Çünkü yine benzersiz bir mobilya parçası tanımlanmaktadır. Buna rağmen bronz rozetlerin kullanılması, fildişi levhalar ve çiviler bu mobilyanın oturmak ve ya dinlenmek için bir yatak olduğunu göstermektedir. Çünkü Kuzey Suriye ve Levant ile ilişki içindeki Mezopotamya’da tasvirli sanatta Nimrud spiralli yatak başlıklarına benzer tasvirler de bulunmaktadır. Bu *in situ* parçalar daha çok Yunan’da ortaya çıkan başlıklar gibi, ince bir S-şekilli eğriye sahip Asur kabartmalarından da farklıdır. Dolayısıyla, mevcut kanıtlara ve Curtis’in yapmış olduğu rekonstrüksiyona göre (**Figür 27; Tablo 1.26**) kanepeler olarak çizilen parçaların tam olarak ne tür bir "yatağa" ait olduğunu görselleştirmek zordur. En azından bu tür kanepeler yerine S profilli yatakların yaygınlığı dikkate alınarak yatak başlığı olarak düşünmek gerekir. Hatta ziyafet bağlamlarında dikey başlıklı veya ayakla desteklenen “yatak” olarak kullanılmış olabilir.

Mevcut kabartmalar ve diğer eserler, istisnasız Asur yataklarının MÖ. 8. yüzyıldan beri sabit bir tip olarak üretildiğini ve kullanıldığını göstermektedir. Bu yataklar, kısmen tasvirlerin küçük boyutundan dolayı, yalnızca birkaç örnekte ayrıntılı olarak verilmiştir. Bunlardan başka Asur'dan bilinen başka yatak şekli yoktur. Bu yatakların C formu ya da eğimli başlık kısmı olan örneklerin yatak olarak kullanıldığı ziyafet sahnesinde kullanılmasından anlaşılmaktadır. Buna karşın özellikle aynı tip yatakların hem ziyafet yemeklerinde hem de askeri kamplarda kullanıldığı görülmektedir. Sürekli askeri amaçlı sahneler ve ziyafet sahnelerinde yer aldıklarından ve de arkeolojik malzeme bulunmadığından divan, yatak, kanepeler

⁶⁰ BM, No.108979.

⁶¹ Oates 1961, 14, Pl. VIII.a.

vs ayrımı da yapılamamaktadır. Fakat sadece rölyeflerden 4 ayrı başlık tipinin kullanıldığı görülmektedir.

Asur kabartmalarında yataklar (couches) ve sedirlerinde (beds) genellikle C formulu, içe daha açık kavisli, S formulu ve düz başlık bulunur. Bir çoğu ise bu yatak başlıklarının kavisli profil veya şeklinden mahrumdur. Dolayısıyla yatak kullanılmadığı zaman menteşeler sayesinde katlanarak taşınmasını sağlamaktadır⁶². Hatta bazı bronz mobilya aksamlarının hangi mobilyaya ait olduğu anlaşılmasa da daha çok yataklarla ilişkilidir. Çünkü tasvirlerdeki geleneksel yatakların aksine arkeolojik malzemeler yatakların başlık kısımlarının ana gövdeden ayrı yapıldıklarını ve bazı menteşelerin yatakların başlık kısımlarına ait olmaları gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla tasvirde detayları verilmeyen yatakların ayak, gövde ve başlıklarının ayrı yapıldığı dönem içerisinde üretilmiş bronz mobilya aksamlarından anlaşılmaktadır. Hatta yukarıda S yapan ve dördüncü tip başlığa olarak sunulan yatakların terrakotta modeli de bulunmaktadır.

Başlık kısımlarının C formunda, yatık kavisli, S profil ve dik olmak üzere Asur yataklarının tek tip değil dört tip başlığa sahip olduğunu göstermektedir. Nimrud in situ buluntusu ile en yakın benzer örnek, Yeni Asur yataklarıyla doğrudan paralellik gösteren Lachish terrakotta yatak modelidir⁶³ (**Figür 28; Tablo 1.27**). Bir mezardan ele geçmiş ve MÖ.8-7.yüzyıllara ait bu terrakotta yatakta başlık kısmı kalkık geriye spiral şekilde sonlanmaktadır. Buna rağmen ana form ve başlık tipi açısından Asur C tipli yatak başlarından ayrılmaktadır. Nimrud in situ örneği gibi görsel açıdan da özel tasarlanmıştır. Küçük boyutlu olması nedeniyle detaylardan yoksundur. Dolayısıyla başlıklı yatakların tek kesin örneği veya Asur'da arkeolojik olarak tasdik edilen yatak, Nimrud'daki Şalmanaser Kalesi'nden gelmektedir. Belli ki bronzla kaplanmış kavisli bir kol dayama yeri vardı, en az bir bacağı silindirik bronz parçalar ve işlemeli fildişi plakalarla süslenmiş parmaklıklar bu geleneğe işaret etmektedir.

Sonuçta en erken uzanarak ziyafet yapma sahnelerinin mevcut mobilya tiplerini kullandığını varsaymak mantıklıdır. Tek dirsek üzerinde uzanma duruşuna yardımcı olmak, uyuyanın veya hastanın rahatı için tasarlanmış özel mobilyalar (klinai gibi), yükseltilmiş kolçaklar (veya fulcra), yalnızca bu gelenek iyice yerleştikten sonra geliştirilmiştir. Eğer Şalmanaser kalesinden gelen volütlü bronz parça gerçekten bir kol dayanağına ait ise tam da bu geleneği temsil ediyor olmalıdır. Diğer yatakların C şeklindeki kavisli başlıkları, uzananın dirseğini desteklemek için kullanılmış olabilir, çünkü bunlar yatakların birer parçasıdır. Memphis'li bir Pers'in mezar taşındaki (**Figür 30; Tablo 1.29**) prothesis sahnesindeki gibi başlık kısmında kavisli girintiyi doldurmak için üst üste bindirilmiş birkaç yastıkla farklı bir tasarım da olabilir. In situ yatak parçaları, Lachish yatak modeli (**Figür 28; Tablo 1.27**) ile birlikte Yakın Doğu geleneğini devam ettirmektedir. Çünkü S profilli yatak başlığının Yakın Doğu kökenini gösteren ilk arkeolojik kanıtı olabilir. Benzer yatakların terrakotta dışında Asur kabartmalarında istisna da olsa yer alması ünik olmadığını kanıtlar. Bu tip başlıklar daha sonra Kıbrıs ve Ege dünyasında ortaya çıkacak ve Klasik Yunan yatak başlarını oluşturacaktır. Ayrıca bu başlık tipi daha sonraki Yunan ve Roma fulcrumlarının prototipi olarak görülebilir.

Suriye ve Fenike'nin Fildişi Süslü Yatakları

Mezopotamya'ya komşu coğrafyalarda farklı kültürel geçmişe sahip ülkeler vardır fakat bunların tümü az ya da çok Assur ve Babil sanatından etkilenmişlerdir. Batısında yer alan Suriye bölgesi, Alalakh tabletlerinde⁶⁴ ifade edildiği gibi fildişi ve altın işçiliğinde oldukça ileri derecede kaliteli sanatkârlara sahipti ve aynı zamanda sonsuz sayıda mobilya üretmişlerdi.

⁶² Barnett 1959, 18-19; King 1915, Pl. XXVII; Curtis 2013, 87-88.

⁶³ Kyrieleis 1969, Fig.17 (Lachisch'ten yatak modeli).

⁶⁴ Spieser 1954, 18-25; Baker 1966, 208-209; Dossow 2015, 177-190.

Güney batıda ise Filistin yer almakta ve hem Suriye hem de Fenike'ye doğru uzanmaktaydı. Kuzeyde ise Urartular metal işçiliği ile ünlenmişlerdi. Anadolu'da ise Asurluların Suriye ve Filistin'i işgallerinden daha önce Levant bölgesine sanatta damga vurmuş Hititler vardı. Güney doğuda ise daha önce Sümer kültürünün olduğu bölge Pers ülkesine dâhildi. Bütün bu bölge uzun süre Mezopotamya etkisinde olmasına rağmen her biri kendine özgü sanat formlarına sahiptiler.

Suriye ve Fenike'nin antik mobilya tarihine katkısı büyük miktarda Mezopotamya'ya ihraç edilen fildişi eserlerde yatmaktadır. Suriye, uzun bir süre 18. sülale zamanında Mısır'a gönderilen büyük miktarda fildişi eserlerin de ana kaynağı olmuştur. Nimrud fildişi eserleri de olasılıkla Suriye'li sanatçılar tarafından yapılmıştır. Ayrıca Assur krallarının yıllıklarında da fildişinden yapılmış mobilyalardan bahsedilmektedir. Bu belgelerden birisi Suriye'den elde ettiği ganimetleri sıraladığı Assurbanipal'in listesidir. Bu listede çeşitli mobilyalar içerisinde '*altın kaplı fildişi yataklar*'⁶⁵ tanımı dikkat çeker. Alalakh tabletlerinde listelenen mobilyalar kuzey Suriye'de mobilya üretim atölyesine işaret etmektedir. Özellikle Assurbanipal döneminden sonra Asur etkisinin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Suriye mühürleri ve diğer heykeltıraşlık eserlerindeki tasvirler ise mobilyalar hakkında çok az bilgi vermektedir. Olasılıkla Sanherib sarayındaki kabartmalarda⁶⁶ fethedilmiş bir şehirden elde edilen ganimetlerin zenginliği, bunların Suriye civarında bir bölge olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu kabartmalarda tasvir edilen masa, sandalye ve yatak gibi mobilyalar Geç Asur döneminde Suriye'de yapılmış ve kullanılmış mobilyalar olduğunu doğrulamaktadır.

Deniz ve çöl arasına sıkışmış bir alanda yer alan Filistin antik dünyanın iki büyük uygarlığı arasında köprü görevindedir. MÖ 2. binin ortalarından itibaren tarihlendirilen Jericho örneklerinde olduğu gibi erken dönem oyma ve heykeltıraşlık eserlerinde mobilyalarla alakalı bilgiler mevcuttur. Ayrıca Sanherib'in ganimetleri arasında saydığı fildişi ile kaplı yatakların da yer aldığı, Asur ve Tevrat'tan yazılı belge de mevcuttur. Ayrıca Suriye'de olduğu gibi fildişinin Süleyman'ın tahtında kullanılmış olması da bu malzemenin önemine işaret etmektedir. Kutsal kitapta (Amos 6.4) fildişi yataklardan bahsedilmesine karşın antik Filistin'de bütün bir fildişi yatak ele geçmemiş yine de çok sayıda fildişi mobilya aksamı bulunmuştur.

Antik Filistin mobilyalarına ait çok sayıda mobilya parçası Jericho Erken Bronz çağı (MÖ 1600) mezarlarından ele geçmiştir. Büyük çoğunluğu Mısır tipleri ile benzerlik gösterirler. Ancak üç bacaklı masaların benzeri Mısır sanatında ayak tasarımı açısından farklıdır. Fakat bacakların tasarımı Gordion örneği⁶⁷ ile benzer ve daha sonra da Yunan sanatında ortaya çıkar⁶⁸. Jericho'da bulunan bu eserlerden yaklaşık bin yıl sonraya tarihlendirilen Tell-el Farah'ta bulunmuş mobilya parçaları, çok farklı bir biçimsel etkiyi ortaya koymaktadır. Bu parçalardan birisi bir iskemle⁶⁹ veya yatağın⁷⁰ bronz bağlantılarını oluşturmaktadır ve ayak tasarımı (tornada işlenmiş ayaklı) oldukça farklıdır. MÖ 6-5. yüzyıla ait olmasına rağmen ahşap kısımların bağlantısında metal kullanımı daha önce Asur mobilyalarında görülen örneklerle benzerdir. Dolayısıyla bir yatağın ahşap parçalarını bağlamak için köşe bağlantılarında bronz, doğru bir şekilde kullanılmıştır. Çünkü bu uygulama MÖ 8. yüzyıldan itibaren Ninive'deki buluntularda olduğu gibi aynı teknik geleneği takip etmektedir. Bu tür yuvarlak biçimli bronz yatak ayaklarının Fenike üretimi oldukları ele geçen örneklerden de bilinmektedir⁷¹. Hem tornada şekillendirilmiş ayaklar hem de bu ayakların taşıdığı kıvrımlı başlığa sahip yataklar,

⁶⁵ Barnett 1957, 114; Baker 1966, 206.

⁶⁶ Paterson 1915, 83-84 (mobilya.ganimet taşıyan askerler).

⁶⁷ Simpson 1910, (Gordion'dan üç ayaklı masa-çizim-MÖ.725).

⁶⁸ Baker 1966, 272, Fig. 237 (Mısır); Fig. 358-359 (Jericho); Fig. 372-373 (Gordion); Fig. 425 (Etrüsk).

⁶⁹ Baker 1966, 224, Fig. 361 (bronz ve ahşap iskemle kurumu-MÖ.6-5.yy).

⁷⁰ Baker 1966, 224, Fig. 362 (bronz ve ahşap yatak kurumu-MÖ.6-5.yy).

⁷¹ Curtis 2008, 251, Fig. 29-p, q; Polzer 2012, 31-33.

Jericho tipinde aynı dönemde birlikte aynı bölgede ortaya çıkar. Aynı geleneği devam ettirseler de Tell-el Farah örneklerinde bacakların biçimi MÖ 6 ve 5. yüzyıllarda popüler olan tornada işlenmiş ayaklardan esinlenerek üretilmiştir. Dolayısıyla Jericho'dan Asur ve Pers krali tahtlara kadar çeşitli yatak ve tahtların ayakları tornada şekillendirilmiş ve figür barındıran zaman zaman yapraklarla sonlanan ve aslan pençesi üzerinde yükselen ideal örneklerle sahiptir. Bu örneklerle Asur ve Urartu bronz örnekleri de dâhildir. Anadolu'daki Pers ve Pers kültürel unsurları taşıyan yatak ve klineler için de aynı durum söz konusudur. Dolayısıyla Yakın Doğu ve özellikle Pers özellikleri, MÖ 6. yüzyıl ikinci yarısında Siphnoslular hazine binası frizinde iskemle örneğinden başlayarak, Parthenon tapınağı frizinde devam eder, MÖ 4. yüzyıl boyunca Yunan mobilyalarında taç yaprakları ile sonlanmasına kadar taklit edilerek yaygınlaşır. Hatta Hellenistik ve Roma bronz ve fildişi koltuk ayaklarında birden fazla çeşitli boylarda tornada şekillendirilmiş çoklu torus, halka ve çan biçimli ayak görülür.

Pers Mobilyaları

Mezopotamya'yı çeşitli komşu ülkelerin içerisinde sadece Pers uygarlığı uzun süren aralıklarla etki altına almıştır. Fakat Mezopotamya kendine özgü stilini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Buna rağmen Suriye ve Filistin'de olduğu gibi yerli mobilya biçiminin özel karakterleri konusunda bilgi verecek çok az sayıda kabartma eser, farklı mobilya tasvirleri içermektedir. Bezemeli yataklar antik Yakın Doğu'da uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. Bu konuda en güzel örnekler mimari ve mezar ilişkisi ile ön plana çıkan Nakş-ı Rüstem'deki Pers kral mezarlarının cephe düzenlemesidir⁷² (**Figür 29; Tablo 1.27**). Bu mezar, erken Anadolu geleneklerinin Yakın Doğu'da yansımalarıdır⁷³. Özellikle taş oyma stil ve tekniği İonia özellikleri taşır. Mezarın iç tasarımı ise Phrygia ve Lydia geleneklerinden esinlenmiştir⁷⁴. Dolayısıyla bu mezar Anadolu-Pers etkileşiminin ünik bir örneği olarak görülmelidir. Ancak Nakş-ı Rüstem'deki Pers kral mezarlarındaki cephe tasvirinde boğa protomaları ve tornada işlenmiş mobilya ayakları genelde Pers coğrafyasında yataklarda değil bu örnekte de olduğu gibi tahtlarda kullanılmıştır⁷⁵. Keskin konturlar ve profiller Pers tahtlarının bağlantı ve taşıyıcı elemanlarının metal olduklarını göstermektedir. Demetria steli, Belevi Mezar anıtı gibi Hellenistik dönem eserlerindeki mobilya ayakları Pers mobilyalarının değiştirilmiş şeklidir. Çünkü karakteristik elemanlar olan halkalar ve ters çan formu korunurken pençe yerine oturan sfenks kullanılır. Fakat Pers yatak formları bilinmemektedir. Buna rağmen doğudan gelen ve tahtlarda ve oturma amaçlı mobilyalarda kullanılan bu ayak formu, arkalıklı yataklarda da görülür. Hatta sfenksin mobilya ayağında kullanımını Athenaios'un⁷⁶ tanımında buluruz. Çünkü ahşap üzerine metal mobilya parçaları ekleme ve sfenks gibi figürleri yaygın biçimde kullanma geleneği Büyük İskender'in Doğu seferinden sonra gelişen ticaretin sonucudur. Bu siyasi ve kültürel hareketlilik, mobilya ticaretini de hızlandırmış ve Doğu kültürlerinin batıya taşınmasını sağlamıştır.

Memphis'ten MÖ 500 civarına tarihli bir mezar steli⁷⁷ üzerinde yer alan *prothesis* sahnesinde yer alan gömü yatağı (**Figür 30**) Pers geleneği için değil Asur yatak geleneği için bir kanıt olarak ileri sürülebilir. Burada Pers kıyafetleri içinde ve Pers tipi sakallı bir adam tam tersine Asur stili bir yatak üzerinde uzanmaktadır. Asur yatak formunun bu kadar uzun süre tekrar edilmesi, Memphis'teki beşinci yüzyıla ait bir Pers-Mısır mezar kabartmasıyla kanıtlanmaktadır; burada bir mezar yatağı tasvir edilmiştir. Fakat tıpkı önündeki masa gibi

⁷² Boardman 2000, 119-122, Fig. 3.39-3.40.

⁷³ Boardman 2000, 55-56.

⁷⁴ Baughan 2013, 180-181.

⁷⁵ Dentzer 1982, 288-290.

⁷⁶ Athenaios, IV.138.

⁷⁷ Ray 1988, 273, Fig.24 (Mısır-Memphis'ten bir Perslinin mezar steli-MÖ.500); Boardman 2000, 187-179, Fig. 5.57.

yatak da Yeni Asur (Sanherib) stilindedir. Bu kabartma üzerindeki ikonografi ise doğrudan 'Akhamenid' stilin bir ürünü olarak düşünülemez çünkü bu eserde Mısır stili, Yunan *prothesis* ikonografisi ve Karia yazıtları bir aradadır. Belki Arkaik Çağ'da Memhis'te yaşayan Karialılar tarafından üretilmiştir. Buna rağmen Yatağın en ilginç yönü ana gövdeden ayrı ve kavisli aynı zamanda dışa sarmal yaparak sonlanmaktadır ki bu form en erken fulcrum tiplerinden birinin tasvirini oluşturmaktadır. Bir başka benzeri de 'C' formulu veya içe kıvrımlı Asur yatak başlığı geleneğini bozuyor olmasıdır. Ayrıca MÖ 7-5. yüzyıllarda Yunan mobilya sanatında da Mısır ve Mezopotamya'da görülen hayvan başlarının (at başı gibi) dekoratif kullanımı ortaya çıkar (Figür 31; Tablo 1.30).

Yukarıda verilen örneklerden, MÖ 9. yüzyıla ait yatak tasvirlerin yetersizliği görülürken, yatakların kavisli başlıklarının ancak MÖ 8. yüzyıl boyunca Asur'da yaygınlaştığı görülür. Ancak bu tuhaf formun erken örnekleri henüz bulunmadığı için bir Asur icadı gibi görünmüyor, görünüşe göre belki de Fenike kökeni veya Luristan (İran) gibi diğer modellere kadar uzanıyor olabilir. Ancak MÖ 8-7. yüzyıllarda yaygınlaştığı ve Asurlular tarafından sık kullanıldığı görülmektedir.

Anadolu Yatakları

Yunan ve Roma yataklarında görüleceği gibi ister konut isterse mezar örneği olsun Anadolu yatakları da köklü bir geçmişe sahiptir ve popülerdir. Ölünün yatak veya yatak gibi bir yüzeye yatırıldığı gömü örneklerinde genelde mezarın ev veya evin bir bölümü olarak tasarlandığı örnekler Anadolu'dan başka hiçbir yerde fazla örnek sunmaz. Waelkens 'Prehistorik dönemden Roma İmparatorluk çağına kadar mimari yapı şeklinde mezar geleneğinin kesintisiz devam ettiğini'⁷⁸ ifade ederken bu köklü geleneğe vurgu yapmaktadır. Bu geleneksellik yataklardaki dekorasyonda da ön plana çıkar ve ister mezar isterse günlük yaşamda kullanılan yataklar olsun doğu ve batının buluşma noktası olarak Batı Anadolu'da en güzel örneklerini sunar.

Eski Anadolu'dan görsel mobilya tasvirleri de vardır ancak Ankara'nın güney batısında Gordion özgün örnekleri, mobilyalar içerisinde özel bir yere sahiptir. Bir Anadolu krallığı olan Phrygia'nın başkenti olan Gordion'da MÖ. 8. yüzyılda Yunan mitlerinde ifade edildiği gibi efsanevi altın taçlı kral Midas hüküm sürmekteydi. Bu dönemde Yunan kolonileri sahil kıyılarda yer alırken şüphesiz ki Arkaik Yunan ve Phrygia arasında da bir ilişki vardı. Fakat mobilya açısından bu ilişkiyi ortaya koyacak bir belge yoktur. Görünen şu ki bu dönemde de doğunun mobilyaları hala Yunanistan'ı etkilemekteydi. Geç Asur (II.Sargon-MÖ 721-705) ile çağdaş olan Gordion Tümülüslerinden MÖ 725'e tarihlendirilen Kral Mezarında (MM) çeşitli mobilyalar içerisinde dört ayaklı büyük yatak ve diğer mobilya parçaları ile oldukça zengindir. Ahşap yatak ise birbirine geçmeli parçalardan oluşur ve baş ve ayak panelleri yine düz ve sadedir⁷⁹. Gordion'dan ele geçen bütün mobilyalar eski Mısır mobilyaları ile karşılaştırıldığında çok etkileyici değildir fakat Yunanistan'da klasik dönemden yaklaşık üç yüz yıl önce bile Anadolu'da var olmaları mobilya gelişiminde Anadolu'nun öncü rolü açısından önemlidir. Ayrıca Gordion mobilyalarında kullanılan motif biçimleri çok güzel olarak düşünülmeseler bile Yakın Doğu örneklerinden radikal olarak ayrılmaları ile özgünlüklerini ortaya koyarlar. Dolayısıyla bu dönemde Phrygia'da üretilen mobilyaların Mezopotamya ve etkisindeki

⁷⁸ Waelkens bu köklü geleneği Asia Minor'un kapı tipi Roma mezar stellerinden yola çıkarak kapsamlı bir şekilde farklı çalışmalarla ortaya koymaktadır. Waelkens 1980; Waelkens 1986, 21-31; Özellikle Çatalhöyük gibi Neolitik Dönem'in zemine yapılmış gömülerini ve Alacahöyük Erken Bronz Çağının kapısız ve düz damlı mezar evleri olarak yorumlamakta ve bu geleneğin Frig Tümülüslerinin kapısız mezar odası geleneği ile sürdürdüğünü ifade etmekte ve Urartu, Frig ve Lykia'nın içerisinde gömü yatak ve bankları olan kaya mezarları ile açıklamaktadır. Waelkens 1980; Waelkens 1982, 421-423.

⁷⁹ Baker 1966, 228.

kültürlerden bağımsız olduğunu gösterir. Kısaca Phrygia mobilyaları doğrudan Anadolu'ya has bir stil ve üretimdir.

Anadolu'nun doğusunda ise Altıntepe Urartu mezarlarında MÖ.8.yy sonu-MÖ 7. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen mobilya kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Toprakkale'den bronz taht köşe bağlantısı, figürlü dekoratif unsurların ana gövdeye birleşimi açısından en önemli delili sunarlar (**Figür 26; Tablo 1.25**). Burada kaliteli yontulmuş taş işçiliğine sahip mezar odalarının ilk ikisinde gömü ile ilgili iskemle ve masalar yer alır. Üçüncü mezarda ise gümüş ile bezeli büyük bir masanın yanı sıra bronz parçalarla sağlamlaştırılmış ahşap bir yatak kalıntıları bulunmuştur. Bu mobilyalar ise Asur kabartmalarındaki örneklerle benzer. Masa ve sandalyelerin köşeleri metal parçalarla dekore edilmiş ve ahşap gergiler ise yine çift volütle bezenmiştir⁸⁰. Bazı parçalar ise aslan bacaklı ayakların Asur geleneğine uygun olduğunu göstermektedir. Ancak parçaların bazıları üzerinde kabartma ve oyma geometrik bezemeler görülür. Dolayısıyla kabartma açısından zengin ancak arkeolojik açıdan yetersiz Asur yataklarının teknik yapısını, Asur etkisindeki Urartu sanatında bulmak mümkündür.

Asur dönemi kabartmalarındaki yatak tipinin Geç Hitit dönemi kabartmalarında da varlığı, yaygın ve geleneksel bir yatak tipi olduğunu kanıtlamaktadır. C formulu başlık kısmına sahip benzer yataklar Geç Hitit mezar stelleri üzerinde de betimlenmiştir⁸¹ (**Figür 10; Tablo 1.12**). Çünkü ziyafet sahnelerinin Yakın Doğu ve Anadolu geleneğine atıfta bulunan en erken yazılı belgesi, Kululu'dan Geç Hitit (Tabal ülkesi) bir mezar steli üzerinde '*Ben Panunis (Kululu prensi) yeme ve içme yatağı üzerinde öldüm*' ifadesi ile bir Luwi hiyeroglifidir⁸² (**Figür 11; Tablo 1.12**). Bu yazıtta yatak yükseltilmiş bir baş veya kolçak kısmına sahip piktogram ile gösterilmiştir⁸³.

Asur kabartmalarındakilere çok benzeyen Maraş steli üzerindeki kıvrımlı başlıklı yatak üzerinde peçeli bir kadın ortada dik bir şekilde oturur ve bir iğ tutar. Bu nedenle kanepeler burada bir ziyafet kanepesinden çok bir yatak işlevindedir ve aileyi ima eder. Bir bakıma hem servet hem de muhtemelen evliliğe gönderme yapılmaktadır. Böylece, uzanmış ziyafet geleneğinin tersine bu ayırt edici tip kesinlikle en iyi şekilde Asur sanatı ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu yatak tipi belki şartsız bir şekilde "Asur" kökenli değildir fakat Yakın Doğu'da daha uzun bir tarihe sahip gibi görünmektedir.

Sonuçta Asur kabartmalarında genelde yatakların başlık kısımları Nimrud örneğinde olduğu gibi farklı işlenmiş olsa da C profil yaygındır⁸⁴. Görüldüğü gibi Yunan sanatında genelde vazo resimlerinden bilinen üç farklı başlığa sahip klasik dönem yataklardan çok önce Yakın Doğu sanatında mobilyalar ve özellikle yataklar tip açısından zengin, dekorasyon ve teknik açıdan oldukça ileridir. Mısır etkili örnekler dışında Asur ve Kuzey Suriye'de MÖ.9.yy'da yatakların başlarının hafifçe yükseltildiği veya kalkık-yükseltilmiş yatak başlığı vardır⁸⁵. Aslantaş fildişi yataklar bu tiptedir ve Ras Şamra⁸⁶ örneği ise basitçe yükseltilmiş baş ve bezemeli ayak kısmına sahip Mısır (18.Sülale) yatakları ile benzerdir. Kötü korunmuş olmasına rağmen Salamis fildişi süslü yatağı da bu gruba eklenebilir. Bu etkinin Geç Hitit sanatında da devam ettiği görülmektedir. Bu yatakların figürlü başlık kısımları Mısır'da ortaya

⁸⁰ Baker 1966, 231-232.

⁸¹ Schachner & Schachner 1996, 209, Fig. 1-1b (Maraş steli-MÖ.8.yy ortası).

⁸² Hawkins 1980, 213-225.

⁸³ Hawkins 1980, Pl. 8b (Kululu-Kaletepe'den Luwi hiyeroglifi-yatak); Baughan 2013, 218, Fig. 145.

⁸⁴ Paterson 1915, 8, , 83-84, 101; Hall 1928, Pl. XLI.2; Barnett 1976, Pl. LXIII-LXV, LXVIa; Winter 1976, 28-29, Fig. 5 (Ninive-Senherib sarayından kabartma-MÖ.704-681)-6 (Assurbanipal Sarayından kabartma-Ninive-MÖ.668-631); Benndorf – Niemann 1994, Fig. 59; Mols 2007-2008, 153, Fig. 13; Baughan 2013, 68, Fig. 133, 139-141, 211, 213, Fig.143.

⁸⁵ Kyrieleis 1969, 15 vd.

⁸⁶ Schaeffer 1954, 31.

çıkarmakta, Mezopotamya kültürlerinde genelde tahtlarda kullanılmakta ve gelişmiş kavisli formda ve ucu spiral yapan örneklerin ise Hem Asur hem de Pers döneminde kullanıldığı görülmektedir. Nimrud'daki örnek ise özgün bir S profilli ilk fulcrumlara öncülük yapacak ilk yatak başlığıdır (**Figür 27; Tablo 1.26**). Bunun da özgün örneği yine bir Asur eseri olan Ninive kabartmasındaki yatak başlığında görülür (**Figür 19; Tablo 1.18-19**). Toprakkale'den Urartu eseri bronz taht köşe bağlantısı ise bezemeli elemanların ana gövdeye birleşimi açısından ideal örnektir (**Figür 26; Tablo 1.25**). Golgoi lahdinde görüleceği gibi başta Kıbrıs olmak üzere hem adalar hem de Anadolu'nun batı kıyısı bu formu benimseyen ilk coğrafyalardır. Yakın Doğu'nun figürlü mobilyaları ve sade başlıklı yatakları form açısından Yunan sanatına geçmiştir. Dolayısıyla Yakın Doğu'nun özgün yataklarının figürlü aksamlarından biri olan başlıklar, Yunan sanatında MÖ.6.yy. sonunda figürsüz olarak aynen alınır. Daha sonra da bu sade fulcrumlar Klasik Yunan ikonografisi ile dekore edilmişlerdir.

Bu tip yatakların ilk örneklerinin Anadolu'ya ve Yunanistan'a geçişi, ziyafet sahnelerinin Ege ve komşu coğrafyalarda geleneğe dönmesi ile aynı zamanda tanışmış olmalıdır. Fenike etkisi, doğuda Asur kültürü ve Batıda başta Girit⁸⁷ olmak üzere adalar aracılığıyla yayıldı. Yazılı ve görsel kayıtlara göre bu ziyafet sahneleri, Suriye-Fenike'de ortaya çıktı ve daha sonra en yakında ve ilişkili olan Pers dönemi Anadolu'sunda ve Fenike etkisindeki Kıbrıs'ta kabul edildi ve yaygınlaştı.

Yunan Mobilyalarında Yakın Doğu Etkisi

Fulcrumların nasıl ortaya çıktığı ve geliştiğini anlamak için Anadolu yarımadasının Küçük Asya olarak adlandırılan batı bölümüne veya Ionia bölgesindeki gelişmelere genel anlamda bakmak yeterlidir. Anadolu'daki bu değişime Yunan yazılı kaynakları ve modern çalışmalar da destek sunar.

Arkaik dönemde ritüel symposion sahneleri, yataklara uzanmış katılımcılar ile karakterize edilirken bu ortamda şarap tüketmek, müzik ve ilahiler dinlemek önemli uygulamalardı. Belki de en önemlisi, Yunan aristokrasisinin sosyal, siyasal ve kültürel boyutları ile öz kimliğini tanımlamaktaydı. Bu en erken, yani arkaik yunan symposion sahneleri önceki ziyafet alışkanlıklarından iki açıdan farklılık gösterir. Birincisi yemek sırasında uzun süre yemek ve içmek, ikincisi ise bir iskemle veya sandalyeye oturmadan ziyade ziyafet sırasında kline veya yatağa uzanmaktır. Geç dönem yazarları bu geleneği lüks olmaktan çok kültürel yozlaşma olarak anlatır. Örneğin Athenaios⁸⁸: “ *Yunanlılar lüks yaşamaya ve yozlaşmış tavırlara sahip olduklarında sandalyelerden yataklara geçtiler*” der. Ayrıca bilindiği gibi, yemek sırasında uzanma alışkanlığı şeklinde geleneksel ritüel haline gelmiş ziyafetin kökeni Yunan değildir. Bu ritüelin ilk olarak Yakın Doğu'da ortaya çıktığı kanıtlanmıştır⁸⁹. Yunan sanatında ise symposion sahneleri MÖ.7.yy sonundan önceye gitmez. Geometrik döneme verilen Girit örnekleri ise Yakın Doğu özellikle Kıbrıs, Fenike ve Kuzey Suriye ile karışık bir kültürel yapıyı yansıtır. Yunan sanatında ise bir yatak üzerine uzanarak ziyafet yapmanın en eski kanıtı MÖ 7. yüzyılın sonunda Erken Korinth vazo resminde ortaya çıkar. Bu dönemin yataklarında tornada çekilmiş ayaklar bulunur ve en erkenden geçte doğru gelişmiş örnekleri de Yakın Doğu'da bulunmaktadır. Bu sonuçtan yola çıkarak, genellikle sempozyumun MÖ 7. yüzyılın sonunda Yunanistan'a doğru ulaştığını birçok bilim adamı tarafından varsayılmakla birlikte, en güçlü iddialar ise Ionia üzerinden geldiği yönündedir. Çünkü Ionia, doğu ile önemli bir temas bölgesiydi⁹⁰. Daha da önemlisi Anadolu'nun batı yakası Fenike ile sürekli ilişki halindedir.

⁸⁷ Shaw 1989, 165-183.

⁸⁸ Athenaios, 10, 428b.

⁸⁹ Matthäus 1999; Weçowski 2002; Weçowski 2012, s.19-48.

⁹⁰ Fehr 1971, 26, 128-129; Dentzer 1982, 149-151; Boardman 1990, 129

Anadolu'nun, en erken dönemlerden beri farklı kültürlerin kesişme noktası olduğu, hem dilbilimi açısından hem de arkeolojik kanıtlarla bilinmektedir. En dikkat çeken konu ise Anadolu'da bu dönemde Ionia, Aeolia ve Mysia'nın batı kesimleri ve sahillerinin yanı sıra Karadeniz kıyılarında Yunanca konuşan halklar, güneybatıda Lykia ve Karialılar, Hermos çayı boyunca Lydialılar ve Anadolu platosunun merkezinde Frigler'in varlığıdır. Doğu'da Urartu krallığının da yıkılması ile kuzeybatı İran'da hüküm süren Medlerin MÖ. Erken 6.yy'dan itibaren kendini göstermesinden sonra özellikle MÖ.540'tan sonra Büyük Cyrus yönetimi altında birleşen Med ve Perslerin oluşturduğu Akamenid imparatorluk, Anadolu'nun ifade edilen batı yakasını kontrol altına almıştır⁹¹. Böylece Anadolu'nun batı kısmı yeni bir kültürel zenginliğe ve çeşitliliğe ev sahibi olur ki bu çeşitliliğin örneklerinden birisi de mezar anıtları ve bunların tasarımları, iç düzenleme ve dekorasyonlarıdır⁹². Duvar rölyefleri, lahitler ve vazolar gibi farklı tasvirli sanat dışında, bu mezarların mobilya ve klinelerinin bezemeleri yatak ve başlıklarının gelişimi açısından özgün örnekler barındırır.

Yunan yatakları (klinai) ahşap olduklarından Geometrik Dönemden başlayarak Arkaik ve Klasik dönem yatakları ile ilgili arkeolojik buluntu neredeyse hiç yoktur. Kuru iklime sahip Mısır'dan birkaç yatak parçası ise istisnalarlardır. Yatakların görünümü veya teknikleri konusunda vazo ve duvar resimleri, mezar stelleri ve tapınak kabartmaları bilgi vericidir. Oysa Klasik dönem sonrasında hem Hellenistik hem de Roma İmparatorluk Dönemi'nden kalan özgün örnekler ve parçalar vardır⁹³. Özgün malzeme ile sunulacak delil kıtlığı nedeniyle yataklar konusunda tasvirli sanata dönük bir ikonografi belirlemek gerekmektedir. Bu durum Yakın Doğu kültürlerinin birçoğu için de geçerlidir.

Sonuçta Yunanlar, yatakları yemek yemek için uzanmak (lectus tricliniaris), uyumak (lectus cuicularis) veya yazmak ve okumak için (lecticula lucubratoria) kullandılar. Yatakların ev içerisinde kullanımı dışında bir işlevi de cenaze ziyafetleriydi. Başlangıçta Yunan yatakları düz yüzeyliydi ancak Arkaik Çağ'ın sonundan itibaren arkalı/başlıklı yatakların üretilmeye başlandığı tasvirli sanattan anlaşılmaktadır. Ayrıca Klasik dönemde yataklar hem eski geleneğe bağlı olarak dikdörtgen hem de Yakın Doğu etkisiyle tornada şekillendirilmiş ayaklara sahipti.

Yunan Vazo Resimlerinde Yataklar ve Yükseltilmiş Başlıklar

Yakın Doğu'da olduğu gibi Yunan yatakları da genelde ahşaptandır. Mermer ve ahşapla birlikte veya bazen bunların yerini alabilecek fildişi, abanoz ve gümüşten kakma malzemeler de kullanılmıştır. Çoğu kez yataklarda ahşap üzerine değişik malzemedeki kaplama tercih edilmiştir. Böylece mobilyalarının daha maliyetli görünmesi sağlanmıştır. Taşıyıcı ana iskeletin ahşap elemanları bazen zıvanalarla bazen de metal çivilerle birbirlerine bağlanmış hatta yapıştırıcılarla tutturulmuştur. Tasarım ve bezemede ise bitki motifleri dışında Yakın Doğu'dan gördükleri çeşitli hayvanlar ve karışık yaratıklar kullanılmıştır. Mobilya ve yataklarda kullandıkları bezemelerin çoğunluğu da yine Yakın Doğu'dan alınmadır.

Yunan vazo ressamlarının mitoloji dışında yaşadıkları günlük yaşam içerisinde çevrelerinde bulunan gerçek mobilyaları tasvir ettikleri bilinmektedir. Bu detaylı çizimlerde mobilyaların aksamaları dikkat çekicidir ve tarihlendirmede yardımcıdır. MÖ. Geç 7. yüzyıldan MÖ 4. yüzyıla kadar ziyafet (symposion) sahnelerinde farklı tiplerde betimlenen yataklarda zamanla dikkat çeken değişim görülür. Yunan vazolarında yükseltilmiş yatak başlıkları ilk olarak MÖ 6. yüzyılda ortaya çıkar. Bunun da nedeni Orientalizan Dönem'de Yakın Doğu'dan

⁹¹ Bedford 2007, 302-332.

⁹² Baughan 2013, 4-13.

⁹³ Yine Mısır'dan Roma dönemine ait (cenaze yatağına ait) parçalar tornada şekillendirilmiş ayaklara sahiptir. Buna karşın özgün yatak parçaları Kuzey Afrika (Volubilis-Morocco) ve Asya'dan (Pergamon, Priene) gelen örneklerdir. Bu örnekler içerisinde yataklara ait olan bronz fulcrumlar ve yine tornada şekillendirilmiş bronz ayaklar dikkat çeker. Yataklar genelde ziyafet ve cenaze sahnelerinde kullanılmıştır.

alınan yatak ayaklarında üst üste bindirilmiş halkalardan oluşan tornada şekillendirilmiş ayaklarla ve bazen de bu halkalar arasına plastik figürler yerleştirilerek yatak başlığının yukarı doğru itilmesidir veya yükseltilmesidir. Bu ilk değişimle birlikte yine Yakın 'Doğu'da sıkça görülen plastik figürlerin hem yatakların başlarında hem de koltuk ve sandalyelerde ortaya çıktığı görülür. Bu değişen moda (Taranto örneği gibi) Etrüsk yatakları için de geçerlidir. Zaten yatak üzerine uzanarak dinlenmek veya yemek yeme geleneğini de Yakın Doğu'dan alınmıştı. Yunanlar bu dönemden sonra artık Athenaios'un da ifade ettiği gibi konforu dikkate almaktadırlar. Anılan yüzyıllarda bazı mobilyalar varlığını devam ettirse de Yakın Doğu'dan gördükleri şekilde vücutlarına uygun destekli mobilyalar geliştirdiler. Özellikle erkekler yemek yemek ve uyumak için klineler kullanıyorlardı.

Yunan yataklarındaki değişimin belirleyici unsuru, karışık yaratıklar ve aslan bezemeli, torna ve hayvan bacaklı mobilyalar dışında yatakların baş kısmına kıvrımlı veya düz başlık (head-rest/head-rest is straight or slightly-curved), arkalık veya kol dayama yeri (kolçak: curved arm) eklenmesidir⁹⁴. MÖ.6.yy'ın 2.yarısında Vazo resimlerinde yaygın görülen bu değişim fulcrum'un da genel şema açısından ortaya çıktığı fakat figürsüz kullanıldığı dönemdir. Bazen bu yüksek başlık kısmının yatağın her iki ucunda kullanıldığı örnekler de vardır. Ancak ifade edildiği gibi MÖ 6-5. yüzyıl örnekleri sadedir.

Bu erken dönem yatak başlıkları, vazolar üzerinde üç farklı tipte tasvir edilmiştir: birincisi dışa dönük veya gösterişli sandalye arkalıkları, ikincisi içbükey ve yekpare kol dayama yeri (kolçak/dirseklik) ve üçüncüsü ise Hellenistik ve Roma fulcrumlarına benzeyen yatağın her iki ucunda yer alan sarmallı, spiral biçimli L şeklinde parçalar⁹⁵.

Birinci tip MÖ 6. yüzyıl ortalarından itibaren sade veya hayvan ayağı biçimli ince ayakların daha yaygın olduğu yatak tipinde görülür⁹⁶ (**Resim 32-33; Tablo 1.31**). Yunan sanatında benzeri olmayan bu formun en yakın örnekleri ise Prokrustes⁹⁷ yatağında şematik ve sürekliliği olmayan tip olarak kullanılmıştır (**Resim 34-35; Tablo 1.32-33**). Aralarında belki de mitosa gönderme yapar şekilde farklar olsa da Prokrustes ve Theseus sahneli vazolarda sıklıkla tercih edilen bir yatak tipidir. Çocuk Herakles betimli yatak (**Resim 36**) ve Kylix üzerinde (**Resim 37; Tablo 1.34**) Lyr çalan figürün yatağı da hayvan bacaklı ayakları da olsa bu gruba dahildir.

Baş kısmında yükseltilmiş ve daha geniş ayak kısmına sahip yataklar Mısır mobilyalarında da kullanılmıştır. Özellikle Mısır örneklerinde başlık kısmı daha yataydır ve ayak kısmına da eklenmiştir⁹⁸.

Yatağın tek tarafında bulunan başlıklara sahip bu tipin benzerleri daha önce ifade edilen Balawat kapısında⁹⁹ (**Resim 9; Tablo 1.10**) ve amulet gibi (**Resim 24; Tablo 1.24**) diğer Asur

⁹⁴ Baughan 2013, 44-45.

⁹⁵ Baughan 2013, 68.

⁹⁶ Richter 1966, Fig.291; Baughan 2013, 68, Fig.18 (Alkimachos Ressamı'nın kırmızı figürlü Attika boyunlu amphorası üzerinde Prokrustes'in yatağı, MÖ 470-460), Fig. 38.alt (sade yatak).

⁹⁷ Prokrustes, Atina'da Megara ve Eleusis'e giden kutsal yol üzerinde yaşayan bir dev haydutun adıdır. Erineus'ta Korydallos adlı dağda kalesi vardır. Damastes veya Polypemor adı ile de anılır. Poseidon'un oğlu olduğu söylenir. Prokrustes'in biri büyük biri de küçük iki yatağı vardır. Yabancıları bir gecelik misafirlik için konukseverlikle kandırır sonra onları yakalayarak zorla yatağa yatırır. Uzun boyluları küçük yatağa, kısa boyluları da büyük yatağa yatırır ve bağlar. Sonra da boylarını yatağa uydurmak için uzun boyluların ayaklarını kesiyor, kısa boyluları da işkenceyle gererek zorla çekip uzatıyor ve yatağa sığdırmaya çalışıyordu. Prokrustes'in başkalarına yaptığı ona Theseus yapar ve yatağında kafasını keserek öldürür. Grimal 1997, 693 'Prokroustes'; Howatson 2013, 783 'Prokrustes'. Bugün ise prokrustes mitosundan yola çıkılarak 'zorla yola getiren', 'zorla uyum sağlatma' anlamında kendi belli kalıpları dışında her şeyi belirli bir yapıya zorla sokmaya çalışan ve bu görüşü savunanlar için "prokrustean" değimi kullanılır.

⁹⁸ Richter 1966, Fig. 288 (Minyatür Mısır yatağı).

⁹⁹ King 1915, 34, Pl. LXXVII. üst band. MÖ 9. yy. (Balawat kapısından kabartma).

kabartmalarında olduğu gibi Yakın Doğu sanatında bulunur. Yeni Asur yataklarıyla bir başka ilginç paralellik örneği gösteren eser grubu ise Lachish'te bir mezardan ele geçmiş MÖ 8-7. yüzyıllara ait terrakotta yataktır¹⁰⁰ (**Resim 28; Tablo 1.27**). Başlığı, Asur kabartmalarındaki gibi C formunda değildir. Asur yatakları ile olan ilişkisi açık olsa da onlardan farkı burada da yatma yüzeyinden keskin bir şekilde öne çıkan eğimli başlık kısmının net biçimde şekillendirilmiş olmasıdır. Ancak bu Mısır ve Asur örnekleri yükseltilmiş kolçak veya fulcrumlara sahip Geç dönem yataklarının öncüsü olabilirler. Sadece dirsek için destek görevi gören dinlenme amacıyla uzanan kişinin kullandığı yatakların varlığına işaret etmektedir. Benzer uygulama bu tip Yunan yatakları için de geçerlidir.

İçbükey ve kavisli **ikinci tipte** ise sadece tek tarafta (sağda) başlık veya dirsek dayama yeri vardır. Profilden betimlerde görüldüğü gibi tek parçadan yapılmış bu tipte C profilli başlık yatağın sağ ucunda örtü ve yastığı çevrelemektedir¹⁰¹. Yatak başlığı, yatak ayağı üzerinde veya devamı değildir. Douris ressamı ve çağdaşları tarafından tercih edilen bu yatağın başlığı tam tersine dışarıdan desteklenmektedir (**Figür 38; Tablo 1.35**). İçbükey profilli başlık kısımları Asur kabartmalarındaki tipleri¹⁰² anımsatmaktadır. Fakat bazı Asur örnekleri abartılı iç bükey kavisli profil ve şekli ile farklıdır. Dolayısıyla bu tip kol dayama kısımları özellikle yatak ayaklarının benzerliğinden yola çıkılarak Yunan Geometrik mobilyalarından geliştirilmiş olduğu¹⁰³ ifade edilmektedir. Fakat Geometrik örneklerde detaylar görülmez ve erken dönemde başlıksız yataklar yaygındır. Buna rağmen bazı Asur örneklerinde daha açık kavisli profile sahip başlıklı yataklar da vardır.

Geç Arkaik ve Erken Klasik yatakların form çeşitliliği, yatakların (Klinai) symposion veya yemek amaçlı kullanılması sonucu arkalık-başlık kısımlarını büyük oranda etkilemiş görünmektedir. Belli ki yastık veya yastıklara dirsek dayama gibi ilk bulunan yöntemlerin hiç biri bir sonraki dönemde çözüm olmamıştır. Bu nedenle MÖ 5. yüzyıl başından itibaren Yakın Doğu örneklerinden dönüştürülmüş ve daha sonra da geliştirilmiştir. Bu tip başlıklı yataklar Erken İmparatorluk Dönemi'ne kadar kullanılan tipi (L formu) geliştirilecektir.

Fulcrumun kaynağı olarak ileri sürülen ve sonraki fulcrumlarla karşılaştırılabilecek **üçüncü** ve son kolçak tipi ise daha gösterişli yapısı ile **L biçimli** örneklerdir (**Figür 39-41; Tablo 1.36-38**). Spiralli uçlar yatağın her iki başında yer alır. İki başında kolçak (fulcrum) yer alan tipler ise amphikephalos¹⁰⁴ olarak isimlendirilir. Dolayısıyla amphikephalos tipi yataklar aynı zamanda 'iki fulcrumlu' (fulcra) tip olarak da bilinir¹⁰⁵ (**Figür 39-41; Tablo 1.37-38**). Bu tip fulcrumlar A tipi klinelerde MÖ 5. yüzyıl sonundan itibaren görülür ve yaygınlaşır. MÖ 4. yüzyıl sonlarında yaygın olan Güney İtalya vazolarında sık kullanılır¹⁰⁶. Yunan yatak tipi¹⁰⁷ olarak bilinen tek başlıklı (fulcrum) örneklerin tersine çok daha sonra Hellenistik ve Roma dönemi figürlü fulcrumları gibi burada da yatağın her iki ucunda da özel tasarlanmış başlığa (fulcrum) yer verilmiştir¹⁰⁸. Ancak erken fulcrumlar sadedir. Bazı örneklerde ise kuş başı tek plastik figür olarak yer alır.

¹⁰⁰ Kyrieleis 1969, Fig. 17 (Lachisch'ten yatak modeli).

¹⁰¹ Baughan 2013, 68, Fig. 47 (Douris Ressamı, Attika kırmızı figür kylix-MÖ 485-480).

¹⁰² Paterson 1915, 8, 83-84, 101; Hall 1928, Pl. XLI.2; Barnett 1976, Pl. LXIII-LXV, LXVIa; Benndorf – Niemann 1994, Fig. 59; Mols 2007-2008, 153, Fig. 13; Baughan 2013, 68, Fig.133, 139-141, 211, 213, Fig.143.

¹⁰³ Baughan 2013, 68.

¹⁰⁴ Yunan yataklarında da baş ve ayak kısımları yüksektir ve bu tip yataklar "amphikephalos" yani her iki başta 'anaklintron' veya 'epiklintron'a sahip yatak olarak isimlendirilir. Mau 1897, 370; Ransom 1905, 91; Richter 1966, 53; Bianchi 2010, 41; Bazen 'anaklintron' bir sandalye arkalığı olarak da kullanılır. Pritchett 1956, 232.

¹⁰⁵ Ransom 1905, 27, Fig. 11; Baughan 2013, 70.

¹⁰⁶ Benzer spiral şekilli başlık kısmına sahip yataklar Nimrud Asur kabartmalarında da vardır ve bu tipin Yakın Doğu kökeni için kanıt olarak kabul edilmektedir. Baughan 2013, 68, dn. 284.

¹⁰⁷ Ulrich 2007, 234.

¹⁰⁸ Yatağın tek tarafında yer alan geç dönem fulcrumları için bkz. Baughan 2013, 68, dn. 285.

MÖ 4. yüzyılda yataklarda ilk kez başlarının aşağı eğik, gagalarının boyunlarına katlandığı tipte kuş başları rölyef olarak görülür¹⁰⁹. Bu başlıklar genelde Hellenistik ve Roma dönemi fulcrumlarının (*fulcra*) öncülleri olarak kabul edilir¹¹⁰. Ancak MÖ 320 civarına tarihlenen İtalya-Lucania'dan vazo parçasında¹¹¹ olduğu gibi, fulcrumlardaki kuş başı ile sonlanan figürlü süsleme, daha önce MÖ 6. yüzyıl sandalye ve taht arkalıklarında görülür¹¹². Ayrıca bu kuşbaşı biçimli süslemeler Mısır sanatında 18.sülale döneminden beri bilinmektedir¹¹³. Anadolu'nun batısında (Doğu Yunan) çok sayıda mezar kabartmasında kuş başı ile sonlanan mobilyalar da bulunur¹¹⁴. Bu gelenek daha sonra geç dönemde MÖ 2. yüzyıl terrakotta klinede de görülür¹¹⁵. Baş boyununa dönük biçimde gagaları bastırılmış kuş başları, fulcrumun genel kabulü gibi klasik dönemde benimsenmiştir. Hatta MS 2. yüzyıl tasvirlerinde bile eski formda kullanılmış bir motiftir.

Yunan Klasik Sanatı'nda İlk Fulcrumlar

Yukarıda ifade edildiği gibi Yunan yataklarında L biçimli 'S' profil yapan başlıklar 'fulcrum' olarak isimlendirilir. **Klasik Dönem'de** fulcrumların kabul edilebilir ilk örnekleri MÖ.5.yy'ın 3.çeyreğinde Aison (MÖ 435-415) (**Figür 40; Tablo 1.37**)ve Washing Ressamı (MÖ 430-420) eserlerinde görülürler¹¹⁶.

Bu döneme ait (MÖ 475-460) yataklardan biri bugün British Museum'da bulunan ve Kıbrıs-Golgoi'dan ele geçen lahit¹¹⁷ üzerindeki dört yataklı ziyafet (symposium) sahnesinde (soldan ikinci) yer alır (**Figür 39; Tablo 1.36**). Artık yatak başlığı, standart formdadır ve yatak ana gövdesinden ayrı olarak tasarlanmış bağımsız parçasıdır. Tek ve çift başlıklı da olsa yatak başlığının sağ ve sol yanı aynı şekillendirilmiştir ve paralel ahşaplarla birbirine bağlanmıştır. Bu 'S' profiller vazo resimlerinin çoğunda sarmal ile sonlanır.

Bu tipin yatakların ve bezemelerinin ortaya çıkmasında Asur kabartmaları, Asur in situ parçalar, terrakotta yatak modeli ve Batı Anadolu kökenli Memphis¹¹⁸ örneğinde olduğu gibi hem Yakın Doğu hem de özellikle Batı Anadolu ve Adalar ön planda gözükmektedir.

Geçiş noktasındaki Kıbrıs, hem Doğu hem de Yunan etkilerini taşır. Bu adada ziyafet temasının önemli olduğu, hem mezar dışı sanatta hem de cenaze sanatında önemli rol oynamaktadır. Ziyafet motifi Yunan sanatında genelde Arkaik ve Klasik dönemde görülürken Kıbrıs'ta sahnenin yalnızca Attika tasvirlerinden türetilmiş olması pek olası değildir. Genel olarak Akdeniz sanatında Arkaik çağın sonunda ve erken klasik dönemde yüksek sıklıkta ziyafet sahneleri betimlenir. Kıbrıs'ta bu konunun MÖ.8-7.yüzyıllara ait "Kıbrıs-Fenike" tipi kaselerinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Fenike sanatı olarak kabul gören gümüş kase de bu örneklerden biridir. Golgoi lahinde en sağda tek başına uzanmış olan erkek figürü, diğerlerinde ise yanlarında oturan birer kadınla üç erkek toplu ziyafet sahnesindedir. Bu taş lahit, uzun kenarında bir cenaze töreni bağlamında ilginç gelmektedir. Aslında Kıbrıs'ta aynı döneme tarihli ziyafet sahneli çok sayıda mezar steli bulunduğundan sıradan bir konu gibi durmaktadır. Oysa bu yaygınlık durumu ziyafet sahnesinin Kıbrıs ve Fenike'de çok sevilen ve

¹⁰⁹ Faust 1989, 151.

¹¹⁰ Richter 1966, 56-58, 107-108, Fig.530-549; Kyrieleis 1969, 129-131; Nicholls 1979, 20; Doumeyrou 1989, 10; Baughan 2013, 68.

¹¹¹ Kyrieleis 1969, Taf. 18.1.

¹¹² Baker 1966, Fig. 418, 437, 439; Color Plate XV.

¹¹³ Baker 1966, 137, Fig. 197-198 (ördek başlı iskemle ayağı).

¹¹⁴ Pfuhl & Möbius 1977.I, Taf. 147.

¹¹⁵ Ransom 1905, Fig. 30.

¹¹⁶ Baughan 2013, 68.

¹¹⁷ Myres 1914, 226-229, Fig. 1364C; Baughan 2013, 68, Fig.48, 78.

¹¹⁸ Ray 1988, 273, Fig.24 (Mısır-Memphis'ten bir Perslinin mezar steli-MÖ 500); Boardman 2000, 187-179, Fig. 5.57.

benimsenen bir konu olduğunu göstermektedir. Kululu yazıtı, Asurbanipal'in ziyafet sahnesi ve Fenike gelenekleri dikkate alındığında yatak üzerinde ziyafet geleneğinin Yakın Doğu olduğu anlaşılmaktadır. Lahitte ziyafet sahnesinde ikinci yatağın her iki ucunda üst noktaları dışa dönük L biçimli S profilli kolçaklar, Yunan kültürü ile harmanlanmış en erken fulcrum tiplerinden biri olabileceği kabul edilir¹¹⁹.

Golgoi lahdi, daha önce de belirtildiği gibi, sıklıkla Attika lahitleri ile karşılaştırılmıştır. Oysa imgeler ve ikonografi kesinlikle Attika etkisinin zıddını düşünmeyi de gerektiriyor. Sahneler, Kıbrıslı malzeme ve ikonografi ile bu detayların her biri çeşitli bağlantıları da göz önüne alınarak irdelenmelidir. Golgoi bölgesindeki atölye tarafından üretilen eserlerin örneklediği kalite düzeyi, bu sanatçıların yetenekli ve oldukça deneyimli olduklarını düşündürmektedir. Daha doğrusu bu ikonografik seçim ve detayların tartışma gerektirmeyecek kadar açık betimlemeler olduğu kesindir. Diğer bir değişle lahit üzerindeki ikonografi, yaptırın veya yapanlar tarafından bilinçli seçimlerdir. Tercihler rastgele ve geleneksel değil, kültürel unsurlara vurgu yaparak uygulanmıştır. Hem sahneler (grup avlanma ve ziyafet) ve hem de figürlerin bir lahit üzerindeki yerleri bağlamında elit kesimi yani Doğu Akdeniz'de yaşayan seçkin kesimi temsil etmektedir. Benzer şekilde Perseus da, Ege ve Pers halkları arasında popüler olan bir kahramandır¹²⁰. Bu durumda Efsanenin Kıbrıs çevresindeki popüleritesini de dikkate almak gereklidir. Perseus tasvirleri Ege bölgesinde MÖ.8-5.yy'lar arasında yaygındır¹²¹. Perseus, aynı zamanda Perslerin de atası olarak kabul edilir ve Pers kralları onunla akrabalık bağları olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Bu nedenle Perseus, Kıbrıs'ı çevreleyen ve onunla etkileşim halinde olan Ege ve Pers bölgesinde popüler bir kahramandır. Aynı zamanda Golgoi, Yunan-Pers çatışmasının sonuçlarını yaşayan bir alandı. Bu duruma Kition'daki¹²² Fenike idaresinin de yayılma politikası eklenebilir. Dolayısıyla bu lahit üzerinde çıkarıcı farklı idarelerin ve kültürlerinin etkisi olsa gerektir. Bu ikonografi, adada çıkarları olan ve belki de farklı siyasi figürleri, kültürel kimlikleri, aidiyetleri temsil etmektedir. Bu yüzden lahdi sipariş verenler, elit statülerini sanat ile ifade ettirme ihtiyacı duymuşlardı. Bu nedenle Kıbrıs Golgoi lahinde farklı yatakların birinin fulcrumlu tipolojide olması bu zenginliğin sonucudur. O da başta Fenike olmak üzere doğu ile olan ilişkisinde yatmaktadır.

Golgoi ile benzer başlığa sahip yatak, Eretria ressamının MÖ 440-415'e tarihli Attika kırmızı figür oinochoesi (chous)¹²³ üzerindeki symposion sahnesinde üç boyutlu klinenin baş kısmında da tasvir edilmiştir. Bütün bu örneklerde görüldüğü gibi ilk fulcrum örnekleri veya prototipleri S profilli, sade ve özgün formlardır ve sandalye arkalıklarından, yatakların tepe noktasına yerleştirilmeleri ile ayrılırlar. Özellikle erken yatak tasvirlerindeki bu detaylar, Andrianou'nun 'fulcrumların bağımsız bir parça olduğu'¹²⁴ görüşünü destekler niteliktedir.

Baughon¹²⁵ ise iki ucunda yükseltilmiş kısımları ile *amphikephalik* yatakların (kline) özel bir yeri olduğunu, Lydia ve Makedonia taş mezar klineleri arasında yaygın kullanıldığını ifade etmektedir. MÖ.5.yy'ın yüzyılın sonlarında yataklarda başlık ve ayak panelleri birlikte görülür. Bu başlık ve paneller 'S' biçimli¹²⁶, yukarı doğru ve hafif uçları kavislidir. Zamanla bu kavisli veya kıvrımlı yapı volüt biçimini alır¹²⁷. Amhikephalik yatakların kullanılması ise

¹¹⁹ Baughan 2013, 68, Fig. 48.

¹²⁰ Hermary – Martens 2014, 369.

¹²¹ LIMC, "Perseus".

¹²² Demetriou 2001, 135-144.

¹²³ Baughan 2013, 68, Fig. 49.

¹²⁴ Andrianou 2006, 235.

¹²⁵ Baughan 2013, 71.

¹²⁶ Barnett 1982, 66; Clair 2003, 31; Bianchi 2010, 41; Gutzwiller & Çelik 2012, 602, Fig. 26-27.

¹²⁷ Fulcrumların en üstte doğru olarak düzenlenmesi, yatak ayağının bir bölümünü yansıttığı yatak çerçevesi E. Petersen'in vazo tasvirleri ile karşılaştırdığı 1892 yılındaki çalışması ile bilinir. Petersen 1892; Ransom 1905; Bernard 1960, 189-286, Pl. 1-3; Richter 1966, 105-110.

evlilik, çiftler ve Prokrustes'te olduğu gibi tek kişiler içindir. Dolayısıyla özel bir grup veya konu ile sınırlı değildir. Bu bağlamda kıvrımlı başlıklı yataklar henüz belirli bir gruba ait kültürel bir simge olarak yerini almamıştır.

Klasik dönem tasvirlerinden de anlaşıldığı gibi yatakların ayakları ve başlıkları, Yakın Doğu etkisinde değişim geçirir ve yatağın bir veya her iki başına, ayakların üst kısımlarına figürsüz, volütle sonlanan (sade) fulcrumlar eklenir¹²⁸. Bütün bu detaylı analizlere göre vazo resimlerindeki profiller, yatak başlarının gelişimini ortaya koymaktadır. Fakat klasik döneme ait yatakların eğimli başlık kısımlarındaki S profilli alanda hiçbirisi figür barındırmamaktadır. Fakat başlıkların uçları volüt gibi kıvrılmaktadır. Bu dönemle birlikte Yunan mobilyalarında Yakın Doğu örneklerinde olduğu gibi bir yumuşama, incelik ve zariflik, mobilya kıvrımlarından da anlaşılır. Böylece güzellik ve estetik yanı sıra işlevsel mobilyalar üretilir. Sadece fulcrum gibi baş ve kol dayama yerleri değil aynı zamanda mimarideki simetri ve düzene de uyum sağlayan kavisli sırtlıklar, dolgulu kolçaklar, ve özenli döşemeler ile insan vücudunun özelliklerine uygun tasarımlar yapılır. Fulcrumların öncüsü kıvrımlı yatak başları, Yakın Doğu etkisinin Yunan sanatında görülen unsurlarından sadece birisidir.

Fulcrum'un Klasik Formu: Hellenistik Tipler

Hellenistik Dönem'de fulcrumlarda figürler açısından değişim yaşanır. Büyük İskender'in doğu seferinden sonra Yunan ve Pers kültürü bir kez daha temasa geçer ve aralarındaki alışveriş mobilyalara da yansır. Genelde Hellenistik ve Roma mobilyaları, Klasik dönemden etkilenmiştir. Klasik dönem örneklerinden farklı olarak Hellenistik ve Roma dönemi yatakları¹²⁹ ise oldukça göz alıcı ve yüksek rölyef ve figürlerle bezenmiştir. Pers tahtları ve taht bacaklarındaki serbest yontular, Yunan yataklarında ayaklar üzerinde ortada sfenks figürü ile yer bulur¹³⁰. Sfenksli mobilyalar Yakın Doğu'da uzun bir geçmişe sahiptir ve krali sahnelerde kullanılır. Bazen tahtın bir parçası olan sfenks bazen de yan desteğin tamamıdır¹³¹. Yunan sanatında ise özellikle vazolarda bazen tahtın-koltuğun parçası bazen de altında yer alır. Yakın Doğu ve Lydia sfenkslerine benzeyen bu örnekler Anadolu ve Ege'de ilk örneklerde tahtın yan koltuğu şeklinde kullanılmıştır. İlk önce sayı az figür alçak kabartma olarak yer alırken zamanla plastik ve kullandıkları alan belli olan figürler fulcrumun klasik formunu oluşturur.

Figürlü fulcrum örnekleri Hellenistik döneme aittir. Hellenistik dünyadan ele geçen fulcrumlar MÖ 3. yüzyıldan 1. yüzyıla kadar tarihlendirilmektedir. Arkeolojik kazılarla günümüze fulcrumlardan sadece kol dayama veya baş kısmına ait metal parçalar kalmıştır¹³². Özellikle MÖ 3. yüzyılda bronz örneklerin önemli bir yer edindiği yatak dekorasyonlarına gümüş, kemik, fildişi, terrakotta ve taş malzeme de eklenir¹³³.

Kopyacı Romalılar

Fulcrumların **Roma'da yani** İtalya'da MÖ 2-1. yüzyılda popüler ve çok yaygın olmalarının nedeni doğrudan Roma askeri başarılarının bir sonucu olarak Hellenistik lüks yaşam malzemelerine olan ilgi ve artan ihtiyaca cevaptan doğmuş olmalıdır. Özellikle elit kesimin cenaze törenlerinde bu tür mobilyaların kullanıldığı ve rağbet gördüğü bilinmektedir. Roma döneminde daha çok tornada şekillendirilmiş ayaklara sahip yataklar tercih edilmiştir ve daha yaygındır. Günümüze ulaşan kalıntıların bolluğu ve bronzları taklit eden kemik örnekler

¹²⁸ Ransom 1905, 31, Fig. 14 (Roma'dan terrakotta urne); Fig. 30 (Atina'dan Myrina kökenli terrakotta); Boatwright et al. 2004, 148, Fig. 5.3 (Terrakotta Urne-Perugia-MÖ 2. yy. 2. yarısı).

¹²⁹ Roma yatakları ise 'lectus' olarak isimlendirilir. Richter 1966, s.105; Roma lectuslarının isim ve işlevleri için bkz. Ulrich 2007, 232-238.

¹³⁰ Faust 1989, 23, 151, Abb. 1.

¹³¹ Hermann 2008, 230, Fig. 27-i-J.

¹³² Kent Hill 1952/1953, 50; Andrianou 2006a, 235.

¹³³ Faust 1989, 151.

olasılıkla metalin pahalı olmasına ve de toplumun farklı tabakalarında fildişi ve kemik objelerin üretimini artırdığına işaret etmektedir. Terrakotta örnekler¹³⁴ ise oldukça nadirdir ve bronz gibi ahşap üzerine kaplama olarak kullanılmıştır. Bu tiplerde yatakların baş kısımlarındaki dekorasyonlar hafif kıvrıktır. Bu kıvrık biçim Hellenistik Dönem boyunca ve MS.1.yy sonuna kadar büyük değişiklikler geçirmesine karşın varlığını korumuştur.

Görüldüğü gibi Hellenistik ve Roma döneminde bronz yatakların çok tutulduğu bütün Akdeniz boyunca örneklerin varlığı ile de kanıtlanmaktadır. Bu bronz yataklar A tipi Yunan *kline* ve Pers stili ayakların birleşimine fildişi ve kemik yatakların bir çeşidi olan *fulcra* olarak isimlendirilen kıvrık kol dayama yeri (kolçak) eklenmesi ile meydana gelir¹³⁵. Dolayısıyla Yunan bronz yatakları Hellenistik ve Roma dönemlerinde yaygınlaşınca bütünüyle bronz yatak yerine ahşap yataklarda¹³⁶ sadece destek veya süsleme amaçlı öğeler döküm bronz olarak görülür¹³⁷. Bronz aksamli yataklarıyla ünlü Delos'tan da bilindiği gibi Yunan'da Hellenistik dönem öncesi bronz malzemelerin ayrı dökülüp birleştirilmesi yaygın değildir. Bütün bu farklılıklara rağmen Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemi eserlerinin ihtişamı ve eyaletler arasında zıtlık da gözden kaçmamalıdır.

Fulcrum figürleri, motifler veya benzerleri Hellenistik Dönem örneklerinde de bulunduğu Yunan ve Roma atölyeleri arasındaki fark genelde kalitesi ve stili ile ölçülmektedir. Bununla beraber erken dönem Roma fulcrumları¹³⁸ Hellenistik tiplerle benzerken daha geç örnekler Yunan örneklerinden daha yüksek, dik ve daha düzdür. Dolayısıyla bu fark Geç Roma Dönemi'nde daha da belirginleşir¹³⁹.

Geç Örneklerde MS 1. yüzyıldan sonra ise baş ve ayak panelleri dikelererek ana yatağın ana iskeleti (main frame; yatak iskeleti: bed-frame)üzerine kadar çıkarlar. Zamanla panel kısmı kısalmaya, üst veya tepe figürleri panele doğru yaklaşır ve panel genişler. Karışık veya kompozit tip de vardır¹⁴⁰. Büyük oranda Roma döneminde kullanılan bu tipte fulcrum daha dik bir profildedir ve bazen fazla uzatılmıştır¹⁴¹. Katı döküm¹⁴² her iki tipte de tercih edilmiştir. Birlikte bulunmuş olmalarına rağmen kesin bir kronoloji vermezler. Her ikisi arasındaki ayırım, fulcrum'un yatağın başında veya ayak kısmında bulunmasına göre yapılmaktadır.

Sonuç

Fulcrumlu yataklar, Batı Anadolu kentlerinin hem ege adaları hem de Lydia, Phrygia, Fenike ve Asur gibi bölgelere komşu olmaları sonucu gelişir. Batı Anadolu'nun batıda merkezi olan Ionia, bu kaynaşmanın ana buluşma noktası olmasından dolayı özgün örnekler, kökeni hangi kent veya atölye olursa olsun bu bölgede üretilmiş olmalıdır. Lydia bölgesi ve Ionia kentleri ise Asur gibi Orta Doğulu yatak tiplerini batı örnekler ile birleştirmiştir. Çünkü MÖ 7. yüzyıldan itibaren coğrafi olarak bu yakın kültürler birbirleri ile hiç olmadıkları kadar etkileşim içindedirler. Özellikle bu ilişki farklı kültürlerin yönetici, tüccar, kaptan ve elit insanları tarafından geliştirilmiştir. Yine Kıbrıs'ın Akdeniz rotasında, Levant ve Mısır coğrafyasına yakınlığı nedeniyle bu iletişim ve ilişkide çok daha güçlü bir rol oynadığı görülmektedir.

¹³⁴ Kaplan 2019, 57-80.

¹³⁵ Mattusch 1991; Baughan 2013, 35.

¹³⁶ Kent Hill 1952/1953, 50.

¹³⁷ Baughan 2013, 35.

¹³⁸ Koch 1984, 35-38, Fig. 11(Berlin'den Akhilleus Lahdi-MS 160 civarı-Antoninler Dönemi), Fig. 12 (Beirut'tan Akhilleus Lahdi-MS 3.yy 2. çeyreği); Parlasca 1984, 289, Fig. 6. (MS 2.yy 2. çeyreği).

¹³⁹ Haffmann 1957, 168; Richter 1966, 107; Kozloff 1980, 215; Faust 1989, 57-60.

¹⁴⁰ Faust 1989.

¹⁴¹ Faust 1989, Beilage.

¹⁴² Libertini 1930, 91-103; Barr-Sharrar 1987, 59, not.31, Pl. C104.

Dolayısıyla Assurbanipal döneminde (MÖ 669-631/627) Orta Doğu'nun kültürel zenginliği Anadolu, Yunanistan ve hatta İtalya'ya kadar ulaşmıştır.

Ziyafet sahneleri de göçebe toplumların etkisine bağlansa da kaynak açısından Yakın Doğu'ludur ve sonunda Akdeniz kültürlerine mal olan bir konudur. Başta Fenikeliler olmak üzere İskitler ve Persler aracılığıyla Lidya'ya, Akdeniz üzerinden Kıbrıs adasından (Kıbrıs-Fenike kaseleri) Ege adalarına ulaşmıştır. İfade edildiği gibi Suriye ve Fenike bölgesinin lüks mobilyaları ve Kutsal Kitap'taki fildişi yataklar üzerinde uzanarak yemek yiyenlere yapılan atıf bu kökeni destekler. MÖ.8.yy sonunda gerçekleşen fildişi yataklar üzerinde zevk sürmenin, müzik eşliğinde yemek ve şarap içmenin eleştirildiği ifadeler Yakın Doğu kökenli ziyafet sahnelerinin yaygınlığını gösterir. Bu alışkanlık sonraki dönemlerde Yunan elit grupları tarafından tercih edilen bir ziyafet olur. Bu alışkanlıkları sürdüren ve eleştirilen Samirilerin Fenikelilerden etkilendikleri ve seçkinlerinin lüks yaşadığı kabul edilmektedir. Bu ziyafet sahnesi aynı zamanda Mezopotamya bölgesine de geçer. MÖ 8. yüzyıldan önceye ait başta Asur olmak üzere ziyafet sahnesi olmasa da lüks yatakların varlığına kanıttır. Bu gelenek Geç Hitit'te de devam eder.

Kakma işlemeli mobilyalar ile birlikte bu eğlence türünün Ege'ye taşınmış olduğu kesindir. Fenike-Kıbrıs-Girit ve Yunanistan sırası ile bu doğu tarzını taşıyan ve aktaran bölgelerdir.

Mısır'ın süslü, hayvan bacaklı ayaklara sahip mobilyaları Yakın Doğu'ya örneklik teşkil eder. Assurbanipal'in uzandığı yatak erken ve çağdaş Asur kabartmalarındakiyle benzer tiptedir. Bazı yatak örnekleri Asur askeri kamp ve çadırlarında yatak hazırlanırken gösterilmiştir. Fakat çadır örneklerinin boyutları küçük olduğundan detayları yoktur. Assurbanipal'in yatağı sadece boyu değil kutsal kitapta geçen belki fildişi dekorasyon, yatak başlığı ve hatta ayakları gibi bir çok yönden farklıdır. Yatak detayları Suriye veya Fenike olsa da ritüel Asur'da da benimsenmiştir.

Asur, Pers, Urartu, Geç Hitit kabartma ve mobilya aksamaları dışında Nimrud'dan ele geçen kavisli profilli bronz yatak aksamaları eğer gerçek bir yatağa ait ise bu yataklarının kökeninin Yakın Doğu'da olduğu kesin olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla yatak ana gövdeden ayrı ve kavisli profilli, spiral yapan yatak başlıklarının da ilk örnekleri geleneksel biçimde Yakın Doğu'da başlamaktadır. Bu etkileşimle Yunan ve Roma yatak fulcrumlarının kökeni iddiasını da kesin olmamakla birlikte kanıtlamış olmaktadır. Batı Anadolu ise bu geleneği Fenike ve Asur aracılığıyla öğrenerek Milet ve Chios civarında özgün örneklerin yaratılmasına öncülük etmiştir. Kritias ve yazılı kaynaklar (Parthenon kayıtları¹⁴³), Milet ve Chios yataklarının kalitesinden söz ederler. Fakat hangi tip yatağın veya hangi özellikler barındırdığından söz edilmez. Bu nedenle Doğu ile ilişkili Ege'deki eserlerin stilistik açıdan değerlendirilmesi yapılmıştır.

Sonuçta tornada şekillendirilmiş ayakların en erken ve ideal örnekleri Yakın Doğu'da ortaya çıkmış ve Pers aracılığı ile Anadolu'ya taşınmış ve en son Yunan sanatına geçmiştir. Fakat Yunanistan'a ne zaman ulaştığı tartışmalıdır. Hem kline üzerinde ziyafet hem de yatakların torna biçimli ayakları Yakın Doğu'dan esinlenilmiştir. Sözü edildiği gibi hem torna biçimli ayaklar, hem yaprak dizileri hem de metallerin birleştirilmesi Asur ve Babil'de hatta Urartu'da vardır. Kademeli bir gelişme ile Yunan sanatında da özgün formlara dönüşür. Hatta asılı yaprak çelenkleri Asur ve Urartu ile, Urartu'nun çeşitli bronz eserleri ise Yunan erken dönemi ile iç içedir. Benzer Yakın Doğu motifleri Kıbrıs-Fenike bronz kase tasvirlerinde de vardır ve Girit'e kadar ulaşır. Frigya Gordion MM tümülüsündeki tabure ayakları da MÖ 7.yy'da Yunan'da ortaya çıkan tiplerin, Yakın Doğu'da çok erken dönemde ortaya çıktığı ve

¹⁴³ IG, I² no.276-280, 288; II² no 1425, 217, 277.

sonrasında Ionia bölgesinde görüldüğünü kanıtlar. Ionia ise hem Doğu hem de Yunan kültürünün birleşim noktasıdır. Doğu'ya ve Batı'ya açık olan bu bölge, gelişen modanın ve kültürün merkezidir. Hatta Ionia'nın batıda Etruria ile olan ilişkisi de bu duruma işaret eder. Bu sonuç Ionia bölgesini yeni yatak başlık tipiyle en güçlü aday yapmaktadır.

Böylece Orta Doğu'nun ilkel başlıklı yatak tipleri Pers ve Lydia aracılığı ile Batı Anadolu'da evrimleşti ve Klasik dönemde çok daha özgün ve popüler tipler ile kök sürmeye başladı.

Kyreileis'in de ifade ettiği Yakın Doğu kökenli olması gereken yatak başlıkları Yunan'da farklı uygulanmıştır. Suriye-Fenike fildişi kakmaları özellikle Ugarit ve Megiddo örnekleri birer numune değildir. Bazı bitkisel motifler Yunan sanatında özgün tasarıma sahip olsa da kökenleri Yakın Doğu mimari unsurları veya Ionia bölgesi mimari parçaları ile ilişkilidir. Belki de mimari başta olmak üzere Levant coğrafyasında kaynağını bulan Aeol tarzı dekorasyonlar, yatak üreten mobilyacılar ilham vermiştir. Çünkü Aeol tarzı da Aeol ve Ion coğrafyasında yani Küçük Asya'da karakterize edilse de Levant kökenlidir. Bazı yataklar (özellikle A tipi kline) Doğu merkezi Yunanistan'da ele geçse de konteks malzeme, Doğu Yunan veya Lydia çömleri barındırır. Daha doğrusu bu tür buluntuya sahip mezarlar Doğu Yunan veya Batı Anadolu'dur. Bu çok az örnek bile Milet ve Chios yataklarının Yakın Doğu bağlantısı için yeterlidir. Hem kline sahneleri hem de yataklar şimdilik Batı Anadolu'yu işaret etmektedir. Çünkü klasik Yunan yatakları gelişirken, dönemin hemen başında Milet ile ilişki dikkate alınmalıdır. Hatta Karadeniz'de güçlü sömürgeci Milet, kolonisi olduğu kabul edilen Güney Rusya yerleşimlerinde (Kul Oba) kıvrımlı başlıklı yataklar mevcuttur. Bu yeni stilin yayılmasında Milet'in rolü göz ardı edilemez. Sonuçta hem yazılı kaynaklar hem de arkeolojik buluntular ve vazo resimleri, yatakların üretildiği yere, şekline ve stiline hatta kökenine ışık tutmaktadır. Her ne olursa olsun Klasik Yunan tipi yataklar ve dekorasyonları Yakın Doğu ile ilişkilidir ve ikna edici kanıtlara göre kıvrımlı yatak başlıklarının kesişme noktası Ege yani Ionia ve adalardır. Dolayısıyla Symposion sahnelerinin doğudan alındığı gibi ziyafetin sunulduğu lüks mobilyalar ve de yataklardaki bazı form ve bezemeler de doğudan alınmıştır.

MÖ 6. yüzyıl sonunda sade formuyla Golgoi lahdı ve bazı Yunan vazolarında görülen fulcrum, MÖ 5. yüzyılda bazen tek bazen de çift başlıklı yataklarda kullanılır. Hellenistik Dönem'de figürlü ve bezemeli klasik formuna dönüşen fulcrum, Roma İmparatorluk Çağı'nda da büyük oranda kopyalanarak çok az farkla varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla Yunanlar Klasik Dönem'de mobilyalarının orijinal tasarımını, aslan pençesi veya hayvan bacaklı ve tornada şekillendirilmiş ayaklarını, bitkisel ve figürlü süslemelerini, Mısır ve çevre kültürlerden aldıkları gibi figürlü olmasa da fulcrum gibi süslemeli başlık kısımlarını da aldılar. Fakat Yunan mobilya stilleri Klasik Dönem ile birlikte gelişti ve aldıkları tipleri ve figürleri kendine has bir stile dönüştürdüler. Yunan mobilyaları Roma'da da varlığını devam ettirerek modern dünyayı da etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Amelung 1902

Amelung, W. (1902). "Das capitolinische 'Bisellium'", *Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung*, 17, 269-276.

Anderson 1889

Anderson, W. C. F. (1889). "The Meaning of Fulcrum and Fulcri Genius", *CR* 3, 1889, 322-324.

Anderson 2014

Anderson, L. M. (2014). "Approaches to the Identification and Classification of Ancient Bronzes in Museum Collection", S. Ebbinghaus (Ed.), *Ancient Bronzes through a Modern Lens; Introductory Essays on the Study of Ancient Mediterranean and Near Eastern Bronzes*, Cambridge, 92-111.

Andrianou 2006a

Andrianou, D. (2006). "Chairs, Beds, and Table: Evidence for Furnished Interiors in Hellenistic Greece", *Hesperia*, 75.2, 219-266.

Baker 1966

Baker, H. S. (1966). *Furniture in the Ancient World: Origins and Evolution, 3100-475. BC*. London.

Barnett 1957

Barnett, R. D. (1957). *A Catalogue of the Nimrud Ivories with Other Examples of Ancient Near Eastern Ivories in the British Museum*. London.

Barnett 1959

Barnett, R. D. (1959). *Assyrian Palace Reliefs and their Influence on the Sculptures of Babylonia and Persia*. London.

Barnett 1976

Barnett, R. D. (1976). *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Niniveh 668-628 B.C.* London.

Barnett 1982

Barnett, R. D. (1982). *Ancient Ivories in the Middle East*. Hebrew University of Jerusalem.

Barr-Sharrar 1985

Barr-Sharrar, B. (1985). "The Anticythera Fulcrum Bust: A Portrait of Arsinoë III", *American Journal of Archaeology*, 89.4, 689-692.

Barr-Sharrar 1987

Barr-Sharrar, B. (1987). *The Hellenistic and Early Imperial Decorative Bust*. Mainz.

Baughan 2013

Baughan, E. P. (2013). *Couched in Death: Klinai and Identity in Anatolia and Beyond*. London.

Bedford 2007

Bedford, P. R. (2007). "The Persian Near East", W. Scheidel-I.Morris-R.Saller (Eds.), *The Cambridge Economic History of The Greco-Roman World*, Cambridge, 302-332.

Benndorf & Niemann 1994

Benndorf, O. & Niemann, G. (1994). *Reisen in Lykien und Karien*. Wien.

Bernard 1960

Bernard, P. (1960). "Sièges et lits en ivoire d'époque hellénistique en Asie centrale", *Syria*, 67, 189-286, Pl.1-3.

Bianchi 2010

Bianchi, C. (2010). "I letti con rivestimento in osso e avario", *LANX*, 5, 39-106.

Boardman 1990

Boardman, J. (1990). "Symposion Furniture", O. Murray (Ed.), *Symptotica, A Symposium on the "Symposion"*, Oxford, 122-131.

Boardman 2000

Boardman, J. (2000). *Persia and the West*, London.

71

Boatwright et al. 2004

Boatwright, Mary T. & Gargola, D. J. & Talbert, R. J. A. (2004). *The Romans, From Village to Empire*. New York.

Boucher 1982

Boucher, S. (1982). "Les lits grecs en bronze de Bourgoin-Jallieu (Isère)", *Gallia*, 40.1, 171-193.

Burkert 1992

Burkert, W. (1992). *The Orientalizing Revolution, Near Eastern Influence on Greek Culture in the Early Archaic Age*. London.

Castellani 1874

Castellani, A. (1874). "Il bisellio capitolini", *BullCom*, 2, 22-32.

Castellani 1881

Castellani, A. (1881). "La lettiga capitolina", *BullCom*, 29, 214-224.

Clair 2003

Clair, A. St. (2003). *Carving as Craft, Palatine East and the Greco-Roman Bone and Ivory Carving Tradition*. London.

Clercg 1903

Clercq, L. De (1903). *Collection De Clercq, II, Antiquités assyriennes*. Paris.

Curtis 1993

Curtis, J. (1993). "Assyrian Furniture: The Archaeological Evidence", G. Herrmann (Ed.), *The Furniture of Western Asia: Ancient and Traditional*, Mainz, 167-180.

Curtis 2008

Curtis, J. (2008). "Observations on Selected Metal Objects from The Nimrud Tombs", J. E. Curtis et al. (Eds.), *New Light on Nimrud*, London, 243-253.

Curtis 2013

Curtis, J. (2013). *An Examination of Late Assyrian Metalwork with Special Reference to Nimrud*. Oxford.

Davis 2000

Davis, T. M. (2000). *The tomb of Iouiya and Touiyou with the funeral papyrus of Iouiya*. London.

Demetriou 2001

Demetriou, A. (2001). "Phoenicians in Cyprus and their hellenisation. The case of Kition", *Archaeologia Cypria*, 4, 135-44.

Dentzer 1982

Dentzer, J. M. (1982). *Le motif du Banquet Couché dans le Proche Orient et le Monde Grec du VII au IV siècle avant J.-C.*, BEFAR 246. Paris.

Doumeyrou 1989

Doumeyrou, E. (1989). "An Ivory Fulcrum Medaillon", *The J. Paul Getty Museum Journal*, 17, 5-14.

Eaton-Krauss 2008

Eaton-Krauss, M. (2008). *The thrones, chairs, stools and footstools from the tomb of Tutankhamun*. Oxford.

Faust 1989

Faust, S. (1989). *Fulcra: Figürlicher und ornamentaler Schmuck an antiken Betten*. Mainz.

Fehr 1971

Fehr, B. (1971). *Orientalische und griechische Gelage*. Bonn.

Goff 193

Goff, B. L. (1963). *Symbols of Prehistoric Mesopotamia*. New Heaven - London.

Grieffenhagen 1930

Grieffenhagen, A. (1930). "Bronzekline im Pariser Kunsthandel", *Römische Mitteilungen*, 45, 137-165.

Grimal 1997

Grimal, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü, Yunan ve Roma*. (Çev. S. Tamgüç), İstanbul.

Gutzwiller & Çelik 2012,

Gutzwiller, K. & Çelik, Ö. (2012). "New Menander Mosaics from Antioch", *American Journal of Archaeology*, 116.4, 573-623.

Hadley 1987

Hadley, J. M. (1987). "Some drawings and inscriptions on two pithoi from Kuntillet 'Ajrud'", *Vetus Testamentum*, 37.2, 180-213.

Hall 1928

Hall, H. R. (1928). *Babylonian and Assyrian Sculpture in the British Museum*. Paris.

Harris 1994

Harris, J. (1994), *A Passion for Antiquities, Ancient Art from the Collection of Barbara and Lawrence Fleischman*. Malibu.

Hawkins 1980

Hawkins, J. D. (1980). "Late Hittite Funerary Monuments", B. Alster (Ed.), *Death in Mesopotamia*, Copenhagen, 213-225.

Hermann 2008

Hermann, G. (2008). "The Ivories from Nimrud", J. E. Curtis et al. (Eds.), *New Light on Nimrud*, London, 225-232.

Hoffmann 1957

Hoffmann, H. (1957). "A Bronze Fulcrum in Providence", *American Journal of Archaeology*, 61.2, 167-168.

Howatson 2013

Howatson M. C. (2013). *Oxford Antikçağ Sözlüğü* (Ed.). (Çev. F. Ersöz), İstanbul.

Hurwit 2006

Hurwit, J. M. (2006). "Lizards, lions, and the uncanny in early Greek art", *Hesperia*, 75.1, 121-126.

Kaplan 2019

Kaplan, D. (2019). "Yüksel Erimtan Koleksiyonu'ndan İki Terrakotta Fulcrum Figürü", *Anadolu/Anatolia*, 45, 57-90.

Kent Hill 1952/1953

Kent Hill, D. (1952/1953). "A Bronze Couch", *The Journal of the Walters Art Gallery*, 15/16, 48-61.

Kent Hill 1963

Kent Hill, D. (1963). "Ivory Ornaments of Hellenistic Couches", *Hesperia*, 32, 293-300.

Killen 1980

Killen, G. (1980). *Egyptian furniture, Volume I: 4000 - 1300 BC*. England: Aris & Phillips Ltd.

King 1902

King, L. W. (1902). *Annals of the King of Assyria*. London.

King 1915

King, L. W. (1915). *Bronze Reliefs from The Gates of Shalmaneser, King of Assyria B.C. 860-825*. London.

Koch 1984

Koch, G. (1984). "Zur Neubearbeitung der mythologischen Sarkophage", *MarbWPr*, 1984, Marburg, 27-42.

Kozloff 1980

Kozloff, A. P. (1980). "Companions of Dionysos", *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, 67.7, 207-219.

Kyrieleis 1969

Kyrieleis, H. (1969). *Throne und Klinen: Studien zur Formgeschichte altorientalischer und griechischer Sitz- und Liegemöbel vorhellenistischer Zeit*, JDAI Supplement, 24, Berlin.

Layard 1853

Layard, A. H. (1853). *A Second series of the monuments of Nineveh and Babylon*. London.

Libertini 1930

Libertini, G. (1930). "Frammenti di 'kline' bronzea con rappresentazione figurata", *RivIstArch*, 1.8, 91-103.

Maléki 1961

Maléki, Y. (1961). "Situle à scène du banquet", *Iranica Antiqua*, 1, 21-41.

Manuelian 1985

Manuelian, P. D. (1985). "Two fragments of relief and a new model for the tomb of Montuemhet at Thebes", *Journal of Egyptian Archaeology*, 17, 98-121.

Martins & Schwahn 2014

Martins, S. & Schwahn, B. (2014). "Das Bisellium, das eine Kleine war - Rekonstruktion, Restaurierung und Technologische Untersuchungen Römischer Klinenfragmente", *Restaurierung und Archäologie*, 7, 27-52.

Matthäus 1999

Matthäus, H. (1999). "The Greek Symposion and the Near East. Chronology and Mechanisms of Cultural Transfer", R. F. Docter – E. M. Moormann (Eds.), *Classical Archaeology towards the Third Millenium – Reflections and Perspectives*, Amsterdam, 256-260.

Mathieson et al. 1995,

Mathieson, I. & Bettles, E. & Davis, S. & Smith, H. S. (1995). "A Stela of the Persian Period from Saqqara", *The Journal of Egyptian Archaeology*, Vol. 81, 23-41.

Mattusch 1991

Mattusch, C. (1991). "Corinthian Metalworking on an Inlaid Fulcrum Panel", *Hesperia*, 60.4, 525-528.

Mau 1897

Mau, A. (1897). "Betten", *RE III.1*, 370-373.

Mols 2007-2008

Mols, S. (2007-2008). "Ancient Roman Household Furniture and its use: From Herculaneum to the Rhine", *AnMurcia*, 23-24, 145-160.

Neugebauer 1932

Nugebauer, K. A. (19332). "Delische Betten", *AM*, 57, 29-45.

Nicholls 1979

Nicholls, R. V. (1979). "A Roman Couch in Cambridge", *Archaeology*, 106, 1-32.

Oates 1961

Oates, D. (1961). "The Excavations at Nimrud (Kalhū), 1960", *Iraq*, 23.1, 1-14.

Otto 2016

Otto, A. (2016). "Professional Women and Women at Work in Mesopotamia and Syria (3rd and early 2nd millennia BC)", B. Lion – C. Michel (Eds.), *The Role of Women in Work and Society in the Ancient Near East*, Boston – Berlin, 112-147.

Parlasca 1984

Parlasca, K. (1984). "Probleme der palmyrenischen Sarkophage", *MarbWPr*, Marburg, 283-311.

Pasqui 1890

Pasqui, A. (1890). "Di un antico letto di osso sceporto in una tomba di Norcia", *MonAnt*, 1, 233-244.

Paterson 1915

Paterson, A. (1915). *Assyrian Sculptures: Palace of Sinacherib*. London.

Petersen 1892

Petersen, E. (1892). "Aphrodite", *RM*, 7, 32-80.

Pfuhl & Möbius 1977

Pfuhl, E. & Möbius, H. (1977). *Die ostgriechischen Grabreliefs I - Text and plates*. Mainz: von Zabern.

Pistoletti 1858

Pistoletti, E. (1858). *Real Museo Borbonico I*. Roma.

Polzer 2012

Polzer, M. E. (2012). "Iron Age Phoenician Shipwreck Excavation at Bajo de la Campana, Spain: Preliminary Report from the Field", N. Günsenin (Ed.), *Between Continents*, İstanbul, 27-36.

Pritchard 1950

Pritchard, J. B. (1950). *Ancient Near Eastern Texts*, Princeton.

Pritchett 1953

Pritchett, W. K. (1953). "The Attic Stelai, Part I", *Hesperia*, 22.4, 225-299.

Pritchett 1956

Pritchett, W. K. (1956). "The Attic Stelai, Part II", *Hesperia*, 25, 178-317.

Ransom 1905

Ransom, C. (1905). *Studies in Ancient Furniture: Couches and Beds of the Greeks, Etruscans and Romans*. Chicago.

Ray 1988

Ray, J. D. (1988). "Egypt 525-404 B.C.", *CAH*, IV, 254-286.

Richter 1966

Richter, G. M. A. (1966). *The Furniture of The Greeks, Etruscans And Romans*. London.

Rolley 1991

Rolley, C. (1991). "Les bronzes grecs et romains: recherches récentes", *Revue Archéologique*, 2, 281-296.

Schachner & Schachner 1996

Schachner, Ş. & Schachner, A. (1996). "Eine spätethethitische Grabstele aus Maras im Museum von Antakya", *Anatolica*, 22, 203-226.

Schaeffer 1954

Schaeffer, C. F.-A. (1954). "Les fouilles de Ras Shamra-Ugarit. Quinzième, seizième et dix-septième campagnes (1951, 1952 et 1953). Rapport Sommaire", *Syria*, 31, 14-67.

Scott 1965

Scott, N. (1965). "Our Egyptian furniture", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, New Series 24.4, 129-150.

Seiterle & Mutz 1982

Seiterle, G. & Mutz, A. (1982). "Ein hellenistisches Bronzebett im Baseler Antikenmuseum", *Antike Kunst*, 25, 62-65.

Seyffert 1960

Seyffert, O. (1960). *A Dictionary of Classical Antiquities; Mythology, Religion, Literature, Art*. New York.

Shaw 1989

Shaw, J. W. (1989). "Phoenicians in Southern Crete", *American Journal of Archaeology*, 93.2, 165-183.

Simpson 1910

Simpson, E. (1910). *The Furniture from Tumulus MM, The Gordion Wooden Objects, Volume I*. Leiden-Boston..

Smith 1938

Smith S. (1938) (Ed.). *Assyrian Sculpture in the British Museum from Shalmaneser III to Sannacherib*. Oxford.

Spieser 1954

Spieser, E. A. (1954). "The Alalakh Tablets", *Journal of the American Oriental Society*, 74.1, 18-25.

77

Thureau-Dangin 1912

Thureau-Dangin, F. (1912). *Une Relation de la huitième campagne de Sargon (714 av. J.C.)*. Paris.

Ulrich 2007

Ulrich, R. B. (2007). *Roman Woodworking*. London.

Waelkens 1980

Waelkens, M. (1980). "Das Totenhaus in Kleinasien", *Antike Welt*, 11, 3-12.

Waelkens 1982

Waelkens, M. (1980). "Hausähnliche Gräber in Anatolien vom 3. Jhr. V. Chr. bis in die Römerzeit", D. Papenfuss - V. M. Strocka (Eds.), *Palast und Hütte*, Mainz, 421-445.

Waelkens 1986

Waelkens, M. (1986). *Die kleinasiatischen Türsteine: Typologische und epigraphische Untersuchungen der kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür*. Mainz.

Walker 1991

Walker, S. (1991). *Roman Art*. London.

Weçowski 2002

Weçowski, M. (2002). "Homer and the Origins of the Symposion", F. Montanari - P. Ascheri (Eds.), *Omero Tremila Anni Dopo*, Roma, 625-637.

Weçowski 2012

Weçowski, M. (2012). "When did the Symposion rise? Some archaeological considerations regarding the emergence of the Greek aristocratic banquet", *APXAIOTINΩΣΙΑ*, Τομος 16, Τεύχη 1-3 (2010-2012), Atina, 19-48.

Wiggermann 2000

Wiggermann, F. A. M. (2000). "Lamaštu, Daughter of Anu", M. Stol (Ed.), *Birth in Babylonia and the Bible*, Gronningen, 217-252.

Wiggermann 2007

Wiggermann, F. A. M. (2007). "Some Demons of Time and their Functions in Mesopotamian Iconography", B. Groneberg - H. Spieckermann (Eds.), *Die Welt der Götterbilder*, Berlin - New York.

Winter 1976

Winter, I. J. (1976). "Carved ivory furniture panels from Nimrud: a coherent subgroup of the North Syrian style", *Metropolitan Museum Journal (MMJ)*, 11, 25-54.

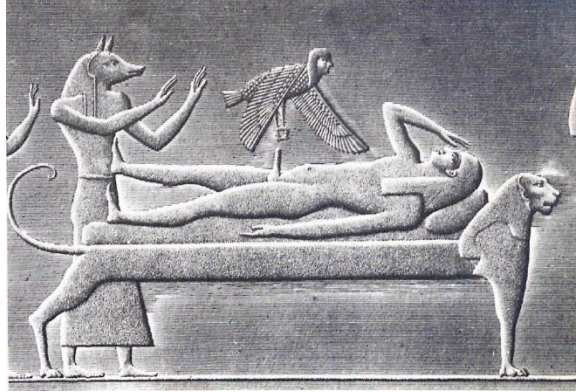
Zingg 2012

Zingg, E. (2012). "Eine spathellenistische Bettinschrift aus Gaziura im Pontos (?) im Museum zu Allerheiligen Schaffhausen", *Epigraphica Anatolica*, 45, 161-196.

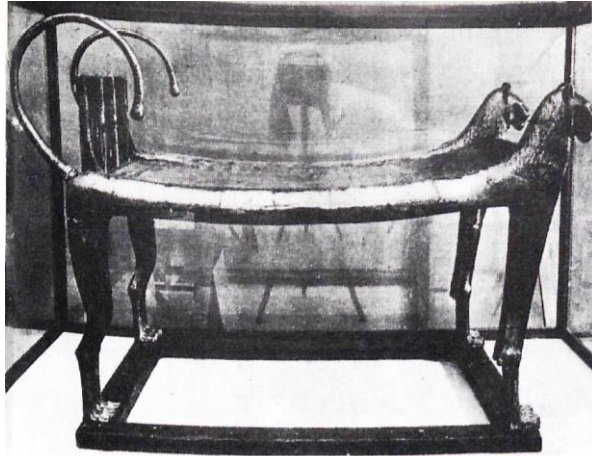
FİGÜRLER

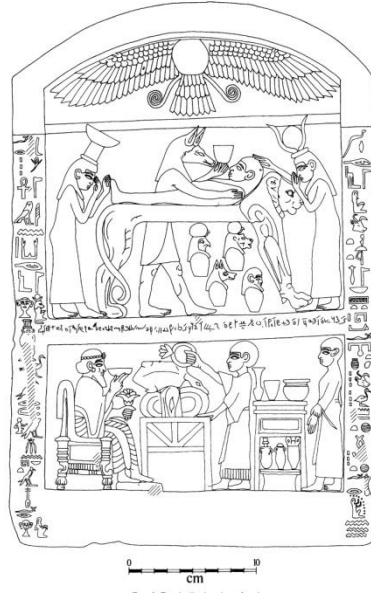
Figür 1. Yuia'nın yatağı-18.sülale (Baker 1966, Fig.83).

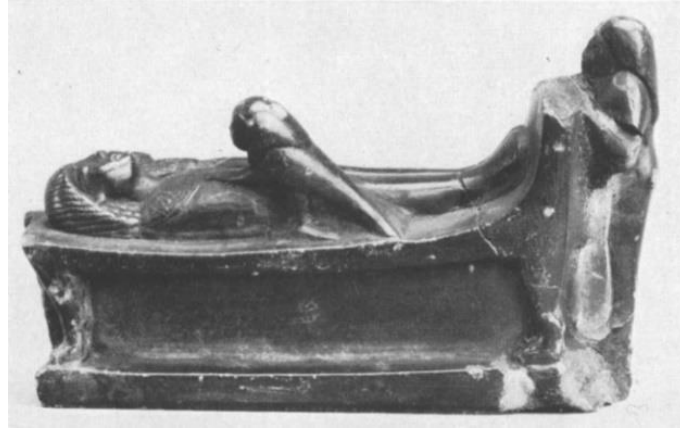
Figür 2. Yeraltı tanrıları İsis ve Osiris-18.sülale (Baker 1966, Fig.144).

Figür 3. Seramoni yatağı-Kahire-18.sülale (Baker 1966, Fig.143).

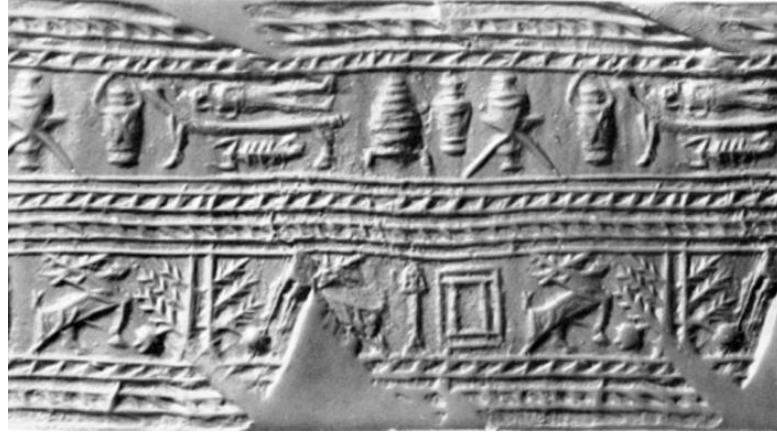
Figür 4. Mısır-Saggara'dan Persli Mezar steli (Mathieson et al. 1995, Fig.3).

Figür 5. Louvre minyatür Mısır yatağı (Richter 1966, Fig.288).

Figür 6. Mezopotamya Silindir Mühür üzerinde doğum sahnesi. MÖ.3.bin (veya Akad dönemi). (Otto 2016, Fig.30).

Figür 7. Mezopotamya Silindir Mühür üzerinde yatak sahnesi. Akkad dönemi. (Otto 2016, Fig.30).

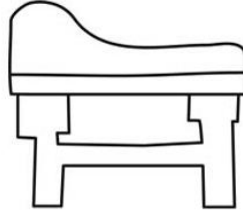
Figür 8. Nimrud'dan kabartma üzerinde sandal ile mobilya-yatak taşıma (Curtis, Pl.49a).

Figür 9. Balawat kapısından detay (Dentzer Fig.81).

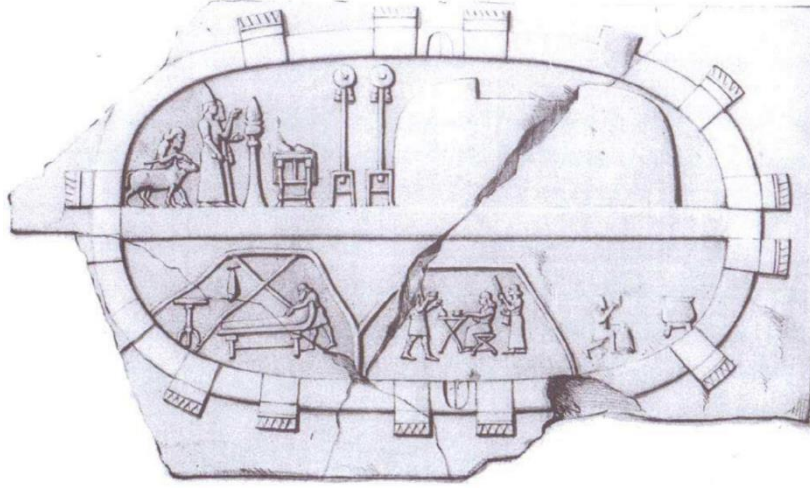
Figür 10. Maraş steli-MÖ.8.yy ortası (Schachner & Schachner 1996, Fig.1a).

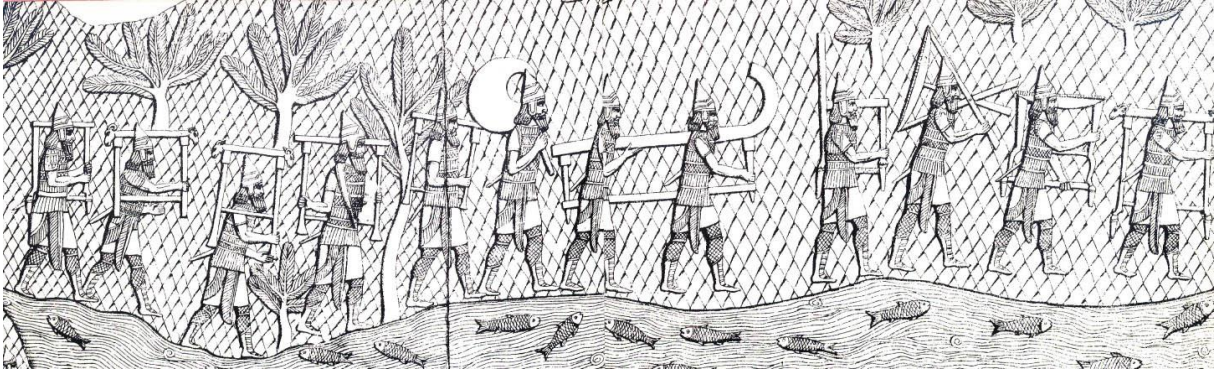
Figür 11. Kululu-Kaletepe'den Luwi hiyeroglifi-yatak (Hawkins 1980, Pl.8b).

Figür 12. Ninive Güney Batı Saray'dan kıvrımlı başlıklı yatak-Yeni Asur Dönemi (Baker 1966, Fig.303).

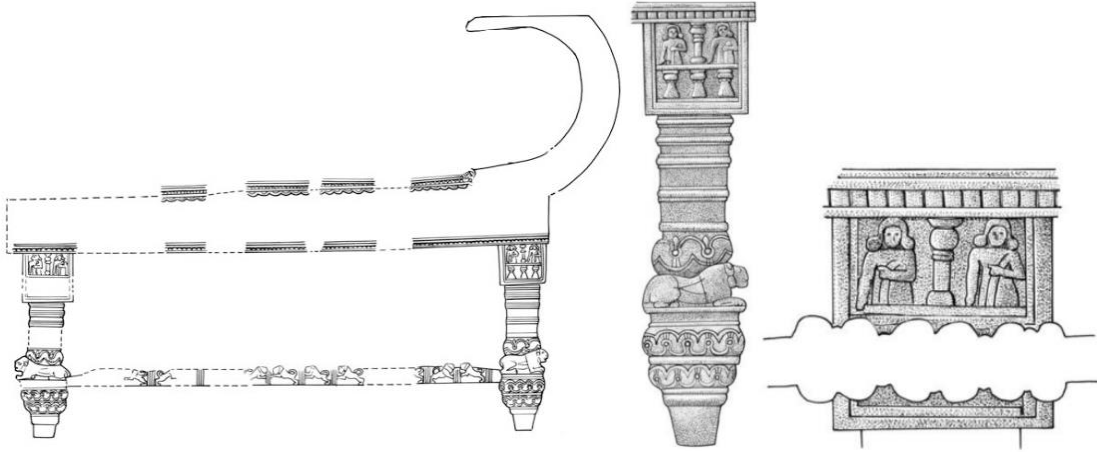
Figür 13. III.Tiglat-pileser (730-727) kampı, Nimrud'tan (Reade 2005, Fig.11).

Figür 14. Ninive'de Sargon'un Güney Batı Saray'dan kabartma. Mobilya, ganimet taşıyan askerler (Baker 1966, Fig.332).

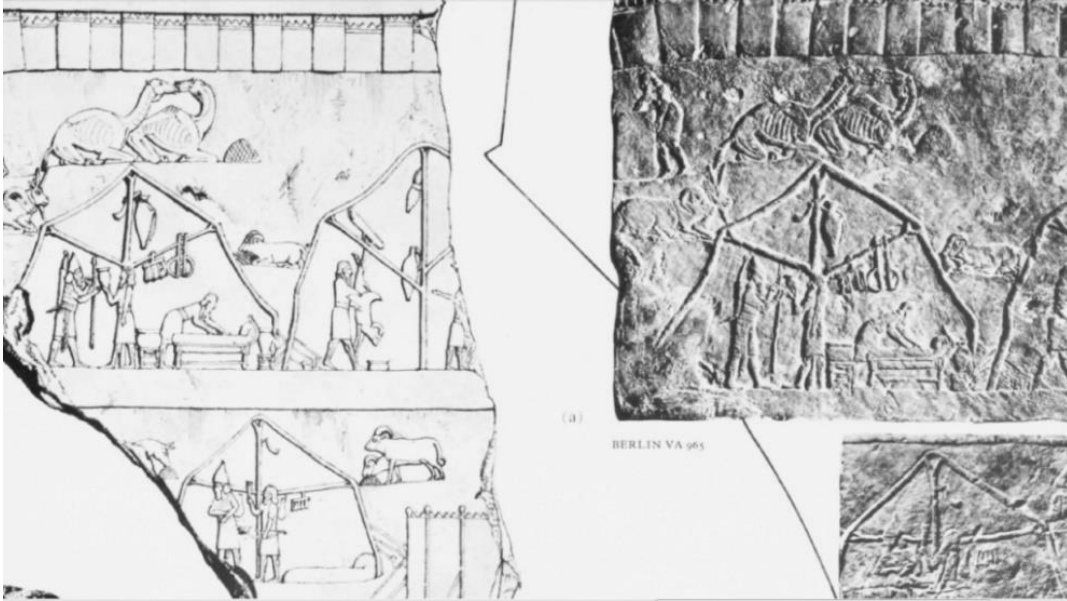
Figür 15. Assurbanipal ve kraliçe-MÖ 662-627-Yeni Asur Dönemi (Baker 1966, Fig.304-305).

Figür 16. Assurbanipal yatağı. Detay-çizim.

Figür 17. Barnett 1976, pl.LXVII.

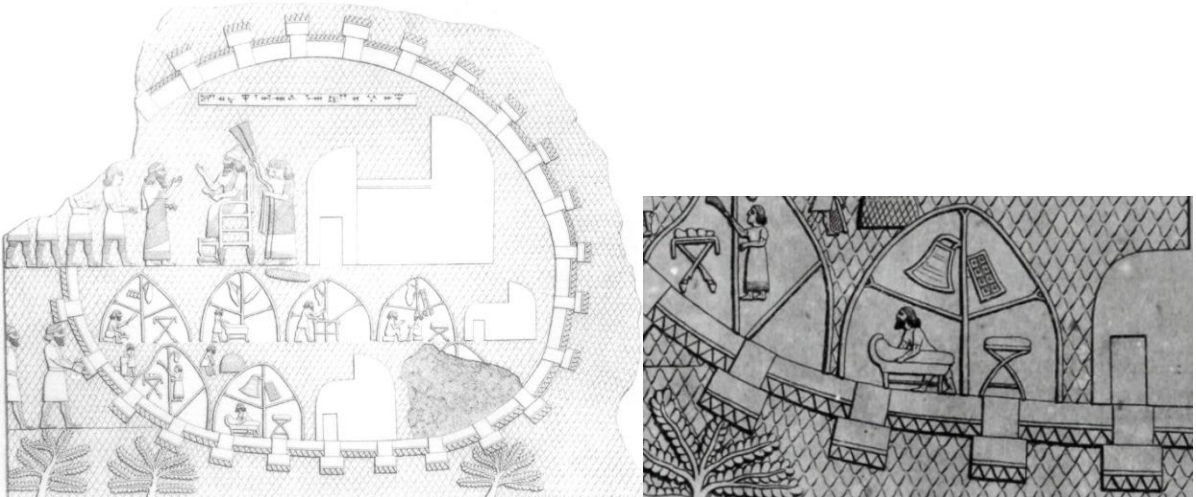
Figür 18. Yatak hazırlama-Yeni Assur Dönemi (Barnett 1976, Pl.LXVI.1).

Figür 19. Ninive'den kabartma üzerinde Asur tipi yatak (Khyrieleis 1969, Tafel 3.3).

Figür 20. Ninive Güney Batı Saray'dan kabartma. (BM WA 124782a). (Smith 1938, XLVII)

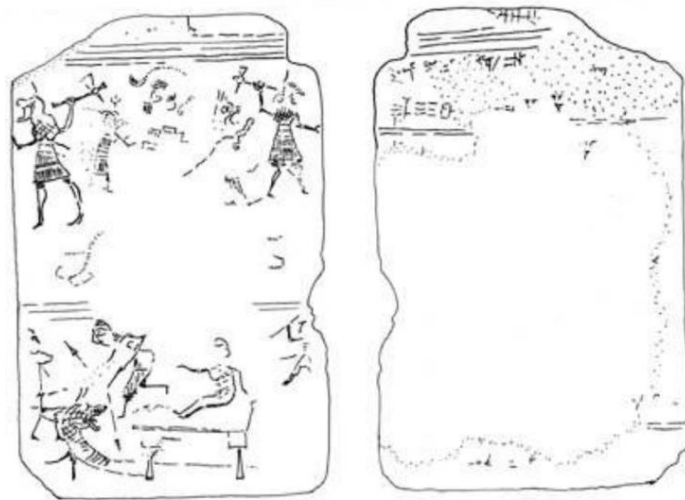
Figür 21. Sanherib'in askeri kampta heyet kabulü-Yeni Assur Dönemi (sol: Baker 1966, Fig.334; Sağ: Paterson 1915, s.8).

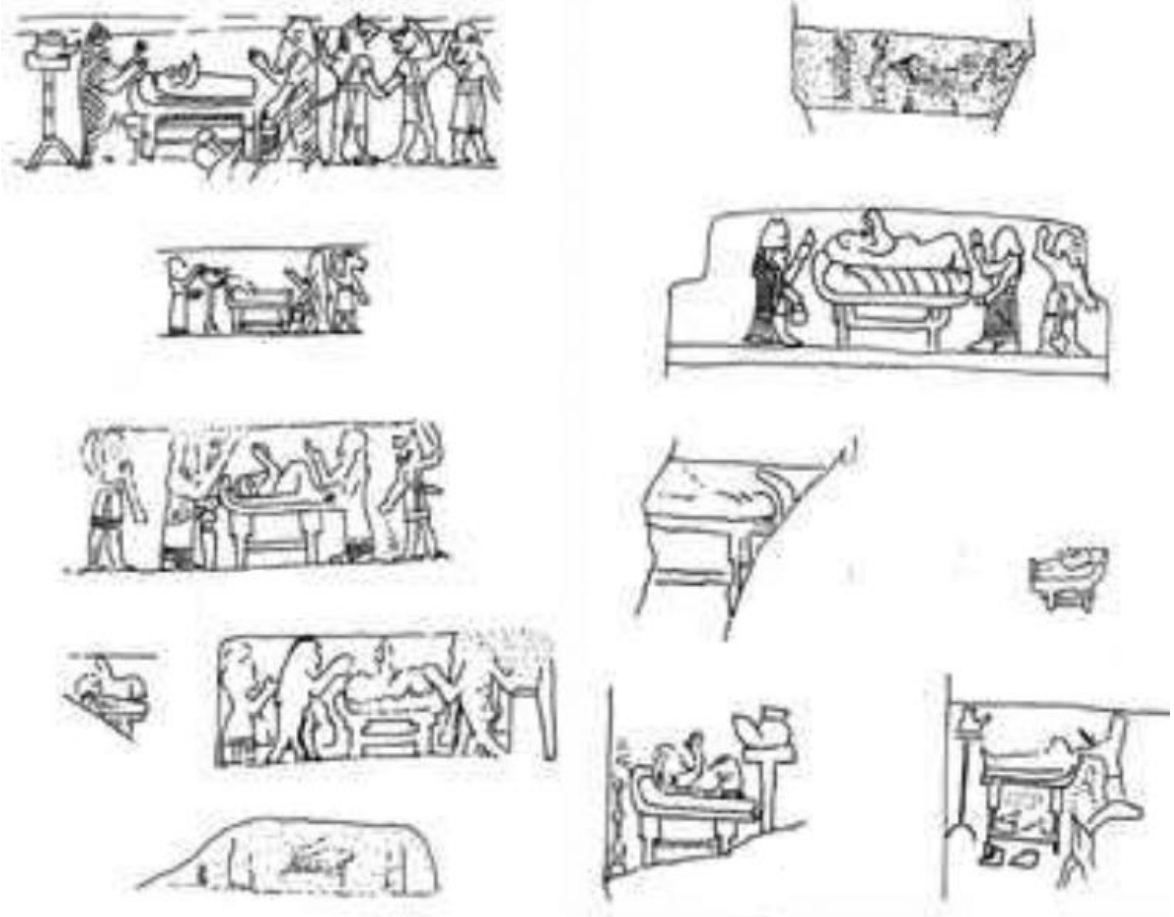
Figür 22. Lamashtu bronz levha amulet, Collection de Clerq, Tome II, Plate XXXIV. (Starr 1990, Abb 45).

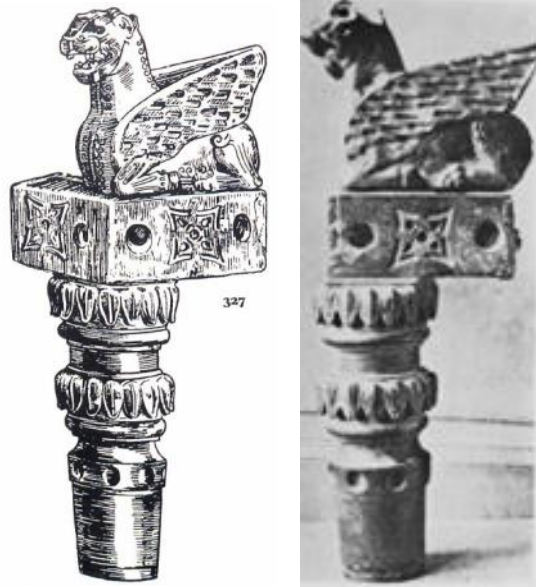
Figür 23. Lamastu bronz levha amulet, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Tome II, Plate XXXIV.

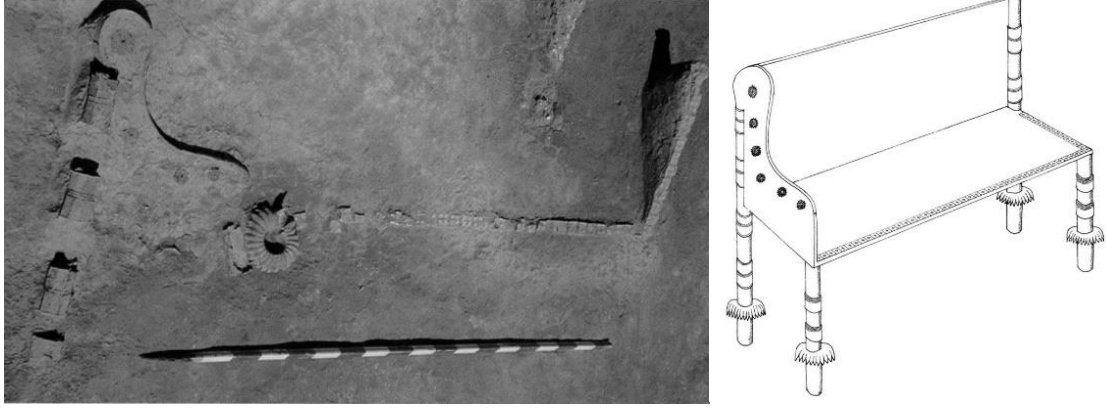
Figür 24. Amulet, (Wiggermann 2007, Fig.2).

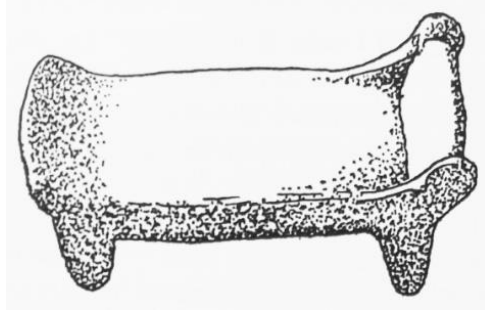
Figür 25. Lamashtu Amuletleri üzerinde yataklar (Wiggermann 2007, Fig.2).

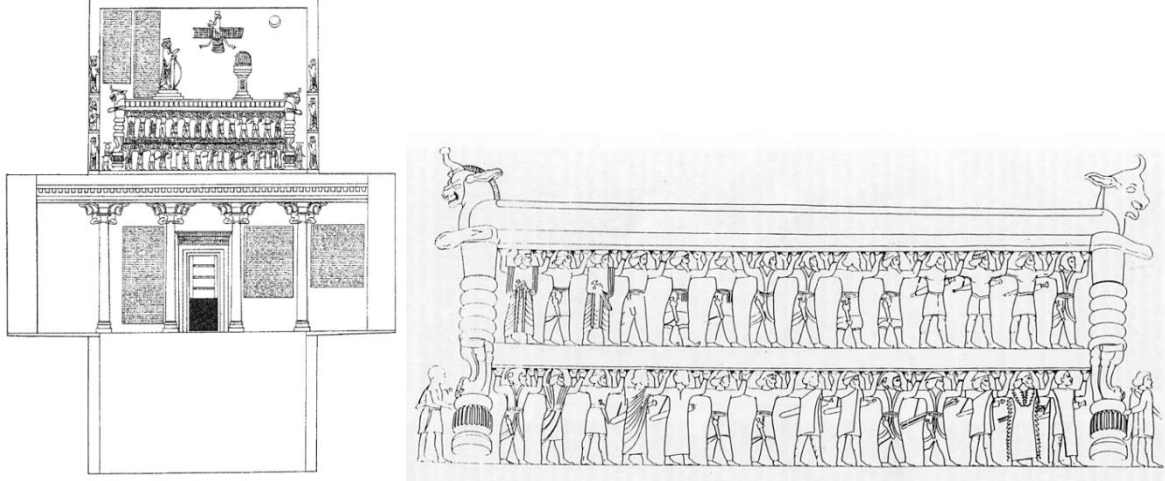
Figür 26. Toprakkale'den Urartu bronz mobilya köşesi çizimi-MÖ.8-7.yy (Baker 1966, Fig.326).

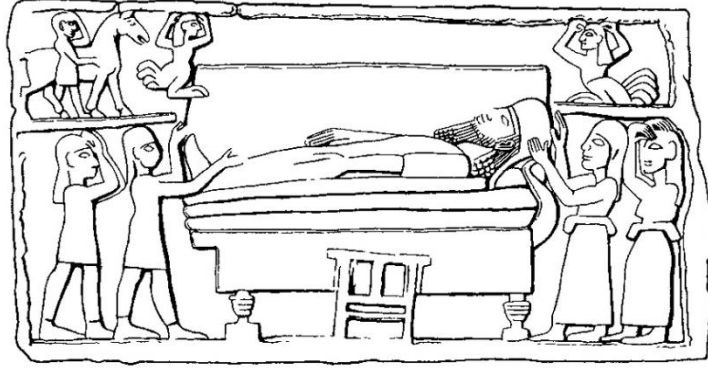
Figür 27. Nimrud'dan yatak aksamı (sol. Curtis 1982, Pl.8a/2013, Pl.XLVI; sağ. Curtis 2013, Pl.XLV.4).

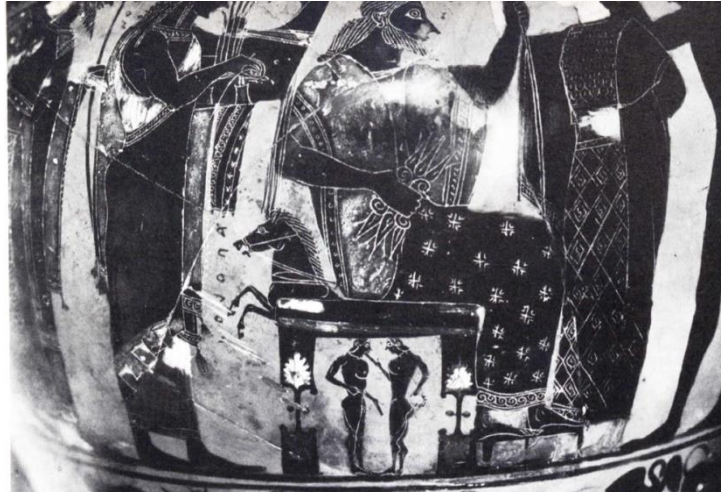
Figür 28. Lagaş'tan yatak modeli (Kyrieleis 1969, Abb.17).

Figür 29. Nakş-ı Rüstem Pers Kral (Darius I) Mezarı cephesi ()

Figür 30. Memphis'ten Persli mezar steli. MÖ 500 (Boardman 2000, Fig.5.57).

Figür 31. At figürlü sandalye-vazo resmi-MÖ 540 (Baker 1966, Fig.424).

Figür 32. Epiktetos ressamının kylixi üzerinde symposion sahnesi. MÖ 520-500. (Baughan 2013, Fig 46).

Figür 33. Kırmızı Figür kylix. Symposium. B Yüzü. Geç Arkaik (Bicknell 1921, Pl.16).

Figür 34. Tek başlıklı yatak örneği. Alkimachos Ressamı'nın kırmızı figürlü Attika boyunlu amphorası üzerinde Prokrustes'in yatağı, MÖ 470-460 (Baughan 2013, Fig.18).

Figür 35. Tek Başlıklı Yatak Örneği. Spina'dan Penthesileia ressamı kylix-Theseus ve Prokrustes (Richter 1966, Fig.334).

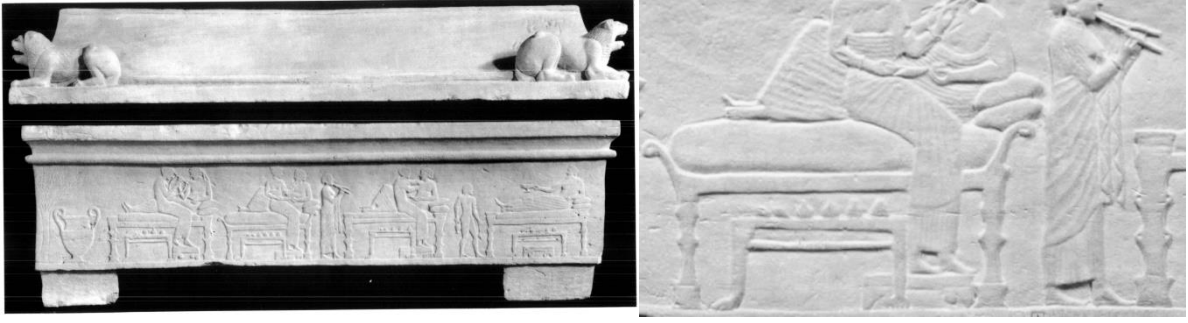
Figür 36. Column-krater. Perugia: near the Mykonos Painter (Erken Klasik Moret 1992, Pl.3-4).

Figür 37. Tek Başlıklı Yatak Örneği. Kylix üzerinde lyr çalan figür. Villa Giulia (Richter 1966, Fig.290).

Figür 38. Symposion sahnesi. Douris ressamının Kırmızı figür kylixi. MÖ 485- 480 (Baughan 2013, fig.47).

Figür 39. Golgoi Lahdi, Kıbrıs (Dentzer, Fig.185).

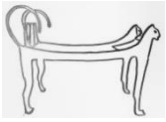
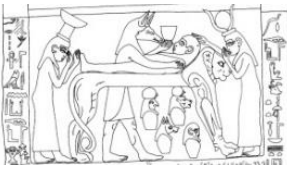
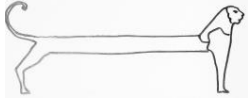

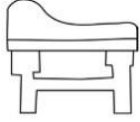
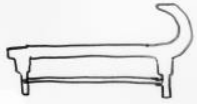

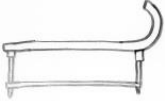
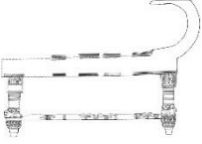
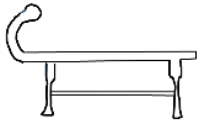

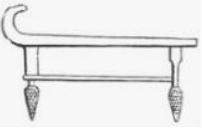
Figür 40. İki fulcrumlu yatak. (Ransom 1905, Fig.11).

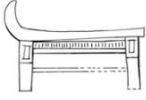

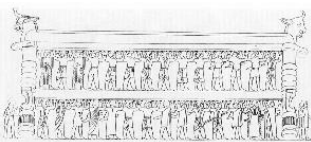

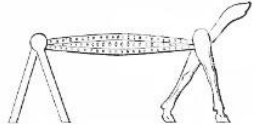
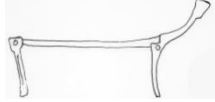

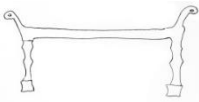

Figür 41. İki fulcrumlu yatak. (Ransom 1905, Fig.44).

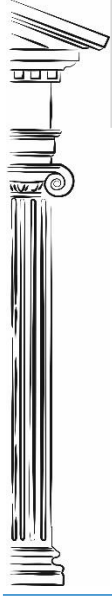
Tablo 1

NO	TASVİR-ESER	KÜLTÜR VE İŞLEV	BULUNTU YERİ	TARİH
1		Antik Mısır- Özgün yatak	Boğa bacaklı yatak (Baker 1966, Fig.8)	1.sülale MÖ 3100-2900
2		Antik Mısır- Yuia'nın yatağı	Kahire Müzesi (Baker 1966, Fig.83)	18. sülale MÖ 1550-1292
3		Antik Mısır Seramoni yatağı	Tutankhamun'un mezarı (Baker 1966, Fig.143)	18. sülale MÖ 1550-1292
4		Antik Mısır-Pers Mezar steli-rölyef	Mısır-Saggara	MÖ 525-332.
5		Antik Mısır Aslan formlu Seramoni yatağı- rölyef	Mısır (Baker 1966, Fig.144)	Roma Dönemi
6		Mısır Şist taşından Seramoni yatağı	Mısır'dan (Louvre Müzesi-Paris)	MÖ 1550-1070
7		Akkad Silindir mühür		MÖ 3.bin
8		Akkad Silindir mühür		MÖ 3.bin
9		Yeni Assur Yatak-kabartma	Nimrud- Mezopotamya	MÖ 9.yy.
10		Yeni Asur Yatak- kabartma	Balawat Kapısı- kabartma (Dentzer Fig.81)	MÖ 858-824

11		Geç Hitit Yatak-stel kabartma	Maraş-stel	MÖ 8.yy ortası
12		Geç Hitit-Luwi hiyeroglif	Kululu-Karatepe Hiyeroglif (Hawkins 1980, Pl.8b).	MÖ 704-681
13		Yeni Asur kabartma	Ninive. Kabartma. Kalde ganimetleri. (British Museum)	MÖ 704-681
14		Yeni Asur kabartma	III.Tiglat-pileser kampı (Barnett, 1976 ,Pl.LX)	MÖ 745-727
15		Yeni Asur kabartma	Sanherib'in askerleri ganimet taşıyor (Baker 1966, Fig.332)	MÖ 662-627
16		Yeni Asur kabartma	Assurbanipal ve kraliçe (Baker 1966, Fig.305)	MÖ 662-627
17		Yeni Asur kabartma	Din-Şarri kenti ganimetini taşıyan askerler. Ninive (Barnett 1976, pl.LXVII)	MÖ 668-627
18		Yeni Asur kabartma	Yatak- Assurbanipal kampı. (Barnett 1976, Pl.LXVI.1)	MÖ 662-627
19		Yeni Asur Kabartma	Ninive-kabartma. Sanherib kampı. (Khyrieleis 1969, Tafel 3.3).	MÖ 662-627
20		Yeni Asur kabartma	Ninive (Plate LXXX V.3)	MÖ 8.yy

21		Yeni Asur kabartma	Samherib kampı-yatak hazırlama (Baker 1966, Fig.334)	MÖ 662-627
22		Yeni Asur kabartma	Lamashtu levhası-hasta yatağı-Collection de Clerq	MÖ 7. yy
23		Yeni Asur kabartma	Lamashtu levhası-hasta yatağı-İstanbul Arkeoloji Müzesi	MÖ 7. yy
24		Yeni Asur kabartma	Amulet-Wiggermann	MÖ 7. yy
25		Urartu	Toprakkale, bronz mobilya köşesi (Baker 1966, Fig.327)	MÖ 8-7. yy
26		Yeni Asur kabartma	Nimrud-İn situ parçaların tahmini rekonstrüksiyonu (Curtis 2013, Pl.XLV.4)	MÖ 8. yy.
27		Yeni Asur	Lagaş'tan yatak modeli (Kyrieleis 1969, Abb.17).	MÖ 8-7. yy
28		Pers	Nakş-ı Rüstem Pers Kral (Darius I) Mezarı cephesi	MÖ 552-485
29		Antik Mısır-Pers	Memphis. Persli mezar steli	MÖ 500

30		Yunan	Vazo resmi (Baker 1966, Fig.424).	MÖ 540
31		Yunan	Epiktetos ressamı. Kylix. Symposion sahnesi	MÖ 520-500
32		Yunan	Alkimachos Ressamı. Kırmızı figürlü Boyunlu amphora. Prokrustes'in yatağı.	MÖ 470-460
33		Yunan	Spina'dan Penthesilea ressamı. Kylix. Theseus ve Prokrustes	MÖ 470-450
34		Etrüsk-Yunan	Kylix. Iyr çalan figür. Villa Giulia (Richter 1966, Fig.290).	MÖ 6. yy
35		Yunan	Douris ressamı. Kırmızı figür kylix. Symposion sahnesi.	MÖ 485- 480
36		Yunan	Kıbrıs-Golgoi (Dentzer, Fig.185)	MÖ 475-450
37		Yunan	Theseus ve Prokrustes. Aison ressamının kylixi. (Ransom 1905, Fig.11; Leroux 1912, 196).	MÖ 435-415
38		Yunan	Dionysos-Ariadne (Ransom 1905, Fig.44).	MÖ 5.yy

Geliş Tarihi / Received: 06.12.2022**Kabul Tarihi / Accepted:** 30.03.2023**Yayın Tarihi / Published:** 31.03.2023**Araştırma Makalesi / Research Article****DOI:****Makale Künyesi / Citation:** Başaran, C. (2023). “Yanlış Kullanılan Bazı Arkeolojik Tanımlar Üzerine Düşünceler”, *Anatolian Archaeology*, 1 (Mart 2023), 97-109.

Yanlış Kullanılan Bazı Arkeolojik Tanımlar Üzerine Düşünceler

Thoughts on Some Misused Archaeological Definitions

Cevat BAŞARAN*

ÖZET

Bu çalışmada Ön Asya ve Klasik Arkeoloji literatüründe, özellikle genç araştırmacılar tarafından yayınlanan makalelerde karşılaşılan bazı yanlış tanımlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yabancı dil kavramlarının kullanımından kaynaklanan bu yanlış tanımlamaların Türkçe bir çalışmada yer alması, dilimiz açısından bir bozulma oluşturmaktadır. Bu yüzden öncelikle Türkçemizi doğru kullanmalı, dilimize girmiş mimari, seramik ve heykeltıraşlık ile ilgili arkeolojik kavramları da olabildiğince Türkçeleştirme yoluna gitmeliyiz.

Anahtar Kelimeler: Mimari, seramik, heykeltıraşlık, kavram.

ABSTRACT

In this study, the aim was to evaluate the wrong definitions encountered in the Protohistory and Classical Archeology literature, especially in the articles published by young researchers. The inclusion of these wrong definitions arising from the use of foreign language concepts in a Turkish study constitutes a deterioration in our language. Therefore, first of all, we should use our Turkish language correctly and try to translate the archeological concepts related to architecture, ceramics, and sculpture into Turkish as much as possible.

Keywords: Architecture, pottery, sculpture, concept.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, 25240 Yakutiye / Erzurum / TÜRKİYE. E-posta: cbasaran@atauni.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9487-4566>

Giriş

Parion, Bu kısa çalışmada, arkeoloji literatüründe son zamanlarda gittikçe artan ve yanlış kullanılan arkeolojik tanımların bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Günümüzde, aynı alanda çalışan bilim adamları arasında, arkeolojik tanımlamaların kullanımı açısından bir dil birliği ne yazık ki, henüz sağlanabilmiş değildir. Bu yüzden yapılan bir yanlış tanımlama ya da kullanılan bir yanlış terim, özellikle genç kuşak akademisyenler tarafından yerinde ve doğru olup olmadığı tam anlamıyla sorgulanmadan kullanılmakta ve bu da, anlam kargaşasına neden olmaktadır. Bu çalışmada, mimari, seramik, heykeltıraşlık ve ölü gömmeyle ilgili kelimelerin sözlük anlamları da dikkate alınarak, yapılan anlam yüklemeleri ve yanlış kullanımlar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Mimari

Bina/Yapı

En sık yanlış kullanılan isimlerden biri Türkçede “yapı” anlamına gelen; Arapça “binâ” dan dilimize girmiş “Bina” dır. TDK (Türk Dil Kurumu) sözlüğünde bina/yapı, barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina; olarak tanımlanmıştır¹. “Hamam yapısı”², “gymnasium yapısı”, “tiyatro yapısı”, “tapınak yapısı”, “odeion yapısı”, “mezar yapısı”³ ve “çeşme binası”, “kiler yapısı”⁴ “kilise yapısı”⁵, “şapel yapısı”⁶ gibi tanımlamalar yanlıştır⁷. Hamam, gymnasium, tiyatro, odeion ve çeşme gibi mekân ifade eden isimlerin içeriğinde “- yer, -bina/yapı” anlamı zaten vardır. Ancak, “Liman yapısı” tanımı, eğer karadaki mimari yapılar kastediliyorsa kullanılabilir. Çünkü Rumcadan aktarılmış “Liman” denizle ilişkili bir yapılar bütünüdür.

Buluntu/Kalıntı

Arkeolojik kazı çalışmalarında, çok çeşitli malzemelerle karşılaşmaktadır. Bunların taşınabilir olanlarına “buluntu; taşınamaz olanlarına ise “kalıntı” adı verilmektedir. Kalıntılar arazide olduğu yerde korunurken; buluntular kazı deposu ya da müzelerde korunmaktadır. Dolayısıyla, arazide korunmaya alınmış mimari elamanlar için “kalıntı; müzeye taşınabilir olanlar için, “buluntu” tanımlamasının yapılması gerekir. Bu yüzden, hamam buluntusu yerine; hamam kalıntısı; seramikler içinse, seramik buluntusu tanımı kullanılmalıdır. Ancak, “sikke buluntusu” yanlış tanımlamadır. Buluntu, genel anlamda kazıda bulunmuş, tanımlanmamış malzemeler için kullanılmalı; diğerleri için tanımlanmış adı verilmelidir.

Mekân

TDK sözlüğünde isim olarak, - yer, bulunulan yer, ev, yurt şeklinde tanımlanan⁸ mekân, arkeolojide, genelde şapkasız “a” ile yazılmaktadır. İçerisinde,

¹ TDK Sözlüğü, “Bina” maddesi.

² Yılmaz & Tamyürek 2021, 13 vd., 16.; Eliüşük 2021, 34.

³ Kaba & Tuğrul 2020, 413.

⁴ Sazcı 2020, 715 vd., 719.

⁵ Oyarçin, 2021, 171 vd., 175.

⁶ Hüryılmaz, 2020, 401 vd., 402.

⁷ Işıklı & Özdemir 2021, 359 vd.; Kasapoğlu & Kasapoğlu, 2021, 417 vd.

⁸ TDK Sözlüğü, “Mekân” maddesi.

“alan” a göre sınırlandırılmış bir “yer” anlamı bulunmaktadır. “Giriş mekânı” yanlış bir tanımlamadır⁹. “Hamam mekânı” ve “depo mekânı” da, “mutfak mekânı” ve “banyo mekânı” gibi yanlış tanımlamadır.

Oda

Mimari yapıların çeşitli birimleri “oda” olarak isimlendirilmektedir. Oda, TDK sözlüğünde - evin veya başka bir yapının, özel kullanıma ayrılmış bir ya da daha fazla çıkışı olan bölmesi, olarak tanımlanmıştır¹⁰. Yemek odası, yatak odası tanımlarının yanı sıra, eğer kullanım amacının ne olduğu bilinmiyorsa, “A odası” ya da “X odası” gibi tanımlamalar da yapılabilir. Ancak, “Depo Odası” yanlış tanımlamadır¹¹. Depo’nun TDK sözlüğündeki karşılığı, - korunmak, saklanmak veya gerektiğinde kullanılmak için bir şeyin konulduğu yer, ardiye’ dir¹². Bu durumda depo kelimesinin içeriğinde mekân anlamı saklıdır; ayrıca oda ile birlikte tanımlanması yanlıştır.

Yerleşim Alanı

Yanlış kullanılan mimari terimlerin başında “alan” kelimesi gelmektedir. TDK sözlüğünde isim olarak, - düzlük, açık ve geniş yer, meydan, saha olarak tanımlanan “alan” kelimesi, sınırsız olarak ifade edilmektedir¹³. Oysa, “yerleşim alanı” tanımlamasında sınır vardır ve belirli bir bölge kastedilmektedir¹⁴. Bu yüzden, “yerleşim bölgesi” tanımı daha doğru bir kullanımdır.

Seramik

Bezeme Motifi

Seramikler üzerinde iki tür sahne ile karşılaşılır: Bunlardan ilki anlatımlı sahneler, diğeri ise, bezemeli sahneler. Anlatımlı sahneler genelde mitolojiyle ve günlük yaşamla ilgilidir. Bezemeli sahneler de iki türde işlenmiştir. Bunlar, Figürlü bezeme ve Geometrik şekilsel bezeme. Bu nedenle bezeme motifi yanlış tanımlamadır. Figürlü ya da motifsel bezeme elemanlarının tanımı tam verilmelidir. TDK sözlüğünde bezeme, - süsleme, süsleyen şey, süs, olarak tanımlanırken; Fransızcadan aktarılan motif, - yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri, şeklinde tanımlanmıştır¹⁵.

Figür

Çok sık birbiriyle karıştırılan tanımlardan biri de “figür” dür. Yazın dilimize Fransızcadan aktarılan figür, TDK sözlüğünde, - resim ve heykel sanatlarında varlıkların biçimi, olarak, tanımlanmıştır¹⁶. Bu nedenle çizgisel anlamda “şekil” olarak da tanımlanabilecek figür kelimesinin, resim ve fotoğraf altlarında, “Fig.” kısaltmasıyla kullanılması da yanlıştır.

Kabartma

⁹ Işıklı & Özdemir 2021, 359 vd.

¹⁰ TDK Sözlüğü, “Oda” maddesi.

¹¹ Işıklı & Özdemir 2021, 359 vd.

¹² TDK Sözlüğü, “Depo” maddesi.

¹³ TDK Sözlüğü, “Alan” maddesi.

¹⁴ Derin 2021, 251 vd.; Aras 2021, 49 vd.

¹⁵ TDK Sözlüğü, “Bezeme” ve “Motif” maddeleri.

¹⁶ TDK Sözlüğü, “Figür” maddesi.

Seramikler üzerindeki insan ve hayvan betimlemeleri için “kabartma” tanımlamasını kullanmak da yanlıştır. Kabartma kelimesi TDK sözlüğünde, - bir biçimin veya bir süslemenin düz yüzey üzerindeki çıkıntısı; kil, alçı, taş vb. işlenebilir gereçleri girintili çıkıntılı yüzeyler durumunda biçimlendirerek yapılan eser, rölyef; olarak tanımlanmıştır¹⁷. Bu yüzden seramikler üzerindeki betimler için, kabartma tanımının kullanılması yanlıştır.

Motif

Figür ve motif kelimeleri de genelde birbiriyle çok karıştırılmaktadır. Figür, canlılardan insan ve hayvanların şekilsel ifadesi anlamına kullanılmalıdır. Motif ise, canlılardan bitkisel elemanların ve soyut geometrik şekillerin ifadesinde kullanılmalıdır. Örneğin bir “insan figürü” ve bir “köpek figürü” doğru bir tanımlamadır. Ancak; “kadın motifi”, “at motifi” ya da “hayvan motifi”¹⁸ yanlış tanımlamadır. “Beş yapraklı çiçek motifi” ya da “ay-yıldız motifi” olur; ancak bir “kuş motifi” ya da bir “insan motifi” olmaz. Bununla birlikte, sivilize edilmiş bazı figürler için, “insan motifi” yerine, “sivilize edilmiş insan figürü” tanımının kullanılması daha doğru olacaktır.

Heykeltıraşlık

Figürin/Figür

Fransızcadan aktarılmış, TDK sözlüğünde - resim ve heykel sanatlarında varlıkların biçimi olarak tanımlanan¹⁹ figür, dilimizde; daha çok seramiklerin üzerindeki anlatımlarda yer alan derinliği olmayan şekiller için kullanılmıştır. Figürin ise, heykeltıraşlıkta varlıkların üç boyutlu görünümünü ifade etmektedir. Seramik üzerindeki “kız figürü”nün, heykeltıraşlıktaki karşılığı “kız figürünü” dir. Bu yüzden heykeltıraşlıkta “figür” kelimesinin kullanımı yanlıştır.

Heykeltıraşlık

TDK sözlüğünde “heykeltıraşlık”, heykelcilik olarak tanımlanmıştır²⁰. “Heykeltıraşlık” yerine “heykeltıraşlık” kullanımı yanlıştır. “Heykeltıraş” yerine, “heykeltıraş ve yontucu” kullanımı da yanlıştır.

Pişmiş Toprak/Terrakota

Heykeltıraşlıkta kullanılan çok sayıdaki malzemeden biri de, topraktır. Aslında toprak gerek çömlekçiliğin ve gerekse heykeltıraşlığın temel malzemesidir. Suyla yoğurulduktan sonra çamura dönüşen ve çok kolay şekil verilen toprak; pişirilerek uzun ömürlü hale getirilmektedir. Bazı araştırmacılar tarafından aynı anda kullanılan “pişmiş toprak terrakota” tanımı yanlış bir tanımlamadır. İtalyancadan dilimize aktarılan “Terrakota”²¹ (İngilizce - Terracotta; İspanyolca- Terracota), zaten “pişmiş toprak” demektir. Bu durumda iki kez pişmiş toprak denilmektedir.

Yontu

¹⁷ TDK Sözlüğü, “Kabartma” maddesi.

¹⁸ Kaya & Aydıngün 2020, 513 vd., 515.

¹⁹ TDK Sözlüğü, “Figür” maddesi.

²⁰ TDK Sözlüğü, “Heykel” maddesi.

²¹ Tureng.com, İtalyanca. Terra cotta” maddesi

TDK sözlüğünde, yontu kelimesinin tam karşılığı olarak, - heykel, verilmiştir²². Ancak antik çağ heykeltıraşlığında kullanılan malzemeleri ve yapım tekniklerini düşündüğümüzde yontu, heykel kelimesini tam karşılamamaktadır. “Yontmak” eyleminden türetilmiş yontu, yontularak elde edilmiş eser anlamına geliyor. Oysa, antik çağ heykeltıraşlığında sadece ahşap ve taş eserler yontularak biçimlendirilmiştir. Heykellerin yapım malzemeleri arasında yer alan çeşitli madenlerden (altın, gümüş, bronz, kurşun, demir) döküm tekniği kullanılarak; cam ve pişmiş topraktan ise, elle biçimlendirilerek heykellerin üretildiği göz önüne alındığında; heykel için yontu kelimesinin kullanımı, eksik tanımlama olarak ortaya çıkmaktadır.

Ölü Gömme

Kapalı Mezar

TDK sözlüğünde mezar, - ölünün gömülü olduğu yer, kabir, sin, makber olarak geçmektedir²³. Gömme kelimesi içeriğinde üzerini toprakla kapatma, örtme, saklama anlamları yüklü olduğundan “Kapalı mezar” tanımı yanlıştır. Üzeri açık mezar olmadığı için, mezarın üzeri mutlaka kapalı olacaktır.

Kasa Mezar

TDK Sözlüğünde, İtalyanca “cassa”dan gelen kasa, çeşitli anlamlara gelmektedir²⁴. Bunlar içerisinde “Tahta veya sentetik maddelerden yapılmış, dört köşe, sağlam ambalaj parçası, sandık” anlamı, Arapça “tabut”tan gelen, ahşap “tabut” a en yakın anlamdır. Bu yüzden kasa mezar yerine, yine Arapça “sanduk”tan gelen “sandık mezar” tanımının kullanılması daha doğru olacaktır.

Lahit Mezar

Arapça “Lahd” kelimesinden türetilmiş “Lahit”, TDK sözlüğünde, - taş ve ya mermerden oyma mezar, olarak tanımlanmıştır²⁵. Bu yüzden “Lahit Mezar”²⁶, “taş lahit mezar”²⁷ ya da “Tümürlüs Mezar”²⁸. tanımlaması yanlıştır Lahit kelimesinin içerisinde zaten mezar anlamı vardır. Ancak “amphora mezar”, “ küp mezar”, “taş sandık mezar “ tanımlaması yapılabilir.

Mezarlık Alanı

TDK sözlüğünde mezarlık, mezarların bulunduğu yer, kabristan, gömütlük, sinlik, tahtalıköy, mezaristan, bamyatarlası, olarak tanımlanmıştır²⁹. Mezarlık kelimesi içerisinde “alan” anlamı saklı olduğundan, “mezarlık alanı” yanlıştır tanımlamadır³⁰.

Nekropol/Nekropolis Alanı

²² TDK Sözlüğü, “Yontu” maddesi.

²³ TDK Sözlüğü, “Mezar” maddesi.

²⁴ TDK Sözlüğü, “Kasa” maddesi.

²⁵ TDK Sözlüğü, “Lahit” maddesi.

²⁶ Meral 2012, 25-44.

²⁷ Yağız, 2020, 859 vd.,

²⁸ Kaba & Tuğrul 2020, 413.

²⁹ TDK Sözlüğü, “Mezarlık “ maddesi.

³⁰ Koçhan 2021, 515 vd.; Verim 2021, 45 vd., 61.

Eski Yunancada, Nekro/Nekros “ölü” ve Polis “şehir” kelimelerinden türetilmiş Nekropol/Nekropolis “ölüler şehri” anlamına gelmektedir³¹. Nekropolis antik kentlerde, genellikle kent dışında, bazen de kentin ana giriş kapısının yakınında yer alan mezarlık/mezarlığı ifade etmektedir. Nekropol kelimesi, mezarların yer aldığı sınırlı alan/bölge anlamını içerdiğinden, “Nekropol alanı” tanımlaması yanlıştır³².

Ölü Kültü

Fransızca “culte”den gelen kült, TDK sözlüğünde, - din ve yerel özellikler taşıyan dini törenler olarak tanımlanmıştır³³. “Ölü Kültü” yanlış tanımlamadır. Yaşayanların dini olur; ölülerin değil. Ölülerin gömülme âdetleri/gelenekleri olur. Ancak, ölen ataların yaşayanlara yardımcı olmasını sağlama amacıyla, ataları tanrılaştırma ve atalara tapma olarak düşünüldüğünde “ölü kültü” tanımı kullanılabilir. Bu durumda ise, ölü kültünün devam etmesi, yaşayanların hafızalarında kalmalarına bağlıdır. Yaşayanlar öldüğünde “ölü kültü” inancı da son bulur. Oysa tanrılar “ölümsüz” düşünülmüştür.

Urne Kabı

Antik çağda ölülerin yakılması sonrasında geriye kalan kül ve kemiklerin saklandığı kap anlamına gelen “urne”, Almanca - urn’dan gelmektedir³⁴. “Urne kabı” yanlış tanımlamadır. Urne kelimesi içeriğinde, urnenin çeşitli kap formlarında olduğu gizlenmiştir.

Urne Mezar/Urne Gömü

Kremasyon sonucu ölünün kül ve kemik kalıntılarının saklandığı kabın, mezara dönüştürülmesidir. Urne kelimesinin içeriğinde mezar anlamı da vardır. Bu yüzden “urne mezar” tanımlaması yanlıştır.

Diğer

Ağaç/Odun/Ahşap

Çok sık yapılan yanlışlardan biri de, “ağaç, odun ve ahşap” kavramlarının birbiri yerine kullanılmasıdır. TDK sözlüğünde ağaç, - meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki, olarak tanımlanmıştır³⁵. Dolayısıyla ağaç tanımı içerisinde canlılık ifadesi bulunmaktadır. Kurumuş ağaç ve ölmüş ağaç tanımları doğru kullanımlardır. Ancak, “ağaç kap”, “ağaç kutu” ya da “ağaç kapı”, “ağaç kaşık” tanımları yanlıştır.

“Odun”, TDK sözlüğünde - yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç, olarak tanımlanmıştır³⁶. “Odun tarak”, “odun kutu” ya da “odun kaşık” tanımları yanlıştır.

³¹ Başaran, 2016, 26.

³² Aktaş 2020, 35 vd.; Çelikbaş 2020, 255 vd.; Koçhan 2021, 515 vd.; Verim 2021, 45 vd., 60.

³³ TDK Sözlüğü, “Kült” maddesi

³⁴ Tureng com. Almanca “Urn” maddesi.

³⁵ TDK Sözlüğü, “Ağaç” maddesi.

³⁶ TDK Sözlüğü, “Odun” maddesi.

Arapça “ahşâb”dan gelen ahşap, TDK sözlüğünde, - ağaçtan, tahtadan yapılmış malzeme, olarak tanımlanmıştır³⁷. “Ahşap kutu”, “ahşap figürin”, “ahşap kaşık” ve “tahta kaşık” tanımları doğrudur.

Antik Kent

Üzerine yeni bir yerleşim kurulmuş olsa bile eski yerleşimlerin hepsinin bir kimliği ve bu kimliği kapsayan bir adı vardır. Bu nedenle, eski yerleşimlerin adının önüne “Antik Kenti” tanımlamasını yapmak, gereksizdir. Örneğin, Şimdiki adı Enez olan yerleşimin antik çağdaki adı “Ainos”tur. Dolayısıyla “Ainos Antik Kenti”³⁸, ya da “şimdiki en yakın yerleşimin Biga Kemer Köyü olduğu antik yerleşim için “Parion Antik Kenti”³⁹ yahut da, Kyzikos Antik Kenti⁴⁰ tanımını kullanmak gereksizdir; çünkü antik olmayan Ainos ve Parion kentleri yoktur.

Atlı Süvari

Arkeolojik literatürde sık sık karşılaşılan anlam tekrarlarından birisi de “atlı süvari” tanımlamasıdır. Oysa süvari TDK sözlüğünde “atlı, at üzerindeki asker” olarak⁴¹, at üzerindeki binici şeklinde tanımlanmıştır.

Grifon

İngilizce “Griffin”den alınmış “Grifon”, aslan gövdeli, kartal başlı ve kanatlı mitolojik yaratık için kullanılmış bir tanımlamadır⁴². “Kartal başlı Grifon ya da kanatlı Grifon” yanlış tanımlamadır. Çünkü grifonlar hep kartal başlı ve kanatlı olur.

Gurup / Grup

Arkeolojik literatürde çok sık karşılaşılan yanlış kullanımlardan biri de sayısal anlamdaki “Grup” yerine kullanılan “gurup” kelimesidir⁴³. Gurup, Arapça “gurub” dan gelmekte ve TDK sözlüğünde - Ay, güneş, yıldız vb. gök cisimlerinin ufku altına inmesi, güneşin batması, batış, olarak tanımlanmaktadır⁴⁴.

Fransızca “groupe”den gelen sayısal anlamdaki “Grup” ise, TDK sözlüğünde - küme, ortak özellikleri olan varlıklar, nesnelere bütünü, ekip, olarak tanımlanmaktadır⁴⁵. Birçok bilimsel çalışmada, sayısal anlamdaki “grup” yerine genelde, “gurup” kelimesinin kullanımıyla karşılaşılmıştır⁴⁶.

Kanatlı Eros

Çok sık olmasa da, karşılaşılan bir diğer tanımlama hatası, “kanatlı eros” tur. Klasik Yunan mitolojisinde aşk tanrısı olan eros; zaten kanatlı çocuk şeklinde gösterilmiştir⁴⁷.

³⁷ TDK Sözlüğü, “Ahşap” maddesi.

³⁸ Başaran 2020, 191.

³⁹ Kasapoğlu 2020, 467 vd.; Kasapoğlu B. E. 2020, 451.

⁴⁰ Has vd. 2020, 391 vd., 393.

⁴¹ TDK Sözlüğü, “Süvari” maddesi.

⁴² Tureng com. İngilizce “Grifon” maddesi.

⁴³ Meral, 2020, 605 vd., 608.

⁴⁴ TDK Sözlüğü, “Gurub” maddesi.

⁴⁵ TDK Sözlüğü, “Grup” maddesi.

⁴⁶ Akın 2020, 19, 20.

⁴⁷ Erhat 1972, 133 vd. “Eros” maddesi.; Richter 1974, 217 Fig. 309-310; Boardman 1989, Fig. 403-404.; Estin & Laporte 2003, 122; Başaran vd. 2019, 44 vd., Res.19, Çiz.10.

Kaynakça

Çalışma sırasında yararlanılan kaynakların yer aldığı “Bibliyografya-Kaynakça” da yazım yanlışlığı yapılan bir başka kavramdır. TDK sözlüğünde, kaynakça, “belli bir konu, yer ve dönemle ilgili yayınları kapsayan veya en iyilerini seçen eser, Bibliyografya şeklinde tanımlanmıştır⁴⁸. Kavram çoğul bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan “Kaynakçalar” yazımı yanlıştır.

Madeni/Metal Eser

Arapça ‘Ma’den’den gelen “maden”, TDK sözlüğünde, - ekonomik yönden değer taşıyan mineral olarak tanımlanmaktadır⁴⁹. Dolayısıyla, metalin işlenmemiş, ham halini ifade etmektedir. “Madeni kılıç” yanlış tanımlamadır.

Fransızca, “Métal”den gelen “metal”, TDK sözlüğünde, - çok yüksek elektrik ve ısı iletkenliği, kendine özgü parlaklığı olan, oksijenli birleşimiyle çoğunlukla bazik oksitler veren madde, olarak tanımlanmaktadır⁵⁰. Doğru tanımlama “Metal kılıç” olmalıdır.

Müze Buluntus

TDK sözlüğünde “buluntu” kelimesi, - kazı veya araştırmalarla ortaya çıkarılmış olan, bazen de rast gelinerek bulunan eski çağlardan kalma eşya, olarak tanımlanmıştır⁵¹. Kazıdan çıkarılarak müzeye getirilmiş ve koruma altına alınmış bir malzeme için “Müze buluntusu” tanımı, yanlıştır.

Pazı/Pazu

TDK sözlüğünde “pazı” - ıspanakgillerden, yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki, yaban pancarı, yabani ıspanak (Beta vulgaris varcicla), olarak tanımlanmıştır⁵². “Pazu” ise, - kolun omuz ile dirsek arasındaki bölümünde bulunan, şişkince kas kitlesine verilen isimdir⁵³. “Pazubend” yerine “pazıband” kullanılması yanlış tanımlamadır.

Repertuvar

Fransızca “repertoire”den gelme repertuvar⁵⁴, TDK sözlüğünde tiyatroyla ilişkili olarak - bir tiyatro kurulunun oynamak için seçip hazırlamış olduğu oyunların listesi, birikim; müzikle ilişkili olarak da - dağarcık, şeklinde tanımlanmıştır⁵⁵. “Seramik, kap ya da form repertuarı”⁵⁶ yanlış tanımlamadır.

Seremoni

Fransızca “ceremoni” den gelen seremoni, TDK sözlüğünde, - tören ve genellikle resmî yerlerde, resmî işlerde uyulması gereken kural, yol ve yöntemlerin

⁴⁸ TDK Sözlüğü, “Kaynakça” maddesi.

⁴⁹ TDK Sözlüğü, “Maden” maddesi.

⁵⁰ TDK Sözlüğü, “Metal” maddesi.

⁵¹ TDK Sözlüğü, “Buluntu” maddesi.

⁵² TDK Sözlüğü, “Pazı” maddesi.

⁵³ TDK Sözlüğü, “Pazu” maddesi.

⁵⁴ Tureng com. Fransızca “Repertuvar” maddesi

⁵⁵ TDK Sözlüğü, “Repertuvar” maddesi.

⁵⁶ Hüryılmaz 2020, 401 vd., 403; Yılmaz & Keskin 2020, 894 vd., 906.

tümü, olarak tanımlanmıştır⁵⁷. Kelimenin “seramoni” olarak yazılması yanlış kullanımdır.

Sikke/Para

Günümüz ödeme aracı olan paranın, antikçağ ödeme araçlarından biri olan sikke yerine kullanılması yanlıştır. Antik çağ sikkeleri metalden üretilmişler; günümüzdeki para ise, hem metalden, hem kâğıttan üretilmiştir. Sikkelerle ilgili yapılan bir başka yanlış kullanım da “sikke definesi”dir⁵⁸. Arapça kökenli olan define, TDK sözlüğünde⁵⁹ toprak altına gömülerek saklanmış para veya değerli şeyler, gömü olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla değerli malzeme anlamı tekrar edilmiştir.

⁵⁷ TDK Sözlüğü, “Seremoni” maddesi.

⁵⁸ Keleş & Oyarçin 2022, 31.

⁵⁹ TDK Sözlüğü, “Define” maddesi.

KAYNAKÇA

Akın 2020

Akın, E. (2020). "Parion'da Trak Süvarisi Kültünün İzleri", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 19-26.

Aktaş 202

Aktaş, R. (2020). "Antandros Yamaç Ev Sektöründe Ele Geçen Açık Renkli Seramikler", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 35-74.

Aras 2021

Aras, O. (2021). "Ayanis: Deprem, Yıkım ve Soygun", M. A. Yılmaz & B. Can & M. Işıklı (Eds.), Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu'na Armağan, Ankara, 49-66.

Başaran 2016

Başaran, C. (2016). Arkeolojiye Giriş. Erzurum.

Başaran vd. 2019

Başaran, C. & Keleş, V. & Çelikbaş, E. (2019). Parion Bronz Amphora Situlası, İstanbul.

Başaran 2020

Başaran, S. (2020). "Ainos Antik Kenti Kazıları: Genel Değerlendirme", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 191-208.

Boardman 1989

Boardman, J. (1989). Athenian Red Figure Vases The Classical Period. London.

Çelikbaş 2020

Çelikbaş, E. (2020). "Parion Altın Mücevherleri", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 255-270.

Derin 2021

Derin, Z. (2021). "Yassitepe Höyüğü, Erken Tunç Çağı Kutsal Mekânı", M. A. Yılmaz & B. Can & M. Işıklı (Eds.), Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu'na Armağan, Ankara, 251-260.

Eliüşük 2021

Eliüşük, M. (2021). "Hamam B", V. Keleş & E. Çelikbaş & A. Yılmaz (Eds.), Hadrianoupolis Serisi 1: Karabük-Eskipazar Paphlagonia Hadrianoupolis'i (2010-2014 Sezonları), Ankara, 33-44.

Erhat 1972

Erhat, A. (1972). Mitoloji Sözlüğü. İstanbul.

Estin & Laporte 2003

Estin, C. & Laporte H. (2003). Yunan ve Roma Mitolojisi. (Çev. M. Eran), Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

Has vd. 2020

Has, C. & Meral, K. & Aydın, T. (2020). "Propontis'in Güneyinde Güçlü Bir Liman Kenti: Kyzikos ve Deniz Ticareti", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 391-400.

Hüryılmaz 2020

Hüryılmaz, H. (2020). "Gökçeada-Yeni Bademli Höyük'te Keramik Endüstrisi: Troas Bölgesi Etkili ve Yerel Yapımlar", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 401-412.

Işıklı & Özdemir 2021

Işıklı, M. & Özdemir, M. A. (2021). "Erzurum Ovası, Bizdingaz Kalesi; Bölgenin GTÇ-EDÇ Geçiş Sürecinin Bir Analizi", M. A. Yılmaz & B. Can & M. Işıklı (Eds.), Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu'na Armağan, Ankara, 359-393.

Kasapoğlu B. E. 2020

Kasapoğlu, B. E. (2020). "Parion Antik Kenti'nden Kuzey İonia Üretimi Bir grup Yüksek Ayaklı Tabak", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 451-466.

107

Kasapoğlu 2020

Kasapoğlu, H. (2020). "Parion Antik Kenti Roma Dönemi Koroplastiği'nde Tanrısal-Mitolojik Dinsel Figürinlerdeki Seri Üretim Verileri", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 467-494.

Kasapoğlu & Kasapoğlu (2021).

Kasapoğlu, H. & Kasapoğlu, B. E. "Roma Dönemi Koroplastiğine Dair Yeni Verileriyle Parion'dan Bir Çocuk Mezarı ve Buluntuları", M. A. Yılmaz & B. Can & M. Işıklı (Eds.), Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu'na Armağan, Ankara, 417-447.

Kaya & Aydınğün 2020

Kaya Ö. & Aydınğün Ş. (2020). "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları Kandil Buluntuları", V. Keleş (Ed.), Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, Parion Studies III, İstanbul, 503-512.

Keleş & Oyarçin

Keleş, V. & Oyarçin, K. (2022). Parion Akropolü Doğu (İç) Suru Geç Roma Definesi - Parion Studies V, İstanbul.

Koçhan 2021

Koçhan, N. (2021). "Kyzikos Nekropollerinin Genel Değerlendirilmesi", M. A. Yılmaz & B. Can & M. Işıklı (Eds.), *Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu'na Armağan*, Ankara, 515-524.

Meral 2012

Meral, K., (2012). "Kyzikos'tan Lahit Mezar Buluntuları", *Höyük*, S. 5, 25-44.

Meral 2020

Meral, K. (2020). "Kyzikos Hadrian Tapınağı'ndaki Ek Yapı Üzerine Yeni Gözlemler", V. Keleş (Ed.), *Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures*, Parion Studies III, İstanbul, 605-618.

Oyarçin 2021

Oyarçin, K. (2021). "2010-2014 Yılları Sikke Buluntuları", V. Keleş & E. Çelikbaş & A. Yılmaz (Eds.), *Hadrianoupolis Serisi 1: Karabük-Eskipazar Paphlagonia Hadrianoupolis'i (2010-2014 Sezonları)*, Ankara, 173-192.

Richter 1974

Richter, G. M. A. (1974). *A Handbook of Greek Art*. London: Phaidon Press.

Sazcı 2020

Sazcı, G. (2020). "Maydos Kilisetepe Höyüğü Tunç Çağı Mimarisi", V. Keleş (Ed.), *Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures*, Parion Studies III, İstanbul, 715-730.

Verim 2021

Verim, E. (2021). "Dört Nehir Kilisesi (Kilise B)", V. Keleş & E. Çelikbaş & A. Yılmaz (Eds.), *Hadrianoupolis Serisi 1: Karabük-Eskipazar Paphlagonia Hadrianoupolis'i (2010-2014 Sezonları)*, Ankara, 45-88.

Yağız 2020

Yağız, K. (2020). "Antandros Nekropolisi: Klasik Dönem Ölü Gömme Gelenekleri", V. Keleş (Ed.), *Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures*, Parion Studies III, İstanbul, 859-870.

Yılmaz & Keskin 2020

Yılmaz, A. & Keskin, A. L. (2020). "Parion Roma Hamamı 5 Numaralı Salonda Ele Geçen Bir Grup Geç Roma Seramiği", V. Keleş (Ed.), *Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures*, Parion Studies III, İstanbul, 895-922.

Yılmaz & Tamyürek 2021

Yılmaz, A. & Tamyürek, S. (2021). "Hamam A'nın Mimarisi ve Hristiyanlık İnancının Yıkınma Üzerindeki Etkileri", V. Keleş & E. Çelikbaş & A. Yılmaz (Eds.), *Hadrianoupolis Serisi 1: Karabük-Eskipazar Paphlagonia Hadrianoupolis'i (2010-2014 Sezonları)*, Ankara, 13-32.

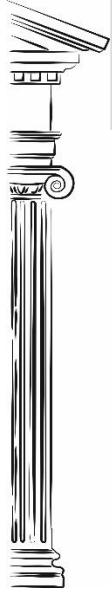
Tureng.com. Almanca Sözlüğü.

Tureng.com. Fransızca Sözlüğü.

Tureng.com. İngilizce Sözlüğü.

Tureng.com. İtalyanca Sözlüğü.

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü.

Geliş Tarihi / Received: 08.12.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 30.03.2023

Yayın Tarihi / Published: 31.03.2023

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI:

Makale Künyesi / Citation: Meral, K. (2023). “Umutsuz Kahraman Sisyphos ve Günümüze Yansımaları”, *Anatolian Archaeology*, 1 (Mart 2023), 110-120.

Umutsuz Kahraman Sisyphos ve Günümüze Yansımaları

The Desperate Hero Sisyphos and Its Reflections to the Present

Korkmaz MERAL*

ÖZET

Deukalion soyundan olduğu kabul edilen ölümlülerin en kurnazı ve pervasız Aiolos oğlu Sisyphos birçok olayda karşımıza çıkmaktadır. Bunlara baktığımızda hepsi ayrı bir kurnazlık içerir. Tanrılara karşı suç işlediği, onlarla boy ölçüşmeye giriştiği için de ölümler ülkesinde korkunç bir cezaya çarptırılır. Prometheus gibi insanları tanrılara karşı tutar. Odysseus gibi insan aklı ve kurnazlığıyla tanrılara bile üstün olduğundan olsa gerek tarih boyunca farklı inanç anlayışına sahip bilim insanları tarafından çalışma konularına dâhil edilmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde farklı olaylarda zekâsıyla, kurnazlığıyla bazen de umutsuzluğuyla karşımıza çıkan Sisyphos'un hayat hikâyesi anlatıldı. Devamında ise, özellikle Thanatos olayında yaptıklarından hareketle aldığı ceza üzerinden yaşam öyküsünün günümüze yansımaları yapılan çalışmalar ışığında yorumlanmaya ve farklı bakış açıları ortaya konmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Sisyphos, Autolykos, Antikleia, Thanatos, kurnaz, umutsuz.

ABSTRACT

Sisyphus, son of Aeolos, the most cunning and reckless of mortals, who is considered to be a descendant of Deucalion, appears in many events. When we look at these, they all contain a different kind of cunning. For committing crimes against the gods and trying to compete with them, she is sentenced to a terrible punishment in the land of the dead. It holds people like Prometheus against the gods. As Odysseus is superior to even gods with his human mind and cunning, it has been included in the study by scientists with different understandings of belief throughout history. In the introductory part of the study, the life story of Sisyphus, who confronted us with his intelligence, cunning and sometimes despair, was told. In the continuation, the reflections of his life story to the present day through the punishment he received, especially based on what he did in the Thanatos case, were tried to be interpreted in the light of the studies and different perspectives were tried to be put forward.

Keywords: Mythology, Sisyphus, Autolykos, Antikleia, Thanatos, sly, desperate.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, 25240 Yakutiye / Erzurum / TÜRKİYE. E-posta: kmeral@atauni.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4301-3437>

Giriş

İlkçağın efsanevi kişileri arasında yer alan Korinth Kralı Sisyphos, zamanımızın yazar ve düşünürlerinin merakını kamçılayan konulardan biri olmuştur. Aiolos ve Enarete'nin ölümlü oğulları kurnaz Sisyphos¹, Prometheus ve Klymene'nin oğlu olan Deukalion'un soyundan gelmektedir². Odysseus'un babası ve Bellerophon'un dedesi olan Sisyphos³ Korinthos kentinin kurucusu, bazen buranın halefi ve öç alanı, bazen de Medeia (yer ve ay tanrıçası) kenti terk etmek zorunda kalınca, yönetimi ondan devralan biri olarak karşımıza çıkmaktadır⁴. Sisyphos, Amazon kraliçesi Pleiad'ın tanrılarla evlenen diğer kızlarının aksine kendisini tercih eden Merope ile evlenen kişidir⁵.

Sisyphos ile ilgili birçok mitosa rastlansa da onu tanımak için en önemli iki olayı paylaşmak yerinde olacaktır. Tanrı Hermes'in oğlu hırsız Autolykos⁶, İthaka kralı Laertes'in sürülerini çalar, ancak kral bir türlü hırsız bulamaz. Bunun üzerine kurnaz ve zekiliğiyle bilinen Sisyphos'tan yardım ister. Sisyphos kızgın bir demir ile sürülerinin tırnaklarının altına damgalar. Tekrar sürüler çalınınca Sisyphos ahırlarda arama yapmaya başlar ve sonuçta Autolykos'un çok derinlerde olan ahırlarında sürüleri bulur. Hermes'in kurnaz oğlu babasının ona verdiği beceriyle çaldığı hayvanların tanınmaması için onlara farklı şekiller ve renkler verdi. Hatta yeni boynuzlar bile taktı. Ancak tırnaklarının altındaki damgaları hesaba katmadığı için sonunda yakayı ele verdi ve olay Sisyphos'un zaferiyle sonuçlandı⁷. Keightenley ise tırnaklarının altına damga değil de, Sisyphos'un isminin baş harfini işaretlediğini söylemektedir⁸.

Bir başka mitosta: Zeus, Asopos'un kızı Aigina'yı, Philonte'den kaçırıp Korinthos üzerinden Oinone Adası'na götürürken Sisyphos onu görür (**Figür 1**). Dolayısıyla her yerde çaresizce kızını arayan Asopos, en sonunda Sisyphos'tan yardım istemiştir. Sisyphos, ırmak tanrısına şehrin akropolünde bir tatlı su kaynağı fışkırtması şartıyla kızını kimin kaçırdığını anlatacağını söylemiştir⁹. Asopos, bu dileğini yerine getirince sonunda kızının Zeus tarafından kaçırıldığını itiraf etmiştir. Sisyphos'un bu cüretkârlığı, Zeus'un gazabına uğramasına sebep olmuştur. Bir söylentiye göre Zeus, Sisyphos'u yıldırımlarla çarpmış ve Hades'e göndermiş, başka bir söylentiye göre ise

¹ Homeros. İlyada, VI.152; Keightley 1838, 401; Gantz 1993, 173; Nardo 2002, 66; Berens 2009, 214; Cömert 2010, 98; Graves 2010, 281; Estin & Laporte 2013, 198; Howatson 2013, 865.

² Erhat 1972, 297, Tablo 20; Grimal 1997, 738, Tablo 4.

³ Homeros. İlyada, VI.155; Erhat 1972, 79; Gantz 1993, 173; Bayladı 1995, 198; Dixon-Kennedy 1998, 65; Carpenter 2007, 109; Schwab 2007, 63; Cömert 2010, 99; Graves 2010, 332.

⁴ Grimal 1997, 399; Graves 2010, 282.

⁵ Nardo 2002, 67; Gantz 1993, 174; Grimal 1997, 663, Tablo 25; Dixon-Kennedy 1998, 206; Graves 2010, 192.

⁶ Can 1994, 201.

⁷ Can 1994, 201.

⁸ Keightley 1838, 400.

⁹ Keightley 1838, 399; Erhat 1972, 298; Hamilton 1990, 232; Can 1994, 201; Camus 1997, 127; Grimal 1997, 739; Nardo 2002, 66; Cömert 2010, 29; Graves 2010, 282; Estin & Laporte 2013, 198; Abidelli 2018, 17.

onu alıp Hades'e götürsün diye Thanatos'u, yani ölüm cinini görevlendirmiştir¹⁰. Sisyphos, Thanatos'un işini yapmasını engellediği gibi birde onu pusuya düşürüp, zincire vurdu; öyle ki, bu yüzden bir süre insanlar ölmez oldu. Zeus'un işe karışması ve görevine devam edebilmesi için Thanatos'u serbest bırakmaya Sisyphos'u zorlaması gerekiyordu. Zeus bunun gereğini yaptı ve sonuçta da ilk kurban Sisyphos oldu¹¹. Bu gelişmelere isyan eden Sisyphos kaderine boyun eğecek ve kabullenecek yerde, ölmeden önce karısından gizlice cenaze töreni yapılmamasını istemişti. Ölüler ülkesine geldiği zaman Hades, neden kurallara uygun gelmediğini sorunca karısının inançlara saygısızlığından yakınmaya başlamış ve sinirlenen tanrıdan, karısını cezalandırmak ve doğru yola getirmek için tekrar yeryüzüne çıkma izni talep etmiştir¹². Ne var ki, Sisyphos, yeryüzüne çıktıktan sonra, tekrar ölüler ülkesine dönmekten vazgeçmiş ve uzun süre orada yaşamıştır. Ancak vakti gelip tekrar öldüğünde, ölüm tanrıları onu bir daha ellerinden kaçırmamak için Sisyphos'a hiç boş zaman ve hiçbir yere ayrılma imkânı bırakmayan bir ceza vermişlerdir¹³. Sisyphos, sonsuza kadar, bir kayayı, yuvarlaya yuvarlaya, bir dağın tepesine çıkarmaya mahkûm edilmiştir (**Figür 2-4**). Kaya, tepeye ulaştığında kendi ağırlığıyla gerisin geriye yuvarlanıyor ve işe yeniden başlaması gerekiyordu.

Tanrılara karşı suç işleyen, Prometheus gibi insanları tanrılara karşı kıskırttığı için ölüler ülkesinde korkunç bir cezaya çarptırılan kurnaz Sisyphos (**Figür 3**), tarih boyunca önemini hep korumuştur¹⁴. Hatta sahip olduğu bu akıl ve kurnazlığı Sparta ordusunun zeki komutanı Derkylidas'da olduğu gibi geçmişte bazı karakterlerin Sisyphos olarak anılmasına dahi sebep olmuştu¹⁵. İşte bu noktadan tarihi sürece baktığımızda Kral Sisyphos'un yaşamına daha doğrusu yaşadıklarına atıf yapılarak farklı alanlarda yapılan bilimsel çalışmalara tanık olunmaktadır¹⁶. Biz özellikle bu çalışmaların geçmişten günümüze olan yansımalarının etkisinden söz etmek istiyoruz.

Bunlar arasında sayabileceğimiz Fransız yazar A. Camus, "Sisyphos Söyleni" adlı denemesinde Sisyphos'u anlamsızlığın bir simgesi olarak tanımlar¹⁷. İlgili bölümde Sisyphos'un yaşamına dair kesitler sunan Camus son bölümde "Sisyphos'un tüm sessiz sevinci buradadır: Yazgısı kendisininidir. Kayası kendi nesnesidir. Aynı biçim de, uyumsuz insan da sıkıntısı üzerinde gözleme başladığı zaman, tüm putları susturur. Birdenbire sessizliğine bırakılmış evrende, yeryüzünün binlerce hafif, hayran sesi yükselir. Bilinçsiz ve gizli seslenişler, tüm yüzlerin çağrıları, bunlar için kaçınılmaz ters yüzü ve yenginin pahasıdır. Gölgesiz güneş yoktur. Ve geceyi tanımak gerektir. Uyumsuz insan evet der, çabası hiç dinmeyecektir artık. Kişisel bir yazgı varsa, üstün alınyazısı yoktur, hiç değilse tek bir alınyazısı vardır, onu da kaçınılmaz bulur ve küçümser. Gerisine gelince, günlerini istediği gibi geçireceğini bilir. İnsanın

¹⁰ Keightley 1838, 399; Meral & Başaran 2022, 2868; Graves 2010, 282; Meral & Başaran 2022, 2868.

¹¹ Erhat 1972, 298; Grimal 1997, 739; Nardo 2002, 116; Graves 2010, 282; Estin & Laporte 2013, 198; Adibelli 2018, 18; Meral & Başaran 2022, 2868.

¹² Keightley 1838, 399; Erhat 1972, 298; Grimal 1997, 739.

¹³ Homeros. Odyssea, XI. 593; Erhat 1972, 298; Can 1994, 149; Grimal 1997, 739; Dixon-Kennedy 1998, 281; Carpenter 2007, 80; Berens 2009, 113; Adibelli 2018, 17.

¹⁴ Bayladı 1995, 221.

¹⁵ Ksenophon III, I.8.

¹⁶ Camus 1997; Anday 2004; Adibelli 2018, 7-47; Damla 2018, 531-541.

¹⁷ Camus 1997, 127.

kendi yaşamına yöneldiği bu yüce anda, Sisyphos, kayasına dönerken, kendisince yaratılan, belleğinin bakışı altında birleşen, hemen sonra da ölümüyle kapanan yazgısı olan bu bağımsız eylemler dizisini seyrederek. Böylece, insansal olan her şeyin tümüyle insan kaynaklı olduğuna inandığını gösterir, görmek isteyen ve karanlığın sonu olmadığını bilen kördür, hep yürümektedir. Kaya yuvarlanır durur. Sisyphos'u dağın eteğinde bırakıyorum! Kişi yükünü eninde sonunda bulur. Ama Sisyphos, tanrıları yadsıyan ve kayaları kaldıran üstün sadıklığı öğretir. O da her şeyin iyi olduğu yargısına varır. Bundan böyle, efendisiz olan bu evren ona ne kısır görünür, ne de değersiz. Bu taşın ufacık parçalarının her biri, bu karanlık dağın her madensel parıltısı, tek başına bir dünya oluşturur. Tepelere doğru tek başına didinmek bile bir insan yüreğini doldurmaya yeter. Sisyphos 'u mutlu olarak tasarlamak gerekir" şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır.

Sonuç olarak Camus, yaptığı işi anlamsız ve yararsız bulmasına rağmen Sisyphos'un cezasının sonsuza dek süreceğini ve bu korkunç işkencenin hiçbir zaman bitmeyeceğini dile getirmektedir. Bu nedenle Sisyphos her ne kadar kahraman olarak nitelendirilmiş olsa da o her daim umutsuzluk içinde kalacaktır. Fakat Camus, insan yaşamının anlamsızlığı içinde insan onurunun yine de, dış etkenlerin anlamsızlığına, koşulların kaçınılmaz baskısına karşın zorunlu olan yükü bile taşımak olduğunu belirtmekte ve Sisyphos'un bu korkunç işkenceden her şeye karşın bir zevk duyduğunu, umutsuzluğun mutluluğuna erişebileceğini de itiraf etmektedir. Sisyphos'u da böylece anlamsızlığı akıl ve bilinç gücüyle yenen ölümlü kahraman olarak değerlendirmektedir¹⁸.

M. Damla, "Melih Cevdet Anday'ın İsa'nın Günceci Adlı Romanına Sisifos Söyleni Etrafında Bir Bakış" adlı makalesinde İsa'nın maruz kaldığı durumu şöyle açıklar¹⁹.

"İsa'nın maruz kaldığı sorgunun, Sisyphos'un cezasına adeta bir ayna teşkil ettiğini düşünür. İsa'nın adım adım saçma bir hayat içinde uyumsuz bir kişiye dönüşmesini sonunda da kendine ve çevresine yabancı olmasına neden olacak sorgular, Sisyphos'un tekrar tekrar tepeden aşağı yuvarlanan kaya gibi bir döngü oluşturur. Fakat İsa, roman boyunca karşılaştığı bu sorgulamalara ve kısır döngüye bir tepki göstermez bu durumun da onu uyumsuz yaptığını savunur."

Bu alıntıda geçen *uyumsuz* ise Anday ve Camus'nun nasıl değerlendirdiğini ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalışır.

Yazar çalışmasının sonuç bölümünde Anday'ın, ortaya attığı Hz. İsa karakterini, yaşadığı atmosfer içinde kendisine ve çevresine yabancılaşan bir bireye benzetmiştir. Bunun yanı sıra modern bir kavram dediği *sorgulama* etrafında bir sistem eleştirisi sunmayı da ihmal etmemiştir. Hz. İsa'nın ortam içinde yabancılaşmasını Camus'nun felsefesi üzerinden vermeye çalışmıştır²⁰.

R. Adıbelli, "Sisifos Miti ve Bir Hermenötiğin Hermenötiği" adlı makalesinde ise daha farklı bir açıdan bakarak Camus'nun yaklaşımını kabul etmez ve onu eleştirir. Köken mitlerine model oluşturduğu için dini düşünce açısından kozmogonik yani dünyanın oluşumu ile ilgili mitlerin ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunu savunan

¹⁸ Erhat 1972, 297.

¹⁹ Damla 2018, 531.

²⁰ Damla 2018, 540.

Adıbelli, Eliade'nin konuyla ilgili çalışmalarına da atıfta bulunarak açıklamalarına şu şekilde devam eder²¹.

“Kozmogonik mit dünyanın nasıl meydana geldiğini ya da başka bir deyimle nasıl yaratıldığını dile getirmekle aslında tarihin başlangıcını anlatmaktadır. Bunun akabindeki anlatılarda bitkilerin, hayvanların ve insanların nasıl meydana geldikleri, evliliğin, aile kurumunun, ölümün vs. nasıl ortaya çıktığını izah etmektedir. Bidayete yani başlangıca ilişkin bu anlatılar silsilesinin meydana getirdiği kutsal tarih, dünyanın insanın ve toplumun varoluşunu izah ederken aynı zamanda gerekçeler de sunmaktadır. Başlangıç mitleri meydana gelişin, var oluşun, yaratılışın nasıl gerçekleştiğini anlatırken aynı zamanda bu hadisenin nedeni hakkında da bilgi vermekte ve böylece etimolojik bir karakter arz etmektedir. İnanan insanın, örneğin cinsiyet farklılığının ve ölümün nasıl ortaya çıktığını, dünyaya nasıl ve neden geldiğini, varoluşunun ne ifade ettiğini, neden ölümlü olduğunu, ölümün ne anlama geldiğini mitler sayesinde öğrenmektedir. Dolayısıyla dünyanın, insanın ve hayatın beşer üstü bir kökene sahip olduğunu ifşa eden mitler sadece bir bilgi kaynağı değil aynı zamanda varlığın ve insan varoluşunun anlamının da temel kaynağı olduğunu” savunur.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız düşünceden hareketle eleştirilerine devam eden Adıbelli, Camus'nun bu şekilde düşünceye sahip olmasını ateist anlayışa bağlar ve açıklamalarına şöyle devam eder²².

“Camus'nun ateist ve materyalist bir paradigmadan konuya eğildiğini, tüm anlamsızlığına rağmen yaşamaya devam etmek ve intiharı reddetmek gerektiğini savunduğunu, varoluşun önündeki en büyük engel olan ölüme karşı direnmek ve anlamsız olmasına rağmen hayata sarılmak gerektiği yönünde bir düşünceye sahip olduğunu düşünür. Camus'a göre ölüme meydan okuyan Sisyphos'u mutlu tahayyül etmek gerekir. Oysa mitin orijinalinde tanrısal düzene başkaldırmaya çalışan ve ölümden kaçtığı için Cehennemde bir dağın tepesine çıkardığında her seferinde dibe doğru geri yuvarlanan bir kayayla imtihan şeklinde ebedi azaba duçar olan bir isyankâr betimlenir. Hem postmodern safhayı hem de tanrısal düzeni reddeden Camus'nun kendi paradigmasıyla taban tabana zıt bir inanç sisteminden ödünç aldığı bir unsurun paradoksun çözülmesi için kullanılmasına dikkat çekilmektedir.”

Sonuç

Adıbelli'nin de belirttiği gibi, antik kaynaklara bakıldığında Sisyphos karakteriyle ilgili iki temel vurgu dikkat çekmektedir. Bir taraf Sisyphos'un büyük bir günahkâr olarak ebedi cezaya çarptırılmış oluşunu dile getirirken, diğer taraf onun zekâ, kurnazlık, uyanıklık, ikna edicilik gibi beşeri mezzetleri sayesinde ölüme engel oluşunu ön plana çıkarmıştır. Vurgu nereye yapılırsa yapılsın ve Sisyphos mitiyle ilgili yorum farklılıkları ne olursa olsun, tüm kaynakların ittifak ettikleri konu Sisyphos'un ebedi bir cezaya çarptırılmış olmasıdır.

Sisyphos olayında tanrıların buyruğuna karşı gelen, ölümü inkâr ederek tanrılara has bir özellik olan ölümsüzlüğü elde etmeye kalkışan insan tipi resmedilir.

²¹ Adıbelli 2018, 10.

²² Adıbelli 2018, 7.

Ancak bütün canlıların kaderi olan ölümü reddetmekle Sisiphos, beşeri durumun temel niteliği olan fanilikten kurtulup tanrısal bir niteliğe kavuşmak ister. Bu da tanrıların kurduğu düzene karşı gelmek ve kural tanımamazlık anlamına gelir ki bunun da bir yaptırımının olması gerekir. Bu da sonuçta olmuştur. Sisiphos'un yaptıkları sonucunda aldığı ceza insanlara ibret olmuştur (**Figür 4**). Bu olay, tanrıların buyruğuna boyun eğmeyen, onlara karşı gelen ölümlü insanlara bir nevi yol gösterme, had bildirme anlamında değerlendirilebilir. Ancak yakın geçmişimizde yapılan çalışmalara baktığımız zaman bunun etkili olmadığını özellikle Camus'un bakış açısında görebiliriz. Camus, "*Sisifos Söyleni*" adlı eserinde kendi varoluş durumunu yorumlayarak saçma düşüncesine mitlerden dayanak bulmaya çalışmıştır. Aslında Camus'un bu eserinden hareketle konuya daha geniş pencereden yaklaşmak yerinde olacaktır. Bu mitolojiden verimli ve zengin bir düşünce görüşüne erişmeyi amaçlayan felsefi yaklaşım gündeme getirmeye çalışmıştır²³. Camus, bir anlamda kendini Sisiphos'un yerine koyarak tüm insanlığa ölümün bir son olduğunu, umutsuzluk ve kötülük kavramlarının gerçekleri olduğunu iletmektedir²⁴. Fakat yaşamın ve zamanın akıcılığına başkaldırarak insanların var olan kargaşa düzenini kabullenişini de reddediyor. Kısacası yaşanmaya değmeyecek bir hayatı yaşanır kılma çabasındaki insan için umut ve mutluluğun her daim yanında olduğunu belirterek bir çelişkiye düşüyor. Sisiphos, aldığı cezanın sonuçsuz kalacağını bilincinde olmasına rağmen kendi iradesinin taşıdığı kayadan daha güçlü olduğunu mesajını da veriyor.

Farklı bakış açısına sahip olan Adıbelli ise bunun tamamen ateist düşünceden kaynaklanan yanlış bir bakış açısı olduğunu savunmaktadır. Sisiphos'un bir anlamda tanrısız olmadığını işlediği suçun cezasını hak ettiğini ve trajik bir durumun içine düştüğünü ileri sürülebiliriz²⁵. Ölümlü olan ve her dönemde bir şeye inanan insanoğlu, nasıl yaşamak ya da nasıl inanmak istiyorsa kendine ona göre bir çıkar yol bulmaya çalışıyor. Bunu da Sisiphos mitinde olduğu gibi, gerçek olmayan unsurlarda arıyor.

²³ Gündoğan 1997, 91.

²⁴ Camus 2014, 19

²⁵ Tuncel 2016, 65-66.

KAYNAKÇA

Adıbelli 2018

Adıbelli, R. (2018). "Sisifos Miti ve Bir Hermenötiğin Hermenötiği", *Bilimname*, XXXV/1, 7-47

Anday 2004

Anday, M. C. (2004). *İsa'nın Güncesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Bayladı 1995

Bayladı, D. (1995). *Mitoloji Tanrıların Öyküsü*. İstanbul: Say Yayınları.

Berens 2009

Berens, E. M. (2009). *The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome* (Ed. S. M. Soares). Amsterdam: MetaLibri

Camus 1997

Camus, A. (1997). *Sisyphos Söyleni*. (Çev. Tahsin Yücel), İstanbul: Can Yayınları.

Camus 2014

Camus, A. (2014). *Düşüş*. (Çev. Hüseyin Demirhan), İstanbul: Can Yayınları

Can 1994

Can, Ş. (1994). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Carpenter 2007

Carpenter, T. H. (2007). *Antik Yunanda Sanat ve Mitoloji*. İstanbul: Homer Kitabevi.

Cömert 2010)

Cömert B. (2010). *Mitoloji ve İkonografi*. Ankara: De Ki Basım Yayın LTD.

Damla 2018

Damla, M. (2018). "Melih Cevdet Anday'ın İsa'nın Güncesi Adlı Romanına Sisifos Söyleni Etrafında Bir Bakış", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 70, Mayıs, 531-541.

Dixon-Kennedy 1998

Dixon-Kennedy, M. (1998). *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology*. California: Santa Barbara.

Erhat 1972

Erhat, A. (1972). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Estin & Laporte 2013

Estin, C. & Laporte, H. (2013). *Yunan ve Roma Mitolojisi*. (Çev. M. Eran), İstanbul: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Gantz 1993)

Gantz, T. (1993). *Early Greek Myth*. London: The Johns Hopkins University Press Baltimore.

Graves 2010

Graves, R. (2010). *Yunan Mitleri*. (Çev. U. Akpur), İstanbul: Say Yayınları

Grimal, P. (1997).

Grimal, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü*. Yunan ve Roma (Çev. S. Tamgüç, C. Karakaya). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Gündoğan 1997

Gündoğan, A. O. (1997). *Albert Camus ve Başkaldıran Felsefesi*, İstanbul: Birey Yayıncılık.

Hamilton 1990

Hamilton E. (1990). *Mitologya*. (Çev. Ü. Tamer), İstanbul: Varlık Yayınları.

Howatson 2013

Howatson, M. C. (2013). *Oxford Antik Çağ Sözlüğü*. (Çev. F. Ersöz), İstanbul: Kitap Yayınevi

Hughes 2015

Hughes, E. J. (2015). *Albert Camus*. (Çev. G. Göçhan), İstanbul: Runik Kitap

Homerios 1993

Homerios, (1993). *İlyada*. (Çev. A. Erhat, A. Kadir) İstanbul: Can Yayınları.

Homerios 1994

Homerios, (1994). *Odyseia*. (Çev. A. Erhat, A. Kadir) İstanbul: Can Yayınları.

Keightley 1838

Keightley, T. (1838). *The Mythology of Ancient Greece and Italy*. London: Whittaker and Co., Ave Maria Lane.

Ksenophon 2020

Ksenophon, (2020). *Yunan Tarihi*. (Çev. S. Sinanoğlu) Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Meral & Başaran 2022

Meral, K. & Başaran, C. (2022). "Gece Tanrıçası Nyks'in Parthenogenesis (Tek Başına Ürettiği) Çocukları", *ODÜSOBİAD*, 12 (3), 2865-2882

Nardo 2002

Nardo, D. (2002). *Greek and Roman Mythology*. London: Greenhaven Press.

Schwab 2007

Schwab, G. (2007). *Klasik Yunan Miyolojisinin En Güzel Efsaneleri I. Cilt*. İzmir: İlyayayınevi.

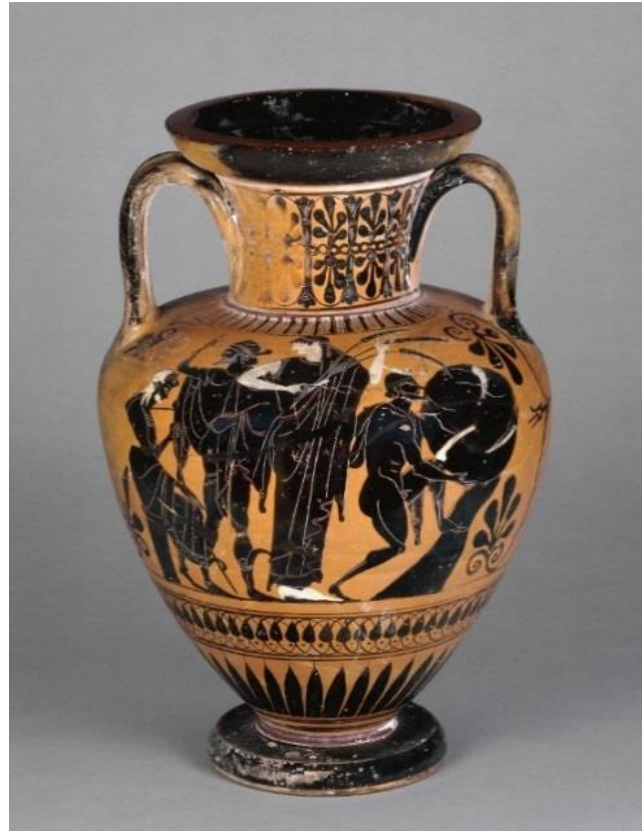
Tuncel 2016

Tuncel, E. (2016). Soren Kierkegaard ve Albert Camus'de Umutsuzluk Kavramı. Erciyes Üniversitesi. (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

FİGÜRLER

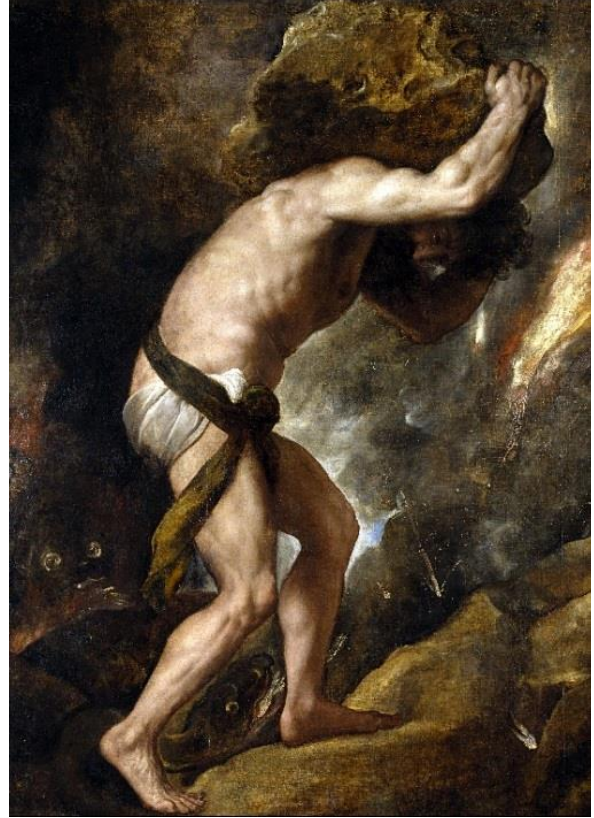
Figür 1 Zeus'un Asopos'un Kazı Aigina'yı Kaçırışı, Attika Kırmızı Figür, Pyxis, MÖ 470-460, Cambridge Fitzwilliam Müzesi Koleksiyonu
[https://en.wikipedia.org/wiki/Aegina_\(mythology\)#/media/File:Pyxis_of_Zeus_and_Aigina.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Aegina_(mythology)#/media/File:Pyxis_of_Zeus_and_Aigina.jpg)
 06.07.2022)

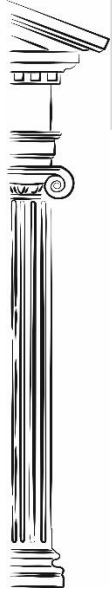
Figür 2 Sisyphos'un Cezalandırılması, Attika Siyah Figür, Amphora, MÖ 510-500, British Müzesi
<https://www.worldhistory.org/image/6158/sisyphus/> 06.07.2022)

Figür 3 Sisyphos'un Cezası, Altamura'dan Krater, MÖ 350, Napoli Arkeoloji Müzesi
(<https://blogs.getty.edu/iris/thinking-about-sisyphus-or-the-afterlife-with-some-rock-n-roll/> 06.07.2022)

Figür 4 Sisyphos, Titian, 1548-1549, Madrid Prado Müzesi
(https://kids.kiddle.co/Image:Punishment_sisyph.jpg 06.07.2022)

Geliş Tarihi / Received: 30.12.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 29.03.2023

Yayın Tarihi / Published: 31.03.2023

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI:

Makale Künyesi / Citation: İlcan, E. (2023). "Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kandil", *Anatolian Archaeology*, 1 (Mart 2023), 121-136.

Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kandil

A Group of Late Roman-Early Byzantine Period Terracotta Oil Lamps from the Samsun Archeology and Ethnography Museum

Elif İLCAN*

ÖZET

İnsanoğlu en erken evrelerden itibaren aydınlatma araçlarına ihtiyaç duymuş ve bu araçları da çağlar boyunca geliştirmiştir. Kandiller, yüzyıllar boyunca insanlığın en temel ihtiyaçlarından olan "aydınlatma" ya yardımcı olmuştur. Bu nedenle kullanıldığı dönemlerde insanların hayatlarındaki yeri ve önemi büyük olmuştur. Kandillerin aydınlatmadan, mezar hediyesine, dini törenlerde kullanılan adak malzemesine kadar kullanıldığı alan oldukça fazladır. Bu nedenle kullanıldığı devrin özelliklerini, sanatını en iyi şekilde yansıtır bizlere tarihlendirme konusunda da kesin sonuç verebilen malzemelerden birisidir. Bu çalışmada, hibe ve satın alma gibi yollarla Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ne getirilerek koruma altına alınan sekiz adet Geç Roma Dönemi-Erken Bizans Dönemi kandilin tanıtılması amaçlanmıştır. Müzedeki kandiller Anadolu ya da Anadolu dışından ele geçmiş ve dünyanın çeşitli müzelerinde yer alan benzer örnekler yardımıyla karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiş; yapım teknikleri, kullanım biçimleri ve yapım tarihleri açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amisos, Kandil, Geç Roma Dönemi, Erken Bizans Dönemi, Arkeoloji.

ABSTRACT

From the earliest stages humanbeing needs the lighting tools and humanbeing developed these tools down the ages. The oil lamps helped the "lightning" which it is the main needs of humanbeings down the centuries. Therefore, in the used periods, they had got an important role in the humans lifes. The oil lamps had god a lot of using in religious ceremony. Therefore they react the features and arts of the used period in the best way and it is one of the materials that can give definite results to us about history. In this study, It is aimed to introduce eight Late Roman Period-Early Byzantine Period oil lamps that were brought to the Samsun Archeology and Ethnography Museum through donations and purchases and were taken under protection. The lamps in the museum were obtained from Anatolia or outside Anatolia and were examined comparatively with the help of similar examples in various museums of

* Doktora öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, 2540 Yakutiye / Erzurum, TÜRKİYE. E-posta: ugurluelif2510@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9540-1883>

the world; were evaluated in terms of construction techniques, usage patterns and the period they belonged to.

Keywords: Amisos, Oil Lamp, Late Roman Period, Early Byzantine Period, Archeology.

Giriş

Başlıca amacı aydınlatma olan ancak bunun yanında dini tören ve mezar hediyesi olarak da kullanılan, yapımı-kullanımı Paleolitik Döneme dayanan kandillerin önemi insanoğlu için büyüktür. Aydınlatma amacıyla yapılan kandiller her nesne gibi zaman içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda değişim ve gelişim göstermiştir. Bu gelişim ve değişim doğrultusunda çalışmaya konu toplam sekiz adet pişmiş toprak kandil incelenmiştir. Benzerleri yardımı ile dönemsel özellikleri belirlenerek analogileri yapılmıştır.

Aydınlatma ihtiyacının insanoğlunun hayatında çok önemli bir yere sahip olması nedeniyle, bu amaçla kullanılan materyallerden kandiller antik yerleşimlerden ele geçen en yoğun malzeme gruplarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kandiller evlerde, kutsal mekânların, tapınakların aydınlatılmasında, cadde ve sokakların aydınlatılmasında, hamamların aydınlatılmasında, yeni doğan bebeklere isim vermekte, gibi amaçlarla kullanılmıştır. Antik dönemde kandil, el ile şekillendirme, çark yapımı ve kalıp yapımı olmak üzere üç farklı yolla yapılmıştır. Pişmiş toprak kandillerin ilk örnekleri elde şekillendirilmiştir. Çarkın kullanılmasıyla birlikte kandil formu zaman içerisinde çeşitlilik göstermiştir. Erken örneklerde kandillerin diskus kısmı açıkken; sonraki dönemlerde açık olan diskus kapanmıştır. Çarkla üretimde, gövdesi çarkla biçimlendirilen kandilin ağız ve kulbu daha sonra elde veya kalıpta biçimlendirilerek kandil gövdesine monte edilirdi. Çarkta yapılan kandiller genellikle derin gövdeli ve bezemesizdir. Hellenistik Dönemin en yaygın kandil yapım biçimi kalıpta üretimdir. Kalıpta üretim tekniği ile birlikte çarkta üretim geleneği de devam etmiştir. Kalıpta üretilen ilk kandiller çark ile şekillendirilen çağdaşlarına benzemektedir¹.

Kandillerin Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın kapsamını yukarıda anlatıldığı gibi kalıp yapımı olan sekiz adet kandil oluşturmaktadır. Kandiller, Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Pontus Bölgesi kentlerinden Amisos'u bünyesinde barındıran Samsun şehrinden Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi' ne hibe ve satın alma yoluyla kazandırılan pişmiş toprak kandillerin dönemsel özelliklerine bakılarak kandillerin önemine değinilmiştir

Katalog No. 1-2 genel olarak formları, kayık şekilli olup, dikey kulpludur ve her iki kandil de kalıp tekniğinde yapılmıştır. Bu tip kandillerde diskus bulunmamaktadır. Bezeme açısından bakıldığında, plastik kabartma çizgilerin ve plastik kabartmaların hâkim olduğu görülür. Omuzların her iki tarafında, plastik kabartma çizgilerin, yağ deliğinden, ışın şeklinde dışarı doğru açıldığı ya da omuz boyunca iç içe giren "V" şeklinde olduğu bezemeler görülür. Kulpla yağ deliği arasındaki bezeme genel olarak, kabartma şeklindedir ya da boştur. Fitol deliği ile yağ deliği arasında "V" şekli ya da iç içe girmiş kabartma halinde "V" şekilleri bulunmaktadır; bunların yanı sıra plastik

¹ Bailey 1975, 13.

bantla yapılmış daire içinde kabartmalarla süslenmişlerdir². Yağ deliklerinin oldukça büyük tutulması muhtemelen ateşin daha iyi yanması amaçlı olmalıdır.

Katalog No. 1, Katalog No. 2'ye nispeten daha belirgin hatlara sahip olup daha sağlamdır. Yağ deliği ve burun arasında karşılıklı V harfinin yer aldığı bir bezeme bulunur. Katalog No. 2 aşınmıştır. Ancak gövde uzunluğu, kulp izi, dışbükey dudak ile Katalog No. 1 ile aynı özellikleri gösterir. Chrzanovski ve Zhuravlev benzer kandilleri "Biconical Lamps" grubunda incelemiştir. Bu kandillerin Pontus Bölgesinin kuzeyinde oldukça popüler olduğunu, üretim yerinin tam olarak bilinmese de bu tipi Küçük Asya'ya mal etmenin uygun olacağını söylemiştir. Bu kandillerin ağırlıklı olarak MS 4. yüzyılda görüldüğünü ancak MS 5. yüzyılda ve MS 6. yüzyılın da başlarına kadar görülebildiğini belirtmiştir³.

Perlzweig'in "Corinthian Lamps" grubu altında ele aldığı ve MS 4. yüzyıl-MS 7. yüzyıla tarihlediği kandilin⁴ kulpu kırıktır. Ancak dışbükey yağ deliği ve yağ deliğinin hemen altından başlayan çizgisel bezemeleri ile hem form hem de bezeme olarak değerlendirildiğinde **Katalog No. 1 ve Katalog No. 2** ile benzerdir. Chrzanovski ve Zhuravlev'in Chersonesos'tan ele geçen benzer kandilini MS 4. yüzyıl-MS 5. yüzyıla tarihlendirdiği kandili⁵ açık kahverengi kilden yapılmıştır. Çift konik gövdesi, geniş yağ ve fitil deliği vardır. Dikey kulpa sahip olan bu kandil yüksek, yuvarlak bir ayağın üzerinde durmaktadır. Uzun gövdeye sahip olması, dışbükey yağ deliği, yuvarlak bantla çevrili fitil deliği ve dik deliksiz kulpu ile **Katalog No. 1 ve Katalog No.2** ile benzerlik gösterir. Goldman MS 3. yüzyılın sonlarından erken 5. yüzyıla kadar tarih aralığı verdiği benzer kandilini "Tip 28" grubu altında incelemiştir⁶. Dik kulpu, omuzda yer alan dikey çizgi bezemeleri ve yuvarlak halkalı burnu ile çalışma elimizdeki kandiller ile benzerdir. Coşkun'un "3. Grup" adı altında değerlendirdiği ve MS 2. yüzyılın ikinci yarısından MS 4. yüzyılın başlarına tarihlediği kandilinin⁷ burnu kırıktır. Dik deliksiz kulp, uzun gövde, yağ deliği ve halkalı burun ile **Katalog No. 1-2** ile benzer özellikler gösterir. Burun ile gövde arasında iki kabartma çizgi bezemesi mevcuttur. Dağlı'nın Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısında ele geçen ve "Tip 12 Kayık Şeklindeki Kandiller" adı altında gruplandırıp, MS 4. yüzyıla tarihlendirdiği benzer örnekleri⁸ **Katalog No. 1-2** ile hem form hem de bezeme yönüyle çok yakın benzerlik gösterir. Burun, gövde ve bezemeler göz önüne alınarak, benzerleri ile yapılan karşılaştırmalar neticesinde **Katalog No. 1-2** numaralı kandillerin MS 4. yüzyıla tarihlendirilmesi uygun olacaktır.

Katalog No. 3-4 diskustan buruna geçişte, diskus halkasının kapanmayarak, burun ile bir kanal oluşturması neticesinde Metin⁹ benzer kandilleri "Kanal Burunlu Kandiller" olarak adlandırılmıştır. İncelediğimiz iki kandilde de birden fazla hava deliğine yer verilmesi ile ateşin daha kuvvetli yanarak daha fazla ışık elde edilmesi amaçlanmış olabilir. Katalog No. 3 tümdür ve iki adet hava deliğine sahiptir. Katalog

²Dağlı 2008, 33-34.

³Chrzanovski & Zhuravlev 1998, 141.

⁴Perlzweig 1961, 102, Pl. 11, No. 362.

⁵Chrzanovski & Zhuravlev 1998, 142.

⁶Goldman 1950, 97.

⁷Coşkun 2007, 36, Kat. No. 13.

⁸Dağlı 2008, 32, Kat. No. 31, Lev. 12.

⁹Metin 2021, K1-9.

No. 4'ün ise, kulpu kırıktır. Diskusunda üç adet hava deliği bulunmaktadır. Her iki kandilde oldukça sade görünümüne sahip olup Katalog No. 4'ün gövdesinde net olmamakla birlikte çok hafif kabartmalara yer verilmiştir.

Hayes'in MS 350-450 olarak tarihlendirdiği kandilin diskusunun üzerinde insan betimine yer verilirken omuzlarda dairesel kabartma noktalara yer verilmiştir¹⁰. Gövdesinde iki adet havalandırma deliği bulunması ile **Katalog No. 3'e** benzerlik gösterir. Broneer'in "Tip 28" olarak adlandırdığı ve MS 4. yüzyıl-MS 5. yüzyıl aralığına tarihlediği kandil¹¹ diskusunda birden fazla hava deliğinin bulunması, diskus halkasının tam yuvarlak olmayıp buruna doğru kanal yaparak uzamasıyla **Katalog No. 3 ve Katalog No. 4** ile aynı özelliklere sahiptir. Brants'ın "Tip 27" grubu altında incelediği ve MS 4. yüzyıl civarlarına tarihlediği kandilin¹² diskusunda bezemeler mevcuttur. Oval gövde yapısı, dik kulp ve birden fazla havalandırma deliğinin olması yönüyle **Katalog No. 3 ve Katalog No. 4** ile benzerlik taşımaktadır. Chrzanovski ve Zhuravlev'in "Late Roman Lamps" grubunda incelediği ve MS 5. yüzyıla tarihlediği kandilde¹³ ise, ince, yivli bir kulp bulunurken diskusunda insan yutan balık resmedilmiştir. Basık gövde, düz taban, dik kulp, birden fazla havalandırma deliği olması ve burun ile kulp arasındaki kanallı yapının bulunması yönüyle elimizdeki iki kandil ile benzerlik taşır. Arar'ın MS 3. yüzyıl sonu-MS 4. yüzyıl başlarına tarihlediği benzer kandilinde diskus çanağı içinde stilize aslan figürü betimlenmiştir. Diskus üzerinde iki adet havalandırma deliği mevcuttur¹⁴. **Katalog No. 3 ve Katalog No. 4** ile genel form açısından benzerlik gösterir. Ancak burun ile kulp arasında kanallı yapı bulunmazken diskus daire şeklinde verilmiştir. Çokay'ın Perge'den ele geçen "Tip 5" adı altında incelediği ve MS 5. yüzyıla tarihlendirdiği benzer kandili¹⁵ çift hava deliklidir. Kandilin oval gövde yapısı, burunla kulp arasında yer alan kanallı yapısı ve birden fazla hava deliği olması yönüyle **Katalog No. 3 ve Katalog No. 4** ile benzerlik gösterir. Barın'ın "Grup 13" adı altında incelediği ve MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıla tarihlediği benzer kandili¹⁶ yine birden fazla havalandırma deliği, oval gövde, dikey tutamak kulp, kulp ile fitil deliği arasındaki kanallı yapısı ile **Katalog No. 3 ve Katalog No. 4** ile benzerlik taşımaktadır.

Diskus ile burun arasında yer alan kanallı yapı ve birden fazla havalandırma deliğinin bulunması göz önüne alınarak benzerleri ile yapılan karşılaştırma neticesinde **Katalog No. 3 ve Katalog No. 4** kalıp yapımı kandillerin MS 4. yüzyıl-MS 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmesi uygun olacaktır.

Katalog No. 5 ve Katalog No. 6 ya baktığımızda; Katalog No. 5 oval formlu yapıda olup, derin içbükey bir diskus çanağına sahiptir. Gövdesindeki izlerden çark yapımı olduğu anlaşılmaktadır. Gövdeden başlayan burun, uzayarak konik biçimini alır.

¹⁰ Hayes 1980, 83, Pl. 40, No. 341.

¹¹ Broneer 1930, 102, Pl. XIII, No. 862.

¹² Brants 1913, 61, Pl. VII, No. 1113.

¹³ Chrzanovski & Zhuravlev 1998, 156, No. 94.

¹⁴ Arar 1995, 66, Res.No.30.

¹⁵ Çokay 1998, 178, Lev. 47, Kat. No. 126.

¹⁶ Barın 1995, 101, Lev. 30, Kat. No. 81.

Benzerleri olan Bailey'in MS 5. yüzyıla tarihlediği kandili¹⁷ kırıktır. Diskusta çiçek motifine yer verilmiştir. Üçgenimsi formu ve diskus çanağının genişliği ile **Katalog No. 5** ile benzerlik gösterir. Pastutmaz'ın MS 5. yüzyıla tarihlediği ve "Oval Formlu Kandiller" adı altında değerlendirdiği kandili¹⁸ kulptan başlayıp burunda biten üçgenimsi gövde, oluklu şerit kulp, geniş diskus çanağı, küçük yağ deliği ile aynı olup diskusunda yer alan bezemesi ile farklılık gösterir. Metin'in "Omuzdan Tutamaklılar" adlı grup altında ele aldığı MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl aralığına tarihlediği Kibyra'dan ele geçen kandili¹⁹ oval gövde, uca doğru sivrilen konik burun, yağ deliği, geniş bezemesiz diskus çanağı ile **Katalog No. 5** ile benzerlik gösterirken tutamak kulpu ile farklılık gösterir. Yukarı doğru uzayan geniş diskus halkası, yağ deliği ve düz taban özelliğiyle elimizdeki kandille aynı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Barın'ın "Grup XI Badem Formlu Küçük Diskli Kandiller" grubunda incelediği ve MS 4-5. yüzyıl aralığına tarihlediği, Milet Müzesi'nde yer alan kandili²⁰ form olarak elimizdeki kandil ile benzerlik gösterirken diskus çanağı içerisinde yağ deliği etrafında dikine küçük çizgilerin yer alması ile farklılık gösterir. Form olarak yine çok yakın bir benzerini 2007 yılında Pompeiopolis²¹ kazı çalışmalarında ele geçen ve MS 4. yüzyıla ait olduğu belirtilen kandili gösterebiliriz. Kulp, diskus çanağı ve havalandırma deliği **Katalog No. 5** ile benzerlik göstermektedir. Kulp ve havalandırma deliğinin işleniş yönüyle benzerlik kurduğumuz bir diğer örnek MS 4. yüzyıla tarihlendirilen ve Sinop Balatlar Yapı Kompleksi²²nden ele geçmiş olan kandildir.

Katalog No. 6'nın, Katalog No. 5'ten farklı olarak diskus çanağında bezemeler yer alır ve uzun yüksek bir ayağa sahiptir. Bu yüksek ayak elle şekillendirilmiş ve kandilin alt kısmına sonradan eklenmiştir. Diskus çanağı çizgisel öğelerle bezeliyken omuz üzerinde küçük kabartma noktalara yer verilmiştir. Küçük bir yağ deliği vardır. Hayes'in "Tarsus Grubu" içerisinde ele aldığı benzer kandil örneği²³ oval gövde, dik kulp, diskus dışında yer alan nokta bezemeleri ile **Katalog No. 6** ile benzerlik gösterirken, diskus içinde monogram bulunması ve ayağının olmaması ile farklılık göstermektedir. Bailey'in MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl aralığına tarihlediği kandili²⁴ gövdeye paralel uzayan diskusu ve diskus içinde yer alan dik çizgi bezemeleri ile çalışmamızdaki kandile benzerlik gösterir. Yine Bailey'in MS 5. yüzyıla tarihlediği kandili²⁵ ile elimizdeki kandil birebir benzerlik gösterir. Gövdenin devamı gibi görünen burnu, oval diskusu, yağ deliği etrafında yer alan dik çizgi bezekleri, omuzda yer alan nokta bezekleri ile **Katalog No. 6** ile aynı özellikleri göstermektedir. İki kandil arasındaki tek fark elimizdeki kandilin ayağının bulunması, benzeri olan kandilde ise, ayak bulunmamasıdır. Bu ayak kandilin kullanılış yerine bağlı olarak yapılmış olabilir. Bu formda yapılan uzun ayakları işlevsellikle bağdaştırabiliriz. Tezgör-Sezer

¹⁷ Bailey 1975, 364, Pl. 97, Q 2997.

¹⁸ Pastutmaz 2001, 13, Kat. No. 152.

¹⁹ Metin 2012, 110, Kat. No. 67.

²⁰ Barın 1995, 99, Lev. 25cd, Kat. No. 68-69.

²¹ Summerer & Kienlin 2008, 89.

²² Güngör-Alper 2019, 175.

²³ Hayes 1980, 73, Pl. 38, No. 304.

²⁴ Bailey, 1975: 365, Pl. 97, Q 3004.

²⁵ Bailey 1975, 364, Pl. 97, Q 2997.

Amisos'tan ele geçen benzer kandilleri²⁶ MÖ 2. yüzyıla tarihlenmiştir. Tezgör-Sezer'in MÖ 3. yüzyıla tarihlenen Doğu Ege Atölyesi üretimi olan ayaklı kandili²⁷ form olarak elimizdeki örnekten farklılık gösterse de düz, uzun ayağa sahip olması yönüyle **Katalog No. 6** ile benzerdir. Tezgör-Sezer'in II. Demir Çağı'na tarihlenen ayaklı kandil²⁸ ise, form olarak biraz daha geniş yayvan kâse biçimindedir.

Benzer örnekler ile karşılaştırıldığında uzun ayaklı kandillerin Geç Demir Çağı olarak adlandırılan süreçte de kullanıldığı görülmektedir ve bu ayakların belki dönemin moda anlayışı, belki de işlevsel amaçlı yapılmış olabileceğini söylemek mümkündür. Form ve bezeme unsurlarıyla benzer örneklerle karşılaştırması yapılan kalıp yapımı kandillerimizi MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl aralığına tarihlendirmek mümkündür.

Katalog No. 7-8 uzun üçgen formlu ve gagaya benzer burunları ile şu ana kadar incelediğimiz altı kandilden farklı bir form gösterir. Boyunlu yapılarından dolayı bu kandillerde de diskus çanağı bulunmamaktadır.

Katalog No. 7 üçgen, gaga benzeri burnu, kaba gövdesi, uzun boynu ile **Katalog No. 8** ile aynı özelliklere sahiptir. **Katalog No. 8** ise, burnun her iki yanında yer alan tutamakları, uzun boyundan sonra gelen dışbükey kalın çerçevesi boynu ve kulpunun delik olması yönüyle **Katalog No. 7**'den ayrılır. Her iki kandilin de gövdelerinde yer alan çizgilerden dolayı bu kandillerin çark yapımı olduğunu söyleyebiliriz.

Elimizdeki kandillerin benzerleri olan Menzel'in MS 6. yüzyıl dolaylarına tarihlenen kandilleri²⁹ **Katalog No. 7** ve **Katalog No. 8**'e, yukarı doğru kıvrım yapan boyunlarıyla, gaga benzeri üçgen uzun burunlarıyla, tutamak şeklindeki kulplarıyla, diskussuz olmalarıyla benzerlik gösterir. Brants'ın MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl aralığına tarihlenen kandili³⁰ uzun burnu ve kaba hatlara sahip gövdesiyle elimizdeki kandillere benzerdir. Broner'in "Tip XXXVII" grubunda incelediği ve Erken Bizans dönemine tarihlenen (MS 5. yüzyıl civarları) kandilinin³¹ kulp ve ağız kısımları kırık olmasına rağmen gövdesi ve burnu sağlamdır. Gaga benzeri üçgen formlu burnu **Katalog No. 7** ve **Katalog No. 8**'e benzerdir. Metin'in MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıla tarihlenen ve "Oval Uzun Burunlu Diskussuz Boyunlu Kandiller" adı altında gruplandırıldığı benzer örnekleri Metin grubu tanımlarken de "uzun gagaya benzer burun" tanımını kullanmıştır. Kibyra benzerleri³² şişkin gövde, tutamak kulp ve boyunlu olmaları yönüyle benzerdir. Ancak Metin'in örneklerinde burunlar **Katalog No. 7** ve **Katalog No. 8**'e göre daha yuvarlak hatlı ve kısadır. Coşkun'un Konya-Ereğli Müzesi'nde Bulunan ve "2B" grubu adı altında incelediği örneğin³³ metal taklidi bir kandil olduğunu savunmuş ve bu kandili MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl aralığına

²⁶ Tezgör & Sezer 1995, 89-90, Kat. No 228, 232.

²⁷ Tezgör & Sezer 1995, 83, Kat. No 206.

²⁸ Tezgör & Sezer 1995, 30, Kat. No 18.

²⁹ Menzel 1969, 104, abb 85, No. 10.

³⁰ Brants 1913, 74, Pl. VIII, No. 1192.

³¹ Broneer 1930, 126, Pl. XXIV, No. 1158.

³² Metin 2012, 108, Kat. No. 53-60.

³³ Coşkun 2007, 54, Kat. No.11.

tarikhlemiştir. Bu kandil **Katalog No. 7** ve **Katalog No. 8'e** form olarak benzese de burun yapısı daha kısa ve yuvarlaktır

Gaga benzeri uzun burnu, şişkin gövdesi ve boyunlu yapısı göz önünde bulundurularak benzerleri ile karşılaştırması yapılan ve iki örnekle temsil edilen kandillerin MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl aralığına tarihlendirilmesi uygun olacaktır.

Sonuç

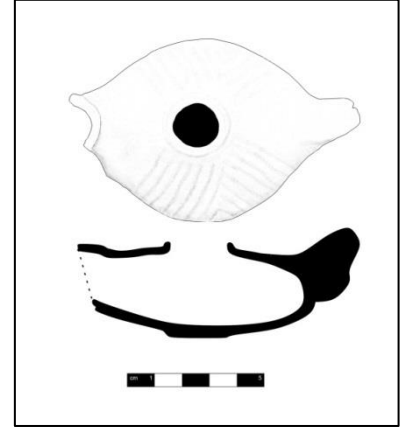
Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi envanterinde kayıtlı sekiz adet pişmiş toprak kandil incelenmiştir. Müze bünyesinde yer alan kandiller satın alma ve hibe yoluyla müzeye gelmiş olmaları nedeniyle tarihlendirmede kontekt veri analizi yardımını mümkün kılmamıştır. Sekiz adet pişmiş toprak kandil üzerinde yapılan çalışmalar sırasında tipolojik değerlendirmeleri ve analogileri yapılmaya çalışılmıştır. Genel görüntüsü itibariyle Katalog No. 1 ve 2 no.lu kandiller, küçük boyutlu, kazıma çizgilerle bezeli, tek ancak oldukça büyük işlenmiş havalandırma deliğine sahiptir. Katalog No. 3 ve 4 no.lu kandiller yine küçük boyutlu, bezemesiz oldukça sade bir görüntüye sahiptir ancak üzerlerinde birden fazla havalandırma deliğine sahip olması yönüyle çalışmada incelenen diğer altı kandilden farklı bir görüntüye sahiptir. Bu yönüyle Katalog No. 3 ve 4 no.lu kandillerin estetik anlayıştan uzak tamamen işlevsel amaca yönelik yapıldığını söyleyebiliriz. Katalog No. 5 yine Katalog No. 3 ve 4 no.lu kandil ile tipolojik olarak benzerlik gösterir ve bezemesiz oldukça sade bir yapıya sahiptir. Katalog No. 6 ise çalışmada incelenen diğer yedi kandilden uzunca bir ayağa sahip olması yönüyle farklılık gösterir. Hamur rengi de oldukça farklıdır. Genel görüntüsü itibariyle görselliğe önem verilmiş havalandırma deliğinin küçük ve tek sayıda olması yönüyle de bu görüşümüz desteklenmiştir. Oldukça uzun işlenen kandilin kullanım alanına göre işlevsel açıdan tasarlanmış olduğunu da söylemek mümkündür. Katalog No 7 ve 8 no.lu kandiller ise uzun gaga tipi burunları ve yüksek boyutları ile diğer altı kandilden farklılık gösterir Havalandırma deliklerinin oldukça büyük ve boyunlu yapılmasıyla işlevsellik yönü burun, gövde ve kulp uyumları ile de görsel amaç güdülerek yapılmış olduklarını söyleyebiliriz.

Çalışmaya konu pişmiş toprak kandillerin Amisos üretimi olup olmadığı veya ticaret yoluyla kente gelip gelmedikleri konusu tam olarak bilinmemektedir. Ancak, Anadolu ve Anadolu dışındaki benzer örnekler yardımıyla analogileri yapılmış ve bu 8 adet kandil MS 4. yüzyıl ile MS 6. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

KATALOG**Katalog No:** 1**Müze Envanter No:** 4-3/1976**Müze Geliş Tarihi:** 22.04.1976**Müze Geliş Şekli:** Hibe**Müzedeki Yeri:** Depo**Ölçüleri:Yükseklik:** 2,8 cm**Boy:** 9,3 cm**En:**6,6 cm**Hamur Rengi:** 10 YR 6/4 (Light Yellowish Brown)

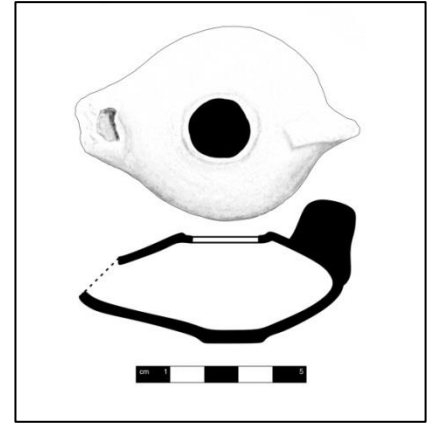
Tanım: Kahverengi hamurludur. Oval basık gövde, dikey kulplu, alçak halka kaidelidir. Kalıp yapımıdır. Burun kısmında kırıklar mevcuttur. Diskus bulunmamaktadır. Yağ deliği ve fitil deliği geniş bir bant ile çevrilidir. Gövdenin tamamı kabartma şeklinde dikey çizgilerle bezelidir.

Karşılaştırma: Perlzweig, No.362; Coşkun, Res. 13; Goldman, H. No.295; Dağlı Lev.12, Şek.47a,b.

Dönemi: MS 4. yüzyıl.**Katalog No:** 2**Müze Envanter No:** 8-2/1974**Müze Geliş Tarihi:** 25.10.1974**Müze Geliş Şekli:** Satın Alma**Müzedeki Yeri:** Depo**Ölçüleri:Yükseklik:** 4,4 cm**Boy:** 9,2 cm**En:**6,8 cm**Hamur Rengi:** 5 YR 8/1 (White)

Tanım:Koyu kahverengi hamurludur. Oval basık gövde, dikey kulplu, alçak halka kaidelidir. Kalıp yapımıdır. Burun kısmında kırıklar mevcuttur. Diskus bulunmamaktadır. Yağ deliği geniş bir bant ile çevrilidir. Aşınmış olan gövdenin tamamı kabartma şeklinde dikey çizgilerle bezelidir.

Karşılaştırma:Perlzweig, No. 362; Coşkun, Res. 13; Goldman Hç, No. 295; Dağlı, Lev. 12, Şek. 47a,b.

Dönemi: MS 4. yüzyıl.

Katalog No: 3

Müze Envanter No: 11-2/1975

Müze Geliş Tarihi: 1975

Müze Geliş Şekli: Hibe

Müzedeki Yeri: Depo

Ölçüleri:Yükseklik: 2,3 cm

Boy: 7,5 cm

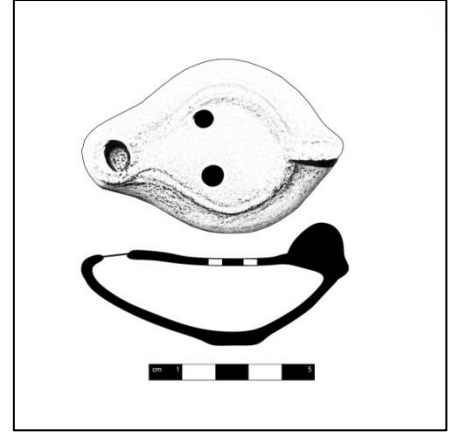
En:5,2 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/4 (Pink)

Tanım: Açık kahverengi hamurludur. Basık, oval gövde, kalın burun, keskin hatlı omuz, dikey ince tutamak kulplu, düz diplidir. Kalıp yapımıdır. Geniş şeritli diskus ile burun arasında kanal mevcut olup diskusunda iki adet küçük delik mevcuttur. Tabanında Ayak Baskı (Planta Pedis) mührü bulunur.

Karşılaştırma: Broneer, No. 862; Brants, No. 1113; Szentleleky, No. 94; Hayes, No.341-343; Kara, No.83; Barın, Lev.30, No.81; Çokay, Lev.47, No.126.

Dönemi: MS 4. yüzyıl-MS 5. yüzyıl.

129

Katalog No: 4

Müze Envanter No: 3-2/1975

Müze Geliş Tarihi: 1975

Müze Geliş Şekli: Hibe

Müzedeki Yeri: Depo

Ölçüleri:Yükseklik: 2,5 cm

Boy: 8,35 cm

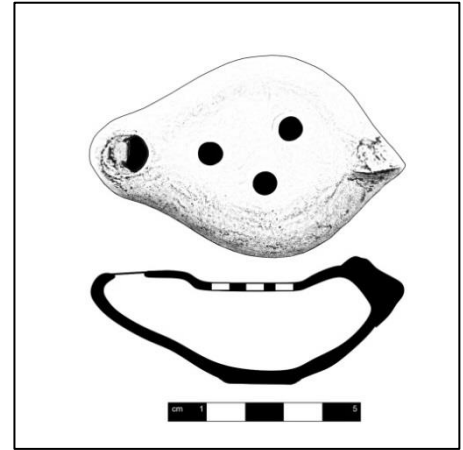
En:5,6 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/2 (Pinkish Gray)

Tanım: Açık kahverengi hamurludur. Basık, oval gövdeli, kalın burun, keskin hatlı omuz, dikey ince tutamak kulplu, düz diplidir. Kalıp yapımıdır. Geniş şeritli diskus ile burun arasında kanal mevcut olup diskusunda üç adet küçük delik mevcuttur.

Karşılaştırma: Broneer, No. 862; Brants, No. 1113; Szentleleky, No. 94; Hayes, No.341-343; Kara, No.83; Barın, Lev.30, No.81; Çokay, Lev.47, No.126.

Dönemi: MS 4. yüzyıl-MS 5. yüzyıl.

Katalog No: 5

Müze Envanter No: 6-3/1995

Müze Geliş Tarihi: 27.10.1995

Müze Geliş Şekli: Satın Alma

Müzedeki Yeri: S-11-A

Ölçüleri:Yükseklik: 3,6 cm

Uzunluk: 9,4 cm

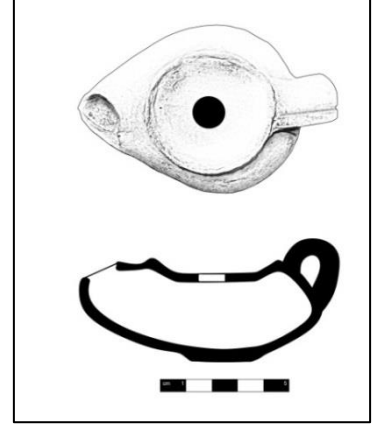
Karın Çapı:6,9 cm

Hamur Rengi: 5 YR 5/4 (Reddish Brown)

Tanım: Kırmızı renkli hamurludur. Oval basık gövde, konik burun, iri yuvarlak fitil deliği, ince şeritli delik tutamak kulpu, geniş iç bükey diskuslu, düz diplidir. Çark yapımıdır.

Karşılaştırma: Arar, No. 1335-2; Barın, Lev.25c,d, No.68-69; Metin, Kat.No.67; Pastutmaz, Resim.152, Kat.No.152; Bailey, Q2994; Perlzweig, No.2438.

Dönemi: MS 5. yüzyıl- MS 6. yüzyıl.

Katalog No: 6

Müze Envanter No: 4-274/1974

Müze Geliş Tarihi: 08.04.1974

Müze Geliş Şekli: Kazı Çalışmaları

Sırasında

Müzedeki Yeri: Depo

Ölçüleri:Yükseklik: 6,3 cm

Boy: 4,3 cm

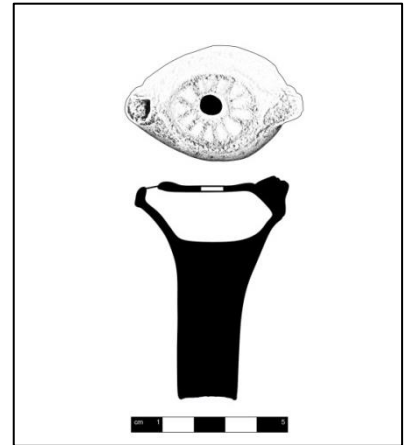
En: 3 cm

Hamur Rengi: 5 YR 6/3 (Light Reddish Brown)

Tanım: Açık kahverengi hamurludur. Küçük oval gövde, konik burun, kalın yüksek ayaklıdır. Kalıp yapımıdır. Kulpu kırık olup, diskusta kabartma şeklinde çizgiler, omuzda kabartma noktalar mevcuttur.

Karşılaştırma: Hayes, Pl. 38, No. 304; Bailey, Q2997, Q3004-Q3006; Perlzweig, No.2438; Arar, No. 1335-2; Barın, Lev.25c,d, No.68-69; Metin, Kat.No.67; Pastutmaz, Resim.152, Kat.No.152.

Dönemi: MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl.

Katalog No: 7

Müze Envanter No: 2009/69 (A)

Müze Geliş Tarihi: 15.12.2009

Müze Geliş Şekli:Satın Alma

Müzedeki Yeri: Depo

Ölçüleri:Yükseklik: 4,6 cm

Boy: 11,1 cm

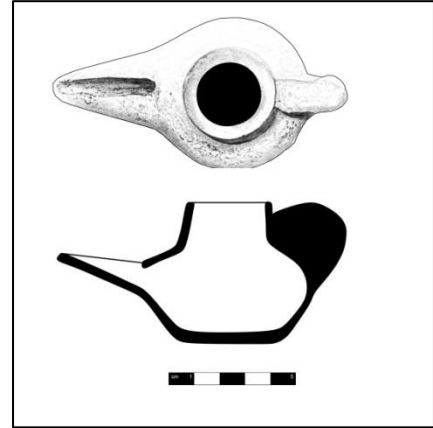
En: 6,1 cm

Hamur Rengi: 5 YR 5/4 (Reddish Brown)

Tanım: Kahverengi hamurludur. Yuvarlak şişkin gövde, uzun boyun, gaga şeklinde uzun üçgenimsi burun, dikey deliksiz tutamak kulplu, düz diplidir. Çark yapımıdır.

Karşılaştırma: Menzel, abb.85, No.11; Walters, Fig.34; Brants, No. 1192; Broner, No. 1558; Metin, Kat.No.53,60; Coşkun, Res.11, Kat No.11.

Dönemi: MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl.

Katalog No: 8

Müze Envanter No: 2009/70 (A)

Müze Geliş Tarihi: 15.12.2009

Müze Geliş Şekli: Satın Alma

Müzedeki Yeri: Depo

Ölçüleri:Yükseklik: 6,3 cm

Boy: 12,6 cm

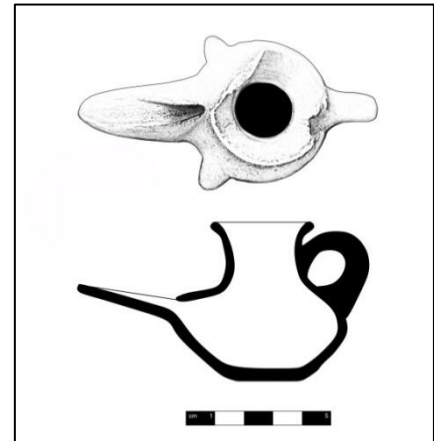
En:7 cm

Hamur Rengi: 10 YR 7/2 (Light Gray)

Tanım: Kahverengi hamurludur. Yuvarlak şişkin gövde, uzun dış bükey boyun, gaga şeklinde uzun üçgenimsi burun, dikey delikli tutamak kulplu, düz diplidir. Çark yapımıdır. Burun ve gövde arasında tutamak şeklinde iki adet çıkıntı yer alır. Boyun kısmında kırıklar mevcuttur.

Karşılaştırma: Menzel, abb. 85, No.11; Walters, Fig. 34; Brants, No. 1192; Broner, No. 1558; Metin, Kat.No. 53,60; Coşkun, Res. 11, Kat No. 11.

Dönemi: MS 5. yüzyıl-MS 6. yüzyıl.

KAYNAKÇA

Arar 1995

Arar, A. (1995). Konya Arkeoloji Müzesi'ndeki Roma Dönemine Ait Rölyefli Kandiller. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bailey 1975

Bailey, D. M. (1975). A Catalogue of the Lamps in the British Museum. Londra.

Barın 1995

Barın, G. (1995). Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Hellenistik ve Roma Dönemi Kandiller. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Brants 1913

Brants, J. (1913). Antike Terra Cotta Lampen Uit Het Rijksmuseum Van Autheden te Leiden. Leiden.

Broneer 1930

Broneer, O. (1930). Terracotta Lamps - Corinth Results of Excavations, Corinth Vol. IV, No. 2. Cambridge.

Chrzanovski & Zhuravlev 1998

Chrzanovski, L. & Zhuravlev, D. (1998). Lamps from Chersonesos in the State Historical Museum-Moscow. Roma.

Coşkun 2007

Coşkun, D. (2007). Konya-Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çokay 1998

Çokay, S. (1998). Antikçağda Aydınlatma Araçları. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

Dağlı 2008

Dağlı, G. (2008). Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısında Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri. (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Güngör-Alper 2019

Güngör-Alper, E. (2019). "Sinop Balatlar Yapı Kompleksi 2010-2013 Yılları Arasında Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller", H. Kaba & G. Kan Şahin & B. M. Akarsu & O. Bozoğlan (Eds.), Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu "Antik Sinope ve Karadeniz" Bildiriler Kitabı, Sinop, 163-175.

Fitch & Goldman 1994

Fitch, C. R. & Goldman, N. W. (1994). *Cosa: The Lamps*. Michigan.

Hayes 1980

Hayes, J.W. (1980). *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum*. Toronto.

Menzel 1969

Menzel, H. (1969). *Antike Lampen im Romisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz*. Mainz.

Metin 2012

Metin, H. (2012). *Kibyra Kandilleri*. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Metin 2021

Metin, H. (2021). *Dara (Anastasiopolis) "Agora Kazı Buluntuları (2020): Erken Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller"*, *Amisos*, 6/10, 87-99.

Pastutmaz 2001

Pastutmaz, D. (2001). *1988-1998 Yılları Arasında Bulunan Knidos Kandilleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Perlzweig 1961

Perlzweig, J. (1961). *The Athenian Agora, Lamps of the Roman Period: First to Seventh Century After Christ*. New Jersey.

Shear 1922

Shear, T. L. (1922). "Sixth Preliminary Report on the American Excavations at Sardes in Asia Minor", *American Journal of Archaeology*, XXVI, No.4, 389-409.

Summerer, L. & Kienlin, A. (2008).

Summerer, L.& Kienlin, A. (2008). "Pompeiopolis 2007 Yılı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 77-90.

Tezgör & Sezer 1995

Tezgör, D. K. & Sezer, T. (1995). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu*, Cilt 1. İstanbul: Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü.

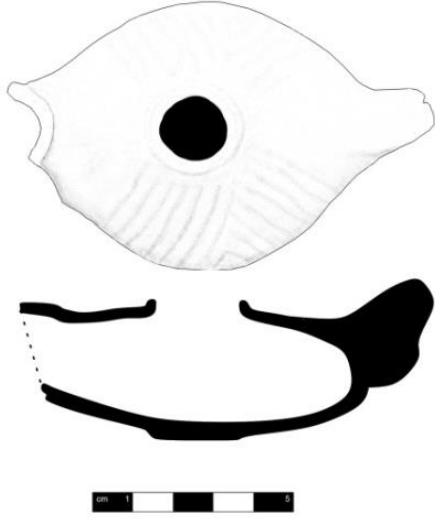
Vitruvius 1990

Vitruvius (1990). *Mimarlık Üzerine On Kitap*. (Çev. S. Güven), İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

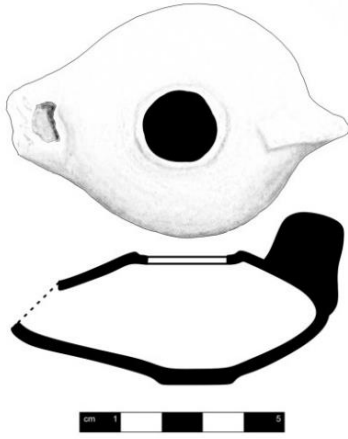
Walters 1914

Walters, H. B. (1914). *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*. London.

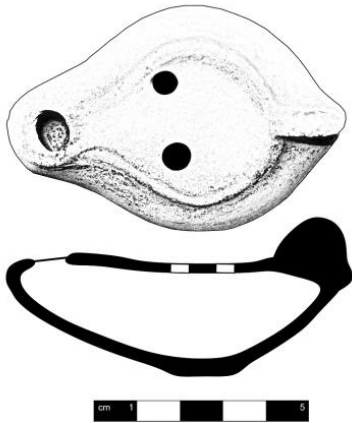
FIGÜRLER

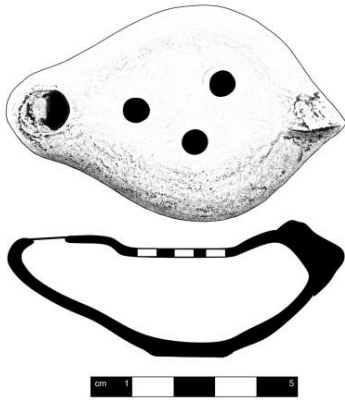
Katalog No. 1

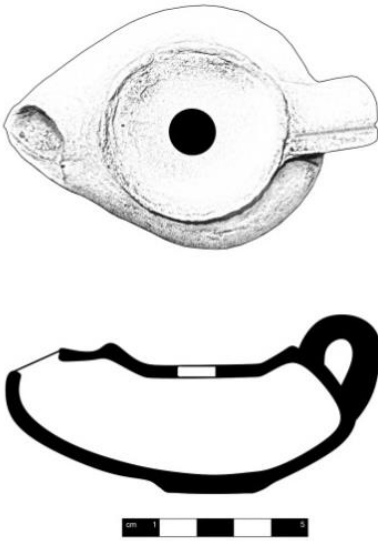
Katalog No. 2

Katalog No.3

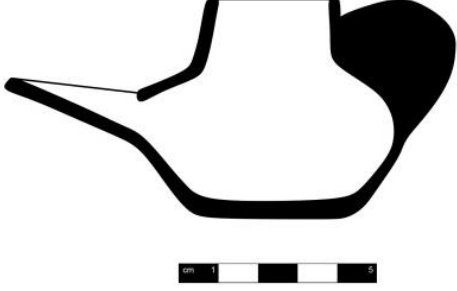
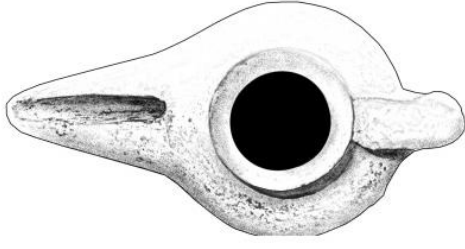
Katalog No.4

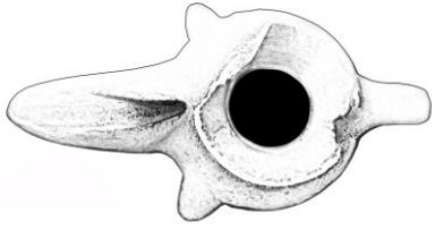
Katalog No.5

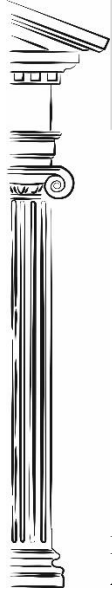
Katalog No.

Katalog No.7

Katalog No.8

Geliş Tarihi / Received: 21.12.2022**Kabul Tarihi / Accepted:** 30.03.2023**Yayın Tarihi / Published:** 31.03.2023**Araştırma Makalesi / Research Article****DOI:****Makale Künyesi / Citation:** Koçhan, N. (2023). “Geçmişten Günümüze Kyzikos Turizm İlişkisi”, *Anatolian Archaeology*, 1 (Mart 2023), 137-146.

Geçmişten Günümüze Kyzikos Turizm İlişkisi

Kyzikos Tourism Relationship from Past to Present

Nurettin KOÇHAN*

ÖZET

İnsanlar, geçmişte ve günümüzde çeşitli nedenlerden dolayı seyahat etmişlerdir. Örneğin eğlenme ve dinlenme, sağlık, spor, sanat ve kültürel etkinlikler, kutsal alanları ziyaret etme, yeni yerleri görmek ve incelemek amacıyla insanların seyahat ettiklerini görmekteyiz. Kapıdağ yarımadasının kültür ve doğal yapısının değeri tam olarak anlaşılmadığından, Yarımada ve Erdek İlçesi'nin temel turistik çekiciliği deniz, kum ve güneş olarak zihinlerde yer etmiştir. Böylece turizm yalnız yaz mevsimi ile sınırlı kalmış, fakat bu hareketlilik tüm yıla yayılabilir. Çünkü Kapıdağ ve dolayısıyla Erdek oldukça güçlü ve cezbedici özelliğe sahiptir. Kyzikos Antik Kenti başlı başına bir kültür hazinesidir. Kentte bulunan Hadrian Tapınağı dünyanın sekizinci harikası olarak adlandırılan anıtsal bir yapıdır. Anadolu'da bulunan üç Amfiteatr'dan en sağlamı Kyzikos'ta yer almaktadır. Erdek ve Bandırma'da Hristiyan ve İslami döneme ait birçok yapı bulunmaktadır. Apollonius Rhodius, Argonautlar mitinde Kyzikos'a gelişleri ve orada yaşanan olaylardan bahseder. Amasyalı Coğrafyacı Strabon kentin iki köprü ile iki limana sahip olduğunu bildirir. Plinius, kentte Cupido adında bir çeşmeden, bir Tapınak'tan ve Bouleterion'dan bahseder. Aristides, MS 166 yılında yaptığı konuşmada İmparator Hadrian adına yapılmakta olan anıtsal tapınağı anlatır. Erdek ilçesinin geleceğinin, iki aylık deniz turizmine değil yıl boyunca devam edecek kültür turizmine bağlıdır.

Anahtar kelimeler: Kyzikos, Hadrian Tapınağı, Amfiteatr, Argonautlar, Cupido, Turizm.

ABSTRACT

People have traveled for a variety of reasons both in the past and present. It is seen that people travel to have fun and rest, do sports, seek health, produce arts, do cultural activities, visit sanctuaries, and see and explore new places. Since the value of the cultural and natural structure of the Kapidag peninsula is not fully understood, Kapidag Peninsula and Erdek District have only been seen as main touristic attraction centers offering sea, sand, and sun. For this reason, tourism has been limited to the summer season, but this activity can be spread throughout the year. Because Kapıdağ accompanied by Erdek has very influential and attractive features. The ancient city of Kyzikos is a cultural treasure in itself. The Temple of Hadrian in the city is a monumental structure and is called the eighth wonder of the world. The strongest of the three Amphitheaters in Anatolia is located in Kyzikos. There are many

* Prof. Dr., Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Bandırma, TÜRKİYE. E-posta: n.kochan49@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0686-4988>

buildings belonging to the Christian and Islamic periods in Erdek and Bandırma. In the myth of the Argonauts, Apollonius Rhodius also mentions the arrivals in Kyzikos and the events that took place there. Strabo, a famous geographer from Amasya, reports that the city is connected to the mainland by two bridges and has two ports. Plinius mentions a fountain in the city called Cupido, a Temple, and the Bouleterion. Aristides, in his speech in AD 166, describes the monumental temple being built on behalf of Emperor Hadrian. It is thought that the future of the Erdek district depends not on two-month sea tourism, but on cultural tourism that will continue throughout the year.

Keywords: Cyzicus, Hadrian's Temple, Amphitheater, Argonauts, Cupid, Tourism.

Kyzikos antik kenti, Balıkesir İli Erdek İlçesi sınırları içinde, Kapıdağ Yarımadası'nın ana kara ile birleştiği kıstağın güneyinde yer almaktadır. Propontis'de (Marmara denizi) üç doğal limana sahip, stratejik açıdan hem anakara hem de Kapıdağ'ını kontrol edebilen bir kenttir Kyzikos.

Kyzikos antik dönemde birçok yönden bölgenin öncü bir kenti idi. MÖ 6-4. yüzyıllarda kullandığı sikkeler bölge dışında da geçerli kabul edilmiş, Roma döneminde bile zaman zaman kendi sikkesini basmıştır.

Mitolojiye göre kentin kurucusu olan Kral Kyzikos'un Thrak Kralı Eusorsos'un soyundan geldiği, kent halkının da Thrak kökenli olduğu kabul edilir¹.

Strabon, Lampsakos'lu Anaksimenes'den aktararak, Kyzikos'u Miletosluların kolonize ettiğini bildirir². Eusebios'un kroniğinde de Miletos'un ilkin MÖ 756, ikinci olarak MÖ 679 da Kyzikos'u kolonize ettiği belirtilmektedir. Ancak Kolonileştirme, kentin kurulması olarak anlaşılmalıdır. Var olan kent ile ticari anlaşmalar yapılarak, kentte ticari sistemini oluşturmak isteyen kentin, kendisi için gerekli yapılar inşa etmesi ve düzenlemeler yapması olarak algılanmalıdır. Bu konuda D. Magie "..., bu yerleşmeler temelde de belki ticaret istasyonları işlevinde idile. Ana kent ile koloni arasındaki ilişki sadece duygusal düzlemde kalmamış, ... ithalat-ihracat vergilerinin karşılıklı kaldırılması gibi ayrıcalıkları da kapsamıştır." diyerek görüşümüzü desteklemektedir³. MÖ 8.yüzyıl öncesi hakkında fazla bilgi olmadığından Kyzikos tarihi, genel olarak Miletos kolonisi olmasıyla başlatılır.

MÖ 546 da Persler'in Lydia krallığını yıkmaları üzerine Kyzikos da Perslerin Daskyleion satraplığına bağlanır ve Makedonyalı Büyük İskender MÖ 334 de Hellespontus'u aştıktan sonra Daskyleion'u ele geçirerek bölgeye hâkim oluncaya kadar da aralıklarla Pers yönetiminde kalır. Büyük İskender dönemi sonrasında çoğunlukla bağımsız kent devleti olmasına karşın, sırası ile Roma, Doğu Roma, Selçuklu ve Osmanlı yönetiminde kalmıştır.

Kent hakkında kısa bilgi verdikten sonra konumuza geçmeden önce antik dönemden kalan belgeler ışığında genel turizm hareketinin ne zaman başladığına da kısaca değinmekte yarar vardır.

Dünya turizm tarihinde önemli bir yere sahip olduğu bilinen Olimpiyat oyunları ilk olarak MÖ 776 yılında, Zeus'un onuruna Yunanistan'ın Olympia kentinde yapılmaya başlanmış, her dört yılda bir tekrarlanmıştır⁴ Çok sayıda sporcunun ve izleyicinin

¹ Koçhan 2011, 23.

² Strabon 1987, XII; VII. 11.

³ Magie 2003, 4, 5.

⁴ Bloch 1968, 79; Zimmerman 1984, 9.

katıldığı bu oyunların yanı sıra tanrıça Athena onuruna da oyunlar düzenlenmiş, ancak bunlar ilk başlarda birkaç kent, daha sonra da bugünkü Yunanistan'a yayılmış ve bazı dönemlerde yapılmamasına karşın uzun yıllar devam etmiştir.

Daha çok spor alanında değerlendirebileceğimiz bu oyunlar sonrasında Turizm içinde değerlendirebileceğimiz hareketliliğin kişisel boyutlarda olduğunu görmekteyiz. Bazı seyyahlar yeni yerler görmek için seyahate başlamış ve gördükleri yerlerdeki kentleri ve yaşantıları yazmaya başlamaları kültür turizmini oluşturmuştur. Bu kapsamda önemli bazı antik dönem yazarlarının Kyzikos ile ilgili izlenimlerine kısaca değinilecektir.

Tarihi kaynaklar açısından önemli bir yere sahip olan Argonautlar mitinin geçtiği dönem bilinmemesine karşın MÖ 2. bin sonları veya 1. bin başlarında geçmiş olabilir. Apollonius Rhodius, Argonautlar mitinde⁵ olayın geçtiği güzergâhtaki diğer kentler gibi Kyzikos'a gelişleri ve orada yaşanan olayları anlatır. Ancak kent ile ilgili tanımlamaların çok az olduğu ve yapılara değinilmediği söylenebilir. Kyzikos'un bir adada yer aldığı⁶ ve Argonautlar'ın gemilerini Hytos limanına demirlediği anlaşılıyor⁷.

MÖ 5. yüzyılda yaşamış olan Herodotos kitabında birçok yerden ve doğal olarak Kyzikos kentinden de bahsetmektedir. Herodotos kitabında Kyzikos ile ilgili bir söylenceye değinmekte ve Fenikelilerin bölgede yaptıkları savaşta Kyzikos'a dokunmadıklarını belirtmektedir⁸. Herodotos daha çok tarihi olaylara ve söylencelere önem vermiş, kentlerde bulunan yapılara değinmediğinden Kyzikos'daki yapılar hakkında da bilgi vermemektedir. Herodotos'un yaşadığı dönem Kyzikos ekonomisinin güçlü olduğu bir dönem olmasına rağmen bu duruma değinilmediği görülmektedir. Antik dönem kentleri içinde o dönemde ekonomisi, konumu ve yapıları ile önemli bir yere sahip olan kente fazla değinmemesi kenti görmediğini de gösterebilir.

Ksenophon, MÖ 410 yılında Peloponnesosluların Kyzikos'a saldırısına ve Atina'nın desteğine değinir⁹. Ancak yalnız savaşa değinmekte ve kentin savunmasının nasıl yapıldığı anlatılmaktadır. Ksenophon'un yapılardan değil de yalnız surlardan bahsetmesi kentteki yapılardan çok savaş stratejisine önem verdiğini göstermektedir. Değindiği diğer kentlerde de yapılardan bahsetmemesi bunu doğrulamaktadır.

Antik dönem yazarlarından Strabon kent ve bölge ile ilgili daha fazla bilgi vermektedir. MÖ 1.yüzyıl - MS 1.yüzyılda yaşamış olan Amasyalı Coğrafyacı Strabon, gördüğü yerler ve kentlerin konumları hakkında bilgi vermektedir. Kyzikos ile ilgili olarak Strabon "*Kyzikos, propontis'de bir ada olup, kıtaya iki köprü ile bağlıdır. ... Köprülerin yakınında aynı ismi taşıyan ve gerektiğinde kapatılabilen iki limanı ve iki yüzden fazla gemiyi alabilecek büyüklükte barınağı bulunan bir kent vardır*" der. Ancak kentte iki değil, üç liman vardır, köprülerden bahsettiğine göre bu dönemde Panormos limanı kapanmış olduğundan saymamış olabilir. Dindymos'da "*... Tanrılar Anası*

⁵ Argonautica Book I. 936-1152.

⁶ Argonautica Book I. 939

⁷ Argonautica Book I. 989-1011; Koçhan 2011, 18-21.

⁸ Herodotos, 1973, IV.14, VI.33

⁹ Ksenophon 1999, I.I, 14-20

Dindymene'nin Argonautlar tarafından yapılmış tapınağı bulunur. Kent, büyüklük, güzellik, hem barış hem de savaş zamanında yönetiminin mükemmelliği ile Asya'daki en başta gelen kentlerle yarışır durumdadır..." der¹⁰. Strabon ayrıca depolama amacıyla kullanılan üç yapıdan ve bunların mükemmel şekilde nasıl yönetildiklerine de değinir. Kent içindeki diğer yapılardan bahsetmemekte, ayrıca Dindymene'de Argonautların yaptığı tapınaktan bahsetmesine karşın ayrıntı vermemektedir.

MS 23/24-79 yılları arasında yaşamış olan Plinius Kyzikos'da Cupido çeşmesinden bahseder ve "*Mucianus'a göre Kyzikos'da içenlerde aşkı iyileştiren Cupido olarak bilinen bir çeşme var*" der¹¹. Ayrıca Kyzikos'da, içindeki Jupiter heykeline değindiği bir tapınaktan¹² ve çivi kullanılmaksızın yapılan bir Bouleterion'dan¹³ söz eder. Burada sözü edilen tapınak olasılıkla, bugün kalıntılarını gördüğümüz Hadrian Tapınağı'ndan önce aynı yerde bulunan bir tapınak olabileceği gibi kentte var olan başka bir tapınaktan da bahsediyor olabilir. Bouleterion'un ise kalıntıları günümüze ulaşmış olup, Panormos limanının batısında yer almakta¹⁴ "*...demir çivi kullanılmadığı...*" ifadesi de yapının üzerini kapatan asma çatı için söylenmiş olmalıdır.

MS 2. yüzyılda yaşamış olan Aristides, Kyzikos Kenti'ne, ilk MS 166 yılının yaz sonlarına doğru, ikinci defa MS 170 yılında gelerek konuşma yapmıştır¹⁵. Aristides MS 166 yılında yaptığı konuşmada İmparator Hadrian adına yapılmakta olan tapınağın büyüklüğünden ve güzelliğinden söz eder ve "*Her ne kadar devasa gözüксе de tapınak büyüklüğünden daha güzeldir*" der¹⁶.

Kyzikos kentini ilk olarak 1431 tarihinde ziyaret eden Anconalı Cyriacus tapınağın mermer atölyesi gibi kullanıldığını¹⁷ buna rağmen tapınağın 31 sütununun ayakta olduğunu bildirmektedir¹⁸. 1444 yılında ikinci gelişinde tapınakta 29 sütunun ayakta kaldığını ve tapınağın tahrip edilmiş olduğunu belirtir¹⁹. 1862 yılında yayınlanan Küçük Asya adlı eserinde Ch. Texier, Kyzikos'un daha önce ada olan Kapıdağ Yarımadası'nda yer aldığını belirtir²⁰ Aydıncık (Edincik) kasabesindeki yapılarda kullanılan taşların Kyzikos harabelerinden alınmış olduğunu²¹ ve Kyzikos'ta "*Dağların yamaçları, İstanbul'a ihraç edilen Erdek şaraplarının yapıldığı bağlarla kaplıdır*" der²². Ancak bugün üzüm bağlarının yerini zeytin ağaçları almıştır. Texier, İmparator Hadrian onuruna yapılan tapınağın anıtsallığına değinir ve sütunlarının Osmanlı döneminde İstanbul'a götürülerek yapılarda kullanıldığını bildirir²³. Kentte bulunan amfiteatr hakkında "*Asya'da ancak iki amfiteatro vardır, biri*

¹⁰ Strabon 1987, XII; VII. 11

¹¹ Pliny 1856, XXXI,16.

¹² Pliny 1856, XXXVI, 22.

¹³ Pliny 1856, XXXVI, 23.

¹⁴ Koçhan 2011, 101.

¹⁵ Heinze 1995, 63; Koçhan & Tercanlioğlu 2021, 39

¹⁶ Koçhan & Tercanlioğlu 2021, 40, Aristides Paragraf 17.

¹⁷ Koçhan & Tercanlioğlu 2017, 208.

¹⁸ Ashmole 1956, 181; Koçhan & Tercanlioğlu 2017, 208.

¹⁹ Bodnar 2003, 418, dipnot 13. Koçhan & Tercanlioğlu 2017, 209.

²⁰ Texier 2002, Cilt I.1 Böl.17, 69.

²¹ Texier 2002, Cilt I.3 Böl.6, 282.

²² Texier 2002, Cilt I.3 Böl.6, 283.

²³ Texier 2002, Cilt I.3 Böl.7, 290 vd.

bu Kyzikos'da ve diğeri Bergama (Pergame)'dakidir. Marc Antoine, bu şehirlerin birincisine bir gladyatör, yani Roma oyunlarında diğeri bir insana ya da yabancı bir hayvana karşı silahla dövüşenler takımı gönderirdi" der. Ayrıca "Eski adı Misya (Mysie) olan Karesi valisi, Sultan Orhan'ın oğlu, Kyzikos harabelerine hayran kalmıştı" demektedir. Texier kentte bulunan Tiyatro, Hadrian Tapınağı ve sur duvarlarını anlatır, ancak Hytos limanı yakınındaki çeşmeyi yanlışlıkla Fons Cupidinis çeşmesi olarak tanımlar²⁴.

İ.H. Uzunçarşılı da, "Karesi Vilayeti Tarihçesi" isimli kitapta Kyzikos antik kentindeki yapılara değinir. Uzunçarşılı, Ch. Texier'den aktararak sur duvarlarından ve ortasından Kleite deresinin geçtiği ve bu nedenle içinde deniz oyunlarının oynandığı bir tiyatrodan bahseder²⁵. Ancak içinden Kleite deresinin geçtiği yapı tiyatro değil amfiteatrdır. İlk gelişinde amfiteatrı ya görmedi veya tanımlayamadı. Çünkü ikinci ziyaretinde gördüğü yerler arasında temaşalık olarak adlandırılan Amfiteatr'dan, İmparator Hadrian Tapınağı'ndan ve kanaldan bahsetmektedir. Ayrıca Sultan Orhan'ın oğlu Süleyman'ın, altında Fons Cupidinis çeşmesinin olduğu, Kocaçınar'ın altında dinlendiğini belirtir²⁶. Uzunçarşılı yapıları tanımlarken kendisinin de belirttiği gibi daha çok Perrot (Küçük Asya) ve Texier'den yararlanmıştı.

Yukarıda değindiğim Kyzikos'u ziyaret eden antik dönem önemli seyyahları, görüldüğü gibi genel olarak kentin muhteşemliğinden bahsediyorlar.

Antik dönemde kenti ziyaret eden seyyahlara değindikten sonra, günümüz turizmi açısından Kyzikos ve turizm ilişkisine değinmeden önce, turizm denince neyin anlaşıldığı veya anlaşılması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmi şöyle tanımlamaktadır; "Turizm; sürekli kalıya dönüşmemek ve gelir getirici hiçbir uğraşıda bulunmamak şartı ile bireylerin geçici süre konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tümü". Bu tanımdan turizmin yalnız deniz, kum ve güneşten ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konuya değinen 2001 yılı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da turizm ile ilgili olarak şöyle denmektedir; "Deniz, kum, güneşten oluşan talebin yerini kültür, tarih, sağlık, kongre, yatçılık, eğlence, heyecan motifleri almakta, kıyı turizminin yerine tüm ülkenin, sezonluk seyahatler yerine yılın tümüne yayılan turizm hareketi gelişmektedir"²⁷. Bugün Kapıdağ ve Erdek turizm açısından değerlendirildiğinde yirmi yıl önce yapılan tespitin ne kadar doğru olduğu, yalnız deniz, güneş ve kumun öne çıkarılmasının turizm açısından yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

İnsanlar, geçmişte ve günümüzde çeşitli nedenlerden dolayı seyahat etmişlerdir. Örneğin eğlenme ve dinlenme, sağlık, spor, sanat ve kültürel etkinlikler, kutsal alanları ziyaret etme, yeni yerleri görmek ve incelemek amacıyla insanların seyahat ettiklerini görmekteyiz.

Günümüzde Kapıdağ yarımadasının kültür ve doğal yapısının değeri tam olarak anlaşılmadığından, Yarımada ve Erdek İlçesi'nin temel turistik çekiciliği deniz, kum ve güneş olarak zihinlerde yer etmiştir. Bunun yanı sıra dağ bisiklet

²⁴ Texier 2002, Cilt I.3 Böl.9, 295 vd.; Koçhan 2011, 157.

²⁵ Uzunçarşılı 2000, 41.

²⁶ Uzunçarşılı 2000, 42, 43.

²⁷ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Nisan 2001 Ankara, 3

turları yapılmasına karşın yeterince tanıtımı yapılamamıştır. Aslında Kapıdağ'ın turizm potansiyeli bunlarla sınırlı değil, oldukça geniştir²⁸.

Son yıllarda dünya turizminde de bazı değişimlerin olduğu, deniz, kum ve güneş turizminin yerini kültür, inanç, çevre, doğa turizminin almaya başladığını söyleyebiliriz. Bu nedenle de yalnız yaz mevsimi ile sınırlı hareketlilik tüm yıla yayılabilir. Aslında bu alanlarda Kapıdağ ve dolayısıyla Erdek oldukça güçlü ve cezbedici özelliğe sahiptir.

Geçmişte yerli veya yabancılar arasında görülmesi gereken yerler arasında her zaman varlığını koruyan Kyzikos kenti, günümüzde yerel anlamda hak ettiği ilgiyi görmemektedir. Yabancıların Kyzikos içerikli sempozyumlar düzenlediği bir dönemde, Erdek veya Bandırma'da oturduğu halde Kyzikos Hadrian Tapınağı'nı ve Amfiteatr'ı görmemiş olanlar bulunmaktadır. Kyzikos'un tanıtımı Balıkesir Valiliği, Büyükşehir Belediyesi ile İlçe yönetimlerinin topluca yapmaları halinde başarılı sonuçlar alınabilir. Bugün için Nisan-Eylül ayları arasında Kyzikos Hadrian Tapınağı'nı günde ortalama 200-300 kişi ziyaret etmektedir. İyi bir tanıtım kampanyası ve tur şirketleri ile görüşülerek bu sayı 500-1000'e çıkarılabilir. Bu seviyede bir ziyaretçi potansiyeli yakalandığında bunun olumlu etkileri Bandırma ve Erdek'te görüleceği gibi kentin bulunduğu alan ve çevresine de olumlu katkıları olacaktır. Hadrian Tapınağı'na giden yol üzerine kurulacak bazı stantlarda su, yöresel yiyecekler ve el işleri satılabilir. Böylece bugün Kyzikos ve yapılarını korumada bir katkıları olmayan Bölge halkı da belli bir gelir elde etmiş olacak ve eserlerin korunmasına katkıda bulunacaktır.

Kapıdağ ve Erdek, Kültür Turizmi açısından oldukça zengin kalıntılara sahiptir. Erdek ilçesi sınırları içinde yer alan Kyzikos Antik Kenti'nde, dünyanın sekizinci harikası olarak adlandırılan Hadrian Tapınağı dışında, Anadolu'da bulunan üç Amfiteatr'dan en sağlamı yer almaktadır. Bunların yanı sıra kentte Anatanrıça (Metroon) Tapınağı, Tiyatro, Gymnasion, Bouleterion ve Agora gibi yapılar görülebilmektedir²⁹ (Figür 1).

Kültür Turizmi içinde de değerlendirilebilecek İnanç Turizmi açısından da Erdek İlçesi ve dolayısıyla Kapıdağ hem İslami hem de Hristiyanlık dönemi açısından zengin veriler sunmaktadır. Örneğin, Erdek Patrik Konağı, Orta Çağ yapılarının olduğu Zeytinliada, çevre temizliği ve düzenlemesi yapılması durumunda yıkık halde olsa da Kirazlı Manastırı, Ormanlı Köyü Manastırı, Ballıpınar Köyü Kilise ve Karşıyaka Kilisesi bunlar arasında sayılabilir. Erdek ve Bandırma İlçelerinde erken dönemlere ait görülmeye değer camiler de bulunmaktadır. Örneğin Erdek'te Hacı Ömer Cami, Bandırma'da Haydar Çavuş Cami.

Kapıdağ Yarımadası'nda deniz kıyısında bulunan köylerde deniz ve kum turizmi yapılmakta ve kısa dönem devam etmektedir. Bu nedenle hem deniz kıyısı hem de iç kısımda bulunan köylerde pansiyonculuk geliştirilip, özellikle iç kısımlarda bulunan köylerde konaklama fiyatları deniz kıyısına göre biraz düşük tutularak gelen ziyaretçilerin küçük hobi bahçelerde organik ürün yetiştirmeleri sağlanabilir. Kırsal

²⁸ Meral 2018, 123-132.

²⁹ Koçhan 2011.

Turizm kapsamında buralarda kalanlar ürünlerini yetiştirirken doğal ortamda dinlenmeleri ve yerel düğünlere ve farklı etkinliklere katılmaları sağlanabilir³⁰.

Erdek ilçesine yakın olan Bandırma ilçesi sınırları içinde ise Daskyleion antik kenti, ilçe içinde Pertevniyal Hastanesi ve Gar Binası bu kapsamda görülmesi gereken yerler arasında sayılabilir.

Erdek ve Bandırma ilçeleri Çevre ve Doğa Turizmi açısından da zengin bir yapıya sahiptir. Örneğin Manyas Kuş Cenneti ve Kapıdağ Yarımadası. Bu kapsamda Kapıdağ ekoturizm yürüyüşleri düzenlenebilecek bir kapasiteye sahiptir.

Sonuç olarak Erdek ilçesinin geleceği, iki aylık deniz turizmi ile değil yıl boyunca devam edecek kültür turizmine bağlıdır. Bugün deniz için Erdek ilçesine gelenlerin bir kısmı “Gelmişken Hadrian Tapınağını da görelim” diyorlar, fakat gelecekte Kyzikos kentini görmek için gelenler mevsim uygun ise “Gelmişken bir de denize girelim” diyecekler.

³⁰ Çevik & Saçılık 2011, 503-515.

KAYNAKÇA

Apollonius 2009

Apollonius Rhodius (2009). *Argonautica*. (Ed.,Trans.: William H. Race), Harvard University Press.

Ashmole 1956

Ashmole, B. (1956). "Cyriac of Ancona and the Temple of Hadrian at Cyzicus", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 19, No 3 / 4,

Bloch 1968

Bloch, R. (1968). "The Origins of the Olympic Games", *Scientific American*, Vol. 219, No. 2 August., 78-87.

Bodnar 2003

Bodnar, E. W. (2003). *Cyriac of Ancona - The Later Travels*. ABD: President and Fellows of Harvard College.

Çevik & Saçılık 2011

Çevik, S. & Saçılık, M.Y. (2011). "Destinasyonun Rekabet Avantajı Elde Etmesinde Gastronomi Turizminin Rolü: ERDEK Örneği", 12. Ulusal Turizm Kongresi, 30 Kasım - 4 Aralık 2011, Akçakoca-Düzce, 503-515

Heinze 1995

Heinze, T. (1995). "Alios Aristeides. Festrede in Kyzikos anlässlich der Einweihung des Kaisertempels," in E. Winter, ed., *Studien zum antiken Kleinasien 3 - Asia Minor Studien 16*, Bonn.

Herodotos 1973

Herodotos (1973). *Herodot Tarihi*. (Çev. M. Ökmen) İstanbul.

Koçhan 2011

Koçhan, N. (2011). *Kyzikos Tarihi ve Mimari Kalıntıları*, Renkvizyon, Bursa: Ofset Form Matbaacılık.

Koçhan & Tercanlıoğlu 2017

Koçhan, N.- Tercanlıoğlu, A. (2017). "15. Yüzyıl Seyyahlarının Yazmalarında Kyzikos Hadrian Tapınağı", *Route Educational and Social Science Journal*, 4 (8), 205-217.

Koçhan & Tercanlıoğlu 2021

Koçhan, N. & Tercanlıoğlu, A. (2021). "Aelius Aristides'in Kyzikos Hadrian Tapınağı'nda Yaptığı Konuşma Üzerine Kısa Bir Değerlendirme", A. Aydın, Ç. Başarır, H. Güvenoğlu (Eds.), *Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (BCS'21)*, Bandırma-Balıkesir, 38-45.

Ksenophon 1999

Ksenophon, (1999). *Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Magie 2003

Magie, D. (2033). Anadolu'da Romalılar 3, Batı Anadolu Kent Devletleri. (Çev. N. Başgelen-Ö. Çapar), İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayını.

Meral 2018

Meral K., (2018). "Kyzikos'un Bölge Turizmindeki Yeri ve Önemi", U. T. Sivrioğlu (Ed.), Antik Çağ'dan Cumhuriyete Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi, Bursa 2018, 123-132.

Pliny 1856

Pliny (1856). The Natural History, Vol. V. (Trans:r J. Bostock and H.T, Riley), London.

Strabon 1987

Strabon (1987). Coğrafya Anadolu (Kitap: XII, XIII, XIV). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Texier 2002

Texier, C. (2002). Küçük Asya. Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi. (Çev.: A. Suat, Latin harflere aktaran K.Y. Kopruman, Sadeleştiren M. Yıldız), Ankara.

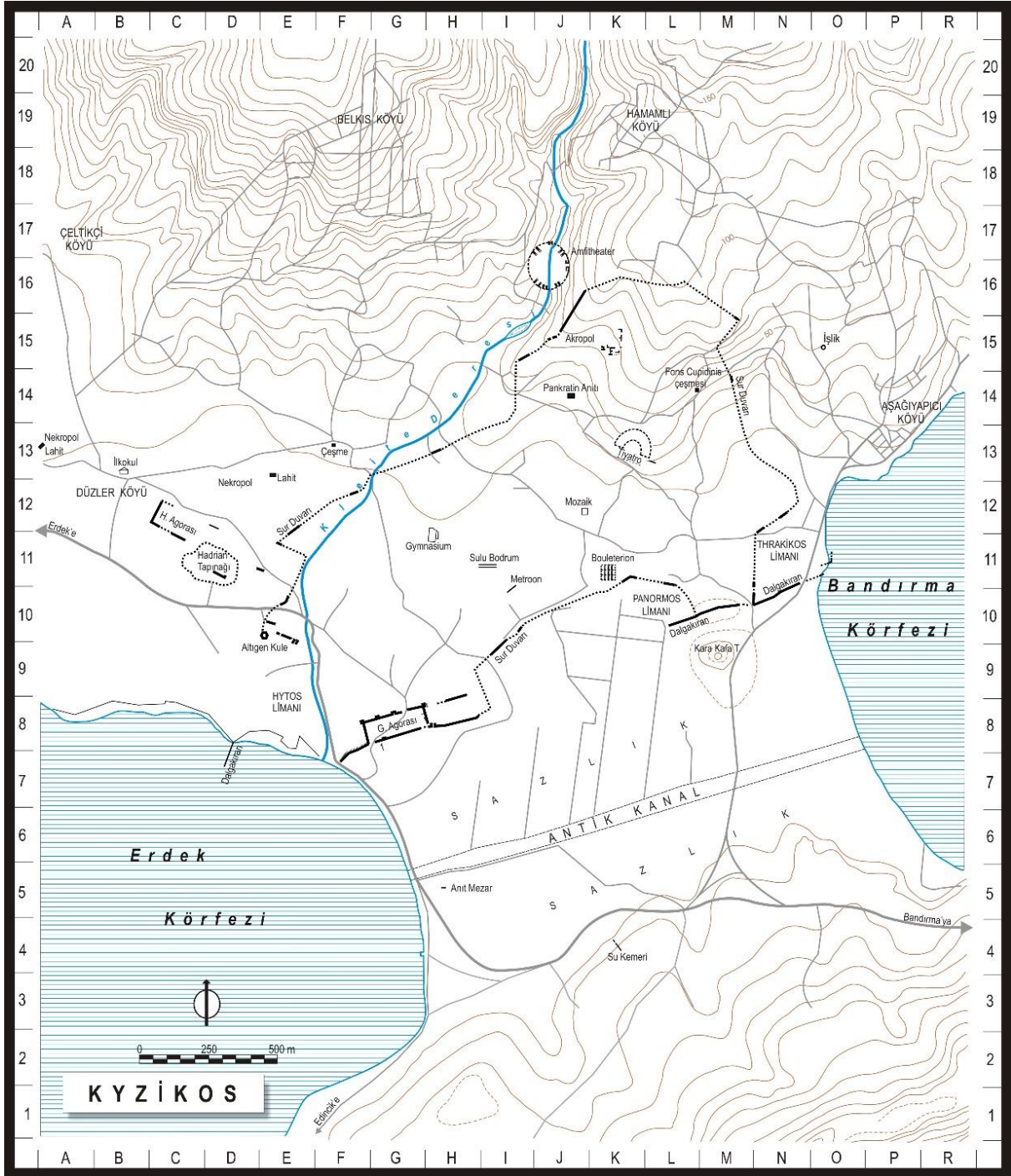
Uzunçarşılı 2000

Uzunçarşılı, İ.H. (2000). Karesi Vilayeti Tarihçesi. Petek Ofset

Zimmerman 1984

Zimmerman, P.B. (1984). "The Story of the Olympies:B.C. to A.D.", California History, Winter, 1984, Vol. 63, No. 1, Champions in the Sun, 8-21.

FİGÜRLER

Figür 1

GENEL İLKELER

1. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilen yazılar daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olmalı ve bir başka yayınevinin ya da derginin değerlendirme sürecinde bulunmamalıdır.
2. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'nde yayınlanmasını istediğiniz makalelerinizi anatolianarchaeology@atani.edu.tr adresine göndermeniz gerekir.
3. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilen çalışmaların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
4. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile, yazarlara aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.
5. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne yayımlamak üzere gönderilen makaleler, yazarın tercihinine göre Türkçe ve İngilizce olabilir. Makaleler değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemlerin raporları doğrultusunda yayınlanır.
6. Yılda iki sayı olarak çıkan süreli yayınumıza verilecek makaleler, söz konusu yıl içerisinde Mart ve Eylül ayında basılacaktır. Bu nedenle yazıların Mart sayısı için yayınlanması düşünülen makalelerin en geç 30 Ocak; Eylül sayısında yayınlanması düşünülen makalelerin en geç 30 Temmuz tarihine kadar editörlere anatolianarchaeology@atani.edu.tr / anatolianarchaeologyjournal@gmail.com adresi üzerinden teslim edilmesi gerekmektedir.
7. Dergimize gönderilen makaleleri yayınlamama hakkımız saklı tutulmaktadır.

YAZIM İLKELERİ

1. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilen yazılarda en az 150, en fazla 250 kelimedenden oluşan Türkçe (**Öz**) ve İngilizce (**Abstract**) özet ile yine Türkçe ve İngilizce olmak üzere 4-6 kelimedenden oluşan anahtar kelimeler yer almalıdır.
2. Özetlerin başında Türkçe ve İngilizce başlıklar kelimelerin ilk harfleri büyük şekilde yer almalıdır.
3. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilen yazılar, Times New Roman, 12 punto, tek satır aralıklı; Harita, Fotoğraf ve çizimler gibi görsellerle beraber 25 A4 sayfasını aşmamalıdır.
4. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilen yazılar yazarın tercihinine göre Türkçe ve İngilizce dillerinden herhangi birinde yazılabilir.
5. Makalede yazar veya yazarların ad ve soyadlarının olduğu ilk sayfanın altında (dipnotta) akademik unvanı, görev yaptığı kurumun adı, e-posta adresi ve ORCID numaraları yer almalıdır.
6. Makalelerin içerisinde bulunan ara başlıklar **I. II. III.** gibi sırasıyla roma rakamı kullanılmalı ve **bold** yazılmalıdır.
7. Bibliyografik referanslar sayfanın altında dipnotta 10 punto olarak yer almalı ve dipnotta kullanılan her kaynak kaynakçada APA stilinde alfabetik olarak yer almalıdır.
8. Metin içerisinde yer alan Harita, Fotoğraf, Çizim vb. görsellerin tamamında "Figür" olarak adlandırılmalı ve numaraları süreklilik gözeterek yapılmalıdır.
9. Dijital formatta gönderilecek görsel malzeme JPEG veya TIFF formatında en az 300 dpi çözünürlüğünde olmalıdır.

10. Alıntılanan figürlerin sorumluluğu yazar veya yazarlara aittir. Bu figürler için kaynak belirtilmesi gerekir.
11. Metin içerisinde yer alan tablolar sıralı olarak (**Tablo 1.**, **Tablo 2.**) numaralandırılmalı ve tablo ile ilgili açıklama tablonun üstünde numaranın yanında verilmelidir.
12. Metinlerde kullanılacak dipnot ve kaynakça aşağıdaki örnek sistemde hazırlanmalıdır.

Dipnotlar:

<i>Tek Yazarlı metinler</i>	: Tavukçu 2004, 755
<i>Çift Yazarlı metinler</i>	: Kasapoğlu & Başaran 2021, 247
<i>Üç veya daha fazla yazarlı metinler</i>	: Can <i>et al.</i> 2017, 75

Yazara ait aynı yılda yayımlanmış farklı yayınlarına atıf
Akarsu 2018a, 135
Akarsu 2018b, 60

Kaynakça:

Makale

Kasapoğlu, H. & Başaran, C. (2021). Parion Odeionu'nda Bulunan Artemis/Diana Heykeli. *OLBA*, XXIX, 245-268.

Kitap

Sagona, A. (2017). *The Archaeology of The Caucasus: From Earliest Settlements to the Iron Age*. Cambridge: Cambridge University Press.

Editörlü Kitap Bölümü

Özdoğan, M. (2007). "Çağdaş Düşünme Aracı Olarak Arkeoloji", M. Alparslan, M. D. Alparslan, H. Peker (Eds.), *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan, VITA Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol*, İstanbul, 569-575.

Tez (Doktora veya Yüksek Lisans)

Genç, B. (2015). *Urartu ve Assur Arasındaki Kültürel İlişkiler ve Urartu'nun Dönüşümünde Assur Etkisi*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kongre-Sempozyum Bildirileri (Proceeding)

Seidl, U. (2012). "Rusa son of Erimena, Rusa son of Argisti and Rusahinili/Toprakkale", S. Kroll, C. Gruber, U. Hellwag, M. Roaf, P. Zimansky (Eds.), *Bianili-Urartu: The Proceedings of the Symposium Held in Munich (12-14 October 2007)*, Peeters, 2012, 177-181.

Çeviri Yayınlar

Mørkholm O. (1991). *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*. (Çev. O. Tekin), İstanbul: Homer Kitabevi.

Çevrimiçi kaynaklar

Roman Provincial Coinage, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> (Erişim Tarihi: 27.06.2022)

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'nde yayınlanmasını istediğiniz makalelerinizi anatolianarchaeology@atani.edu.tr adresine metin kısmı Word belgesi şekilde gönderilmeli ve figürler ayrıca sıralı olarak JPEG veya TIFF formatında gönderilmelidir.
2. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilen yazılar, öncelikle editörler tarafından yazım ve yayın ilkelerine uygunluğu açısından değerlendirilir. Yazım ilkelerine uygun olmayanlar yazara veya yazarlara geri gönderilir.
3. Yazım ve yayın ilkeleri açısından değerlendirilmeye uygun bulunan yazılar **iThenticate** veya **Turnitin** programlarında taramaya sokulur. Kaynakça dahil edilmeden yapılan tarama neticesinde benzerlik oranı % 25'in üzerinde çıkan yayınlar hakem ataması yapılmaksızın reddedilebilir. Yazarlar bahsi geçen programların benzerlik raporlarını makaleyi gönderirken kendileri de gönderebilir.
4. Anatolian Archaeology (Anadolu Arkeolojisi) Dergisi'ne gönderilen makaleler bahsi geçen kontrolünden geçtikten sonra 2 hakeme gönderilerek değerlendirme süreci başlatılır. Yazarın kimliği hakemlere açıklanmaz. Hakemlerin incelemek için gönderilen makaleleri 10 gün içerisinde kabul etmesi beklenir. Belirtilen süre içerisinde kabul edilmeyen değerlendirme talepleri, başka hakeme gönderilir.
5. Hakemlerin kendilerine gönderilen makaleyi kabul ettikten sonra değerlendirme süreleri 20 gündür. Bu süreç sonunda rapor edilmeyen yazı için yeni bir hakem tayin edilir. Editör özel durumlarda değerlendirme için 5 gün ek süre verebilir.
6. Hakemler değerlendirme sonucunu değerlendirme formu ile aşağıdaki sonuç ifadeleri ile yazıyı editöre gönderirler.
 - Makale değiştirilmeden kabul edilebilir
 - Makale küçük değişikliklerle kabul edilebilir. (tekrar görmeme gerek yok)
 - Makale küçük değişikliklerle kabul edilebilir. (tekrar görmek istiyorum)
 - Makale büyük değişikliklerle yeniden gördükten sonra kabul edilebilir.
 - Makale rapordaki gerekçelerle yayımlanamaz
7. Hakemlerden birinin olumlu diğerinin olumsuz dönmesi durumunda yazı üçüncü bir hakeme gönderilir. Hakemler yazının yer aldığı anabilim dalında uzman kişiler arasından seçilir.
8. Çalışmanın kabul edilebilmesi için en az 2 hakemin olumlu değerlendirmesi gerekir. Makalenin gönderiminden Kabul/Ret edilmesine kadar süreç 3 ay içinde tamamlanır.
9. Yazarlar, hakem raporuna itiraz edebilirler. İtirazlar dergi yönetimi tarafından incelenir ve uygun görüldüğü takdirde konu ile ilgili olarak farklı bir hakeme sunulabilir.